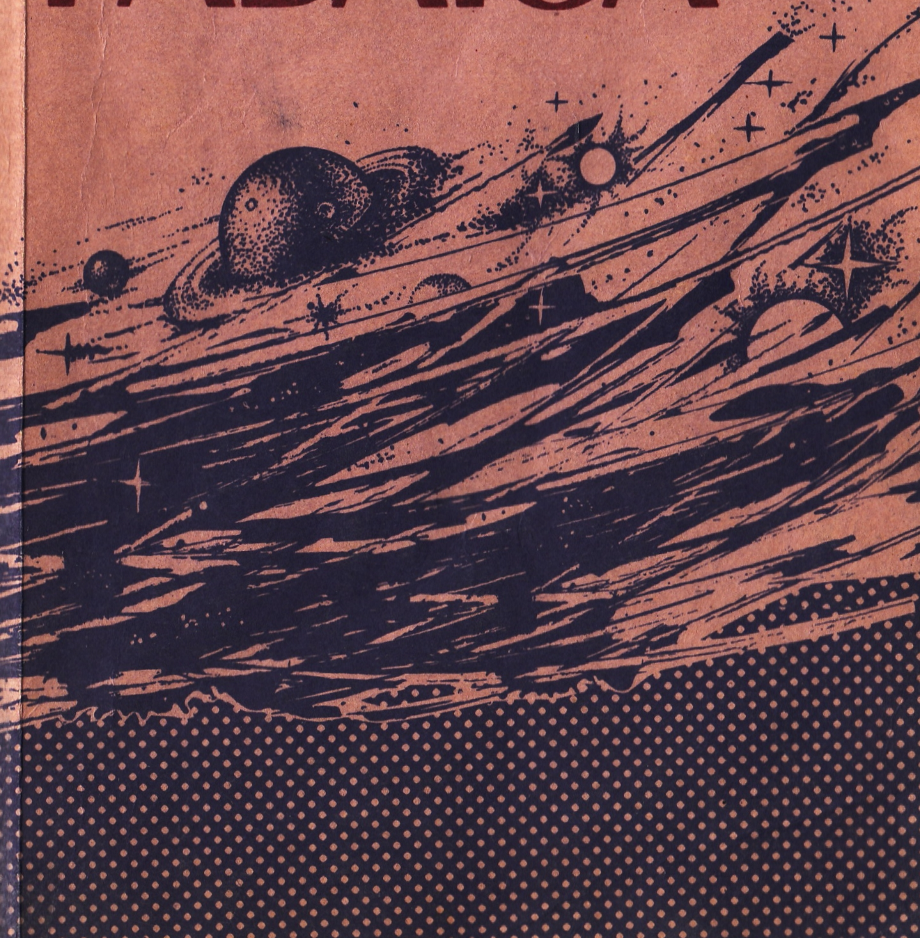
Rėjus Bredberis

PRADŽIOS PABAIGA

Rėjus Bredberis

PRADŽIOS PABAIGA

Apsakymai

Sudarė ir iš anglų kalbos vertė
NIJOLĖ CHIJENIENĖ

VILNIUS „VYTURYS“ 1989

BBK 84.7JAV-44
Br-152

Ray Bradbury R IS FOR ROCKET
Doubleday, New York, 1962
THE ILLUSTRATED MAN
Bantam Books, Toronto, New York, London, 1978
S IS FOR SPACE
Doubleday, New York, 1965
THE MACHINERIES OF JOY
Bantam Books, Toronto, New York, London, 1976

2-asis papildytas leidimas
1-asis leidimas 1982 m.

Bredberis R.
Br-152 Pradžios pabaiga: Apsakymai / Sudarė ir iš anglų k. vertė N. Chijenienė. — 2-asis papild. leid. — V.: Vyturys, 1989. — 254, [2] p.

ISBN 5-7900-0329-X

Amerikiečių fantasto R. Bredberio apsakymai, kuriuos vienija autoriaus tikėjimas žmogumi, tuo, kad žmonijos istorijai lemta nusitęsti į begalybę.

BBK 84.7JAV-44
MBBK U(Amer)

B $\frac{4703040100-143}{M856 (08) - 89}$ Neskelbta

R — VADINASI, RAKETA

Kur ta tvora, prie kurios mes priplodavome veidus ir jausdavome, kaip kaista vėjas, ir įsikibdavome dar stipriau, užmiršę, kas mes ir iš kur, svajodami tik apie tai, kuo būsim, kur nukeliausime?..

Juk, šiaip ar taip, buvome berniukai, ir mums patiko būti berniukais, ir mes gyvenome viename Floridos miestelyje, kuris mums irgi patiko, ir ėjome į mokyklą, ir mokykla mums visai patiko, ir karstėmės po medžius, ir lošėme futbolą, ir mūsų mamos su tėčiais mums taip pat patiko...

Bet kartais, tą kiekvieną kiekvienos savaitės dienos valandą, tą jos minutę ar sekundę, kai pagalvodavome apie liepsną ir žvaigždes, kurios laukė mūsų anapus tvoros... raketos mums patikdavo labiau.

Tvora. Raketos.

Kiekvieną šeštadienio rytą...

Vaikai susirinkdavo prie mano namų.

Saulė dar vos patekėjusi, o jie jau šūkalioja po langais, kol kaimynai neapsikentę ima kaišioti pro orlaides parapistoletus — girdi, nutilkit, arba valandą stovėsit pastirę, tada tai bus!

— Kad tu sulįstum į raketos tūtą! — atsišaukia tie, bet jau užlindę už mūsų sodo tvoros. Juk senis Vikardas iš gretimo namo niekada neprašauna pro šalį.

Kai tą miglotą vėsų šeštadienio rytmetį išgirdau draugų balsus, dar gulėjau lovoje, galvodamas apie vakarykštį savo susikirtimą iš semantikos. Dar nebuvo nė septynių ir tebetvyrojo iš Atlanto atklydęs tirštas rūkas. Oro reguliavimo vibratoriai kampuose buvo ką tik pradėję burgzti, spinduliais sklaidydami murglą: girdėjau tylų ir švelnų jų zirzenimą.

Aš nutipenau prie lango ir iškišau galvą.

— Sveiki, kosmoso piratai! Išjungt variklius!

— Ei! — suriko Ralfas Praeris. — Ką tik sužinojome, kad šiandien pasikeitė tvarkaraštis! „Mėnulio tarnyba", ta su nauju varikliu „XL-3", iššauna po valandos!

— Buda, Mahometai, Alache ir kitos tikros bei pusiau mitologinės asmenybės! — sutratėjau aš ir taip daviausi nuo lango, kad visi berniukai išvirto aukštielninki ant pievelės.

Užsitraukiau megztinį, įšokau į batus, prisivariau užpakalinę kišenę maisto kapsulių — žinojau, kad šiandien ne tik pavalgyti, bet ir pagalvoti apie tai nebus kada, teks užkišti urzgiančius pilvus piliulėmis — ir su vakuuminiu liftu nukritau per du aukštus žemyn.

Pievelėje visas penketukas jau kramtė lūpas, trypinėjo aplink ir rūsčiai raukė kaktas.

— Kas atbėgs paskutinis prie vienvėžio,— riktelėjau, lėkdamas pro juos penkių tūkstančių mylių per valandą greičiu, — tas išverstakis marsietis!

Kai cilindriniu vienvėžiu švilpėme į kosmodromą už dvidešimties mylių nuo miesto, man dilgsėjo paširdžius. Penkiolikmečiui ne taip jau dažnai pasitaiko pamatyti didžiąsias raketas. Beveik kas savaitę pagal tvarkaraštį startuodavo ir nusileisdavo mažos tarpžemyninės raketos su kroviniais, bet šita buvo didelė, viena didžiausių... į Mėnulį ir dar toliau.

— Man taip neramu, — pasakė Praeris ir sukirto man per ranką.

— Man irgi, — kirtau jam atgal. — Na kaip, argi šeštadienis ne geriausia savaitės diena?

Mudu su Praeriu apsikeitėme plačiomis supratingomis šypsenomis. Mes buvome pasiruošę startui. Visi mūsų piratai buvo vyrukai kaip reikiant: Sidas Rosenas, Makas Leslinas, Erlis Marnis, — visi eidavo galvomis ir visi mėgo raketas, bet man kažkodėl atrodė, kad jie nedarys to, ką vieną gražią dieną padarysime mudu su Ralfu. Abu mes troškome žvaigždžių ir jų nebūtume iškeitę net į saują gryniausių melsvų deimantų.

Mudu laidėme gerkles su gerkliūgais ir kvatojomės su kvatokliais, bet giliai širdyje tylėjome, Ralfas ir aš, ir kai cilindras šnypšdamas sustojo, mes šūkaudami ir juokdamiesi iššokome lauk ir pasileidome į priekį, bet ramiai,

kone sulėtintai, Ralfas priekyje, aš paskui, ir visi ta pačia kryptimi, prie stebėjimų tvoros, pešdamiesi dėl vietos, ragindami lėtūnus, bet neatsigręždami į juos — ir štai mes jau visi kartu, ir milžiniška raketa, išlindusi iš plastmasinio baldakimo nelyginant didžiulio tarpžvaigždinio cirko kupolo, jau plaukia tviskančiais bėgiais į starto aikštelę drauge su gigantiška palyda kranų tartum būriu priešistorinių sparnuotų roplių, kurie išaugino, išpuoselėjo ir išmaitino štai tokį ugninį siaubūną ir dabar turės atiduoti jį, iš naujo gimstantį, staiga įkaitusiam lyg aukštakrosnė dangui.

Aš sulaikiau kvapą. Ir nė karto daugiau nebeįkvėpiau, kol raketa pasiekė betoninę aikštelę, lydima iš paskos ropojančių mašinų ir didžiulių cilindrų su žmonėmis viduje, tuo tarpu aplink — kur tik pažvelgsi — it kokie maldininkai lankstėsi mechanikai asbesto drabužiais, kažką čirpino ir kažką kranksėjo, burbuliavo vienas kitam į nematomus, negirdimus radiotelefonus, bet mes viską girdėjome — girdėjome mintyse, vaizduotėje, širdyse.

— Viešpatie, — pagaliau išstenėjau.

— Viešpatie mieliausias, — pašonėje pasigirdo Ralfo Praerio balsas.

Kiti irgi kartojo tą patį. Kažką panašaus į „viešpatį mieliausią". Tai buvo šimtmečių svajonės, surūšiuotos, atrinktos ir sudėtos į pačią gražiausią, pačią lakiausią svajonę. Kiekvienas išlinkimas — sukietėjusi liepsna, nepriekaištinga forma; tai betoninės prerijos viduryje laukianti sušalusi ugnis ir tirpstantis ledas; dar kiek, ir ji riaumodama atsibus, pašoks aukštyn ir bumbtels savo nuostabią galingą ir kvailą galvą į Paukščių Taką, ir žvaigždės pabirs žemėn ugniniu meteoritų lietumi. O jeigu kelyje pasipainios Anglies Maišo ūkas, tai, dievaži, taip trenks jam į paširdžius, kad tas bemat pasitrauks iš tako.

Ji ir man trenkė į paširdžius — taip nudiegė, net silpna pasidarė ir taip ilgu, pavydu ir skaudu tartum ko netesėjus. Ir kai pagaliau mirtinoje tyloje per lauką ėmė pamažėle riedėti savaeigis astronautų vagonėlis, aš važiavau kartu su jais, su tokiu pat dar nematytu baltu skafandru, apskritu šalmu, toks pat nerūpestingai išdidus

kaip ir jie visi, išsirikiavę nelyginant magnetofutbolo komanda prieš eilinę treniruotę savo magneto aikštėje. Bet jie juk skrido į Mėnulį, dabar kas mėnesį skrenda, ir jau nebesusirenka žioplių minios kaip anksčiau, dabar tik mums, vaikams, vieninteliams berūpi visi startai ir nusileidimai.

— Velniai griebtų, — išsprūdo man. — Kažin ką atiduočiau, kad galėčiau skristi su jais. Kažin ką atiduočiau.

— Ir aš, — tarė Makas. — Atiduočiau savo nuolatinį metinį traukinio bilietą.

— Žinoma... Ką čia bešnekėti.

Mums, vaikigaliams, tai buvo didžiulis sukrėtimas, užklupęs mus pusiaukelėje tarp ryto žaidimų ir toli gražu neišgalvotų, audringų popietės fejerverkų.

Pagaliau visi pasiruošimai baigti. Kuras jau raketoje, ir žmonės bėga nuo jos į visas puses nelyginant skruzdės, sprunkančios nuo metalinio stabo. Svajonė atgijo, suriaumojo ir šovė į dangų. Ir štai jau dingo iš akių, nutilo vakuuminis kauksmas ir liko tik karštas oro virpėjimas, kuris per žemę persidavė mūsų kojoms, o kojomis pakilo iki širdžių. Ten, kur jos stovėta, dabar juodavo išdegusi rauplė, o palei pat žemę tartum kamuolinis debesis kabėjo tumulas raketos dūmų.

— Išskrido! — šūktelėjo Praeris.

Visi pradėjome tankiau kvėpuoti, nors vis dar negalėdami pajudėti, tartum būtume suparaližuoti gigantiško parapistoleto.

— Aš noriu kuo greičiau užaugti, — pasakiau tuomet. — Kuo greičiau, kad galėčiau skristi šita raketa.

Ir prikandau lūpą. Juk aš dar toks pienburnis, be to, į kosmoso tarnybą niekas su pareiškimais nepriima. Reikia kad tave išrinktų. Išrinktų.

Pagaliau kažkas — rodos, Sidnis, — pasiūlė:

— Eime dabar į teleseansą.

Visi pritarė, išskyrus Praerį ir mane. Mes pasakėme „ne", ir berniukai nukūrė tolyn, springdami iš juoko ir šūkaliodami, palikę mudu bežiūrinčius į tą tašką, kur ką tik buvo stovėjęs kosminis laivas.

Jis mums sugadino visus reikalus, tas startas.

Per jį aš pirmadienį neišlaikiau semantikos.

Bet neėmiau į galvą.

Tokiomis dienomis aš dėkodavau apvaizdai už koncentratus. Kai pilve tau susirangęs kamuolys nervų, nelabai norisi sėstis prie pietų stalo. Prarijai keletą tablečių ir sotus.

Galvojau apie tai atkakliai ir atsidėjęs, galvojau kiauras dienas iki pat vidurnakčio. Galop taip nusialinau, kad turėjau griebtis nakčiai migdomojo masažo ir ramių Čaikovskio melodijų, kad bent trumpam galėčiau sumerkti akis.

— Meldžiamasis, — tą pirmadienį pasakė man mokytojas, — jeigu taip bus ir toliau, teks tave perklasifikuoti per sekantį psichokomiteto posėdį.

— Atleiskite, — pasakiau aš.

Jis įdėmiai pažiūrėjo į mane.

— Kas tau trukdo mokytis? Manyčiau, jog tai gana paprastas ir, be to, visai suvokiamas dalykas.

— Taip, suvokiamas, tamsta mokytojau, bet ne toks jau paprastas. Daugiapakopis. Trumpai tariant — raketos.

Mokytojas nusišypsojo.

— R — vadinasi, raketa?

— Ko gero, taip, tamsta mokytojau.

— Ir vis dėlto, jaunuoli, mes negalime leisti, kad tai atsilieptų tavo mokymuisi.

— Jūsų nuomone, man reikėtų hipnotinės įtaigos?

— Ne ne, — pasakė mokytojas ir ištraukė nedidelę kortelę su mano pavarde spausdintomis raidėmis. Jaučiausi taip, lyg būčiau prarijęs akmenį. — Juk tu, Kristoferi, — pakėlė į mane akis mokytojas, — mūsų pažiba, klasės lyderis. — Jis užsimerkė, kažką mąstydamas. — Reikia dar daug ką apsvarstyti, — nusprendė pagaliau ir paplojo man per petį. — Na, dirbk toliau, nėra jokio pagrindo nerimauti.

Ir nuėjo šalin.

Aš mėginau susikaupti, bet negalėjau. Visą likusį laiką mokytojas stebėjo mane, vartė mano duomenis ir kramtė lūpą.

Popiet, apie antrą valandą, jis surinko audiofono numerį ir penkias minutes šnekėjosi.

Aš negirdėjau, apie ką buvo kalbama.

Tačiau, padėjęs ragelį, jis pažvelgė tiesiai į mane labai keistai švytinčiomis akimis. Jose švietė ir pavydas, ir susižavėjimas, ir gailestis. Jos buvo šiek tiek liūdnos ir sykiu labai laimingos. Jos reiškė labai daug, tos akys. O veidas liko neįžvelgiamas.

Sėdėjau ir negalėjau suprasti, kur aš — rojuje ar pragare.

Tą popietę mudu su Ralfu išsprukome namo, nesulaukę pamokų galo. Aš pasakiau Ralfui, kas įvyko, ir jis susiraukė.

Mane buvo apėmęs nerimas. Ir mudu tą nerimą dar padvigubinome ir patrigubinome.

— Ar tu manai, kad tave kur nors išsiųs, Krisai?

Vienvėžio kabina sušnypštė. Traukinys sustojo mūsų stotelėje. Išlipome lauk. Ėjome lėtai.

— Nežinau, — atsakiau.

— Būtų tikra kiaulystė, — pasakė Ralfas.

— Gal man kreiptis į psichiatrą, kad kaip reikiant ištrinktų smegenis, ką, Ralfai? Juk visas mokymasis eina perniek.

Prie mano namų sustojome ir ilgai žiūrėjome į dangų. Ralfas pasakė įdomų dalyką:

— Dieną nebūna žvaigždžių, bet mes jas matome, ar ne, Krisai?

— Matome, — pasakiau aš. — Ir dar kaip.

— Laikykimės drauge, sutarta? Velniai griebtų, juk jie negali dabar tavęs pasiimti. Mudu draugai. Šitaip būtų neteisinga.

Aš nieko neatsakiau, nes gerklėje buvo įstrigęs kažkoks gniutulas.

— Kas tavo akims? — sunerimęs paklausė Praeris.

— Nieko, per ilgai žiūrėjau į saulę. Eime į vidų, Ralfai.

Mes klykavome duše, vandens čiurkšlėms liejantis ant galvų, bet kažkaip nelabai nuoširdžiai — netgi tuomet, kai pasileidome ledinį vandenį.

Kol stovėjome po džiovintuvu, aš spėjau prigalvoti visokiausių dalykų. Literatūroje, svarsčiau sau, pilna herojų, kovojančių su tvirtais, pavojingais priešininkais. Gudrumu ir jėga jie vis dėlto įveikia tą, kuris pastojo

jiems kelią, arba patys lieka nugalėti. O kur mano konfliktas? Juk aš pažiūrėti su niekuo nekonfliktuoju. O tai, kas neduoda ramybės, su startukais laksto mano galvoje ir palieka įkirtimus bei įbrėžimus, kurių niekas nemato, išskyrus mane patį ir psichologą. Bet nuo to nė kiek ne lengviau.

— Ralfai, — pasakiau, kai jau rengėmės, — aš kariauju.

— Pats vienas? — paklausė jis.

— Nenoriu, kad tu įsipainiotum, — atsakiau. — Todėl, kad tai asmeninis karas. Kiek kartų mano mama yra sakiusi: „Nevalgyk taip daug, Krisai, tavo akys didesnės už pilvą".

— Milijoną kartų.

— Du milijonus. Imkime ir perfrazuokime tą pasakymą, Ralfai. Pasakykime šitaip: „Nematyk taip daug, Krisai, tavo siela didesnė už kūną". Tai va, mano siela kariauja su kūnu, kuris negali patenkinti jos troškimų.

Ralfas ramiai linktelėjo.

— Dabar suprantu, ką tu vadini asmeniniu karu. Jei taip, Kristoferi, tai ir aš kariauju.

— Žinau, — pasakiau. — Ir manau, kad kiti berniukai, kai užaugs, viską pamirš. Bet netikiu, kad pamirštumėm mudu, Ralfai. Mudu visą laiką lauksime.

Susėdome saulės nušviestoje stogo aikštelėje ir kibome į namų darbus prie mokyklinių pultų. Praeriui sunkiai ėjosi. Man taip pat. Tada Praeris pasakė kaip tik tuos žodžius, kurių aš nedrįsau garsiai ištarti:

— Krisai, Astronautų komitetas renka žmones. Bet siūlytis negalima. Reikia *laukti.*

— Žinau.

— Laukti nuo tos dienos, kai pirmąsyk pamačius Mėnulio raketą sugniaužia paširdžius, laukti metų metais, kas mėnesį vis tikintis, kad vieną skaistų rytą žydras astronautų malūnsparnis ims ir nusileis iš dangaus ant kiemo pievelės, o iš jo išlips toks dailus pilotas, bėgte užbėgs į viršų ir paspaus durų skambutį. Laukti to malūnsparnio, kol sukaks dvidešimt vieneri. Ir tada, paskutiniąją savo dvidešimtųjų metų dieną, pasistatai priešais butelį ir kvatodamas kartoji: niekai, man tas visai nė nerūpėjo.

O po šiais žodžiais, pačioje jų gelmėje, sėdėjome mes abu. Sėdėjome ir tylėjome. Paskui Ralfas pridūrė:

— Aš nenoriu šitaip nusivilti, Krisai. Man penkiolika kaip ir tau. Bet jeigu aš sulauksiu dvidešimt vienerių, o astronautas taip ir nebus paskambinęs į mano duris ortocentre, tai aš...

— Gali nesakyti, — nukirtau jį. — Ir taip aišku. Aš kalbėjausi su tokiais, kurie taip ir nesulaukė. Bet jeigu taip atsitiks mums, Ralfai, tai... tai mes kartu išgersime tą butelį, o paskui parsisamdysime krovikais į transporto raketą, kursuojančią į Europą.

Ralfas susigūžė ir išblyško.

— Krovikais...

Kažkas minkštais skubriais žingsniais lipo į viršų. Netrukus pasirodė mano mama. Aš nusišypsojau.

— Saliut, ledi!

— Sveikas. Sveikas, Ralfai.

— Sveika, Džene.

Ji neatrodė vyresnė kaip dvidešimt penkerių, nors buvo pagimdžiusi ir išauginusi mane ir visą laiką dirbo Valstybinėje statistikos valdyboje. Lieknutė, grakšti, visada su šypsena; įsivaizduoju, kaip tėvas turėjo ją mylėti, kai buvo gyvas. Aš nors turiu mamą, o vargšas Praeris užaugo viename iš tų ortocentrų...

Džene priėjo arčiau ir pridėjo ranką Ralfui prie kaktos.

— Ar tik nesergi? — pasakė. — Kas atsitiko?

Ralfas pamėgino kuo natūraliau nusišypsoti.

— Ničnieko.

Dženei nereikėjo daug aiškinti.

— Pasilik šiąnakt pas mus nakvoti. Mums be tavęs liūdna, ar ne, Krisai?

— Velnioniškai.

— Man reikia grįžti į centrą, — pasakė Ralfas, tiesa, nelabai tvirtai. — Bet jeigu jūs prašote, be to, Kristoferiui reikia padėti paruošti rytdienai semantiką...

— Labai kilnu, — įvertinau aš.

— Bet iš pradžių man dar reikia šį bei tą sutvarkyti. Aš su traukiniu per valandą suvažinėsiu.

Kai Ralfas išėjo, mama įdėmiai pasižiūrėjo į mane, paskui švelniai nubraukė man plaukus nuo kaktos.

— Kažkas bus, Krisai.

Mano širdis sustojo — ji norėjo trupučiuką patylėti. Ji laukė.

Jau buvau besižiojąs, bet Dženė užbėgo man už akių:

— Kažkur kažkas bus. Šiandien buvo du skambučiai. Vieną kartą skambino tavo mokytojas. O kitą — negaliu sakyti. Nenoriu sakyti, kol nieko neįvyko...

Mano širdis vėl ėmė plakti — iš lėto, karštai.

— Tuomet nesakyk, Džene. Tie skambučiai...

Ji tylėdama pasižiūrėjo į mane. Suėmė mano ranką tarp savo minkštų šiltų delnų.

— Tu dar toks jaunas, Krisai. Dar toks beviltiškai jaunas.

Aš tylėjau.

Staiga jos akys nušvito.

— Tu nepažinojai tėvo. Kaip gaila! Ar žinai, kas jis buvo, Krisai?

— Taip, — atsakiau. — Jis dirbo giliai po žeme chemijos laboratorijoje.

— Jis dirbo giliai po žeme, Krisai, ir niekada nematė žvaigždžių, — nelauktai pridūrė mama.

Man širdis sudunksėjo krūtinėje. Smarkiai, skaudžiai.

— Oi, mama!.. Mama...

Tai buvo pirmas kartas po tiek metų, kai ją pavadinau mama.

Kai kitą rytą pabudau, kambarys jau buvo nutviekstas saulės, bet kušetė, ant kurios paprastai miegodavo Praeris, buvo tuščia. Aš pasiklausiau. Niekas nesipliuškino duše, ir džiovintuvas neburzgė. Jis jau buvo išėjęs.

Ant durų radau raštelį:

„Pasimatysim mokykloje. Tavo mama paprašė manęs kai ką padaryti. Šįryt jai kažkas skambino ir ji pasakė, kad reikia mano pagalbos. Iki.

Praeris"

Praeris, bėgantis atlikti Dženės pavedimų? Keista. Skambutis Dženei iš pat ryto? Sugrįžau prie kušetės ir atsisėdau.

Taip man besėdint, iš lauko, nuo pievelės, atsklido vaikų balsai:

— Ei, Krisai! Pamigai?

Iškišau galvą pro langą.

— Tuoj nusileisiu!

— Ne, Krisai.

Mamos balsas. Tylus ir kažkoks neįprastas. Aš atsisukau. Ji stovėjo priešais, tarpduryje, veidas išblyškęs, sukritęs, tartum net skausmingas.

— Ne, Krisai, — pakartojo ji švelniai. — Pasakyk jiems, kad eitų į mokyklą be tavęs... šiandien.

Draugai apačioje turbūt tebetriukšmavo, bet aš jų negirdėjau. Pasaulyje buvau tik aš ir mama, stovinti mano kambaryje — laibutė, nubalusi, įsitempusi. Kažkur labai toli pradėjo birbti ir bumbsėti oro kontrolės vibratoriai.

Aš lėtai apsisukau ir pažvelgiau žemyn į draugus. Trys iš jų stovėjo užvertę galvas — burnos pražiotos, lūpose nerūpestinga šypsena, krumpliuoti pirštai laiko semantikos užrašus.

— Ei! — suriko vienas. Tai buvo Sidas.

— Atleisk, Sidai. Atleiskit visi. Eikite be manęs. Aš šiandien neinu į mokyklą. Susitiksim vėliau, sutarta?

— Gerai, Krisai!

— Sergi?

— Ne. Tiesiog... tiesiog eikit be manęs. Susitiksim vėliau.

Jaučiausi nesmagiai. Pagaliau atplėšiau akis nuo jų veidų, klausiamai žvelgiančių į viršų, ir pasižiūrėjau į tarpdurį. Mamos tenai nebebuvo. Jos tyliai nulipta laiptais žemyn. Girdėjau, kaip vaikai jau nebe taip triukšmingai patraukė vienvėžio link.

Užuot ėjęs į liftą, ėmiau lėtai leistis laiptais.

— Džene, — paklausiau. — Kur Ralfas?

Džene dėjosi labai rūpestingai besišukuojanti ilgus šviesius plaukus su vibrošukomis.

— Išsiunčiau. Nenorėjau, kad šį rytą jis būtų čia.

— Kodėl aš nėjau į mokyklą, Džene?

— Krisai, būk geras, neklausinėk.

Daugiau nieko nebespėjau pasakyti, nes išgirdau lauke kažkokį garsą. Jis kiaurai perėjo per nepralaidžią garsams

mūsų namo sieną ir suzvimbė įsmigęs mano kaulų smegenyse — veržlus ir plonas nelyginant kibirkščiuojančios muzikos strėlė.

Aš nurijau seiles. Akimirksniu dingo visos baimės, netikrumas ir abejonės. Kai tik išgirdau tą spengimą, pirmiausia pagalvojau apie Ralfą Praerį. O Ralfai, jeigu tu dabar būtum čia! Man buvo sunku patikėti, nors girdėjau ne tik ausimis, bet ir visu kūnu, visa širdimi.

Jis vis artėjo ir artėjo, tas garsas. Išsigandau, kad nepradėtų tolti. Bet jis netolo. Tik pažemėjęs ėmė leistis prie namo, mėtydamas aplink šviesos ir šešėlių vainiklapius, ir aš supratau, jog tai dangaus žydrumo malūnsparnis. Kai jis nustojo burzgęs ir pasidarė tylu, mama pasidavė į priekį, paleido iš rankų šukas ir giliai atsiduso.

Toje tyloje aš išgirdau apačioje žingsnius. Žingsnius, kurių taip ilgai laukiau.

Žingsnius, kurių bijojau niekada neišgirsiąs.

Kažkas paspaudė durų skambutį.

Ir aš žinojau kas.

Galvoje kirbėjo vienui viena mintis: Ralfai, velniūkšti, kodėl tavęs nėra kaip tik dabar, kai dedasi tokie dalykai? Kodėl, velniai tave griebtų?

Pilotas atrodė tarytum gimęs su savo uniforma. Ji buvo prigludusi prie kūno nelyginant antroji oda — druskos spalvos, kur ne kur pamarginta melsvomis juostelėmis ir rutuliukais. Kukli ir nepriekaištinga, kaip ir dera uniformai, bet kartu atspindinti neaprėpiamą visatos galybę.

Jis prisistatė — Trentas. Kalbėjo tvirtai, laisvai, sklandžiai, be užuolankų.

Aš stovėjau ir tylėjau, o mama žvelgė iš kito kambario galo sumišusios mergytės akimis. Aš stovėjau ir klausiausi.

Iš viso to, ką jis pasakė, man įstrigo tik viena kita nuotrupa:

— ...labai geri pažymiai, aukštas protinio išsivystymo koeficientas. Imlumas A-1. Žingeidumas A-3. Entuziazmas, būtinas aštuoneriems metams atkaklaus įvairių disciplinų mokymosi...

— Taip, sere.

— Iš pokalbių su jūsų semantikos ir psichologijos mokytojais...

— Taip, sere.

— Ir nepamirškite, misteri Kristoferi...

Misteri Kristoferi!

— Ir nepamirškite, misteri Kristoferi, niekas neturi žinoti, kad Komitetas jus išrinko.

— Niekas?

— Jūsų mama ir mokytojas, suprantama, žino. Bet daugiau niekas neturi žinoti. Ar gerai mane supratote?

— Taip, sere.

Trentas šyptelėjo, įsisprendęs didžiulėmis rankomis į šonus.

— Norite sužinoti kodėl, ar ne? Kodėl negalima pasakyti draugams? Paaiškinsiu. Tai tam tikra psichologinės apsaugos forma. Kasmet mes atrenkame apie dešimt tūkstančių jaunuolių iš milijardų Žemės gyventojų. Trys tūkstančiai po aštuonerių metų tampa vienos ar kitos specializacijos kosmonautais. Visi kiti grįžta namo. Jie nusisijoja, bet kitiems nėra jokio reikalo to žinoti. Paprastai jie atkrinta jau per pirmą pusmetį. Nemalonu grįžus prisipažinti draugams, kad pasirodei esąs nevertas nuostabiausios pasaulyje profesijos. Taigi mes palengviname sugrįžimą.

Bet yra ir dar viena priežastis. Taip pat psichologinė. Berniukams pusę vaikystės malonumo sudaro galėjimas pirmauti tarp draugų, pranokti kitus. O mes, išrinkę jus, atimame tą pusę malonumo, griežtai drausdami prasitarti apie tai bičiuliams. Taip sužinosime, ar jūs veržiatės į kosmosą tuštybės skatinamas, ar dėl paties kosmoso. Jeigu jums rūpi tiktai šlovė — būsite pažemintas. Jeigu kosmosas jūsų vienintelė aistra ir jūs negalite be jo gyventi — būsite išaukštintas.

Jis linktelėjo mamai:

— Ačiū, misis Kristofer.

— Sere, norėčiau paklausti vieno dalyko. Turiu draugą. Ralfą Praerį. Jis gyvena ortocentre...

Trentas linktelėjo galvą.

— Savaime suprantama, aš negaliu jums pasakyti jo

duomenų, bet jis mūsų sąrašuose figūruoja. Tai jūsų geriausias draugas? Ir, žinoma, norite būti kartu? Pasivartysiu jo bylą. Sakote, užaugęs ortocentre? Nelabai gerai. Na, bet pažiūrėsim.

— Jeigu galėtumėt, labai prašyčiau, ačiū jums.

— Prisistatykite pas mane į kosmodromą šeštadienį penktą valandą. O tuo tarpu — niekam nė žodžio.

Jis atidavė pagarbą. Ir išėjo. Ir pakilo su malūnsparniu į dangų, ir mama tą pat minutę atsidūrė šalia, be paliovos kartodama: „O, Krisai, Krisai", ir mes susiglaudę pašnibždomis apie daug ką kalbėjomės, mama sakė, kad tai esanti laimė mums visiems, bet ypač man, ir kad tai nuostabu, ir didžiulė garbė, kaip kad senais laikais, kai žmonės pasninkaudavo ir darydavo tylėjimo įžadus, su niekuo nekalbėdavo ir tik melsdavosi, norėdami pelnyti dievo malonę, gyvendavo kaip vienuoliai bei atkampių bažnyčių dvasininkai, o paskui visiems apsireikšdavo ir eidavo per pasaulį, rodydami pavyzdį ir mokydami gėrio. Ir dabar ne kitaip, ji mananti, suprantanti, pagaliau žinanti, kad tam tikra prasme tai irgi didi dvasios misija, ir aš turėsiąs prisiimti šią misiją ir daugiau nebepriklausysiąs jai. Aš priklausysiąs visiems pasauliams ir būsiąs tuo, kuo mano tėvas svajojęs būti, bet nesuspėjęs, nesulaukęs progos...

— Žinoma, žinoma, — murmėjau aš. — Aš prižadu, kad būsiu, būsiu... — ir užsikirtau. — Džene, o kaip, kaip mes pasakysime Ralfui? Kas bus su juo?

— Sakyk, kad išvyksti, ir tiek. Daugiau nieko neaiškink. Jis supras.

— Bet, Džene, tu...

Ji švelniai nusišypsojo.

— Taip, man bus liūdna, Krisai. Bet man dar liks darbas ir Ralfas.

— Tu nori pasakyti, kad...

— Aš pasiimsiu jį iš ortocentro. Kai tu išvyksi, Ralfas gyvens čia. Šitai tu norėjai iš manęs išgirsti?

Visas apmiręs ir tarytum nesavas linktelėjau galva.

— Taip, kaip tik tą ir norėjau iš tavęs išgirsti.

— Jis bus geras sūnus, Krisai, beveik toks pat geras kaip tu.

— Jis bus nuostabus!

Mes pasakėme Ralfui Praeriui, kad aš, ko gero, vykstu metams mokytis į Europą ir mama prašanti jį persikelti pas mus ir būti jos sūnumi, kol aš sugrįšiąs. Susakėme viską greitai, tarsi tie žodžiai mums būtų deginę liežuvį. O kai baigėme, Ralfas priėjo, paspaudė man ranką, pabučiavo mamą į skruostą ir tarė:

— Man tai bus laimė. Didžiulė laimė.

Keista, bet Ralfas visai nesidomėjo, nei ko aš vykstu, nei kur, nei kiek užtruksiu. Jis tik pasakė: „Gerai mes žaisdavom, ar ne?" Ir nutilo, tarsi nebedrįsdamas toliau kalbėti.

Penktadienio vakare Praeris, Dženė ir aš linksmi grįžome iš koncerto amfiteatre mūsų visuomeninio komplekso centre, ir ėmėme taisytis gulti.

Aš nebuvau susikrovęs jokių daiktų. Praeris užsiminė apie tai, bet nieko neklausinėjo. Visus aštuonerius metus manimi rūpinsis kiti. Nėra ko krautis.

Įsijungė audiofonas, ir semantikos mokytojas tarė man keletą šiltų atsisveikinimo žodžių.

Paskui nuėjome miegoti, bet dar valandą negalėjau užmigti, vis galvojau apie tai, kad ši naktis — paskutinė naktis su Džene ir Ralfu. Paskutinė naktis.

O aš viso labo tik penkiolikos metų.

Kai jau buvau beužmiegąs, tamsoje ant savo kušetės sukrutėjo Praeris ir atsuko į mane liūdną veidą.

— Krisai? — sukuždėjo.

Tyla.

— Krisai? Tu dar nemiegi? — Jo balsas atrodė lyg tolimas aidas.

— Dar ne, — atsiliepiau.

— Galvoji?

Tyla.

— Taip.

— Tu jau nebelauki, Krisai?

Supratau, ko jis klausia. Negalėjau jam atsakyti.

— Aš baisiai pavargęs, Ralfai, — atsakiau.

Jis nusisuko, atsigulė ant nugaros ir tarė:

— Taip aš ir maniau. Tu jau nebelauki. Velniai griebtų, bet juk tai nuostabu, Krisai. Nuostabu!

Jis ištiesė ranką ir švelniai kumštelėjo man į petį. Paskui abu užmigome.

Šeštadienio rytas. Vaikai jau šūkalioja kieme. Septintos valandos rūkas prisodrintas jų balsų. Išgirdau, kaip atsidarė senojo Vikardo orlaidė ir suburzgė parapistoletas, tykodamas triukšmadarių.

— Tuoj pat nutilkit! — užriko jis, bet visai nepiktai. Jam tai buvo įprastinis šeštadienio žaidimas. Vaikai tik sukikeno.

Atsibudęs Praeris paklausė:

— Krisai, ar pasakyti, kad šiandien tu su jais neisi?

— Jokiu būdu, — nuo slenksčio tarė Dženė. Priėjusi prie lango, ji iškišo galvą laukan ir jos plaukai sušviesavo rūke.

— Sveiki! Kristoferis su Ralfu tuoj išeis. Sulaikykit startą!

— Dženе! — sušukau.

Ji priėjo prie mūsų.

— Praleisite šeštadienį kaip visada — su vaikais!

— Aš maniau pabūti su tavim, Dženе.

— Ar verta gadinti savaitgalį?

Ji mikliai pavalgydino mus, pabučiavo abiem į skruostą ir išstūmė pro duris tiesiai į draugų glėbį.

— Vaikai, neikim šiandien į kosmodromą, gerai?

— Kas tau, Krisai?.. Kodėl ne?

Jų veiduose atsispindėjo įvairiausi jausmai. Tai buvo pirmas kartas, kai aš nenorėjau eiti.

— Tu juokauji, Krisai.

— Žinoma, juokauja.

— Ne, nejuokauja. Tikrai nenori, — pasakė Praeris. — Aš irgi nenoriu tenai. Kiekvieną šeštadienį einam. Nusibodo. Verčiau kitą savaitę nueisim.

— Et...

Jie buvo nepatenkinti, bet patys vieni nėjo. Be mūsų, girdi, neįdomu.

— Tiek to, eisim kitą šeštadienį.

— Būtinai. O ką šiandien darysim, Krisai?

Pasakiau jiems.

Visą rytą spardėme kamuolį ir žaidėme kitus seniai pamirštus žaidimus, paskui patraukėme į žygį palei senus

aprūdijusius ir apleistus geležinkelio bėgius, bastėmės po miškelį už miesto, nufotografavome kelis paukščius, maudėmės išsirengę nuogai, ir visą tą laiką aš galvojau: tai paskutinė diena.

Dūkome, žaidėme, prasimanėme visokių niekų kaip ir visada šeštadieniais, ir nei vienas, išskyrus Ralfą, nežinojo, kad aš juos palieku, o penkta valanda vis artėjo.

Ketvirtą atsisveikinau su draugais.

— Taip anksti, Krisai! O ką veiksim vakare?

— Užeikite aštuntą. Eisime žiūrėti naujo filmo su Sali Džiberts.

— Tvarka!

— Dėmesio — startas!

Ir mudu su Ralfu nukūrėme namo.

Mamos nebuvo, bet ji buvo palikusi dalelę savęs — šypseną, balsą, žodžius audiofilmo juostelėje, kurią radau ant savo lovos. Įstačiau juostelę į projektorių ir nukreipiau į sieną. Švelnūs gelsvi plaukai, blyškus veidas ir tylūs žodžiai:

— Nemėgstu atsisveikinimų, Krisai. Išeinu į laboratoriją, turiu skubaus darbo. Sėkmės! Karštai tave bučiuoju. Kai vėl pasimatysim — būsi jau vyras.

Ir viskas.

Praeris laukė už durų, o aš jau ketvirtą kartą sukau juostelę. „Nemėgstu atsisveikinimų, Krisai. Išeinu... turiu skubaus darbo... Sėkmės. Karštai... bučiuoju..."

Aš pats dar vakar buvau įrašęs juostelę. Įstačiau į projektorių ir palikau. Ten buvo keli atsisveikinimo žodžiai.

Praeris lydėjo mane iki pusiaukelės. Jis juk negali važiuoti su manimi į kosmodromą. Paspaudžiau jam ranką, stipriai paspaudžiau ir pasakiau:

— Šiandien buvo labai smagu, Ralfai.

— Taip. Na, tai iki kito šeštadienio, Krisai.

— Norėčiau atsakyti „taip".

— Vis tiek sakyk „taip". Kitas šeštadienis — tai miškas, vaikai, raketos, senis Vikardas su savo parapistoletu.

Abu nusijuokėme.

— Žinoma. Kitą šeštadienį, anksti rytą. Žiūrėk... Žiūrėk

mūsų mamos, Ralfai. Gerai, Praeri?

— Kas per kvailas klausimas, mulki, — atsakė jis.

— Gerai tu sakai.

Jis nurijo seiles.

— Krisai!

— Ką?

— Aš lauksiu. Kaip tu laukei ir dabar jau daugiau nebelauki. Lauksiu.

— Gal tau nereikės ilgai laukti. Tikiuosi, kad nereikės.

Niuktelėjau jam į šoną. Jis irgi niuktelėjo man.

Vienvėžio durys užsitrenkė. Aš nuvažiavau, o Ralfas pasiliko stovėti.

Išlipau stotelėje „Kosmodromas". Iki valdybos buvo kokie penki šimtai metrų. Tą atstumą ėjau dešimt metų.

„Kai vėl pasimatysim, būsi jau vyras..."

„Niekam nė žodžio..."

„Aš lauksiu, Krisai..."

Širdin įstrigęs pleištas, kurio negaliu ištraukti, o prieš akis vaizdai, kurių negaliu nuvyti.

Pagalvojau apie savo svajonę. Mėnulio raketą. Ji jau nebebus mano svajonė, mano dalis. Aš būsiu jos dalis.

Aš vis ėjau, ėjau, ėjau ir jaučiausi be galo mažas. Kai priėjau prie valdybos, pakilo popietinė Londono raketa. Ji sudrebino žemę, ir aš pats sudrebėjau ir pašiurpau.

Ir staiga pradėjau nežmoniškai greitai augti.

Lydėjau akimis raketą tol, kol kažkas šalia sveikindamasis sumušė kulnais.

Aš pastėrau.

— Misteris Kristoferis?

— Taip, sere. Atvykau pagal iškvietimą, sere.

— Prašom čionai, Kristoferi. Štai pro šiuos vartus.

Pro šiuos vartus, anapus tvoros...

Tvoros, prie kurios priplodavome veidus ir jausdavome, kaip kaista vėjas, ir įsikibdavome dar stipriau, užmiršę, kas mes ir iš kur, svajodami tik apie tai, kuo būsime ir kur nukeliausime...

Tvoros, aplipusios berniukais, kuriems patiko būti berniukais, patiko miestas, kuriame jie gyveno, ir mokykla, kurioje mokėsi, ir futbolas, ir jų tėčiai su mamomis...

Berniukais, kurie kiekvieną kiekvienos savaitės dieną galvodavo apie liepsną ir žvaigždes, laukiančias anapus tvoros... Berniukais, kuriems raketos patikdavo labiau.

Mama, Ralfai! Mes pasimatysim. Aš grįšiu.

Mama!

Ralfai!

Ir aš žengiau pro vartus anapus tvoros.

1943

PRADŽIOS PABAIGA

Jis sustabdė šienapjovę kiemo viduryje, nes pajuto, kad kaip tik šią akimirką nusileido saulė ir užsižiebė žvaigždės. Šviežiai nupjauta žolė, kuri buvo apkritusi jį nuo galvos iki kojų, pamažėle džiūvo. Taip, vaiskiame, dykame danguje jau rodėsi žvaigždės, iš pradžių vos matomos, paskui vis ryškesnės. Trinktelėjo tinklinės verandos durys, ir jis pajuto žmonos žvilgsnį.

— Jau greit, — pasakė ji.

Jis linktelėjo, žinojo ir nežiūrėdamas į laikrodį. Valandėlę jis jautėsi labai senas, paskui labai jaunas, čia visas sušalęs, čia sukaitęs, čia šioks, čia vėl anoks. Staiga jis atsidūrė kažkur toli. Dabar tai jau nebe jis pats, o jo sūnus, kuris velkasi naujutėlaitę uniformą, tikrina maisto atsargas, deguonies balionus, šalmą, skafandrą, santūriais žodžiais ir tiksliais judesiais mėgindamas nuslėpti širdies dunksėjimą ir tolydžio vis sugrįžtančią baimę, ir kuris, kaip ir visi žmonės žemėje šį vakarą, užvertęs galvą žiūri į sparčiai pilnėjantį dangų. Paskui akimirksniu sugrįžo atgal, ir vėl buvo savo sūnaus tėvas, įsikibęs į šienapjovės rankeną.

— Eikš, pasėdėsim verandoje, — pakvietė žmona.

— Man geriau ką nors dirbti.

Ji nulipo laipteliais žemyn ir priėjo prie jo.

— Nesijaudink dėl Roberto, viskas bus gerai.

— Bet tai toks naujas dalykas, — išgirdo jis savo balsą. — Iki šiol niekas to nebuvo daręs. Tik pamanyk — šįvakar žmonės su raketa skrenda statyti

pirmosios kosminės stoties! Dievulėliau, bet juk to neįmanoma padaryti, nieko juk nėra — nėra jokios raketos, jokios starto aikštelės, jokio išskridimo laiko, jokių kosmonautų. Vadinasi, aš net neturiu jokio sūnaus Bobo. Ne. Visų šitų dalykų man jau galva nebeišneša!

— Tai ko tada tu čia stovi ir žiūri?

Jis palingavo galvą.

— Žinai, šiandien rytą einu į darbą — girdžiu, kažkas kvatoja. Taip ir sustojau kur buvęs pačiam gatvės vidury. Juk tai aš, aš pats kvatoju! Kodėl? Todėl, kad pagaliau iš tikrųjų supratau, ką Bobas šį vakarą ketina daryti — pagaliau tuo patikėjau. Manęs niekuo nenustebinsi, bet tą akimirką, įstrigęs mašinų srauto tirštynėje, aš pajutau, jog tai stebuklas. O paskui apie pietus pagavau save niūniuojant. Žinai, tą dainelę: „Ratas rate aukštai kyla dangun..." Ir vėl ėmiau kvatoti. Žinoma, juk tai ir yra kosminė stotis! Didžiulis ratas su tuščiaviduriais stipinais, kur Bobas išgyvens šešis ar aštuonis mėnesius. Eidamas namo, prisiminiau dar kelias eilutes: „Mažąjį ratą suka tikėjimas, didįjį — dievo gailestingumas". Man norėjosi šokinėti, rėkti, pačiam iššauti į erdvę!

Žmona palietė jo ranką.

— Jeigu pasiliekame čia, tai bent jau patogiai atsisėskime.

Juodu pasistatė porą pintinių krėslų pačiam vejos viduryje, susėdo ir tylomis žiūrėjo į žvaigždes, kaip jos išnyra iš tamsos nelyginant blankūs druskos žiupsneliai, išsibarstę po visą dangų nuo horizonto ligi horizonto.

— Žinai, — pagaliau prabilo žmona, — man regis, kad mudu laukiame fejerverko Sislei Filde, kaip kiekvienais metais.

— Tik šiandien daug daugiau žmonių...

— Įsivaizduoji — šią minutę milijonai išsižioję spokso į dangų.

Jie laukė, jausdami žemę sukantis po jų krėslais.

— Kiek valandų?

— Be vienuolikos aštuonios.

— Tu visada taip tiksliai žinai, lyg turėdamas laikrodį galvoje.

— Šiandien negaliu kitaip. Aš net pasakysiu, kada jiems iki starto bus likusi lygiai viena sekundė. Pažvelk! Signalas, kad liko dešimt minučių!

Vakariniame dangaus skliaute išsiskleidė keturi vyšniaspalviai ugnies žiedai ir mirguliuodami nuplaukė pavėjui virš dykumos, o paskui tyliai susigėrė į žemę.

Pasidarė dar tamsiau, ir vyras su žmona nustojo supęsi.

Po kurio laiko vyras pasakė:

— Aštuonios minutės.

Tyla.

— Septynios minutės.

Tyla, kuri šį kartą gerokai užsitęsė.

Šešios...

Žmona užvertusi galvą žiūrėjo į žvaigždes, spindinčias tiesiai virš jos.

— Kam? — sumurmėjo ji ir užsimerkė. — Kam tos raketos, kodėl būtent šiąnakt? Kam apskritai viso to reikia? Jeigu kas pasakytų...

Jis įsižiūrėjo į jos veidą, nubalintą tolimos Paukščių Tako šviesos. Jau norėjo atsakyti, bet apsigalvojo — tegu baigia kalbėti.

— Nejaugi ir dabar kaip kadaise, kai žmonės kopdavo į Everestą, o paklausti ko, atsakydavo: „Todėl, kad jis yra"? Niekada negalėdavau to suprasti. Mano manymu, čia ne atsakymas.

Penkios minutės, pagalvojo jis. Tiksi laikas... laikrodyje ant rankos... Ratas rate... mažąjį ratą suka... didįjį ratą suka... aukštai dangun... keturios minutės! Žmonės jau patogiai įsitaisė raketoje — tikras avilys, švyti valdymo pultas...

Jo lūpos sukrutėjo.

— Aš tik žinau, kad tai iš tikrųjų pradžios pabaiga. Akmens amžius, žalvario amžius, geležies amžius — nuo šios dienos visus juos pavadinsime vienu skambiu vardu, nes tai buvo amžius, kai mes vaikščiojom žeme, o rytais klausydavomės paukščių ir kone verkdavome iš pavydo. Gal pavadinsime jį Žemės amžiumi, o gal Gravitacijos? Milijonus metų mes stengėmės įveikti gravitaciją. Būdami amebos ir žuvys, veržėmės iš vandeny-

no, saugodamiesi, kad svorio jėga mūsų nesutraiškytų. Sėkmingai išlipę į krantą, kiek galėdami stengėmės atsitiesti, kad svorio jėga nesulaužytų naujo mūsų išradimo — stuburo; mokėmės vaikščioti nekliuvinėdami ir bėgioti neparvirsdami. Milijonus metų gravitacija laikė mus pririštus prie namų, o vėjas su debesimis ir žiogai su peteliškėmis šaipėsi iš mūsų. Štai kodėl šis vakaras toks svarbus... Atėjo galas senolei Gravitacijai ir jos vardu pavadintam amžiui, — galas visiems laikams. Nežinau, nuo ko bus pradėtas skaičiuoti naujasis amžius — nuo persų, svajojusių apie skraidančius kilimus, ar kinų, kurie švęsdami gimtadienius kažkodėl laidydavo į dangų aitvarus ir fejerverkus, o gal nuo sekančios valandos kurios nors minutės ar sekundės. Šiaip ar taip, dabar baigiasi milijonus metų trukęs bandymų laikotarpis — užsitęsęs, bet mums, žmonėms, vis dėlto teikiantis garbės.

Trys minutės... dvi minutės penkiasdešimt devynios sekundės... dvi minutės penkiasdešimt aštuonios sekundės...

— Ir vis dėlto, — pasakė žmona, — nežinau, kam visa tai.

Dvi minutės, pagalvojo jis. „Pasiruošę? Pasiruošę? Pasiruošę?" — ataidi per radiją balsas. „Pasiruošę! Pasiruošę! Pasiruošę!" — vos girdėti skubus atsakymas iš riaumojančios raketos. „Dėmesio! Dėmesio! Dėmesio!"

Jeigu šiandien, sakė jis sau, ir nepasisektų su šiuo pirmuoju, mes paleisime antrą ir trečią laivą ir nusigausime iki žvaigždžių. Nesustosime tol, kol skambūs žodžiai — tokie kaip nemirtingumas, amžinybė — įgaus prasmę. Skambūs žodžiai? Taip, kaip tik to mes ir siekiame. Kontinuumo. Nuo to laiko, kai išmokome kalbėti, tolydžio vis klausdavome: „Kokia gyvenimo prasmė?" Tai buvo pats svarbiausias klausimas, kol mes jautėme giltinę pustant dalgį už nugaros. Bet tik leiskite mums įsikurti dešimtyje tūkstančių pasaulių, skriejančių apie dešimtį tūkstančių nežinomų saulių, ir niekam nebereikės šito klausti. Žmogus bus toks pat begalinis ir beribis kaip begalinė ir beribė pati visata. Žmogus bus amžinas kaip amžina visata. Atskiri žmonės mirs kaip ir anksčiau, bet mūsų istorija bus pažengusi taip toli, kad galėsime

numatyti ateitį, o žinojimas, jog gyvensime visais laikais, suteiks mums ramybės ir tvirtumo — tatai ir bus ilgai ieškotas atsakymas į mūsų klausimą. Gavę gyvenimo dovaną, mes visada galėsime bent jau ją išsaugoti ir perduoti begalybei. Argi ne kilnus tikslas?

Tylutėliai girgždėjo pintiniai krėslai, švelniai šiurendami žolę.

Viena minutė.

— Viena minutė, — garsiai ištarė jis.

— Ak! — staiga sugriebė jo rankas žmona. — Kad tik Bobas...

— Viskas bus gerai!

— Viešpatie padėk...

Trisdešimt sekundžių.

— Žiūrėk.

— Penkiolika, trys, dvi, viena.

— Štai ji! Štai ji! Štai ten! — suriko abu pašokę. Krėslai nuvirto ant pievos. Vyras ir žmona linguodami grabinėjo rankomis orą, kol pagaliau jų pirštai susitiko ir tvirtai susikibo. Dangus ėmė švisti, ir po dešimties sekundžių didžiulė ugninė kometa šovė į viršų užtemdydama žvaigždes ir, nubrėžusi degantį lanką, įsmigo į vėl sužibusią Paukščių Tako brangjuostę. Vyras su žmona laikėsi įsikibę vienas kito taip, lyg netikėtai būtų atsidūrę ant neįžvelgiamos, neišmatuojamos bedugnės krašto. Jie žiūrėjo į dangų ir girdėjo savo pačių kūkčiojimus ir aimanas. Dar negreit juodu įstengė prakalbėti.

— Juk ji nuskrido? Nuskrido, tiesa?

— Taip...

— Ir viskas gerai?

— Taip... gerai.

— Ji nenukrito žemėn?

— Ne, nieko jai neatsitiko, Bobas gyvas ir sveikas, viskas baigėsi gerai.

Pagaliau juodu paleido vienas kitą.

Jis persibraukė ranka veidą — pirštai buvo šlapi.

— Aš... Aš... — sumurmėjo jis.

Jie laukė dar penkias, paskui dar dešimt minučių, kol nuo milijonų liepsnojančių druskos kruopelyčių aptemo ir įskaudo akys. Tada užsimerkė.

— Ką gi, — pasakė ji, — dabar jau galime eiti vidun.

Jis negalėjo pajudėti iš vietos. Tiktai ranka pati išsitiesė, čiuopdama šienapjovės rankeną. Pažvelgęs į savo ranką, jis pasakė:

— Reikia dar padirbėti...

— Bet juk nieko nematyti!

— Matyti, — atsakė jis. — Turiu užbaigti. Paskui prieš miegą dar pasėdėsime verandoje.

Jis padėjo jai nunešti į verandą krėslus, o pats sugrįžo į veją ir vėl ėmėsi šienapjovės. Šienapjovė. Ratas rate. Nesudėtinga mašina, kurią laikai rankose ir stumi į priekį; ratai sukasi, tarška, o tu eini iš paskos ir patyliukais mąstai. Triukšmą gaubia tyla. Dardantys ratai, o iš paskos — švelnūs minties žingsniai.

Aš išgyvenau milijardą metų, galvojo jis. Aš išgyvenau vieną minutę. Mano ūgis — vienas colis, ne, dešimt tūkstančių mylių! Žvelgiu žemyn ir nebeįžiūriu savo kojų.

Jis stūmė šienapjovę per veją. Žolės čiurkšlės kilo į orą ir švelniai gulė aplinkui. Svaigdamas jis gėrė saldų kvapą, ir jau nebe jis, o visa žmonija maudėsi gaivinančiuose jaunystės šaltinio vandenyse.

Išsimaudęs šiame šaltinyje, jis vėl prisiminė dainą apie ratus ir tikėjimą, ir dievo gailestingumą ten aukštai danguje, kur viena iš milijono nejudančių žvaigždžių išdrįso pajudėti ir tebejuda iki šiol.

Paskui jis nupjovė visą likusią žolę.

1956

SIRENA

Čia, tarp šaltų vandenų, toli nuo sausumos, kasnakt laukdavome atslenkant rūko, o kai jis pasirodydavo, sutepdavome varinius guolius ir uždegdavome žibintą mūrinio bokšto viršūnėje. Jausdamiesi kaip du paukščiai apniukusioje padangėje, mudu su Makdanu mirksėdavome raudona, balta ir vėl raudona akimi vienišiems laivams. Jei nepamatys šviesos, tai mes dar turime balsą — galingą,

žemą mūsų sirenos balsą, nuo kurio migla virpėdama plyšta skutais, būriai žuvėdrų pasklinda ore nelyginant aukštyn išmestos kortų malkos, o bangos stojasi piestu.

— Gūdus čia gyvenimas, bet tu jau, regis, apsipratai?— paklausė Makdanas.

— Taigi,— atsakiau.— Viena laimė, kad tu toks pasakorius.

— Na, rytoj tavo eilė vykti į žemę,— pasakė jis šypsodamasis.— Galėsi šokti su damomis, gerti džiną.

— Apie ką tu galvoji, Makdanai, kai pasilieki vienas?

— Apie jūros paslaptis.

Makdanas užsidegė pypkę. Buvo šaltas lapkričio vakaras, penkiolika po septynių, šildymas įjungtas, žiburys raitė savo šviesos uodegą dviem šimtais krypčių, gilioje bokšto gerklėje kaukė sirena. Mylių mylias ant kranto jokios gyvenvietės, tik vienišas kelias su vienu kitu automobiliu, pora mylių šaltų vandenų iki mūsų uolos ir tik kada ne kada koks laivas horizonte.

— Apie jūros paslaptis,— susimąstęs pakartojo Makdanas.— Ar žinai, kad vandenynas — tai stulbinanti didžiulė snaigė? Vilnijanti ir pulsuojanti tūkstančiais spalvų ir pavidalų, niekada nepasikartojančių? Kartą naktį, prieš daugelį metų — tada buvau čia vienas — šioje vietoje visos jūros žuvys iškilo į paviršių. Kažkas vertė jas plaukti čionai ir plūduriuoti įlankoje — jos tarytum virpėjo, negalėdamos atitraukti akių nuo bokšto žibinto — raudono, balto, raudono, balto — ir tas jų žvilgsnis buvo labai keistas. Mane krėtė šiurpas. Jos atrodė lyg milžiniška povo uodega ir plaukiojo čia iki pat vidurnakčio. Paskui, be jokio garso, visos dingo. Milijono žuvų — kaip nebūta. Nežinau, gal jos kaip piligrimai suplaukė čionai iš tolybių? Keista. Nors įsivaizduok, kaip joms turi atrodyti bokštas, per septyniasdešimt pėdų iškilęs virš vandens, bokštas, iš kurio sklinda dieviška šviesa ir kuris šaukia milžino balsu! Tos žuvys daugiau niekada nebesugrįžo, bet sakyk, ar tau nepanašu, kad jos manėsi stojusios kokios nors dievybės akivaizdon?

Man pagaugai nuėjo per nugarą. Pažvelgiau į begalinę pilkšvą jūros veją, nusidriekusią į nieką ir niekur.

— Taigi, ko tik jūroje nėra,— iš susijaudinimo tankiai

mirksėdamas, supapsėjo pypkę Makdanas. Jis jau nuo ryto atrodė kažko neramus.— Nors mes turime įvairiausios aparatūros ir vadinamųjų povandeninių laivų, bet prabėgs dar dešimt tūkstančių amžių, kol mūsų koja žengs žingsnį į nugrimzdusias žemes, pasakiškas karalystes ir mes patirsime tikrąją baimę. Tiktai pamanyk: ten, gelmėje, vis dar trys šimtai tūkstantieji metai prieš mūsų erą! Mes čia marširuojame su trimitais, kapodami svetimas žemes ir galvas, o tos karalystės sau gyvena šaltame jūros dugne, dvylikos mylių gylyje, tokiais senais laikais kaip kometos uodega.

— Taip, tai senas pasaulis.

— Klausyk. Jau seniai ketinau tau pasakyti vieną dalyką.

Pamažu, pasišnekučiuodami mudu užkopėme aštuoniasdešimt laiptelių. Viršuje Makdanas užgesino šviesą, kad neatsispindėtų veidrodiniuose stikluose. Didžiulė švytinti bokšto akis burgzdama sukosi savo tepaluotoje akiduobėje. Kas penkiolika sekundžių ūkteldavo sirena.

— Ar ne žvėries balsas?— Makdanas susimąstęs palingavo galvą.— Didžiulis vienišas žvėris kaukia vidury nakties. Tupi čia ant dešimties milijardų metų ribos ir šaukia gelmėms: „Aš čia, aš čia, aš čia..." Ir gelmės būtinai atsako, taip, būtinai. Tu išbuvai čia jau tris mėnesius, Džoni, metas tave įspėti. Maždaug tokiu laiku,— pasakė jis, įsižiūrėdamas į miglotą tamsą,— švyturį kasmet aplanko svečias.

— Tuntai žuvų, apie kurias pasakojai?

— Ne, kai kas kitas. Aš vis atidėliojau, nenorėjau sakyti, kad nepalaikytum manęs kuoktelėjusiu. Bet daugiau delsti nebėra kada: jeigu aš pernai teisingai pasižymėjau kalendoriuje, tai šiąnakt jis turėtų pasirodyti. Nieko smulkiau nepasakosiu — pamatysi pats. Štai sėsk čia ir sėdėk. O rytoj, jei norėsi, susikrauk mantą, sėsk į katerį, plauk į žemę, iškyšulyje pasiimk savo mašiną iš niūrios prieplaukos, varyk į bet kurį miestelіūkštį ir degink šviesą per naktis. Aš tau nė žodžio nepasakysiu ir nesmerksiu. Šitai kartojasi jau treji metai, ir pirmąkart aš čia ne vienas — bus kam paliudyti. Dabar lauk ir žiūrėk.

Praėjo pusvalandis. Per tą laiką mudu persimetėme

tik vienu kitu žodžiu. Kai pabodo laukti, Makdanas ėmė dėstyti man savo samprotavimus. Apie pačią sireną jis irgi turėjo susikūręs savą teoriją.

— Kartą, prieš daugybę metų, ant šalto apniukusio kranto sustojo žmogus ir, klausydamasis vandenyno ošimo, tarė: „Mums reikia balso, kuris galėtų šaukti virš vandenų ir įspėti laivus. Aš sukursiu tokį balsą. Sukursiu balsą visų laikų visiems rūkams. Balsą, kuris per visą naktį bus kaip tuščias guolis šalimais, kaip tušti namai, kai į juos įžengi, kaip rudens medžiai be lapų. Tas balsas bus panašus į žiemoti skrendančių paukščių klyksmą, į lapkričio vėjo švilpimą, į bangų mūšą prie niūraus, nesvetingo kranto. Aš sukursiu balsą, kuris bus toks gūdus, kad neįmanoma bus jo neišgirsti, ir visi, kuriuos jis pasieks, pravirks be garso, ir židiniai jiems pasirodys daug karštesni, ir namai daug mielesni — visiems, kurie išgirs jį tolimuose miestuose. Aš sukursiu tokį balsą ir tokį prietaisą, o jie pavadins jį sirena, ir tas, kuris išgirs jos balsą, pažins amžinybės liūdesį ir gyvenimo trapumą".

Suūkė sirena.

— Aš pats taip sugalvojau,— tyliai tarė Makdanas,— norėdamas paaiškinti, kodėl tas padaras vis sugrįžta prie švyturio. Man rodos, jį šaukia sirena, ir jis ateina...

— Bet...— buvau besižiojąs.

— Ša!— nutraukė mane Makdanas.— Štai!— ir linktelėjo galva vandenyno pusėn.

Kažkas plaukė link švyturio.

Kaip jau sakiau, naktis buvo šalta ir aukštame bokšte buvo vėsu; šviesa žiebėsi ir geso, o sirena vis aidėjo ir aidėjo per miglos kamuolius. Sunku buvo ką nors įžiūrėti, nebent būtų visai čia pat, tik gili jūra liūliavo palei nakties apgaubtą Žemę, lygi ir romi, purvinai pilkšva, ir mes vienu du sėdėjome aukštame bokšte, ir dar ten, toli, iš pradžių ribuliai, paskui banga, verpetas, šiek tiek putų. Ir staiga iš šaltų vandenų išniro galva, didžiulė tamsi galva su išsprogusiomis akimis ir kaklas. O paskui... ne kūnas, bet vis kaklas ir kaklas! Per kokias keturiasdešimt pėdų iškilo galva ant laibo ir grakštaus tamsaus kaklo. Ir tik tuomet iš gelmių pasirodė kūnas — nedidelė juodų koralų, moliuskų ir vėžių salelė. Pliaukštelėjo

uodega. Visa pabaisa — nuo galvos iki uodegos galiuko — buvo, man regis, kokių devyniasdešimt ar šimto pėdų ilgio.

Nežinau, ką aš pasakiau. Nors kažką tikrai sakiau.

— Laikykis, brolau, laikykis,— sušnibždėjo Makdanas.

— Neįtikėtina!— išsprūdo man.

— Ne, Džoni, tai mes neįtikėtini. Ji tokia pat, kokia buvo ir prieš dešimt milijonų metų. Tai mes ir mūsų pertvarkyta žemė pasidarė neįtikėtina.

Ramiai, kupina paslaptingos didybės, pabaisa plaukė tolumoje per ledinius vandenis. Užslinkęs rūkas trumpam iškreipė jos kontūrus. Viena jos akis pagavo, sulaikė ir atspindėjo ryškų — raudoną, baltą, raudoną, baltą — mūsų švyturio spindulį nelyginant aukštai iškeltas diskas, siunčiantis signalus prieštvaniniu kodu. Pabaisa buvo nebyli kaip ir ją gaubiantis rūkas.

— Tai dinozauras,— pritūpiau, laikydamasis turėklų.

— Taip, jis iš tų.

— Bet dinozaurai juk išnykę!

— Ne išnykę, tik pasislėpę gelmėse. Na, ar ne geras žodis, Džoni, ar ne pats tikriausias ir viską pasakantis — gelmės? Jame telpa visas pasaulio šaltis, tamsybė ir gilybė.

— Ką darysim?

— Darysim? Mudu dirbam savo darbą, mesti jo nevalia. Be to, saugiau jau čia pasilikti, negu mėginti valtimi nusigauti į krantą. Tas padaras tokio didumo kaip minininkas ir bemaž toks pat greitas.

— Bet kodėl, kodėl jis atplaukia būtent čionai?

Sekančią akimirką aš jau gavau atsakymą.

Suūkė sirena.

Ir pabaisa atsiliepė.

Riksmas ataidėjo iš milijonų metų vandens ir rūko tolių. Riksmas toks sielvartingas ir vienišas, jog aš visas sudrebėjau. Pabaisa šaukė bokštui. Suūkė sirena. Pabaisa irgi sukriokė. Suūkė sirena. Pabaisa išžiojo nasrus su didžiuliais dantimis ir pasigirdo balsas, visai toks pat kaip sirenos. Gūdus, begalinis, tolimas. Išsiskyrimo, neįžvelgiamos jūros, žvarbios nakties, vienatvės balsas. Štai koks jis buvo.

— Na,— sušnibždėjo Makdanas,— ar dabar žinai, kodėl jis atplaukia čionai?

Aš linktelėjau.

— Kiaurus metus, Džoni, toji vargšė nelaiminga baidyklė guli kažkur toli, už tūkstančių mylių nuo kranto, dvidešimties mylių gelmėje ir laukia. Šitam padarui gal koks milijonas metų. Tik pamanyk: laukia milijoną metų! Ar tu tiek išlauktum? Greičiausiai tai paskutinis giminės palikuonis. Bent man taip atrodo. Bet štai ateina žmogus — tas buvo lygiai prieš penkerius metus — ir pastato švyturį. Iškelia aukštai sireną ir pučia nelyginant ragą, pučia, kol garsas pasiekia tą vietą, kur guli tu, nugrimzdęs į ilgesingus sapnus apie tuos laikus, kai buvo tūkstančiai tokių kaip tu, o dabar esi vienas, vienui vienas pasaulyje — pasaulyje, kuris sutvertas ne tau ir kuriame reikia slėptis. Bet sirena vis šaukia ir šaukia, ir tu pakirsti iš gelmių dumblo, ir akys atsimerkia lyg gigantiško fotoaparato linzės, ir tu pradedi judėti... lėtai, lėtai, nes ant tavo pečių vandenynas, didžiulis svoris. O sirena vis šaukia iš už tūkstančių mylių, vos girdima ir pažįstama, ir tavo pilve įkaista aukštakrosnė, ir tu pradedi kilti į viršų — lėtai, lėtai. Pakeliui surydamas stambius būrius menkių ir rainių, ištisus srautus medūzų, pamažėle kyli į viršų — kyli visą rudenį: rugsėjį, kai prasideda rūkai, spalį, kai rūkai jau tirštesni, o sirena vis dar kviečia, paskui lapkritį; kasdien vis labiau prisitaikydamas prie slėgimo, kas valandą pakildamas per pėdą aukščiau, tu vis artėji prie paviršiaus ir tebesi gyvas. Tu negali pasiskubinti: jeigu staiga iškiltum į viršų — suplyštum į gabalus. Todėl ir sugaišti tris mėnesius, o paskui dar šitiek dienų plauki per ledinius vandenis iki švyturio. Pagaliau tu jau čia, naktyje, Džoni, tu — pati didžiausia žemės pabaisa. O štai ir švyturys, kuris kviečia tave. Toks pat ilgas kaklas kyšo iš vandens, toks pat kūnas ir, svarbiausia, toks pat balsas kaip tavo. Ar supranti dabar, Džoni?

Sirena suūkė.

Pabaisa atsakė.

Aš viską mačiau ir viską supratau. Milijonai metų vienatvės, vis laukiant, kada gi sugrįš tie, kurie taip ir nesugrįžta. Milijonai metų kalėjimo jūros dugne, nesu-

Neatsisukdamas matadoras gūžtelėjo pečiais ir truktelėjęs perplėšė ausį. Kruvina ausis gulėjo smėlyje, o minia pralinksmėjo, kad jis tą ausį numetė, nes ji anaiptol nebuvo tokia jau patraukli. Įėjo apsauga ir pririšo negyvą bulių prie arklių, kurie negalėjo nustygti vietoje ir baimingai švilpė pro šnerves, užuosdami šviežio kraujo kvapą, o paleisti tik švystelėjo kaip balti žaibai ir nurūko per areną trūkčiodami ir tąsydami iš paskos besivelkantį bulių, palikdami ragų išakėtą smėlį ir kraujo amuletus.

Raimundas pajuto, kaip cukrinė kaukolė išsprūdo jam iš rankos. Kita ranka, atsitrenkusi į grindinį, paleido lentelę su laidotuvių procesija.

Bum! Trinktelėjo bulius į barjerą, ir arkliai trypdami ir žvengdami nudundėjo į tunelį.

Žmogus pribėgo prie pono Viljaltos barjero ir atkišo banderiles, kurių smaigaliai buvo aplipę kruvina buliaus mėsa. „Gracias!" Viljalta numetė jam pesą ir išdidžiai paėmė banderiles su plevėsuojančiomis gofruoto popieriaus juostelėmis — paduos lyg kokius muzikos instrumentus žmonai ir cigarus papsintiems draugams.

Kristus sujudėjo.

Minia žiūrėjo į linguojantį katedros kryžių.

Kristus balansavo ant dviejų rankų, iškėlęs kojas aukštai į dangų! Berniukas lakstė po minią.

— Ar matote mano brolį? Mokėkit! Ten mano brolis! Mokėkit!

Dabar Kristus kabėjo ant siūbuojančio kryžiaus, laikydamasis tik viena ranka. Po juo plytėjo Gvadalacharos miestelis, labai gražus ir tykus sekmadienio rytą. Šiandien uždirbsiu daug pinigo, pagalvojo jis.

Kryžius suvirpėjo. Jo rankos atsileido. Minia suklykė.

Kristus nukrito.

Kristus miršta kas valandą. Iš medžio išskaptuotą jo kančią pamatysi dešimtyje tūkstančių vietų, akys pakeltos į aukštą dulkėtą dešimties tūkstančių bažnytėlių dangų, ir visada kraujas, ak, kraujas.

— Žiūrėkit! — Sušuko ponas Viljalta. — Žiūrėkit! — Jis pamojavo drėgnomis raudonomis banderilėmis draugams po nosimi.

Matadoras, sekamas būrio krykštaujančių ir stvarstančių jį vaikų, bėgte apibėgo dar vieną ratą apie areną

vokiama daugybė prabėgusių amžių, per kuriuos dangus apsivalė nuo skrajojančių roplių, žemyne išdžiūvo raistai, tinginiai ir kardadančiai tigrai sulaukė savo paskutinės dienos ir nuskendo asfalto duobėse, o po kalvas kaip kokios baltos skruzdės ėmė lakstyti žmonės.

Suūkė sirena.

— Pernai,— tarė Makdanas,— tas padaras vis suko ratus aplink — suko ir suko kiaurą naktį. Artyn neplaukė, lyg negalėdamas pasiryžti. Matyt, iš baimės. Atrodė net pyktelėjęs, kam vargo tokį kelią. Na, o kitą rytą rūkas netikėtai išsisklaidė, skaisčiai nušvito saulė ir dangus paliko žydras kaip paveikslėlyje. Ir pabaisa pasitraukė nuo tos šilumos, nuo tylos. Pasitraukė ir nebegrįžo. Man regis, visus šiuos metus ji mąstė apie tai, niekaip negalėdama suprasti, kaip čia yra.

Pabaisa dabar buvo viso labo už šimto jardų ir kaukė pramainui su sirena. Kai spindulys apšviesdavo pabaisos akis, jos čia tartum užsiliepsnodavo, čia sutviksdavo šaltai kaip ledas.

— Štai tau gyvenimas,— pasakė Makdanas.— Kažkas laukia to, kas niekuomet nebesugrįš. Visada kažkuris vienas myli kitą labiau, negu tas kitas jį. Ateina laikas, kai tą kitą — nesvarbu, kas jis būtų,— norisi sunaikinti, kad jis tavęs daugiau nekankintų.

Pabaisa skubiai plaukė švyturio link.

Sirena ūkė.

— Įdomu, kas dabar bus,— pasakė Makdanas ir išjungė sireną.

Stojo mirtina tyla,— męs girdėjome, kaip plaka mudviejų širdys stikliniame švyturio bokšte, kaip pamažėle juda žibintas ant tepaluotos ašies.

Pabaisa sustojo ir tarsi apmirė. Sumirksėjo savo milžiniškais prožektoriais. Išžiojo nasrus ir sudundėjo sugurguliavo nelyginant ugnikalnis. Pasuko galvą į vieną, į kitą pusę, lyg ieškodama garso, ūmai užslopusio rūke. Vėl sugurguliavo. Staiga jos akys užsidegė. Pabaisa atsistojo piestu ir daužydama vandenį pasileido prie švyturio. Akyse švietė neapsakomas įniršis ir kančia.

— Makdanai!— surikau.— Įjunk sireną!

Makdanas šiaip taip sugraibė rankeną, bet kai pasuko,

pabaisa jau buvo čia pat, visu kūnu išlindusi iš vandens. Spėjau dar pamatyti, kaip milžiniškos jos letenos su žvynuota plėve tarp ataugų, panašių į pirštus, drykstelėjo per bokštą. Didžiulė dešinė akis skausmo perkreiptame snukyje žėrėjo kaip koks katilas, į kurį suklikęs galėjai nugarmėti. Bokštas sudrebėjo. Sirena kaukė, pabaisa kaukė. Ji apkabino bokštą letenomis ir grybštelėjo dantimis stiklą, o šukės pabiro mums ant galvų.

Makdanas stvėrė mane už rankos.

— Žemyn!

Bokštas sulingavo, suvirpėjo ir ėmė virsti. Sirena ir pabaisa kaukė. Paknopstomis mudu lėkėme laiptais žemyn.

— Greičiau!

Nusileidome kaip tik tą minutę, kai bokštas nugriuvo. Nėrėme į nedidelį rūsiuką po laiptais. Akmenų kruša subarbeno virš galvų. Sirena staiga nutilo. Pabaisa sukniubo ant bokšto. Bokštas subyrėjo. Mudu klūpojome įsikibę vienas kito, Makdanas ir aš, ir klausėmės, kaip dūžta mūsų pasaulis.

Paskui viskas baigėsi — paliko vien tamsa ir bangų teškenimas į akmenų nuolaužas.

Ir dar kažkoks garsas.

— Klausykis,— tyliai tarė Makdanas.— Klausykis.

Mes įsiklausėme. Pagaliau išgirdau. Iš pradžių siurbiamo oro šnypštimą, paskui skundą, neviltį, vienatvę tos didžiulės pabaisos, kuri buvo užvirtusi ant mūsų, virš mūsų, aukščiau mūsų tik per vieną akmenų sluoksnį, kad net jautėm šleikštų jos kūno tvaiką. Pabaisa dūsavo ir staugė. Bokšto nebebuvo. Šviesos nebebuvo. To, kas ją šaukė iš milijono metų glūdumos, nebebuvo. Ir pabaisa vis žiojo nasrus ir kaukė baisiu balsu. Sirenos balsu. Ir laivai jūroje, tą dieną plaukiantys pro šalį, nematydami šviesos, nematydami ničnieko, bet girdėdami balsą, greičiausiai galvojo sau: „Ak štai jis, vienišas balsas, Liūdnosios įlankos sirena. Gerai. Mes praplaukėme iškyšulį".

Taip tęsėsi iki pat ryto.

Kai atvyko gelbėjimo komanda ir atkasė akmenimis užgriuvusį mūsų rūsį, kaitri geltona saulė jau slinko vakarop.

— Subyrėjo, ir tiek,— niūriai paaiškino Makdanas.— Užėjo didžiulės bangos, ir bokštas paprasčiausiai neatlaikė.— Ir jis įgnybo man į ranką.

Jokių pėdsakų nebuvo likę. Vandenynas ramus, dangus grynas. Nebent tik aitrus jūržolių kvapas, sklindantis nuo žalios murglės ant sugriuvusio bokšto akmenų ir kranto uolų. Aplinkui zyzė musės. Tuščias vandenynas skalavo krantą.

Kitais metais buvo pastatytas naujas švyturys, bet tuo laiku aš jau dirbau nedideliame miestelyje, turėjau žmoną ir jaukų šiltą namuką, kurio langai rudens vakarais švyti geltona šviesa, durys užrakintos, o iš kamino virsta dūmai. Na, o Makdanas pradėjo eiti tarnybą naujajame švyturyje, kuris pagal jo nurodymus buvo pastatytas iš gelžbetonio.

— Dėl viso pikto,— paaiškino jis.

Naujasis švyturys buvo užbaigtas lapkričio mėnesį. Kartą vėlai vakare aš vienas atvažiavau prie kranto, pastačiau mašiną ir ilgai žiūrėjau į pilkšvus vandenis, klausydamasis, kaip ūkia naujoji sirena: vieną, du, tris, keturis kartus per minutę kažkur toli, vienui viena.

Pabaisa?

Ji nebesugrįžo.

— Nuplaukė sau,— pasakė Makdanas.— Nuplaukė atgal į gelmes. Suprato, kad nieko šiame pasaulyje negalima per daug mylėti. Ji nuplaukė į pačias giliausias gelmes laukti dar milijoną metų. Ak, vargšas sutvėrimas! Vis laukia ir laukia, o žmogus ateina į šią mažą liūdną planetą ir vėl išeina... Vis laukia ir laukia.

Sėdėjau mašinoje klausydamasis. Liūdnojoje įlankoje nematiau nei švyturio, nei šviesos, tik girdėjau, kaip kaukia kaukia kaukia sirena. Visai kaip toji pabaisa.

Sėdėjau, norėdamas kažką pasakyti, tik nežinojau ką.

1951

RAKETA

Kasnakt Fiorelas Bodonis atsikeldavo paklausyti, kaip į juodą dangų švilpdamos kyla raketos. Įsitikinęs, kad geroji jo žmonelė miega, išlenda iš lovos ir pirštų galais ištipena iš kambario. Nors valandžiukę kitą atsigaus nuo maisto kvapų, kurie niekada neišsivadėja mažame jų namuke prie upės. Nors truputėlį leis širdžiai pasklandyti erdvėje paskui raketas.

Štai ir šiąnakt jis pusnuogis stovi tamsoje, žiūrėdamas į ore almančius ugnies fontanus. Raketos pradėjo ilgą fantastišką kelią link Marso, Saturno ir Veneros.

— Nieko sau, Bodoni.

Bodonis krūptelėjo.

Be garso sruvenančios upės pakrantėje, ant pieno butelių dėžės sėdėjo senukas, kuris irgi stebėjo raketas vidurnakčio tyloje.

— Ak tai tu, Bramante!

— Ar tu išeini kiekvieną naktį, Bodoni?

— Taip. Pakvėpuoju tyru oru.

— Šit kaip? O aš dėl raketų,— pasakė senukas.— Dar vaikas buvau, kai jos pasirodė. Jau aštuoniasdešimt metų prabėgo, bet taip dar nė sykio ir neskridau.

— O aš kada nors skrisiu,— pareiškė Bodonis.

— Kvailys!— šūktelėjo Bramantė.— Tu niekada neskrisi. Tai turtingųjų privilegija,— jis palingavo žilą galvą.— Pamenu, kai buvau jaunas, visur akis badė užrašai: Ateities pasaulis! Aukščiausia klasė, komfortas, naujausi pasiekimai visiems! Išgrauš! Aštuoniasdešimt metų! Štai toji ateitis. Ar mes skraidome raketomis? Ne! Mes gyvename lūšnose kaip ir mūsų proseneliai.

— Gal mano sūnūs...— pradėjo Bodonis.

— Net ir sūnų sūnūs — ne!— sušuko senukas.— Tik turtuoliai gali svajoti apie raketas, tik jie gali skraidyti!

Bodonis kurį laiką tylėjo. Paskui ryžosi:

— Žinai, kaimyne, aš turiu susitaupęs tris tūkstančius dolerių. Šešerius metus taupiau. Savo dirbtuvei, naujiems įrengimams. Bet jau mėnuo kasnakt atsibundu. Girdžiu raketas ir galvoju. O šiąnakt apsisprendžiau.

Vienas iš mūsų skris į Marsą!— Juodos jo akys blykstelėjo.

— Pusgalvis,— nukirto Bramantė.— Kurį išrinksi? Kuris gi skris? Jeigu pats, tai žmona ims tavęs nekęsti, nes juk tenai, dausose, tu būsi pabuvojęs šiek tiek arčiau dievulio. Ir kai vis pasakosi jai apie savo įstabią kelionę, pasakosi metų metais, ar neims jos graužti apmaudas?

— Jokiu būdu!

— Ims! O vaikai? Manai, kad jie visą gyvenimą didžiuosis tėveliu, kuris skrido į Marsą, o juos paliko tupėti namie? Kokiam absurdiškam norui tu sukurstysi savo berniukus! Jie visą gyvenimą svaičios apie raketas. Naktimis gulės nesumerkdami akių. Tas troškimas juos visai išsekins. Taip kaip dabar tave. Jie norės mirti, jeigu negalės skristi. Kartoju, neduok jiems tokio tikslo. Tegu jie susitaiko su tuo, kad yra neturtingi. Kreipk jų žvilgsnius į darbą, į savo dirbtuvėlę, o ne į žvaigždes.

— Bet...

— Sakai, jeigu skristų žmona? Kaip jaustumeis, žinodamas, kad ji viską matė, o tu ne? Ji pasidarytų šventąja. O tau kiltų noras prigirdyti ją mūsų upėje. Ne, Bodoni, pirk naujas pjovimo stakles, kurių tau tikrai reikia, ir pjauk skersai išilgai visas savo svajones, trupink, kad nė žymės neliktų.

Senukas nutilo, žvelgdamas į upę, kurios gelmėje žybčiojo per dangų skriejančios raketos.

— Labanakt,— pasakė Bodonis.

— Saldžių sapnų,— atsakė jam tas.

Kai iš sidabrinės krosnelės iššoko skrebutis, Bodonis vos nesuriko balsu. Visą naktį bluosto nebuvo sudėjęs. Čia pat per miegus šūkčiojo vaikai, šalia lyg kalnas gulėjo žmona, o Bodonis vis vartėsi nuo vieno šono ant kito ir spoksojo į tuštumą. Bramantė sakė teisybę. Verčiau jau paleisti tuos pinigus apyvarton. Kuriam galui taupyti, jeigu iš visos šeimos tik vienas gali skristi, o kiti lieka skaudžiai nusivylę?

— Fiorelai, valgyk skrebutį,— pasakė žmona Marija.

— Gerklė uždžiūvo,— atsakė Bodonis.

Į kambarį įsiveržė trys berniukai, pešdamiesi dėl žais-

linės raketos, ir dvi mergytės su lėlėmis, imituojančiomis Marso, Veneros ir Neptūno gyventojus — žali manekenai, kiekvienas su trimis geltonomis akimis ir dvylika pirštų.

— Aš mačiau raketą į Venerą!— šaukė Paolas.

— Tik pššš... ir iššovė!— antrino jam Antonelas.

— Vaikai vaikai!— suriko Bodonis, užsikimšdamas ausis.

Visi sužiuro į tėvą. Jis retai kada pakeldavo balsą.

Bodonis atsistojo.

— Klausykitės visi,— pasakė.— Aš turiu pinigų, ir vienas jūsų galės skristi į Marsą.

Vaikai suklykė iš džiaugsmo.

— Supratot?— paklausė Bodonis.— Tik vienas iš visų. Kuris?

— Aš, aš, aš!— šaukė vaikai.

— Tu,— pasakė Marija.

— Tu,— pasakė jai Bodonis.

Visi nuščiuvo.

Vaikai susimąstė.

— Tegul skrenda Lorencas, jis vyriausias.

— Tegu Miriamė skrenda, nes ji mergaitė.

— Tik pagalvok, ką tu pamatysi,— pasakė Bodoniui žmona. Bet jos žvilgsnis buvo keistas. Balsas drebėjo.— Meteoritai lyg tuntai žuvų. Visata. Mėnulis. Turi skristi tas, kuris grįžęs galės viską gražiai apsakyti. O tu moki pasakoti.

— Niekai. Tu irgi moki,— užginčijo jis.

Visus ėmė krėsti drebulys.

— Ką gi,— nusiminęs tarė Bodonis ir paėmęs šluotelę išlaužė nevienodo ilgio virbelius.— Trumpiausias laimi.— Ir atkišo sugniaužtą kumštį.— Traukit.

Susikaupę visi ėjo po vieną ir traukė.

— Ilgas.

— Ilgas.

Sekantis.

— Ilgas.

Vaikai visi ištraukė. Kambaryje buvo tylu.

Liko du virbeliai. Bodoniui maudė širdį.

— Dabar,— sušnibždėjo jis,— tu, Marija.

Ji ištraukė.

— Trumpas,— tarė ji.

— O,— atsiduso Lorencas ir laimingas, ir nuliūdęs.— Mama keliauja į Marsą.

Bodonis mėgino nusišypsoti.

— Sveikinu. Šiandien nupirksiu tau bilietą.

— Palauk, Fiorelai...

— Kitą savaitę jau galėsi skristi,— sumurmėjo jis. Žmona pasižiūrėjo į vaikus — visi jos didžianosiai plačiai išsišiepę, bet akys liūdnos. Ir ji neryžtingai padavė virbelį vyrui.

— Aš negaliu skristi į Marsą.

— Kodėl negali?

— Aš turėsiu kūdikį.

— Ką?!

Marija nuleido akis.

— Dabar aš netinku kelionėms.

Jis suėmė ją už alkūnės.

— Ar tai tiesa?

— Pradėkite iš naujo. Traukite dar sykį.

— Kodėl tu anksčiau nieko nesakei?— nepatikliai paklausė Bodonis.

— Buvau užmiršusi.

— Marija, Marija,— sušnibždėjo jis ir patekšeno jai per skruostą.

Paskui atsisuko į vaikus.

— Traukit dar sykį.

Paolas tučtuojau ištraukė trumpąjį virbelį.

— Aš skrendu į Marsą!— pagavo trypti kaip pašėlęs.— Ačiū, tėveli!

Kiti vaikai ėmė pamažėle atatupsti trauktis.

Staiga surimtėjęs Paolas įsisiurbė akimis į tėvų, brolių ir seserų veidus.

— Tai aš tikrai galiu skristi?— baugščiai paklausė.

— Tikrai.

— Ir jūs mylėsite mane, kai grįšiu?

— Žinoma.

Paolas ilgai žiūrėjo į brangųjį virbelį virpančiame delne, o paskui papurtė galvą.

— Visai pamiršau,— kyštelėjo atgal virbelį,— pra-

sideda mokslas. Negaliu praleisti pamokų. Traukit iš naujo.

Bet nė vienas nebenorėjo traukti. Visi atrodė labai nusiminę.

— Niekas neskris,— pasakė Lorencas.

— Taip bus geriausia,— sutiko Marija.

— Bramantė sakė teisybę,— tarė Bodonis.

Prarijęs pusryčius kaip kokį muilą, Fiorelas Bodonis nuėjo į savo dirbtuvėlę ir ėmė pjaustyti metalo laužą, lydyti ir pilti į formas. Instrumentai visai nusidėvėję. Jau dvidešimt metų jis kaip pamišėlis balansuoja ant skurdo ribos, kad tik kaip nors atlaikytų pašėlusią konkurenciją.

Rytas buvo niekam tikęs.

Po pietų į dirbtuvę atėjo žmogus ir pašaukė Bodonį, besikuičiantį prie pjovimo staklių.

— Ei, Bodoni, atvežiau metalo!

— Kokio, misteri Metjuzai?— išsiblaškęs paklausė Bodonis.

— Kosminį laivą. Kas gi yra? Gal nereikia?

— Reikia, reikia!— suspaudė jo ranką Fiorelas ir suglumęs nutilo.

— Savaime suprantama,— pasakė Metjuzas,— jis netikras. Juk pats žinai: kai raketa suprojektuojama, pirmiausia padaromas natūralaus dydžio modelis iš aliuminio. Sulydęs ją, turėsi šiokio tokio pelno. Atiduodu už du tūkstančius...

Bodoniui ranka nusviro.

— Neturiu tiek pinigų.

— Gaila. Norėjau pagelbėti. Anąkart skundeisi, kad visi paveržia iš tavęs laužą. Pamaniau, kaip senam pažįstamui... Ką gi...

— Naujų įrengimų reikia. Aš jiems turiu susitaupęs.

— Aišku.

— Jeigu pirkčiau jūsų raketą, tai neturėčiau net kuo jos išlydyti. Mano lydymo krosnis aną savaitę suiro...

— Suprantu.

— Vis tiek nieko negalėčiau iš jos padaryti, kad ir nupirkčiau.

— Žinoma.

Bodonis sumirksėjo ir prisimerkė. Paskui staiga išvertė akis į misterį Metjuzą.

— Bet juk aš paskutinis kvailys! Einu į banką ir pasiimu pinigus.

— Bet jeigu negalėsi jos išlydyti...

— Vežkite ją čionai,— pasakė Bodonis.

— Kaip išmanai. Šiandien vakare?

— Šiandien vakare bus kaip tik, — sutiko Bodonis.— Taip, man reikia raketos šiandien pat.

Buvo mėnesiena. Dirbtuvės kieme bolavo didžiulė raketa. Ji spindėjo mėnulio baltumu ir žvaigždžių mėliu. Bodonis žvelgė į ją su meile. Jam magėjo paglostyti ją, atsigulti šalia ir, priglaudus skruostą prie jos šono, išsakyti slapčiausius savo norus.

Jis žiūrėjo į ją užvertęs galvą.

— Tu esi mano,— tarė jis.— Jeigu ir neskrisi niekada ir nesispjaudysi ugnies liežuviais, o tik tupėsi čia visus penkiasdešimt metų ir rūdysi, vis tiek tu mano. Raketa kvepėjo lauku ir toliais. Tarsi laikrodžio vidus. Viskas įrengta su šveicarišku tikslumu. Nors imk ir prisisek prie laikrodžio kišenėlės.

— Ko gero, aš šiąnakt čia net ir nakvosiu,— susijaudinęs murmėjo jis.

Ir atsisėdo į piloto sėdynę.

Pačiupinėjo svertą.

Užsimerkęs ėmė birbti pro nosį.

Tas birbimas darėsi vis garsesnis, vis plonesnis ir plonesnis, vis pasiutesnis, keistesnis, vis džiugesnis, jis drebino kūną iš vidaus ir lenkė į priekį, traukė Bodonį su visa raketa į griaudėjančią tylą, pilną kažkokio metalinio džeržgesio, rankos tuo tarpu stvarstė pulto svertus, užmerktų akių vokai virpėjo, o garsas vis stiprėjo ir stiprėjo, kol virto ugnim, smūgiu, nežabota jėga, kuri pakėlė jį ir kone plėšdama pusiau stumtelėjo priekin. Bodonis duso. Dar stipriau užsimerkęs, jis birbė toliau, nė akimirką nesustodamas — ir kaip sustosi, argi dabar įmanoma sustoti?

— Startas!— staiga suriko veriamu balsu.

Vibruojantis smūgis! Griaustinio trenksmas!

— Mėnulis!— šaukė jis nieko nematydamas.— Meteoritai!

Begarsis vulkaninės šviesos blyksnis!

— Marsas. Taip, žinoma! Marsas! Marsas!

Jis atvirto sėdynėje išsekęs, vos gaudydamas kvapą. Drebančios jo rankos nuslydo nuo svertų, galva bejėgiškai atkrago. Sėdėjo ilgai, giliai kvėpuodamas, pamažu rimdamas.

Palengva, iš lėto atsimerkė.

Dirbtuvės kiemas tebebuvo čia.

Jis sėdėjo nejudėdamas. Valandėlę prisispyręs spoksojo į krūvas metalo laužo. Paskui pašoko ir trenkė per svertus.

— Startas, velniai jus griebtų!

Raketa tylėjo.

— Aš tau parodysiu!— suriko jis tada.

Išlindęs laukan į nakties orą, klupdamas nulėkė prie grėsmingų pjovimo staklių ir, paleidęs visu pajėgumu, ėmė artėti su jomis prie raketos. Nusitaikęs užvertė sunkų pjoviklį į mėnesienos nušviestą dangų. Tirtančios rankos jau baudėsi smogti, sutriuškinti, ištaršyti į gabalus tą akiplėšišką svajonės klastotę, tą nesusipratimą, už kurį jis suplojo visus savo pinigus ir kuris nenori pajudėti iš vietos, nenori jam paklusti.

— Aš tave pamokysiu,— šaukė jis.

Bet rankos jo neklausė.

Sidabraspalvė raketa skendėjo mėnulio šviesoje. O tolėliau, už kokio kvartalo, švietė jo namų langai, spinduliuodami šilumą. Namiškiai klausėsi radijo. Atsisėdęs jis kokį pusvalandį galvojo apie raketą ir šviečiančius namų langus, o jo akys čia siaurėjo, čia vėl plėtėsi. Paskui jis paliko stakles ir nužingsniavo tolyn — eidamas nei iš šio, nei iš to nusikvatojo, o kai priėjo užpakalines namo duris, giliai įkvėpė oro ir pašaukė:

— Marija, Marija, ruoškis kelionėn! Mes skrendame į Marsą!

— Oi!

— Ai!

— Negali būti!

— Pamatysi, pamatysi.

Vaikai trypė vėjuje apie spindinčią raketą, vis dar nedrįsdami jos paliesti. Paskui vienas per kitą ėmė šaukti.

Marija pasižiūrėjo į vyrą.

— Ką tu padarei?— paklausė.— Visus mūsų pinigus dėl jos? Ji juk niekada neskris.

— Skris,— atsakė Bodonis, žiūrėdamas į raketą.

— Raketos kainuoja milijonus. Ar tu jų turi?

— Skris,— užsispyręs pakartojo jis.— O dabar eikit visi namo. Aš turiu kai kam paskambinti ir padirbėti. Rytoj pakilsim nuo Žemės! Niekam nė šnipšt, aišku? Čia mūsų paslaptis.

Marija nejudėjo iš vietos.

— Tu pražudei mus,— tarė ji.— Sukišai visus mūsų pinigus į šitą... šitą šlamštą. Juk jie buvo skirti naujiems įrengimams.

— Tu dar pamatysi.

Netarusi daugiau nė žodžio, ji apsisuko ir nuėjo.

— Dieve padėk man,— sušnibždėjo jis ir kibo į darbą.

Vidurnaktį ėmė važiuoti sunkvežimiai, kieme augo krūva įvairiausių dėžių, ir Bodonis šypsodamasis baigė tuštinti savo banko sąskaitą. Su autogenu ir metalo juostomis jis atakavo raketą, čia ką pridėdamas, ten nuimdamas, čia ugnimi užkalbėdamas, čia iš pasalų negailestingai puldamas. Į tuščią raketos mašinų skyrių įtaisė devynis jau atgyvenusių automobilių variklius, o duris gerai užvirino, kad niekas nepamatytų, ką jis ten pernakt padirbo.

Auštant įžengė į virtuvę.

— Marija,— tarė jis,— dabar galiu ir papusryčiauti.

Žmona nieko neatsakė.

Saulei leidžiantis, jis pašaukė vaikus:

— Viskas paruošta! Visi čionai!

Namuose buvo tylu.

— Aš užrakinau juos sandėliuke,— paaiškino Marija.

— Kurių galų?— supyko Bodonis.

— Jūs užsimušite toje raketoje. Kokią raketą galima nusipirkti už du tūkstančius dolerių? Tiktai niekam tikusią!

— Paklausyk, ką pasakysiu, Marija.

— Jinai susprogs. Pagaliau tu juk ne kosmonautas.

— Ir vis dėlto aš skrisiu su šia raketa. Aš ją jau įrengiau.

— Tu išsikraustei iš proto,— pasakė ji.

— Kur raktas nuo sandėliuko?

— Čia.

— Duok man,— jis ištiesė ranką.

Ji padavė jam raktą.

— Tu užmuši juos.

— Nebijok.

— Užmuši. Aš jaučiu.

Jis stovėjo ir žiūrėjo į ją.

— O tu neskrisi su mumis?

— Aš pasiliksiu čia,— tarė jam Marija.

— Tuomet tu viską pamatysi ir suprasi,— pasakė jis ir nusišypsojo. Paskui atrakino sandėliuką.— Vaikai, žengte marš paskui tėvą!

— Viso gero, mama, viso gero!

Ji stovėjo prie virtuvės lango — tiesi, kietai sučiaupusi lūpas.

Prie raketos Bodonis įspėjo:

— Vaikai, ši raketa labai greita. Mes išvykstame trumpam. Jums reikia į mokyklą, o manęs laukia darbas.— Jis palaikė kiekvieną atskirai už rankos.— Įsidėmėkite. Ši raketa jau senutė ir gali skristi tik vieną sykį. Daugiau ji nebepakils. Tai bus vienintelė kelionė jūsų gyvenime. Taigi nežiopsokit!

— Gerai, tėveli.

— Klausykitės pastatę ausis. Uoskite raketos kvapus. Įsijauskite. Dėkitės galvon. Tada sugrįžę visą gyvenimą turėsite ką pasakoti.

— Gerai, tėveli.

Laivas buvo tylus kaip sustojęs laikrodis. Hermetinės durys šnypšdamos užsivėrė iš paskos. Jis suguldė vaikus it mažytes mumijas į guminius kabančius gultus ir užsegė diržus.

— Pasiruošę?— šūktelėjo.

— Pasiruošę!— atsiliepė visi.

— Startas!— jis sutarškino jungikliais. Raketa sugriaudėjo ir pašoko. Vaikai ėmė žviegti, mėtomi gultuose.

— Mes skrendam! Mes pakilom! Žiūrėkit! Mėnulis artėja!

Mėnulis praplaukė pro šalį. Lyg fejerverkai lakstė meteoritai. Laikas nuvilnijo kaip dujų serpentinas. Vaikai krykštė. Po kelių valandų, išlaisvinti iš gultų, jie sulėkė prie iliuminatorių.

— Žemė! Marsas!

Raketa barstė raudonus ugnies žiedlapius, o laikrodžio rodyklės skriejo aplink. Vaikams jau merkėsi akys. Galop tarsi apkvaitę drugeliai jie sumigo savo kabančių gultų kokonuose.

— Va kaip gerai,— sušnibždėjo Bodonis, likęs vienas.

Pirštų galais jis išsėlino iš kabinos ir ilgai nesiryždamas stovėjo prie durų.

Paskui spustelėjo mygtuką. Liukas plačiai atsivėrė. Jis išlipo. Į kosmosą? Į juodumą, kur šviečia meteoritų ir įkaitusių dujų fakelai? Į lekiančius šviesmečius ir neaprėpiamas erdves?

Ne. Bodonis nusišypsojo.

Iš visų pusių aplink vibruojančią raketą plytėjo dirbtuvės kiemas.

Tie patys aprūdiję kiemo vartai su spyna, mažas tylus namelis ant kranto, šviečiantis virtuvės langas ir upė, tekanti į tą pačią jūrą. O pačiame kiemo viduryje, regzdama stebuklingą sapną, tirtėdama ir burgzdama stovi raketa. Kratosi ir riaumoja, siūbuodama pririštus vaikus kaip muses voratinklyje.

Marija stovėjo prie virtuvės lango.

Jis pamojavo ir nusišypsojo.

Negalėjo įžiūrėti, ar ji pamojavo, ar ne. Nebent vos vos kilstelėjo ranką. Vos vos šyptelėjo.

Patekėjo saulė.

Bodonis skubiai grįžo į raketą. Tylu. Visi dar miega. Jis lengviau atsiduso. Atsigulė į gultą, prisisegė ir užsimerkė. Tada ėmė melstis: „Duokdie, kad niekas nesutrikdytų apgaulės per sekančias šešias dienas. Tegu erdvių erdvės skrieja pro šalį, tegu raudonas Marsas priartėja prie laivo su visais savo palydovais ir tegu spalvotame filme nebūna jokio defekto. Tegu viskas būna trijų matavimų ir tegu niekas nepastebi nė vieno paslėpto veidro-

džio ar ekrano, kuriančio šią žavingą iliuziją. Tegu per tą laiką viskas būna gerai".

Jis atsibudo.

Čia pat plaukė raudonas Marsas.

— Tėte!— veržėsi iš gultų pririšti vaikai.

Bodonis žvilgtelėjo pro iliuminatorių — raudonveidis Marsas buvo nuostabus, jam ničnieko netrūko. Jis pasijuto labai laimingas.

Septintosios dienos vakare raketa liovėsi kračiusis.

— Mes namie,— pasakė Bodonis.

Atsivėrė liukas, ir jie nužygiavo per dirbtuvės kiemą — smagūs, švytinčiais veidais. Gal vaikai ir žinojo, ką jis padarė. Gal ir perprato stebuklingą jo gudrybę. Bet jeigu ir žinojo, jeigu ir numanė, nė karto apie tai neužsiminė. O dabar štai džiūgaudami bėga per kiemą.

— Aš iškepiau jums kiaušinienės su kumpiu,— sutiko juos Marija prie virtuvės durų.

— Mama, mama, kodėl tu neskridai su mumis, būtum viską pati pamačiusi, būtum pamačiusi Marsą, meteoritus — viską!

— Būčiau,— atsakė Marija.

Kai atėjo laikas gulti, vaikai susispietė aplink Bodonį.

— Mes norime tau padėkoti, tėte.

— Nėra už ką.

— Mes visados tai prisiminsim. Niekad neužmiršim.

Vėlai naktį Bodonis atsimerkė. Jis pajuto, kad žmona nemiega ir žiūri į jį. Kurį laiką ji gulėjo nejudėdama, o paskui staiga pabučiavo jį į skruostus ir kaktą.

— Kas gi čia dabar?— šūktelėjo jis.

— Tu esi geriausias tėvas pasaulyje,— sušnibždėjo ji.

— Kodėl?

— Dabar aš matau,— pasakė ji.— Dabar suprantu.

Ji vėl atsigulė ir užsimerkė, laikydama jo ranką.

— Ar malonu šitaip paskraidyti?— paklausė.

— Taip,— atsakė jis.

— Gal,— tarė ji,— gal kokią naktį galėtum ir mane pasiimti kad ir trumpam pakeliauti, kaip manai?

— Jeigu trumpam — gal ir pasiimčiau,— atsakė jis.
— Ačiū,— tarė ji.— Labanakt.
— Labanakt,— atsakė Fiorelas Bodonis.

1950

KOSMONAUTAS

Virš tamsiaplaukės motinos galvos, nušviesdamas jai kelią, sukosi spiečius elektrinių jonvabalių. Ji stovėjo miegamojo tarpduryje ir žiūrėjo, kaip aš einu per tylų holą.

— Aš manau, šįkart padėsi jį sulaikyti? — paklausė ji.

— Pasistengsiu, — atsakiau.

— Maldauju tavęs. — Blyškų jos veidą margino jonvabalių šešėliai. — Šis kartas turi būti paskutinis.

— Gerai, — tariau pagalvojęs. — Bet tik kad nieko iš to neišeis. Tuščias darbas.

Ji nuėjo, o jonvabaliai, brėždami savo orbitas, nuskriejo paskui ją kaip klajojantis žvaigždynas, rodydami kelią tamsoje.

Aš dar spėjau išgirsti, kaip ji tyliai pasakė:

— Šiaip ar taip, reikia pabandyti.

Kiti jonvabaliai nusekė paskui mane. Kai atsiguliau, grandinė lovoje nutrūko ir jonvabaliai užgeso. Buvo jau vidurnaktis, ir mes su mama, tamsos atskirti, laukėme gulėdami kiekvienas savo kambaryje. Lova niūniuodama ėmė mane linguoti. Paspaudžiau jungiklį, ir liūliavimas baigėsi. Aš nenorėjau miego. Visiškai nenorėjau.

Ši naktis niekuo nesiskyrė nuo daugelio, kurias mums buvo tekę išgyventi. Būdavo, gulime šitaip atmerktomis akimis, tik staiga vėsus oras ima kaisti, siūbteli ugninis vėjas, akimirksniu ryškiai nušvinta sienos, ir mes jau žinome, kad tai jo raketa praskrido virš namo — praskrido, ir ąžuolai palinko nuo oro sūkurių. Aš guliu čia — akys didžiulės, širdis tvaksi, — o mama savajame kambaryje.

— Jauti? — pasigirsta jos balsas per radiotelefoną.

O aš atsakau:

— Taip taip, tai jis.

Tėvo erdvėlaivis praskrisdavo pro šalį, nes tokiame mažame miestelyje kaip mūsų kosminės raketos niekada nesileisdavo, ir mes dvi valandas gulėdavome, galvodami: „Dabar tėvas nusileido Springfilde, išlipo ant gudronuotos juostos, dabar pasirašo kelionės lapą, dabar jau malūnsparnyje, skrenda virš upės, virš kalnų, dabar tupia mažame Grin Vilidžo aerouoste..." Jau pusiaunaktis, o mes su mama atskirose vėsiose lovose vis klausomės, klausomės. „Dabar eina Belo gatve. Jis visada eina pėsčias, nevažiuoja... dabar per parką, dabar eina pro Oukhersto kampą ir pagaliau..."

Aš kilstelėjau galvą nuo pagalvės. Toli gatvėje žingsniai, jie vis artėja ir artėja — lengvi, greiti, nekantrūs. Štai pasuko prie namo, lipa verandos laiptais. Ir mes abu — mama ir aš — šypsomės vėsioje tamsoje, girdėdami, kaip apačioje, pažinusios šeimininką, atsiveria laukujės durys, tyliai pasisveikina ir vėl užsiveria...

O po trijų valandų aš atsargiai pasukau varinę jų miegamojo rankeną ir, sulaikęs kvapą, laviruodamas tamsoje tarsi tarpplanetinėje erdvėje, susiradau lagaminėlį, stovintį jų lovos kojūgaly. Pasiėmęs jį tylutėliai sugrįžau į savo kambarį. „Vis tiek jis man nieko nepasakys, — drąsinausi, — nenori, kad žinočiau".

Ir štai iš lagaminėlio išsiėmiau juodą uniformą — ji tartum neperregimas ūkas su kur ne kur žybsinčiomis tolimomis žvaigždėmis. Degančiais pirštais gniaužiau tamsią medžiagą, uosdamas planetų kvapą: Marsas — geležis, Venera — žalios gebenės, Merkurijus — ugnis ir siera. Aš net jutau baltą mėnulio švelnumą ir žvaigždžių kietumą. Galop sukišau uniformą į centrifugą, kurią šiemet, devintoje klasėje, buvau pasidaręs mokyklos dirbtuvėje, ir paleidau ją. Netrukus retortoje nusėdo sluoksnis dulkių. Pakišau jas po mikroskopu. Ir kol mano tėvai ramiai sau miegojo, kol visas mūsų namas miegojo ir visi automatiniai kepėjai, patarnautojai bei robotai valytojai buvo apimti elektrinio snaudulio, aš žiūrėjau žemyn į nuostabias meteoritų dulkių, kometų uodegų ir tolimojo Jupiterio molio kruopelytes, spindinčias kaip atskiri pasauliai, kurie įsitraukė

mane ir milžiniškais pagreičiais nusinešė milijardus mylių į kosmosą.

Brėkštant, pavargęs nuo kelionės ir pabūgęs, kad tėvai nesužinotų, nunešiau lagaminėlį su uniforma atgal į jų miegamąjį.

Paskui užmigau, bet netrukus mane pažadino kieme supypsėjęs cheminio valymo tarnybos automobilis. Jis atvažiavo pasiimti juodosios uniformos. Kaip gerai, kad pasiskubinau, pamaniau. Juk po valandos uniforma bus grąžinta švarutėlė, be jokių kelionės pėdsakų.

Ir aš vėl užmigau, o pižamos kišenėlėje, kaip tik ten, kur plakė širdis, gulėjo buteliukas su magiškomis dulkėmis.

Kai nusileidau žemyn, tėtė sėdėjo prie pusryčių stalo ir kramsnojo skrebutį.

— Ar gerai išsimiegojai, Dagai? — pasiteiravo, lyg visus tuos tris mėnesius būtų buvęs čia.

— Puikiai, — atsakiau.

— Skrebučių valgysi?

Jis paspaudė mygtuką, ir stalas iškepė man keturias geltonai apskrudusias riekeles.

Tą dieną, pamenu, tėvas nuo ryto iki vakaro kapstėsi sode — sakytum koks gyvis, ieškantis po žeme maisto. Ilgos įdegusios rankos tik švytruoja į visas puses, tik sodina, plūkia, riša, kerpa, genėja, o įdegęs veidas palinkęs prie žemės, akys įsmeigtos tik į tai, ką daro rankos, nė karto nežvilgtels į dangų, nė karto į mane ir netgi į mamą, kol mes irgi suklaupiam šalia, kad pajustume, kaip žemės drėgmė smelkiasi pro kombinezonus ties mūsų keliais, kad galėtume suleisti pirštus į juodą dirvą ir nebežiūrėti į beprotiškai vaiskų dangų. Tada jis pasuka galvą, dirsteli į mamą arba į mane, draugiškai mirkteli ir vėl kimba į darbą — veidu į žemę, nugara į dangų.

Tą vakarą mes sėdėjome verandoje ant mechaninių sūpuoklių, kurios mus lingavo, pūsdamos vėją ir dainuodamos. Buvo vasara, švietė mėnulis, mes gėrėme limonadą — laikėme šaltus stiklus rankose, o tėtė skaitė stereolaikraščius, įmontuotus į specialią skrybėlę, kuri atverčia kitą mikropuslapį po padidinamuoju stiklu, jeigu triskart

iš eilės mirkteli. Tėvas rūkė ir pasakojo man apie tūkstantis devyni šimtai devyniasdešimt septintuosius, savo vaikystės metus. Po kurio laiko jis kaip visada paklausė:

— Kodėl neini į kiemą paspardyti kamuolio, Dagai?

Mama atsakė už mane:

— Eina, kai tavęs nebūna.

Tėtė pasižiūrėjo į mane, o paskui — pirmąsyk tą dieną — į dangų. Mama visada pastebėdavo tuos jo žvilgsnius į žvaigždes. Pirmą dieną jis retai kada pakeldavo akis. Matydavau jį plušantį sode su baisiu pašėlimu, kone prisiplojusį prie žemės. Bet kitą vakarą jis jau vis dažniau žvilgčiodavo aukštyn. Dieną mama ne taip bijodavo dangaus, bet naktį įmanydama būtų užgesinusi visas žvaigždes, ir kartais aš beveik jausdavau, kaip mintyse jinai ieško jungiklio ir neranda. O trečią vakarą tėvas būdavo verandoje, kol tik eidavom gulti, tada girdėdavau, kaip mama jį pašaukia, visai kaip kad mane, kai užsibūnu lauke. Ir tėvas giliai atsidusęs įjungdavo fotoelektrinę durų spyną. Rytą, per pusryčius, kai mama dar miegodavo, rasdavau tėvą virtuvėje — tepasi sviesto ant skrebučio, o prie jo kojų stovi juodasis lagaminėlis.

— Na, iki pasimatymo, Dagai, — sako, ir mudu paspaudžiame vienas kitam ranką.

— Po trijų mėnesių?

— Taigi.

Ir jis nužingsniuoja gatve tolyn, nesėsdamas nei į malūnsparnį, nei taksi, nei autobusą — tiesiog eina pėsčias, nešdamasis lagaminėlį su uniforma. Jis nenorėjo, kad kas manytų, jog puikuojasi esąs kosmonautas.

Po valandos pasirodydavo mama ir suvalgydavo pusryčiams vieną sausą skrebutį.

Bet šis vakaras dar buvo pirmas vakaras, ir tėvas beveik nesižvalgė į žvaigždes.

— Eime į televizijos karnavalą, — pasiūliau aš.

— Puiki mintis, — pritarė tėtė.

Ir mes nuskubėjome su malūnsparniu į miestą ir rodėme tėtei tūkstančius reginių, kad jo veidas, jo galva būtų pasisukusi ton pusėn, kur ir mūsų, ir kad jis daugiau niekur nežiūrėtų. Mes kvatojomės iš juokingų dalykų ir

rimtai žvelgėme į rimtus, o aš vis galvojau: „Mano tėvas skraido į Saturną, Neptūną ir Plutoną, bet niekada neparveža man dovanų. Kiti berniukai, kurių tėvai skrenda į kosmosą, atsineša gabaliukų juodos rūdos iš Kalisto, juodų meteoritų nuolaužų arba mėlyno smėlio. O man tenka mainais kaulyti iš jų Marso akmenėlių, Merkurijaus smėlio kruopelyčių — eksponatų savo kolekcijai, kuri dabar jau užima visą mano kambarį ir apie kurią tėvas niekada nekalba".

Kartais jis parveždavo ką nors mamai. Sykį kieme buvo pasodinęs Marso saulėgrąžų, bet kai vėl išskrido, po mėnesio mama išbėgo į kiemą ir jau užaugusias visas jas išlaužė.

Mums bestovint prie stereoskopinio ekrano, staiga užsimiršęs ėmiau ir kaip visada paklausiau:

— Sakyk, o kaip ten, kosmose?

Mama išgąstingai žvilgtelėjo į mane. Bet buvo jau vėlu.

Valandėlę tėtė stovėjo, svarstydamas, ką čia atsakius, o paskui patraukė pečiais ir tarė:

— Visame pasaulyje nieko nėra geriau. — Ir tik tada susigriebė: — Ne ne, nieko ten ypatinga. Tas pats per tą patį. Tau nepatiktų. — Jis įdėmiai pažvelgė į mane.

— Bet kiekvieną kartą skrendi vėl?

— Įprotis.

— O kur dabar skrisi?

— Dar nenusprendžiau. Reikės pagalvoti.

Jis visada prieš išvykdamas galvodavo. Tais laikais kosmonautų buvo nedaug, ir jis galėjo pats rinktis, kur ir kada jam skristi. Trečiąjį vakarą jau galėjai matyti, kaip jis renkasi žvaigždę.

— Eime, — pasakė mama. — Laikas namo.

Kai sugrįžome, dar nebuvo vėlu, ir aš paprašiau tėtės užsivilkti uniformą. Nereikėjo prašyti, tik mamą kaip visada įskaudinau, bet kad aš kitaip negalėjau. Priskretau ir neatstoju, nors iki tol tėtė dar nė karto nebuvo sutikęs. O aš niekada nebuvau jo matęs su uniforma.

— Na gerai, — pagaliau tarė jis.

Mes pasilikome laukti svetainėje, o jis orvamzdžiu pakilo į miegamąjį. Mama žiūrėjo į mane liūdnai, lyg negalė-

dama patikėti, kad jos pačios sūnus galėjo šitaip padaryti.
Aš nudūriau akis.

— Atleisk, — pasakiau.

— Tu man visiškai nepadedi. Visiškai.

Po valandėlės orvamzdyje kažkas sušnarėjo.

— Štai ir aš, — tyliai pasakė tėtė.

Mes sužiurome į uniformą.

Ji buvo iš juodos žvilgančios medžiagos su sidabrinėmis sagomis ir sidabriniais lampasais iki pat juodų batų kulnų, atrodė lyg viskas — rankos, kojos, liemuo — būtų iškirpta iš juodo ūko, pro kurį šviečiasi žvaigždės. Ji buvo taip aptempusi kūną, kaip pirštinė aptempia ilgą laibą ranką, ir kvepėjo vėsa, metalu, erdve. Ji kvepėjo ugnimi ir laiku.

Nejaukiai šypsodamas, tėtė stovėjo viduryje kambario.

— Pasisuk, — paprašė mama.

Jos akys, nukreiptos į jį, žvelgė kažkur pro šalį.

Kai tėvo nebūdavo, ji niekada apie jį nekalbėdavo. Apskritai apie nieką nekalbėdavo, išskyrus orą, mano kaklą, kuris prašosi nuplaunamas, arba apie savo nemigo naktis. Kartą ji pasiskundė, kad naktį buvę per daug šviesu.

— Bet juk šią savaitę nėra mėnesienos, — nustebau.

— Užtat pilna žvaigždžių, — atsakė ji.

Nuėjau į parduotuvę ir nupirkau jai dar tamsesnio žalumo užuolaidas. Naktį, gulėdamas lovoje, girdėdavau, kaip ji aklinai užtraukia jomis langus. Ilgai ilgai šnarina.

Kartą susiruošiau patrumpinti vejos žolę.

— Nereikia, — pasigirdo nuo durų mamos balsas.
— Padėk šienapjovę į vietą.

Taip ir augdavo žolė po tris mėnesius nepjaunama. Tėvas sugrįžęs namo nušienaudavo.

Ir šiaip ji man nieko neleisdavo daryti — kad ir pataisyti sugedusio elektrinio pusryčių kombaino ar mechaninio skaitytuvo. Vis taupė, sakytum Kalėdoms. O paskui aš matydavau tėvą ką nors kalinėjantį ar lituojantį, visada besišypsantį ir laimingą, o mama su šypsena žvelgdavo į jį.

Ne, ji niekuomet nekalbėdavo apie jį, kai jis išskrisdavo.

Na o tėvas, būdamas už milijonų mylių, niekuomet nė nebandė užmegzti ryšio su mumis. Sykį prasitarė:

— Jeigu išgirsčiau jūsų balsus, tai norėčiau būti su jumis ir pasijusčiau nelaimingas.

O kartą jis man štai ką pasakė:

— Tavo motina kartais taip su manim elgiasi, lyg manęs čia nė nebūtų, lyg aš būčiau nematomas.

Aš ir pats buvau tą pastebėjęs. Būdavo, žiūri kažkur pro petį, į smakrą arba rankas — tik ne į akis. O jeigu vis dėlto pažvelgdavo tiesiai, tai jos pačios akys būdavo apsiblaususios kaip mieguisto žvėries. Ten, kur reikia, pasakys „taip" ir nusišypsoti pataikys, tik visada pusę sekundės vėluodama.

— Aš jai neegzistuoju, — sakydavo tėtė.

Bet būdavo ir tokių dienų, kai jis jai egzistuodavo, o ji egzistuodavo mums, ir juodu, susikibę už rankų, vaikščiodavo po kvartalą arba eidavo pajodinėti, ir mamos plaukai draikydavosi vėjyje kaip kokios mergiūkštės, o virtuvėje ji išjungdavo visus mechanizmus ir kepdavo jam stebuklingus pyragus, tortus ir sausainius, prisispyrusi žiūrėdama jam į veidą, šypsodamasi savo tikrąja šypsena. Tačiau dienai slenkant vakarop — tai dienai, kai jis jai egzistuodavo,— ji visada apsipildavo ašaromis. O tėtė, būdavo, stovi sutrikęs, dairosi po kambarį, tarytum ieškodamas atsakymo ir niekur nerasdamas.

Tėtė lėtai apsisuko, demonstruodamas mums savo uniformą.

— Apsisuk dar sykį, — paprašė mama.

Kitą rytą jis įbildėjo pro duris su glėbiu bilietų. Rausvi bilietai į Kaliforniją, mėlyni — į Meksiką.

— Pirmyn! — sušuko jis. — Nusipirksim kelioninius drabužius, o kai susiteps — sudeginsim. Štai, vidurdienį skrendam raketa į Los Andželą, antrą valandą malūnsparniu iki Santa Barbaros, devintą lėktuvu į Ensenadą ir ten nakvojam!

Ir mes išvykome į Kaliforniją. Pusantros dienos keliavome Ramiojo vandenyno pakrante ir galiausiai vakare apsistojome smėlėtoje Malibu pakrantėje išsikepti dešrelių. Visą tą laiką tėtė įdėmiai klausėsi, kas vyksta aplinkui,

niūniavo po nosimi, dairėsi į visas puses taip godžiai, lyg pasaulis būtų buvusi baisiu greičiu besisukanti centrifuga, bet kurią akimirką galinti jį atplėšti nuo mūsų.

Paskutinę mūsų dieną Malibu mama pasiliko viešbutyje. Mudu su tėte ilgai gulėjome ant smėlio po svilinančia saule.

— A... — atsiduso jis. — Dabar žinau. — Prisimerkęs jis gulėjo ant nugaros, gerdamas saulės spindulius. — Štai ko tenai pasigendi.

Tėtė, žinoma, norėjo pasakyti „pasigendi raketoje", bet jis niekuomet neištardavo žodžio „raketa", niekada neužsimindavo nei apie ją, nei apie visus tuos dalykus, kurių raketoje nebūna. O raketoje nebūna nei sūraus vėjo, nei mėlyno dangaus, nei auksinės saulės, nei mamos skanėstų. Raketoje negali pasišnekėti su savo keturiolikmečiu sūnumi.

— Nagi, klok viską iš eilės, — pagaliau tarė jis.

Dabar jau kai pradėsime, tai kokias tris valandas kalbėsimės. Tingiai vartydamiesi saulėje, visą popietę pusbalsiu šnekučiuosimės apie mano mokslus, apie tai, kiek iššoku į aukštį, kokiu greičiu plaukiu.

Klausydamasis tėtė linkčiojo galvą, šypsojosi ir pritardamas plekšnojo man per krūtinę. Mudu kalbėjomės. Ne apie raketas ir kosmosą — mudu kalbėjomės apie tuos laikus, kai senoviniu automobiliu kartą buvome nukeliavę į žaliąją šiltąją Meksiką, apie peteliškes, kurių vieną popietę prisigaudėme drėgnuose miškuose, kaip šimtai jų aplipo mūsų radiatorių ir merdėjo, plazdendamos rausvai mėlynais sparneliais, konvulsijų tampomos, gražios ir liūdnos. Mes kalbėjome apie ką tik nori, tik ne apie tai, kas man labiausiai rūpėjo. Kalbėjau daugiausia aš, o tėtė klausėsi. Taip klausėsi, lyg būtų norėjęs sugerti visus aliai vieno garsus. Klausėsi vėjo, bangų mūšos, mano balso, ir taip dėmesingai, taip susikaupęs, kad, rodos, aplink nieko nebuvo, tik garsai. Jis net užsimerkė, kad geriau girdėtų. Šitaip jis klausosi šienapjovės tarškėjimo, kai, užuot įjungęs programinį valdymą, eina pats pjauti vejos, taip uosto nupjautą žolę, žaliu fontanu trykštančią iš po ratų.

— Dagai, — pasakė jis, kai apie penktą valandą,

susirinkę rankšluosčius, palei pat vandenį ėjome atgal į viešbutį. — Prižadėk man vieną dalyką.

— Ką?

— Kad niekada nebūsi kosmonautas.

Aš stabtelėjau.

— Sakau tau visai rimtai, — pridūrė jis. — Nes kai esi tenai, tai nori būti čia, o kai esi čia, nori būti tenai. Nereikia nė pradėti. Kad nepasidarytum priklausomas.

— Bet...

— Tu nežinai, ką tai reiškia. Kiekvienąkart, kai atsiduriu tenai, sakau sau: „Jeigu tiktai sugrįšiu į Žemę — pasiliksiu visam laikui. Daugiau nebeskrisiu". Bet ir vėl išskrendu, ir taip turbūt bus visada.

— Aš jau labai seniai svajoju būti kosmonautu.

Jis negirdėjo, ką aš pasakiau.

— Stengiuosi pasilikti. Nuo praeito šeštadienio, kai parskridau, darau viską, kad tik pasilikčiau.

Prisiminiau jį sode, apsipylusį prakaitu, kelionėje nuolat kažkuo užsiėmusį, suklususį, ir supratau: jis norėjo įtikinti save, kad jūra, miškai, žemė ir jo šeima yra vieninteliai tikri, vertę turintys dalykai. Bet aš neabejojau, kad jau vakare jis stovės verandoje ir žiūrės į žėrinčius Oriono brangakmenius.

— Prižadėk, kad nebūsi toks kaip aš, — pasakė jis.

Aš dvejojau.

— Gerai, — pasakiau.

— Šaunuolis, — jis paspaudė man ranką.

Tą vakarą pietūs buvo nuostabūs. Mama ilgai zujo po virtuvę, barstė cinamoną, minkė tešlą, tarškino puodus bei keptuves, ir štai ant stalo jau garuoja prieskoniais apdėliotas didžiulis kalakutas su spanguolių padažu, žirneliais, moliūgų pyragu.

— Kalakutas rugpjūčio vidury? — apstulbo tėvas.

— Lapkritį tavęs nebus namie.[1]

— Štai kaip.

Jis mėgavosi kvapais. Kilsnojo paeiliui visus dangčius

---

[1]Paskutinis lapkričio ketvirtadienis — amerikiečių šventė, skirta pirmiesiems kolonistams atminti. Ta proga valgomas keptas kalakutas.

ir uostė taip arti prisikišęs, kad įdegęs jo veidas visas paskęsdavo kvapniuose garuose. Ir vis kartojo: „Ak..." Paskui apsidairė ir įsistebeilijo į savo rankas. Nužvelgė paveikslus ant sienų, kėdes, stalą, mane, mamą. Atsikrenkštė. Supratau, kad apsisprendė.

— Lili?

— Ką? — mama žvelgė į jį, sėdėdama kitapus stalo, iš kurio ji buvo padariusi nuostabius sidabrinius spąstus, stebuklingą padažo duobę, kurioje, kaip prieštvaninis gyvūnas asfalto baloje, gal pagaliau įklimps jos vyras ir pasiliks visam laikui, saugiai aptvertas paukštienos kauliukų pinučiais. Jos akys šelmiškai kibirkščiavo.

— Lili, — tarė tėvas.

„Sakyk sakyk, — meldžiau jį mintyse. — Greičiau sakyk! Sakyk, kad šį kartą pasiliksi namie, galutinai, ir kad niekada nebeskrisi. Sakyk!"

Kaip tik tą akimirką į kambario tylą įsiveržė malūnsparnio burzgimas, ir langas skimbtelėjo it krištolinis. Tėvas pasuko galvą ton pusėn.

Danguje švietė mėlynos vakaro žvaigždės, iš rytų kilo raudona Marso planeta.

Tėvas žiūrėjo į Marsą visą minutę. Paskui lyg aklas ištiesė ranką į mane.

— Ar negalėtum įdėti man žirnelių?

— Atsiprašau, — pašoko mama. — Einu paraikyti duonos.

Ir išlėkė į virtuvę.

— Bet juk ant stalo yra duonos, — pasakiau.

Tėtė, nežiūrėdamas į mane, pradėjo valgyti.

Tą naktį negalėjau užmigti. Pirmą valandą nulipau žemyn. Mėnesienoje skendintys namų stogai atrodė apledėję, o nuo rasos pieva baltavo kaip ištisas ledo laukas. Stovėjau su pižama tarpduryje, glostomas šilto vėjo, ir staiga pamačiau, kad tėtė sėdi mechaninėse sūpuoklėse ir iš lengvo supasi. Mačiau jo profilį: užvertęs galvą, jis žiūrėjo, kaip dangumi juda žvaigždės. Jo akys buvo lyg du pilkšvi kristalai, ir kiekviename spindėjo po mėnulį.

Aš išėjau ir atsisėdau greta.

Supomės kartu.

Paskui aš paklausiau:

— Ar kosmose yra mirtinų pavojų?

— Milijonai.

— Kokie, pavyzdžiui?

— Kai susiduri su meteoritu. Kai iš raketos išeina visas oras. Arba kai nusineša kometos. Kontuzija, uždusimas, sprogimas, išcentrinės jėgos. Per didelis pagreitis. Per mažas pagreitis. Karštis, šaltis, Saulė, Mėnulis, žvaigždės, planetos, asteroidai, planetoidai, radiacija...

— Žuvusius sudegina?

— Kur tu juos surasi.

— O kur tada žmogus dingsta?

— Nuskrieja už milijardų mylių. Skraidantys kapai, — taip juos vadina. Žmogus virsta meteoritu ar planetoidu, amžinai keliaujančiu erdvėje.

Aš tylėjau.

— Bet užtat mirtis ten, — pridūrė jis po valandėlės, — labai greita. Viens, ir baigta. Ir jokių kančių. Nebėra tavęs, ir tiek.

Mes nuėjome gulti.

Išaušo rytas.

Tėtė stovėjo tarpduryje ir klausėsi, kaip auksaspalviame narvelyje čiulba geltona kanarėlė.

— Nuspręsta, — tarė jis. — Kai sekantį kartą grįšiu — pasiliksiu visam laikui.

— Tėte! — šūktelėjau.

— Pasakyk mamai, kai atsikels.

— Ar tikrai?

Jis rimtai linktelėjo galvą.

— Iki pasimatymo po trijų mėnesių.

Ir jis nužingsniavo gatve, nešdamasis savo paslaptingąjį lagaminėlį su uniforma, švilpaudamas ir dairydamasis į aukštaūgius medžius, pakeliui skabydamas ir svaidydamas kinmedžio vaisius — tolyn į perregimą ryto brėkšmą...

Tą rytą, po keleto valandų nuo tėvo išėjimo, aš pasakiau mamai:

— Tėtė sako, kad kartais tu tarsi negirdi ir nematai jo.

Ir mama tyliu balsu paaiškino:

— Kai prieš dešimt metų jis pirmąkart išskrido į kosmosą, aš tariau sau: „Jis miręs. Arba tas pats kaip ir miręs. Taigi galvok apie jį kaip apie mirusį". Ir kai jis sugrįžta, tris keturis kartus per metus, tai būna visai ne jis, o tik prisiminimas arba sapnas. Ir jeigu prisiminimas arba sapnas nutrūksta, tai nėra taip jau ir skaudu. Taigi dažniausiai aš galvoju apie jį kaip apie mirusį...

— Bet kartais...

— Kartais nieko nebegaliu sau padaryti. Kepu pyragus ir elgiuosi su juo kaip su gyvu, ir man būna skaudu. Ne, geriau galvoti, kad dešimt metų jo čia nebuvo ir kad aš jo niekada nebepamatysiu. Tuomet ne taip skauda širdį.

— Ar jis tau nesakė, kad sekantį kartą pasiliks?

Ji lėtai papurtė galvą.

— Ne, jis miręs. Aš tikrai žinau.

— Kai sugrįš, bus gyvas, — pasakiau.

— Prieš dešimt metų, — tarė mama, — aš galvodavau: kas būtų, jeigu jis žūtų Veneroje? Tada mes jau nebegalėtume žiūrėti į Venerą. O jeigu Marse? Tuomet nebegalėtume žiūrėti į Marsą, ir kai jis patekėtų visas raudonas, norėtume kuo greičiau sprukti vidun ir užsirakinti. Arba kas būtų, jeigu jis žūtų Jupiteryje, Saturne?.. Tomis naktimis, kai pasirodo šios planetos, mes nenorėtume apie jas nė girdėti.

Pranešimas atėjo kitą dieną.

Pasiuntinys įteikė jį man, ir aš perskaičiau stovėdamas verandoje. Leidosi saulė. Mama stovėjo tarpduryje man už nugaros ir žiūrėjo, kaip aš lankstau popieriaus lapą ir deduosi į kišenę.

— Mama...— pradėjau aš.

— Nesakyk man to, ką aš ir pati žinau, — pasakė jinai.

Mama neverkė.

Ne, jį pražudė ne Marsas ir ne Venera, ne Jupiteris ir ne Saturnas. Mums nereikės jo prisiminti kiekvienąkart, kai vakaro danguje sužibės Jupiteris, Saturnas ar Marsas.

Buvo kitaip.

Tėvo laivas nukrito į Saulę.

O Saulė didžiulė, liepsnojanti ir negailestinga, ir ji visados danguje, nuo jos niekur nepabėgsi.

Po tėvo mirties mama miegodavo dieną ir niekur neidavo. Mes pusryčiaudavome vidurnaktį, priešpiečius valgydavome trečią nakties, o pietaudavome vėsią ir miglotą šeštą ryto. Apeidavome visus naktinius kino teatrus ir guldavome saulei tekant, aklinai užsitraukę langus tamsiai žaliomis užuolaidomis.

Ir dar ilgai eidavome pasivaikščioti tik lietingomis dienomis, kai nebūdavo saulės.

1950

AUKSINIAI SAULĖS OBUOLIAI

— Į pietus!— tarė laivo vadas.

— Bet juk čia, kosmose,— nenorėjo sutikti įgula,— nėra jokių pasaulio šalių.

— Kai leidiesi tiesiai į Saulę,— atsakė laivo vadas,— ir visa aplinkui pagelsta, sušyla ir aptingsta, tuomet skrendi tiktai viena kryptimi.— Jis užsimerkė, įsivaizduodamas šiltą rusenančią žemę tolumoje, ir iškvėpdamas švelniai sušnibždėjo:— Pietūs.— Paskui lėtai palingavo galvą ir pakartojo:— Pietūs.

Jų raketa vadinosi „*Copa de Oro*", kitaip dar „Prometėjas" arba „Ikaras", ir ji iš tiesų lėkė į spiginančią vidudienio saulę. Jie taip entuziastingai ruošėsi į šią bekraštę Sacharą, jog įmanydami būtų pasiėmę porą tūkstančių butelių saldrūgščio limonado ir tūkstantį alaus su baltais dangteliais. O dabar, priartėję prie pliskinančios saulės, jie kažkodėl prisiminė eiles ir citatas.

— „Auksiniai saulės obuoliai"?

— Jeitsas.

— „Nebesibaimink saulės karščio"?

— Na aišku, Šekspyras!

— „Aukso taurė"? Steinbekas. „Aukso ąsotis"? Stivensas. Ir dar pamenate — aukso puodynė vaivorykštės gale? Štai geriausias mūsų trajektorijos pavadinimas! Vaivorykštė!

— Temperatūra?

— Keturi šimtai laipsnių Celsijaus!

Vadas žvelgė į tamsią didžiulio apvalaus lango ertmę, ir ten iš tikrųjų buvo Saulė, kurią pasiekti, paliesti ir nusinešti dalelę buvo vienintelė ir slapta jo svajonė. Šiame laive viešpatavo ramus tikslumas ir šaltas apskaičiavimas. Apledėjusiuose ir apšerkšnijusiuose koridoriuose spigino amoniakinis šaltis ir siautėjo pūgos. Menkiausia kibirkštėlė iš milžiniško liepsnojančio židinio anapus, menkiausias ugnies kvėptelėjimas, prasismelkęs pro standų laivo korpusą, surastų žiemą, tarsi čia snūduriuotų patys nuožmiausi vasario speigai.

Arktinėje tyloje suburbleno audiotermometras:

— Temperatūra: aštuoni šimtai laipsnių.

Krentam, pagalvojo vadas, nelyginant snaigė į birželio glėbį, į liepos karštį, į alinančią rugpjūčio kaitrą.

— Tūkstantis šeši šimtai laipsnių!

Po sniego apvalku gaudė varikliai, išsirangiusiame įrengimų gyvatyne dešimt tūkstančių mylių per valandą greičiu cirkuliavo aušinimo skystis.

— Tūkstantis šeši šimtai laipsnių Celsijaus!

Popietė. Vasara. Birželis.

— Du tūkstančiai laipsnių Celsijaus!

Pagaliau laivo vadas ramiai — ir toje ramybėje tilpo visas jų ilgas kelias — ištarė:

— Mes jau liečiame Saulę.

Nuo tų žodžių įgulos akys sužibo tartum išlydytas auksas.

— Du tūkstančiai aštuoni šimtai laipsnių!

Keista, kaip bejausmis metalinis mechaninio termometro balsas gali atrodyti toks susijaudinęs!

— Kiek valandų?— kažkas paklausė.

Įgulą suėmė juokas.

Juk čia egzistavo tik Saulė, tik viena vienintelė Saulė. Saulė visuose horizontuose, visose pasaulio šalyse. Ji sudegino minutes, sekundes, smėlio laikrodžius ir žadintuvus, joje sudegė visas laikas ir amžinybė. Ji degino akių vokus ir juodos gelmės serumą už jų, rainelę ir giliai užsislėpusias smegenis, ji degino miegą ir nuostabius prisiminimus apie miegą ir vėsią prietemą.

— Žiūrėkite!

— Vade!

Bretonas, pirmasis jo padėjėjas, sukniubo ant ledinių grindų. Vienoje vietoje iš skafandro švilpdama veržėsi žmogaus šiluma, deguonis, jo gyvybė ir tuoj pat stingo — atrodė lyg sušalusio garo gėlė.

— Greičiau!

Plastmasinis Bretono skafandro stiklas jau buvo aptrauktas iš vidaus smulkių pieno baltumo kristalų. Visi pasilenkė arčiau.

— Defektas skafandre, vade. Jis nebegyvas.

— Sušalęs.

Jie pasižiūrėjo į termometrą, kuris rodė, kaip alsuoja žiema šiame apledėjusiame laive. Keturi šimtai laipsnių žemiau nulio. Laivo vadas negalėjo atitraukti akių nuo sustingusios statulos ir žvilgančių ledo kristalų ant jos. Kokia likimo ironija, pagalvojo jis,— žmogus gelbstisi nuo ugnies, o žūsta nuo šalčio.

Vadas nusisuko.

— Mes neturime laiko. Neturime laiko. Tegu jis guli.— Ir automatiškai paklausė:— Temperatūra?

Strėlės pašoko per tūkstantį šešis šimtus laipsnių.

— Žiūrėkite! Ko gi nežiūrite? Pasižiūrėkit!

Pradėjo tirpti ledo varvekliai.

Vadas staigiai užvertė galvą į lubas.

Prieš akis nelyginant užstrigusio kino projektoriaus kadre jis nustebęs išvydo ryškų iš vaikystės atklydusį paveikslą.

Ankstų pavasario rytą, iškišęs galvą pro miegamojo langą į sniegu kvepiantį orą, berniukas žiūri, kaip kibirkščiuoja saulėje paskutinis žiemos varveklis. Nuo permatomos krištolo adatos laša baltas vynas — dar vėsokas, bet vis labyn kaistantis balandžio kraujas. Gruodžio ginklas kas minutę vis nepavojingesnis. Ir varveklis pagaliau dzingteli ant žvirgždėto tako.

— Sprogo pagalbinis siurblys, vade! Ledas tirpsta!

Iš viršaus pliūptelėjo šiltas lietus. Vadas pasuko galvą į vieną, į kitą pusę ir suriko:

— Kur gedimas? Ko stovit?

Įgula sukruto. Laivo vadas keikdamasis palinko prie

vis dar šaltų mechanizmų, grabaliodamas, čiuopdamas, tikrindamas ir jau matydamas ateitį, nuo kurios teskyrė vienas mirksnis. Matė, kaip skeldėja raketos paviršius, kaip likę be priedangos blaškosi žmonės, išsižioję šaukia, bet riksmo negirdėti. Erdvė — tai juodas apsamanojęs šulinys, kur paskęsta visi gyvybės riksmai ir baimės. Rėk kiek telpa — erdvė užsmaugs riksmą dar nė neprasiveržusį. Žmonės bruzda tartum skruzdės liepsnojančioje degtukų dėžutėje; laivas — kunkuliuojanti lava, šnypščiantys garai, niekas!

— Vade!?

Košmaras išsisklaidė.

— Aš čia!

Jis dirbo, merkiamas šilto lietaus, žliaugiančio iš viršutinių skyrių. Taisė pagalbinį siurblį.

— Velniava!

Vadas truktelėjo kabelį. Mirtis, kuri ateis, bus pati greičiausia iš visų pasaulio mirčių. Tik vienas mirksnis, klyksmas, paskui karštas pliūpsnis, ir milijardai tonų kosminės ugnies niekam negirdint sušnypš beorėje erdvėje. Tartum orkaitės kaitroje išpampusios žemuogės jų mintys dar kurį laiką plevens įkaitusiame ore, o kūnai jau bus virtę anglimi ir švytinčiomis dujomis.

— Kad tave kur!— vadas dūrė į siurblį su atsuktuvu.— Taigi.— Staiga nusipurtė. Visiškas išnykimas. Jis kietai užsimerkė, sukando dantis. Viešpatie, pagalvojo, mes nepratę prie tokių žaibiškų mirčių, trunkančių ne minutę ir ne valandą. Ir netgi ne dvidešimt sekundžių — tokia mirtis būtų lėta palyginus su ta, kuri mūsų laukia, kai toji išbadėjusi pabaisa išžios nasrus!

— Vade, traukiam ar dar ne?

— Paruoškite kaušą. O šitą sutvarkykite patys. Mikliau!

Jis pasuko prie gigantiško kaušo manipuliatoriaus, sukišo pirštus į distancinio valdymo pirštines. Vienas rankos krustelėjimas, ir iš laivo gelmių išniro milžino ranka su milžiniškais metaliniais pirštais. Tolyn, tolyn tiesėsi didžiulė metalinė ranka, laikanti gigantišką kaušą, tą *Copa de Oro,* taurę aukso,— tiesiai į cheminę krosnį, į besvorį, bekūnį Saulės kūną.

Vado rankos judino kaušą, o galvoje greitai lėkė mintys. Prieš milijoną metų pusnuogis žmogus tuščiame šiaurės kelyje pamatė, kaip žaibas trenkė į medį. Visa jo gentis išsilakstė, apimta siaubo, o jis plikomis rankomis čiupo liepsnojančią šaką ir nepaisydamas skausmo, savimi dengdamas ją nuo lietaus, džiūgaudamas parlėkė į urvą, o čia skardžiai nusikvatojęs šveitė ją į sausų lapų krūvą, dovanodamas žmonėms vasarą. Ir gentainiai pamažėle ėmė nedrąsiai šliaužti prie ugnies, tiesti artyn virpančias rankas, pajutę, kad į jų urvą atėjo kitas metų laikas, kurį atnešė tas mažas geltonas gumulėlis. Tada jau ir jie ėmė droviai šypsotis. Taip žmonės gavo dovanų ugnį.

— Vade!

Per keturias sekundes didžiulė ranka su tuščiu kaušu prisiartino prie liepsnos. Štai mes ir vėl šiandien tame kelyje, mąstė vadas, tiesiame ranką, norėdami pasisemti neįkainojamų dujų ir vakuumo, pasiimti pilnas rieškučias jau kitokios ugnies, kad, pasišviesdami su ja kelią, galėtume bėgti per šaltą erdvę namo ir parnešti Žemei dovanų ugnį, kuri dega amžinai. O kodėl?

Bet jis jau iš anksto žinojo atsakymą.

Todėl, kad atomai, kuriuos mes rikiuojame Žemėje, yra bejėgiai; atominė bomba yra bejėgė ir maža, ir mūsų žinios bejėgės ir menkos, ir tik Saulė iš tikrųjų žino tai, ką mes norime žinoti, tik Saulė laiko paslaptį. Be to, juk tai šitokia pramoga, šitokia nepakartojama galimybė: atskridai, pažaidei liestynių, kumštelėjai kartelį ir... tekinomis atgal. Tiesą sakant, visa priežastis, tai Žemės vabzdžių — žmonių — tuštybė ir išdidumas: įgelti liūtui ir nepakliūti jam į nasrus.

— Ar matot? Ar girdit?— šauksime paskui.— Mes vis dėlto savo pasiekėm! Štai ji, taurė, sklidina energijos, liepsnos, impulsų — vadinkite, kaip patinka,— kurie tieks srovę mūsų miestams, plukdys mūsų laivus, nušvies bibliotekas, nurudins vaikų skruostus, iškeps mums duonos kasdieninės ir tūkstantį metų penės mus žiniomis apie visatą. Gerkite iš šios taurės visi tikrieji mokslininkai ir mąstytojai! Gerkite! Sušilkite po ilgos nežinojimo nakties, po prietarų speigo, ledinių netikėjimo vėjų

ir neįveikiamos tamsos baimės, glūdinčios kiekviename žmoguje. Taigi mes tiesiame ranką išmaldai...

Kaušas nugrimzdo į Saulę. Ir pasėmė dalelę dievo kūno, lašelį visatos kraujo, minties blyksnį, kruopelę akinančios išminties, kuri pagimdė ir išpuoselėjo galaktiką, kuri paleido planetas iš dyko buvimo skrieti orbitomis, vienur įžiebdama, kitur gesindama įvairiausias gyvybės ir gyvenimo formas.

— Kas bus, kai įtrauksime kaušą? Jau ir taip didelė temperatūra... Kaip manote, vade?

— Vienas dievas težino,— atsakė jis.

— Vade, siurblys pataisytas!

— Įjunkite!

Siurblys ėmė veikti.

— Uždengti kaušą ir traukti vidun! Lėčiau, dar lėčiau...

Tobulóji milžino ranka suvirpėjo už laivo sienų, pakartodama jo paties judesį, ir klampioje tarsi aliejus tyloje nusmego atgal į savo vietą laive. Sandariai uždengtas kaušas, barstydamas geltonus žiedlapius ir žėrinčias žvaigždes, įlindo giliai į laivo vidų. Audiotermometras spiegė. Šaldymo sistemą apėmė traukuliai. Skystas amoniakas tvinkčiojo vamzdžiuose kaip kraujas klykiančio pamišėlio smilkiniuose.

Vadas uždarė išorinį liuką.

— Viskas.

Jie laukė. Laivo pulsas garsiai tvinksėjo. Beprotiškai daužėsi laivo širdis — juk viduje taurė aukso! Šaltas kraujas sruvo aplink aukštyn žemyn kiaurai, aplink aukštyn žemyn kiaurai...

Vadas lėtai atsiduso.

Nuo lubų nustojo lašėję varvekliai. Ledas nebetirpo.

— Skrendam iš čia.

Laivas apsisuko ir nuskriejo tolyn.

— Ar girdit?

Raketos širdis mušė vis lėčiau ir lėčiau. Dūzgė nematomos prietaisų rodyklės, lėkdamos per tūkstančius padalų žemyn. Termometras paskelbė kitą metų laiką. Visi dabar galvojo tą patį: kuo tolyn, kuo tolyn nuo ugnies ir liepsnos, nuo tirpdančio karščio, nuo geltonumo ir žėrėjimo. Pirmyn į šalčio ir tamsos glėbį. Po

dvidešimties valandų gal jau bus galima išjungti keletą šaldytuvų ir numarinti žiemą. Netrukus jie atsidurs tokioje šaltoje naktyje, kad turės, ko gero, pasinaudoti naująja laivo kūrykla, pasitelkti šilumos iš paslėptos ugnies, kurią jie nešasi tartum negimusį kūdikį.

Jie skrido namo.

Jie skrido namo, ir laivo vadas, palinkęs ties Bretono kūnu baltoje žiemos sniego pusnyje, netikėtai prisiminė kadaise savo parašytą eilėraštį:

Man Saulė kartais rodosi ugnies raudonas medis,
Kurio auksiniai vaisiai sklando negyvoj erdvėj,
Jo obuoliai žmonijos, gravitacijos lyg kirmių išvarpyti,
Ir žvilgsniuose žmonių vien nuolankumas švyti,
Jiems Saulė rodosi ugnies raudonas medis.

Ilgai vadas sėdėjo prie žuvusiojo, apimtas įvairių jausmų. Man liūdna, mąstė jis, ir man gera — aš tarsi berniukas, grįžtantis iš mokyklos namo su puokšte pienių.

— Taigi,— pasakė vadas užsimerkęs ir atsiduso.— Tai kur mes dabar skrisime, ką? Kur?

Jis žinojo, kad jo įgula čia pat, kad baimės jau nebelikę, visi kvėpuoja ramiai.

— Po ilgos ilgos kelionės į Saulę, po to, kai prisilieti jos, paerzini ir bėgčia atgal,— kur keliauji tada? Palikęs karštį, vidudienio šviesą ir tingulį, kur eini?

Vyrai laukė, kol vadas pats atsakys. Laukė, kol mintyse surinks į krūvą visą baltumą, šviežumą, vėsą ir oro gaivumą, ir štai pagaliau pamatė, kaip žodis gimė jo burnoje, švelniai vatulojamas liežuviu tarsi mažas ledų kąsnelis.

— Iš čia tėra viena kryptis,— pagaliau tarė jis.

Įgula laukė.

Laukė, o laivas skriejo į šaltą tamsą, tolyn nuo šviesos.

— Į šiaurę,— sumurmėjo vadas.— Į šiaurę.

Ir visi nusišypsojo, tartum per pačią vidudienio kaitrą būtų padvelkęs vėjelis.

1953

NUDUNDĖJO GRIAUSTINIS

Skelbimas ant sienos bangavo tartum per jį būtų bėgęs šiltas vanduo. Ekelso vokai užsimerkė, bet ir tą tamsos akimirką liepsnojo užrašas:

SAFARIS LAIKE
SAFARIS Į BET KURIUOS METUS PRAEITYJE
JŪS IŠSIRENKATE GYVŪNĄ
MES NUGABENAME JUS Į VIETĄ
JŪS JĮ NUŠAUNATE

Ekelsas per jėgą nurijo gerklėje susikaupusias karštas seiles. Veido raumenys aplink burną ištempė lūpas šypsenai, ir jis iš lėto pakėlė ranką, kurioje pleveno dešimties tūkstančių čekis, skirtas prie pulto sėdinčiam žmogui.

— Ar jūs garantuojate, kad aš grįšiu iš safario gyvas?

— Mes nieko negarantuojame,— atsakė tarnautojas,— išskyrus dinozaurus.— Jis pasisuko.— Štai misteris Trevisas, jis lydės jus į praeitį. Paaiškins, kada ir kur šauti. Kai sakys, kad negalima šauti — vadinasi, negalima. Jei šių nurodymų nepaisysit, grįžęs turėsite mokėti baudą — dar dešimt tūkstančių, be to, galite tikėtis nemalonumų iš vyriausybės.

Ekelsas pasižiūrėjo į kitą didžiulės patalpos galą, kur buvo kažkokia vielų ir dėželių raizgalynė, ūžianti, besiranganti, į mirksinčią aureolę — čia oranžinę, čia sidabrinę, čia žydrą. Gausmas toks, tarsi didžiuliame lauže degtų visi laikai, visi metai ir visi pergamentiniai kalendoriai — visos valandos, sukrautos į krūvą ir padegtos.

Vienas prisilietimas, ir šis degantis pasaulis kuo gražiausiai apsisuks atgal. Ekelsas žodis žodin prisiminė reklaminių skelbimų tekstus. Iš pelenų ir dulkių, iš palaikų ir plėnių tartum auksaspalvės salamandros iškils senieji metai. Jaunystės metai. Oras svaigiai pakvips rožėmis, žili plaukai pajuos, raukšlės išnyks, visa nuskries atgal ir virs sėkla, visa pabėgs nuo mirties ir sugrįš prie savo ištakų, saulės tekės vakaruose ir leisis švytinčiuose rytuose, mėnuliai dils iš priešingos pusės, visa, kas gyva ir negyva, susidėlios kaip kinų dėželės viena į kitą, su-

šoks kaip triušiai į fokusininko skrybėlę, visa, kas gyva ir negyva, vėl patirs mirtį, tik naują, sėklos mirtį, sugrįš į laikus, ankstesnius už pradžią.

— Neįtikėtina,— atsiduso Ekelsas. Liesą jo veidą margino mašinos šviesų atspindžiai.— Tikra Laiko mašina!— Jis palingavo galvą.— Ir ką tu pasakysi? Jeigu vakardienos rinkimai būtų užsibaigę kitaip, aš gal būčiau atėjęs čionai, ketindamas pabėgti. Dėkui dievui, laimėjo Keitas. Jis bus puikus Jungtinių Valstijų prezidentas.

— Taip,— atsakė žmogus prie pulto.— Mums pasisekė. Jeigu būtų laimėjęs Doičeris, kentėtume žiaurią diktatūrą. Tas žmogus eina prieš viską — prieš taiką, prieš religiją, prieš žmoniškumą, prieš protą. Žinot, mums čia skambino daugybė žmonių. Pusiau juokais, pusiau rimtai, bet, girdi, jeigu Doičeris bus prezidentas, tai jie norėtų gyventi 1492 metais. Žinoma, mes neorganizuojame pabėgimų, tiktai safarį. Šiaip ar taip, dabar prezidentas Keitas. Na, o jums belieka...

— Nušauti savo dinozaurą,— užbaigė Ekelsas.

— Tai — *Tyrannosaurus rex*. Driežas tironas, šlykščiausia pabaisa planetos istorijoje. Pasirašykite štai čia. Mes už jus neatsakome. Tie dinozaurai išbadėję.

Ekelsas paraudo iš piktumo:

— Norite mane įbauginti?

— Atvirai kalbant, taip. Mes nenorime leisti tokių, kuriems jau po pirmo šūvio plaukai piestu atsistoja. Pernai žuvo šeši safario vadovai ir tuzinas medžiotojų. Mes suteikiame jums galimybę patirti tokių aštrių pojūčių, apie kuriuos kiekvienas tikras medžiotojas gali tik svajoti. Kelionė per šešiasdešimt milijonų metų į praeitį ir stambiausias visų laikų laimikis! Štai jūsų čekis. Dar galite jį suplėšyti.

Misteris Ekelsas įsistebeilijo į čekį. Jo pirštai virpėjo.

— Sėkmės!— pasakė žmogus prie pulto.— Misteri Trevisai, štai jums klientas.

Pasiėmę šautuvus, jie tylėdami patraukė per salę prie mašinos — sidabraspalvio metalo ir šėlstančių šviesų.

Iš pradžių diena, paskui naktis, paskui vėl diena ir vėl naktis, o paskui diena—naktis—diena—naktis. Savaitė,

mėnuo, metai, dešimtmetis! 2055 metai, 2019, 1999, 1957. Pralėkė! Mašina riaumojo.

Jie užsidėjo deguonies šalmus ir patikrino ausines. Ekelsas suposi minkštoje sėdynėje — veidas išblyškęs, žandikauliai kietai sukąsti. Pažvelgė žemyn į drebančias rankas ir stipriai sugniaužė naują šautuvą. Mašinoje buvo dar keturi žmonės: safario vadovas Trevisas, jo padėjėjas Lesperansas ir dar du medžiotojai — Bilingsas ir Kremeris. Jie sėdėjo, žiūrėdami vienas į kitą, o metai žaibišku greičiu švilpė pro šalį.

— Ar gali šitie šautuvai partiesti dinozaurą?— išgirdo Ekelsas savo paties balsą.

— Jei gerai nusitaikysit,— atsakė Trevisas per šalmo radiją.— Kai kurie dinozaurai turi dvejas smegenis: vienas galvoje, kitas stuburo gale. Tokių neliečiame. Verčiau nebandyti laimės. Pirmus du šūvius taikykite į akis, pasistenkite apakinti, o tada — tiesiai į smegenis.

Mašina sustaugė. Laikas buvo tartum atgal sukama filmo juosta. Pašėlusiu greičiu lėkė saulės, o paskui jas dešimtys milijonų mėnulių.

— Tai bent!— išsprūdo Ekelsui.— Šiandien mums pavydėtų visi kada nors gyvenę medžiotojai. Čia tau ir Afrika pasirodys kaip Ilinojus.

Mašina sulėtino greitį, liovėsi kaukti, tik pamažu murkė. Galiausiai sustojo.

Ir saulė danguje sustojo.

Mašiną supusi migla išsisklaidė, ir žmonės pasijuto besėdį žiloje žiloje senovėje, trys medžiotojai ir du safario vadovai su mėlynvamzdžiais šautuvais ant kelių.

— Kristus dar negimęs,— pasakė Trevisas.— Mozė nebuvo įkopęs į kalną kalbėtis su dievu. Piramidės dar laukia, kol akmenys bus apgludinti ir sustatyti. Aleksandras, Cezaris, Napoleonas — nė vieno iš jų nėra.

Jie linktelėjo.

— Štai,— parodė misteris Trevisas,— džiunglės šešiasdešimt milijonų du tūkstančiai penkiasdešimt penktais metais prieš prezidento Keito atėjimą į valdžią.

Jis parodė į metalinį taką, per klampias pelkes tarp gigantiškų paparčių ir palmių vinguriuojantį į žalius brūzgynus.

— Čia,— paaiškino jis,— mūsų kompanijos nutiestas takas medžiotojų patogumui. Jis laikosi ore per šešis colius nuo žemės. Neužkliudo nė vieno medžio, nė vienos gėlės, nė vienos žolelės. Padarytas iš antigravitacinio metalo. Jo paskirtis — izoliuoti jus nuo praeities pasaulio, kad nieko nepaliestumėte. Laikykitės tako. Nenuženkite nuo jo. Nieku gyvu! Jeigu nukrisite — bauda. Ir nešaudykite be mūsų leidimo.

— Kodėl?— pasiteiravo Ekelsas.

Jie sėdėjo pirmykštės augalijos atvašyne. Pūstelėjus vėjui girdėjosi tolimi paukščių klyksmai, dvelkė dervos bei sūrus senovinės jūros kvapas, drėgnos žolės ir kruvinai raudonų gėlių aromatas.

— Mes nenorime keisti ateities. Mūsų niekas nekvietė čionai, į praeitį. Vyriausybė nepritaria mūsų kelionėms. Mokame didelius pinigus, kad neuždraustų. Laiko mašina — subtilus dalykas. Patys nežinodami, galime sunaikinti kokį nors svarbų gyvūną, kokį paukštelį, vabzdį ar net gėlę ir nutraukti būtiną kokios rūšies vystymosi grandį.

— Nelabai suprantu,— pasakė Ekelsas.

— Gerai,— sutiko paaiškinti Trevisas.— Sakykime, mes atsitiktinai sutraiškome čia pelę. Vadinasi, sunaikiname visus šios pelės ateities palikuonis. Juk taip?

— Taip.

— Ir visus tos pelės palikuonių palikuonis! Vienu kojos pastatymu jūs sunaikinate iš pradžių vieną, paskui tuziną, paskui tūkstantį, milijoną, milijardą galimų pelių!

— Tarkim, jų nebėra,— pasakė Ekelsas.— Kas iš to?

— Kas iš to?— Trevisas paniekinamai purkštelėjo.— O kaipgi bus su lapėmis, kurioms prasimaitinti buvo reikalingos kaip tik šitos pelės? Trūksta dešimties pelių — viena lapė dvesia. Trūksta dešimties lapių — liūtas gaišta badu. Trūksta vieno liūto — dingsta daugybė rūšių vabzdžių, maitvanagių, nesuskaičiuojami milijonai gyvybės formų nusviedžiama chaoso ir pražūties bedugnėn. Kitaip sakant, štai kas: po penkiasdešimt devynių milijonų metų urvinis žmogus — vienas iš tuzino, gyvenančio visame pasaulyje,— išeis medžioti šerno ar kardadančio tigro. Bet jūs, mielas drauge, užmynęs ant vienui vienos pelės,

tuo pačiu sumindėte visus tos apylinkės tigrus. Taigi urvinis žmogus numirs iš bado. O tas urvinis žmogus, prašyčiau įsidėmėti, ne šiaip sau vienas žmogus, ne! Jis yra būsimoji tauta. Iš jo būtų kilę dešimt sūnų. Iš tos dešimties — šimtas ir taip toliau, kol būtų susidariusi ištisa civilizacija. Sunaikink tą vieną žmogų ir sunaikinsi visą giminę, tautą, visą istorinę epochą. Tas pats, ką nužudytum vieną Adomo anūką. Užmynęs pelę, sukelsi žemės drebėjimą, kuris iš pagrindų supurtys mūsų planetą ir mūsų likimus. To vieno urvinio žmogaus mirtis uždusins dar negimusius milijardus kitų. Galbūt ir Roma neiškils ant savo septynių kalvų. Galbūt Europa taip ir liks neįžengiamas miškas ir tik Azijoje sužydės pilnakraujis gyvenimas. Užminsi pelę ir sugriausi piramidę. Užminsi pelę ir paliksi amžinybėje pėdsaką sulig Didžiuoju Kanjonu. Nebus karalienės Elžbietos, Vašingtonas niekada neperеis Delavero ir apskritai nebus Jungtinių Valstijų. Taigi būkite atsargūs. Laikykitės tako. Jokiu būdu nenuženkite nuo jo!

— Ką gi,— tarė Ekelsas,— jei jau taip, tai mums nė žolės paliesti nevalia?

— Nevalia. Vieno ar kito augalėlio žuvimas gali nežinia kuo baigtis. Menkiausia klaidelė, padaryta dabar, per šešiasdešimt milijonų metų įgis neįtikėtinas proporcijas. Žinoma, gal mūsų teorija ir neteisinga. Gal mes negalime paveikti laiko. Arba tegalime paveikti tik labai nežymiai. Viena čia žuvusi pelė gal sutrikdys kokios vabzdžių populiacijos pusiausvyrą kažkur kitur, vėliau, paskui gal išnyks kokia rūšis, prasidės nederlius, krizė, vėliau badas, ir visa tai užsibaigs socialiniais poslinkiais visos šalies mastu. O gal nė to nebus. Gal tik švelnus kvėptelėjimas, šnabždesys, dulkelė ore — toks menkutis menkutis pasikeitimas, kurio iššyk nė neįžiūrėsi. Kas žino? Kas gali pasakyti tikrai žinąs? Mes nežinome. Mes tik spėliojame. Bet kadangi tikrai žinome, kad mūsų šlaistymasis laike neabejotinai gali sukelti griausmą ar vos girdimą šnaresį istorijoje,— turime būti atsargūs. Ši mašina, šis takas, jūsų rūbai, jūs patys — viskas, kaip jums žinoma, sterilizuota. O deguonies šalmai reikalingi tam, kad mūsų bakterijos nepatektų į priešistorinę atmosferą.

— O iš kur žinosime, į kurį žvėrį šauti?

— Jie pažymėti raudonais dažais,— atsakė Trevisas.— Šiandien, prieš mūsų kelionę, buvome čionai atsiuntę Lesperansą. Jis su laiko mašina buvo atvykęs į šiuos laikus. Ir pasekė kai kuriuos gyvūnus.

— Tyrinėjo juos?

— Būtent,— tarė Lesperansas.— Aš paseku visą jų gyvenimą ir pasižymiu tuos, kurie gyvena ilgiausiai. Tokių labai nedaug. Kiek kartų poruojasi? Retai. Gyvenimas trumpas. Kai surandu tokį, kurį netrukus pritrėkš griūvantis medis arba įtrauks dervos duobė, pasižymiu tikslią jo žūties valandą, minutę ir sekundę. Paskui iššaunu dažančią kulką. Ji palieka odoje raudoną dėmę. Be šito neapsieisi. Po to nutaikau mūsų atvykimą į praeitį taip, kad susiduriame su baisūnu tuomet, kai iki neišvengiamos žūties jam būna likę vos pora minučių. Taigi nušauname tik tuos gyvūnus, kurie neturi ateities ir kurie, šiaip ar taip, nebesusiporuos. Matote, kokie mes atsargūs?

— Bet jeigu jūs šįryt jau buvote šiame laike,— susijaudinęs prašneko Ekelsas,— tai turėjote susidurti su mumis, su mūsų safariu! Kaip vyko medžioklė? Ar sėkmingai? Ar visi likome gyvi?

Trevisas ir Lesperansas susižvalgė.

— Tai būtų paradoksas,— atsakė Lesperansas.— Tokios painiavos, kad žmogus sutiktų pats save, laikas neleidžia. Kai toks pavojus atsiranda, laikas pasitraukia į šalį. Tarsi lėktuvas, pataikęs į oro duobę. Ar pajutote, kaip mašina krestelėjo prieš sustodama? Tai ji praleido mus grįžtančius atgal į ateitį. Bet mes nieko nematėme. Todėl neįmanoma sužinoti, ar ši ekspedicija buvo sėkminga, ar mes nudobėme savo pabaisą ir ar visi mes — tikriau sakant — ar jūs, misteri Ekelsai, grįžote gyvas.

Ekelsas nejaukiai šyptelėjo.

— Gana,— nukirto Trevisas.— Stojam!

Jie pasiruošė išeiti iš mašinos.

Džiunglės buvo tankios, džiunglės buvo didžiulės, džiunglės buvo visas pasaulis — be galo ir be krašto. Oras pilnas muzikos garsų ir burių šlamėjimo — tai pterodaktiliai sklandė po dangų, išskėtę milžiniškus kaip urvo skliautai pilkus sparnus, gigantiški šikšnosparniai

iš naktinio košmaro ar kliedesio. Ekelsas, balansuodamas ant siauro tako, juokais nusitaikė.

— Liaukitės!— sudraudė Trevisas.— Nė tyčia nesitaikykit, velniai jus griebtų! Jeigu šautuvas iššaus...

Ekelsas paraudo.

— Kurgi mūsų tiranozauras?

Lesperansas žvilgtelėjo į laikrodį.

— Tuoj pasirodys. Mes susitiksime po šešiasdešimties sekundžių. Tik žiūrėkit, kad būtų raudonai pažymėtas! Nešaukite be mūsų leidimo. Nenulipkite nuo tako!

Jie ėjo į priekį, glostomi rytmečio vėjo.

— Keista,— sumurmėjo Ekelsas,— priekyje — šešiasdešimt milijonų metų, rinkimai baigėsi. Keitas išrinktas prezidentu. Visi švenčia. O mes čia, milijonų metų kaip nebūta, jų tiesiog nėra. Viso to, kas mums rūpėjo mėnesių mėnesiais, visą gyvenimą, dar nė būti nėra, apie tai nėra net jokios užuominos.

— Nuleiskit saugiklius!— sukomandavo Trevisas.— Jums pirmas šūvis, Ekelsai. Antras Bilingsui. Trečias Kremeriui.

— Medžiojau tigrus, šernus, buivolus, dramblius, o dabar štai šitą...— tarė Ekelsas.— Aš visas drebu kaip vaikas.

— Štai!— šūktelėjo Trevisas.

Medžiotojai stabtelėjo.

Trevisas pakėlė ranką.

— Priekyje,— sušnibždėjo jis.— Rūke. Jis ten! Pasitikite jo karališkąją didenybę.

Džiunglių platybės čežėjo, šiugždėjo, murmėjo, dūsavo.

Staiga viskas nuščiuvo, tartum kas būtų uždaręs duris.

Tyla.

Nudundėjo griaustinis.

Priekyje, už kokio šimto jardų, iš miglos išniro *Tyrannosaurus rex*.

— Tai...— suvebleno Ekelsas.— Tai...

— Ša!

Jis žirgliojo didžiulėmis stangriomis ir blizgančiomis kojomis. Iškilęs per trisdešimt pėdų virš aukščiausių

medžių — milžiniškas blogio dievas, prispaudęs miniatiūrines laikrodininko rankytes prie riebalingos ropliškos krūtinės. Kiekviena koja — stūmoklis, tūkstantis svarų balto kaulo, apvynioto storomis raumenų virvėmis, aptraukto svidančia raukšlėta oda nelyginant grėsmingo kario šarvais. Kiekviena šlaunis — tona mėsos, dramblio kaulo ir plieninio tinklo. O iš platėliausios kilsčiojančios krūtinės stirkso tos dvi miniatiūrinės rankytės su pirštais, kuriems vieni niekai pakelti žmogų ir prisikišus arčiau apžiūrėti iš visų pusių kaip žaisliuką. Ir pagaliau galva — toną sveriantis monolitas, grakščiai iškeltas į padanges. Nasrai išžioti, dantys nelyginant durklų tvora. Akys — stručio kiaušiniai — vartaliojasi, ir nieko daugiau jose nematyti, vien alkis. Staiga siaubūnas prasičiaupė kiek ir iššiepė dantis. Ir ėmė bėgti, pasturgaliu vartydamas medžius ir krūmus, nagais ardamas drėgną žemę, palikdamas šešių colių gylio pėdsakus. Bėgo plastišku baleto žingsniu, neįtikėtinai lengvu ir grakščiu, turint galvoje dešimties tonų svorį. Pribėgęs saulės nušviestą plotą, sukluso ir išskėtė ropliškas rankeles.

— Oho!— Ekelso lūpos virptelėjo.— Ištiesęs ranką jis ir mėnulį pasiektų!

— Šš!..— piktai sušnypštė Trevisas.— Jis dar nepastebėjo mūsų.

— Jo neįmanoma nudėti,— ramiai ištarė nuosprendį Ekelsas. Jis pasvėrė faktus ir pareiškė savo neginčijamą nuomonę. Šautuvas jo rankose atrodė kaip žaislinis.— Ko čia mes, kvailiai, atsitrenkėm? Juk tai neįmanoma.

— Nutilkit!— vėl sušnypštė Trevisas.

— Kraupus sapnas...

— Aplink!— sukomandavo Trevisas.— Tyliai eikite atgal prie mašinos. Pusė sumos bus jums grąžinta.

— Nesitikėjau, kad jis bus toks milžiniškas,— pasakė Ekelsas.— Žodžiu, apsirikau. Ne, aš nedalyvausiu.

— Jis pastebėjo mus!

— Ant krūtinės raudona dėmė!

Driežas išsitiesė. Šarvuotas jo kūnas žvilgėjo tartum tūkstančiai žalsvų monetų. Gleivėtos monetos garavo. Tose gleivėse knibždėjo smulkūs vabzdžiai, ir visas kūnas vilnijo ir mirguliavo net tada, kai pabaisa nejudėjo. Di-

nozauras iškvėpė orą. Virš džiunglių nubangavo žalios mėsos dvokas.

— Išveskite mane iš čia,— paprašė Ekelsas.— Man dar taip niekada nebuvo. Iki šiol žinodavau, kad liksiu gyvas. Visada buvo patikimi vadovai, geras laimikis ir jokio pavojaus. O šį kartą apsišoviau. Atvirai prisipažįstu. Per kietas riešutas.

— Tik nebėkite,— įspėjo Lesperansas.— Grįžkite į mašiną ir pasislėpkite.

— Taip,— Ekelsas tartum suakmenėjo. Jis pasižiūrėjo į kojas, kurios nejudėjo iš vietos. Ir bejėgiškai sudejavo.

— Ekelsai!

Vilkdamas kojas, tankiai mirkčiodamas jis žengė porą žingsnių.

— Ne į tą pusę!

Vos tik jis sukrutėjo, pabaisa siaubingai kriokdama puolė į priekį. Šimtą jardų ji nulėkė per šešias sekundes. Šautuvai pakilo ir paleido salvę. Iš žvėries nasrų išsiveržė vėtra ir paskandino žmones gleivių ir sukrešėjusio kraujo tvaike. Pabaisa kaukė, saulėje žėrėjo jos dantys.

Ekelsas neatsigręžė, aklai priėjo prie tako krašto, nužengė nuo jo ir nesižinodamas, ką darąs, patraukė į džiungles su bejėgiškai kadaruojančiu šautuvu rankoje. Pėdos grimzdo minkštose samanose. Kojos nešė jį tolyn, ir jis jautėsi vienišas ir visiškai abejingas tam, kas vyko už jo nugaros.

Vėl supyškėjo šautuvai. Šūvius užslopino riksmai ir pabaisos grumėjimas. Sunki driežo uodega sušvilpė ore, sumostagavo į šonus. Medžiai lėkė į viršų lyg lapų ir šakų debesys. Pabaisa ištiesė juvelyro rankeles žmonių pusėn — tuoj jinai juos paglostys, perdrėks pusiau, sutraiškys kaip uogas, susigrūs į nasrus, į staugiančią gerklę. Didžiuliai akių obuoliai jau prie pat. Juose žmonės išvydo savo atspindžius. Ir paleido salvę į metalinius vokus, į žėrinčius juodus vyzdžius.

Tarsi akmeninis stabas, tarsi kalnų griūtis tiranozauras ėmė virsti. Grumėdamas jis kabinosi už medžių ir vilko juos kartu. Sulankstė ir išdraskė metalinį taką. Žmonės puolė bėgti. Dešimt tonų šiltos mėsos griuvo

žemėn kaip akmens uola. Pasigirdo šūviai. Pabaisa pliaukštelėjo šarvuota uodega, sugrikšėjo gyvatės žandikauliais ir nurimo. Iš krūtinės ištryško kraujo fontanas. Kažkur viduriuose sprogo skysčio maišas. Žmones užpylė šlykščios srovės. Ir jie stovėjo raudoni ir blizgantys.

Griaustinis nutilo.

Džiunglės nuščiuvo. Po griūties — žalia ramybė. Po nakties košmaro — rytas.

Bilingsas su Kremeriu sėdėjo ant tako ir vėmė. Trevisas su Lesperansu stovėjo su rūkstančiais šautuvais rankose ir keikėsi paskutiniais žodžiais.

Laiko mašinoje visas virpėdamas sukniubęs gulėjo Ekelsas.

Kažkaip jo vis dėlto sugrįžta prie tako ir įlipta į mašiną.

Priėjo Trevisas, žvilgtelėjo į Ekelsą, pasiėmė marlės iš metalinės dėžėlės ir sugrįžo pas kitus, sėdinčius ant tako.

— Nusišluostykit.

Medžiotojai nusivalė kraują nuo šalmų. Paskui ir jie ėmė keiktis. Netoliese gulėjo nejudantis sustingusios mėsos kalnas. Iš jo vidaus sklido dejonės ir gurgesys — tai merdėjo paskutinės ląstelės, baigėsi organų veikla, limfa paskutinįsyk tekėjo iš divertikulo į pūslę, iš pūslės į blužnį, viskas užsivėrinėjo, užsidarinėjo visam laikui. Tartum stovėtum prie sulūžusio garvežio arba ką tik baigusio darbą garo stūmoklio,— vožtuvai atviri arba sandariai užspausti. Sutraškėjo kaulai: nebelaikoma raumenų masė visu svoriu užgulė ir sutraiškė prie žemės prispaustas rankas. Kalnas liumpsėdamas rimo.

Pasigirdo dar vienas trakštelėjimas. Aukštai viršuje nuo gigantiško medžio tarsi nuo sunkaus inkaro atplyšo šaka ir užkrito ant negyvo žvėries, lyg ir galutinai patvirtindama jo baigtį.

— Taip,— Lesperansas žvilgtelėjo į laikrodį.— Minutė minutėn. Tai tas pats milžiniškas medis, kuris ir turėjo virsdamas jį užmušti.— Jis pasižiūrėjo į abu medžiotojus.— Norite turėti trofėjaus nuotrauką?

— Ką?

— Laimikio į ateitį vežtis negalima. Jis turi pasilikti čia, kur ir šiaip būtų žuvęs, kad juo galėtų misti

bakterijos, vabzdžiai, paukščiai. Pusiausvyros trikdyti nevalia. Laimikis paliekamas, bet galime jus prie jo nufotografuoti.

Vyrai pabandė susivokti, bet paskui bejėgiškai papurtė galvas.

Jie leidosi nuvedami taku atgal į mašiną. Pavargę susmuko ant sėdynių. Dar kartą atsisuko į sumaitotą pabaisą, į tą sustingusį kauburį, jau apspistą neregėtų skraidančių roplių ir auksasparnių vabzdžių, knebinėjančių garuojančius šarvus.

Staiga visi apmirė, išgirdę laiko mašinoje kažkokį šiugždesį. Ant grindų, visas tirtėdamas, sėdėjo Ekelsas.

— Atleiskite,— pagaliau išstenėjo jis.

— Stokis!— užriko Trevisas.

Ekelsas atsistojo.

— Žygiuok į taką,— paliepė Trevisas.— Tu nebegrįši su mašina. Mes paliekame tave čia!

Lesperansas spustelėjo Treviso ranką.

— Palauk...

— Nesikišk!— atstūmė jį Trevisas.— Per šitą pusgalvį mes vos nežuvome. Bet tai dar ne svarbiausia, ne. Svarbiausia jo batai! Pažvelkite į juos! Jis buvo nulipęs nuo tako. Mes pražuvę! Mūsų laukia tūkstančiai dolerių baudos! Juk mes garantuojame, kad niekas nenulips nuo tako. O jis nulipo. Prakeiktas asilas! Aš turėsiu pranešti vyriausybei. Ir mums uždraus šitas keliones. Kas žino, ką jis padarė laikui, istorijai!

— Nesikarščiuok, jis tik šiek tiek išsipurvino padus.

— Iš kur mes žinome?— suriko Trevisas.— Mes nieko nežinome. Juk visa tai mįslė! Išlipk, Ekelsai!

Ekelsas pasigraibė po kišenes.

— Aš sumokėsiu kiek tik panorėsite. Šimtą tūkstančių dolerių!

Trevisas dėbtelėjo į Ekelso čekių knygelę ir nusispjovė.

— Lipk lauk! Pabaisa guli prie tako. Sukišk rankas iki alkūnių jai į nasrus. Tada galėsi grįžti.

— Nesąmonė!

— Pabaisa negyva, idiote! Kulkos neturi likti praeityje, jos gali ką nors pakeisti. Va peilis. Iškrapštyk jas!

Džiunglės vėl buvo gyvos, pilnos pirmykščių virpesių ir paukščių klyksmų. Ekelsas lėtai apsisuko ir pasižiūrėjo į tą priešistorinę dvėselienos krūvą, tą košmarų ir siaubo kalną. Pagaliau tartum miegodamas jis nusliūkino taku jos link.

Po penkių minučių drebėdamas jis sugrįžo prie mašinos. Jo rankos ligi alkūnių buvo šlapios ir kruvinos. Atkišo plaštakas — kiekvienoje turėjo po kelias plienines kulkas. Paskui griuvo ant žemės ir paliko gulėti nekrutėdamas.

— Nereikėjo jo versti šito daryti,— pasakė Lesperansas.

— Nereikėjo? Anksti dar apie tai spręsti.— Trevisas pakrutino nejudantį kūną.— Liks gyvas. Užtat daugiau nebeužsimanys į šitokią medžioklę. Na gerai,— jis vangiai bakstelėjo nykščiu Lesperansui.— Įjunk. Keliausim namo.

1492. 1776. 1812.

Jie nusiplovė rankas ir veidus. Persivilko prie kūno prikepusius marškinius ir kelnes. Ekelsas jau buvo atsipeikėjęs, bet nieko nešnekėjo. Trevisas geras dešimt minučių prisispyręs žiūrėjo į jį.

— Nežiūrėkit į mane!— suriko Ekelsas.— Aš nieko nepadariau.

— Kas gali žinoti...

— Tik tiek, kad nulipau nuo tako ir išsitepiau batus. Ko jūs iš manęs norit? Kad pulčiau ant kelių ir atgailaučiau?

— Gali prireikti ir šito. Įspėju jus, Ekelsai, aš dar galiu jus ir nušauti. Šautuvas užtaisytas.

— Aš nekaltas. Aš nieko nepadariau!

1999. 2000. 2055.

Mašina sustojo.

— Išlipkite,— sukomandavo Trevisas.

Kambarys buvo toks pat kaip ir jiems išvykstant. Nors ne visai toks pat. Prie to paties stalo sėdėjo tas pats tarnautojas. Nors ir ne visai tas pats ir ne visai prie to paties stalo.

Trevisas paskubomis apsidairė.

— Viskas gerai? — burbtelėjo.

— Žinoma. Sveiki sugrįžę!

Tačiau Trevisas vis dar negalėjo nusiraminti. Jis, rodos, tikrino kiekvieną oro atomą ir net saulės spindulius, krintančius pro aukštą langą.

— Gerai, Ekelsai, lipkite lauk. Ir kad aš daugiau jūsų nematyčiau.

Ekelsas nejudėjo.

— Ar negirdėjot?— pakartojo Trevisas.— Į ką jūs taip žiūrit?

Ekelsas lėtai traukė orą — su oru buvo kažkas atsitikę, kažkoks cheminis pakitimas, tačiau toks nežymus, toks subtilus, kad tik silpnas pasąmonės balsas kuždėjo jam apie šį pasikeitimą. Ir spalvos — balta, pilka, oranžinė — ant sienų, baldų, už lango... buvo... buvo... buvo... Ir kažkoks jausmas. Per kūną bėgo šiurpuliai. Rankos tirtėjo. Jis stovėjo ir visomis kūno poromis siurbė tą keistumą. Tarsi kažkur kažkas būtų švilpęs švilpuku, kurį girdi tik šunys. Ir jo kūnas tarsi be garso būtų šaukęs atsiliepdamas. Už šio kambario, už šio žmogaus, lyg ir ne to paties, kur anksčiau, už jo stalo, lyg ir ne visai tokio pat kaip anksčiau... plytėjo didelis gatvių ir žmonių pasaulis. Koks tas pasaulis — dabar nežinia. Jis kone jautė, kaip jie vaikšto tenai už sienų nelyginant daugybė šachmatų figūrėlių, genamų sauso vėjo...

Bet svarbiausia — skelbimas ant sienos, tas pats skelbimas, kurį jau šiandien skaitė, kai pirmąsyk buvo atėjęs.

Jis buvo pasikeitęs.

SAFARIS LAIKE
SAFARIS I BET KURIUOS METUS PRAEITIJE
JUS IŠSIRENKATE GIVUNA
MES NUGABENAME JUS I VIETA
JUS JI NUŠAUNATE

Ekelsas sudribo ant kėdės. Karštligiškai puolė gramdyti purvą nuo batų. Drebanti jo ranka užčiuopė lipnų gniutulą.

— Ne, negali būti! Negi toks mažmožis būtų galėjęs!.. Ne!

Įminta į purvą buvo žalsvai auksinė su juodomis

dėmelėmis peteliškė — labai graži ir nebegyva.

— Dėl tokio nieko! Dėl peteliškės!— šaukė Ekelsas.

Peteliškė nukrito ant grindų — dailus mažulytis padarėlis, galėjęs sutrikdyti pusiausvyrą, sugriauti tvarkingą eilę mažų domino kauliukų, paskui stambesnių ir pagaliau gigantiškų domino, metų metais sugulusių vienas prie kito laiko plokštumoje.

Ekelso mintys lėkė pašėlusiu greičiu. Ne, jis negalėjo taip visko pakeisti! Vienos peteliškės žuvimas negali būti toks reikšmingas! Juk negali?!

Jo veide nebebuvo nė lašo kraujo. Lūpos virpėdamos prasižiojo:

— Kas... kas vakar laimėjo prezidento rinkimus?

Žmogus prie stalo nusikvatojo.

— Turbūt juokaujate? Lyg nežinotumėt. Doičeris, aišku! Kas gi daugiau! Negi tas silpnaprotis Keitas? Dabar valdžioje geležinis žmogus, vyras su galva!— staiga tarnautojas nutilo.— Kas atsitiko?

Sudejavęs Ekelsas parpuolė ant kelių. Virpančiais pirštais sugrabaliojo auksasparnę peteliškę.

— Nejaugi negalima,— meldė jis pasaulio, savęs, laiko mašinos, tarnautojų,— nejaugi negalima jos sugrąžinti, prikelti? Nejaugi negalima pradėti viską iš pradžių? Nejaugi...

Lyg suakmenėjęs jis klūpojo užsimerkęs, drebėdamas, laukdamas. Girdėjo, kaip Trevisas garsiai alsuoja, girdėjo, kaip jis pakėlė šautuvą ir paspaudė gaiduką.

Nudundėjo griaustinis.

1952

NESIBAIGIANTIS LIETUS

Lietus vis nesiliovė. Negailestingas, begalinis, įkyrus, alinantis lietus; purkšna, liūtis, srautas, plakantis per akis, kliuksintis batų auluose; lietus, kuriame skendo visi lietūs ir prisiminimai apie lietų. Jis kliokė kilogramais ir tonomis, jis rantė džiungles ir karpė medžius it žirklės, skuto žolę, rausė žemę ir talžė krūmus. Nuo jo

žmonių rankos raukšlėjosi kaip beždžionių, jis kirto tvirtais stiklo lašais nė akimirką nesustodamas.

— Kiek dar, leitenante?

— Nežinau. Mylią. Dešimt, tūkstantis.

— Tiksliai nežinote?

— Iš kur aš galiu žinoti?

— Man nepatinka šitas lietus. Jeigu žinočiau, kiek liko iki Saulės kupolo, būtų lengviau.

— Dar valanda ar dvi.

— Ar jūs tikrai taip manote, leitenante?

— Žinoma.

— O gal meluojate, norėdamas mus padrąsinti?

— Meluoju, norėdamas jus padrąsinti. Baigt kalbas!

Du vyrai sėdėjo lietuje. Už jų sėdėjo dar du, permirkę, pavargę, ištežę kaip pažliugusi žemė po kojomis.

Leitenantas pakėlė galvą. Kadaise jo veido būta rausvo, bet dabar lietus buvo jį nuplovęs baltai, ir akys buvo išplautos lietaus ir atrodė baltos kaip ir dantys, kaip ir plaukai. Visas jis buvo baltas. Netgi uniforma jau buvo pradėjusi balti, o vietomis žaliuoti nuo pelėsių.

Leitenantas jautė, kaip per veidą jam teka lietus.

— Už kiek milijonų metų Veneroje baigsis lietūs?

— Nekalbėkit niekų, — pasakė žmogus iš antrosios dvejukės. — Veneroje visada lyja. Lyja ir lyja. Aš čia išgyvenau dešimt metų, ir nė sykio nemačiau, kad bent minutę, bent sekundę būtų neliję.

— Tarsi gyventum po vandeniu, — tarė leitenantas ir atsistojo taisydamas ginklą. — Ką gi, eime. Surasime tą Saulės kupolą.

— Arba nesurasime, — pridūrė cinikas.

— Dar kokia valanda kelio.

— Jūs man meluojat, leitenante.

— Ne, aš meluoju sau. Kartais reikia pameluoti. Aš jau irgi nebeturiu jėgų.

Jie patraukė džiunglių taku, tolydžio vis žvilgčiodami į kompasus. Aplink nebuvo jokių orientyrų, tiktai pilkšvas dangus, džiunglės ir takas, o kažkur už nugarų — raketa, su kuria jie atskrido ir nukrito. Raketa, kurioje liko gulėti du jų kelionės draugai — negyvi, merkiami lietaus.

Jie ėjo vorele, tylėdami. Priėjo upę — plati, lygi, rusva ji tekėjo į didžiulę Vienišąją jūrą. Lietus margino upės paviršių milijonais punktyrų.

— Na, Simonsai, — linktelėjo leitenantas.

Simonsas nusiėmė mažą paketėlį nuo pečių. Cheminė reakcija pavertė jį didele valtimi. Leitenanto nurodymu, vyrai prikirto šakų, mikliai pasidarė iš jų irklus ir, greitai jais mosikuodami, nusiyrė per lietų glotniu upės paviršiumi į kitą pusę.

Leitenantas jautė, kaip šaltas lietaus vanduo teka per skruostus, kaklą, irklus laikančias rankas. Šaltis jau smelkėsi į plaučius. Lietus bėgo per ausis, akis, kojas.

— Šiąnakt nesumerkiau akių, — pasakė jis.

— O kuris sumerkė? Kuris? Kada? Kiek naktų mes miegojom? Trisdešimt naktų, trisdešimt dienų! Kaip gali miegoti, kai lietus čaižo veidą, barbena į galvą... Kažin ką atiduočiau už kepurę. Ką tik nori, viską atiduočiau, kad tik nustotų bubinęs. Man skauda galvą. Pakaušis — gyva žaizda, maudžia be perstojo.

— Gailiuosi atvykęs į tą Kiniją, — pasakė kitas.

— Pirmąsyk girdžiu, kad kas Venerą vadintų Kinija.

— Tikrų tikriausia Kinija. Prisimenate senovinį kankinimo būdą? Pririša žmogų prie uolos, kur kas pusvalandį ant galvos nukrinta lašas vandens. Ir tas žmogus išprotėja, belaukdamas sekančio lašo. Ir Veneroje tas pats, tik daug didesni mastai. Mes sutverti ne vandeniui. Neįmanoma užmigti, neįmanoma kvėpuoti — iš proto galima išsikraustyti vien dėl to, kad visą laiką esi permirkęs. Jei būtume manę, kad ištiks katastrofa, būtume pasiėmę neperšlampamų drabužių, šalmų. Bjauriausia, kad visą laiką tau dyžia per galvą. Ir taip skaudžiai. Tartum kartečė. Aš ilgai nebeištversiu.

— Kurgi pagaliau tas Saulės kupolas? Žmogus, kuris juos sugalvojo, žinojo, ką daro.

Jie plaukė per upę, svajodami apie Saulės kupolą, stovintį kažkur priekyje ir iš tolo šviečiantį šlapiuose brūzgynuose. Geltonas namas, apvalus ir skaistus kaip saulė. Keturiasdešimties pėdų aukščio ir šimto pėdų skersmens, o viduj — šiluma ir ramybė, ir karštas maistas, ir išsigelbėjimas nuo lietaus. O pačiame Saulės kupolo centre, savai-

me suprantama, — saulė. Nedidelis geltonas liepsnos rutulys, kybantis palei pat skliautą, matomas iš visur, kur tik atsisėstum parūkyti ar paskaityti knygą, išgerti karšto šokolado su zefyru ar šiaip ko kito. Ji bus visą laiką, ta geltona saulė, tokio pat didumo kaip ir žemiškoji, šilta ir negęstanti, ir tol, kol tu tingiai leisi laiką tame name, galėsi užmiršti lietingąjį Veneros pasaulį.

Leitenantas atsigręžė į savo draugus, kurie griežÂdami dantimis mosavo irklais. Jie buvo balti kaip pievagrybiai, balti kaip ir jis pats. Venera per keletą mėnesių viską išblukina. Netgi džiunglės atrodė tartum didžiulė košmariška dekoracija. Argi jos gali būti žalios be saulės, kai kiauras dienas merkia lietūs, kai amžina prietema? Baltos baltos džiunglės su baltais it sūris lapais, medžių kamienai nelyginant milžiniškų šungrybių kotai, ir žemė tartum išpjaustinėta iš drėgno sūrio... Viskas tik arba juoda, arba balta. O ir tą žemę ar jau taip dažnai pamatysi? Ar ji nėra vien tiktai upelis, srautas, bala, pelkė, ežeras, upė ir pagaliau — jūra?

— Na štai!

Keldami purslus vyrai išlapsėjo į krantą. Paskui išleido dujas iš valties ir sulankstė ją į cigarų dėželės dydžio paketą. Stovėdami ant kranto lietui lyjant, jie pamėgino užsirūkyti. Kokias penkias minutes virpėdami plūkėsi su žiebtuvėliu, paskui laikydami cigaretes tarp delnų kartą, kitą užsitraukė, bet cigaretės bemat ištežo ir staigaus lietaus šuoras išmušė jas iš burnų.

Jie patraukė tolyn.

— Sustokit, — pasakė leitenantas. — Man regis, kažką pamačiau.

— Saulės kupolą?

— Gerai neįžiūriu. Lietus vėl užstojo.

Simonsas pasileido bėgti.

— Saulės kupolas!

— Grįžk, Simonsai!

— Saulės kupolas!

Simonsas dingo lietuje. Kiti nubėgo iš paskos.

Jie pasivijo jį nedidelėje laukymėje ir sustoję sužiuro į jį ir jo radinį.

Raketa.

Ji gulėjo toje pat vietoje, kur jie buvo ją palikę. Nežinia, kaip jie apsuko ratą ir atsidūrė vėl ten pat, iš kur buvo pradėję. Tarp raketos nuolaužų gulėjo du negyvi žmonės, ir iš burnų jiems stiebėsi žalsvos kerpės. Jiems bežiūrint kerpės pražydo ir bemat, lietui nuplėšus žiedlapius, nuleipo.

— Kaip čia taip atsitiko?

— Matyt, kur netoliese siaučia elektrinė audra. Ji ir sugadino mūsų kompasus. Kitkuo nepaaiškinsi.

— Turbūt.

— Ką dabar darysime?

— Pradėsime iš pradžių.

— Viešpatie, mes trypčiojom vietoje!

— Pasistenkime suimti save į rankas, Simonsai.

— Pasistenkime! Tas lietus baigia išvesti mane iš proto!

— Jeigu pataupysim, tai maisto turėtų užtekti dar dviem dienoms.

Lietus plakė jų odą ir permirkusias uniformas, sruvo nuo nosių ir ausų, nuo pirštų ir kelių. Jie atrodė tartum džiunglėse stūksantys akmeniniai fontanai — iš kiekvienos poros tryško vanduo.

Staiga tolumoje pasigirdo riaumojimas.

Ir iš lietaus išniro baidyklė.

Baidyklė turėjo tūkstantį žydrų elektrinių kojų. Ji ėjo greitai ir kraupiai, kiekvienas kojos žingsnis drebino žemę. Aplink ją krito ir degė medžiai. Drėgną orą virpino galingi ozono sūkuriai, sklaidėsi lietaus blaškomi dūmai. Baidyklė buvo pusmylio pločio ir mylios ilgio, ėjo čiuopdama žemę tartum aklas milžinas. Kartais, trumpą valandėlę, kojos visai išnykdavo. O paskui staiga iš pilvo išsiverždavo koks tūkstantis tų baltai melsvų botagų ir imdavo čaižyti brūzgynus.

— Elektrinė audra, — pasakė kažkuris vyrų. — Va kas sugadino mūsų kompasus. Dabar eina prie mūsų.

— Gulkit visi! — sukomandavo leitenantas.

— Bėgam! — suriko Simonsas.

— Nekvailiokit. Gulkitės. Ji taiko į pačius aukščiausius taškus. Gali mūsų ir nekliudyti. Gulkitės už kokių penkiasdešimties pėdų nuo raketos. Gal kartais atiduos visą savo energiją jai, o mūsų nebelies. Ko stovit?!

Vyrai sukrito ant žemės.
— Eina artyn? — klausė jie vienas kito.
— Eina.
— Jau priėjo?
— Liko du šimtai jardų.
— O dabar?
— Jau!
Baidyklė priėjo ir sustojo palei juos. Išleido dešimt žaibastrėlių, kurios trenkė tiesiai į raketą. Raketa žybtelėjo ir suskambo kaip metalinis gongas. Baidyklė išleido dar penkiolika elektrinių kojų, ir tos ėmė šokti komišką pantomimą, čiuopdamos brūzgynus ir pažliugusią žemę.
— Ne ne! — kažkuris neištvėręs pakilo.
— Gulkis, pamišėli!
— Ne!
Dar koks tuzinas žaibų trenkė į raketą. Leitenantas pasuko galvą, kurią buvo pasidėjęs ant rankų, ir išvydo mėlynus akinančius blyksnius. Jis išvydo, kaip pleišėja ir sprogınėja medžiai. Išvydo, kaip siaubingas tamsus debesis pasisuko nelyginant juodas diskas ir išleido dar šimtą elektros stulpų.
Tas, kuris buvo pašokęs nuo žemės, dabar bėgo tekinas lyg per kokią milžinišką salę su kolonomis. Jis bėgo ir blaškėsi tarp kolonų, kol staiga koks dešimt tų kolonų driokstelėjo žemėn ir pasigirdo toks garsas, kaip musei nutūpus ant įkaitusio musgaudžio vielų. Tą garsą leitenantas prisiminė iš vaikystės, praleistos fermoje. Ore pasklido į pelenus sudegusio žmogaus kvapas.
Leitenantas nuleido galvą.
— Nežiūrėkit! — pasakė likusiems. Jis ir pats bijojo, kad nepradėtų bėgti.
Audra viršum jų paleido dar vieną žaibų seriją ir tada patraukė tolyn. Ir vėl buvo tik lietus, kuris greitai išsklaidė degėsių kvapą, ir trys vyrai, kurie bemat susėdo ir ėmė laukti, kol nustos dunksėjusios jų širdys.
Jie priėjo prie draugo kūno, vildamiesi kaip nors jį atgaivinti. Nenorėjo tikėti, kad jam jau nebegalima padėti.
Kaip ir visi žmonės jie nenorėjo pripažinti mirties,

kol nebuvo jos prisilietę, kol nebuvo priversti spręsti, ar patiems palaidoti kūną, ar palikti šį darbą džiunglėms — akyse auganciai augalijai.

Kūnas buvo tartum susiraitęs kalavijas, įvyniotas į sudegusią odą. Tartum vaškinė lėlė, palaikyta krematoriume tol, kol vaškas nutirpo ir liko vien suanglėjęs skeletas. Tik dantys buvo balti ir spindėjo nelyginant keista balta apyrankė, užsmukusi ant juodo sugniaužto kumščio.

— Kam jis pašoko... — beveik vienu metu ištarė jie. Jiems matant kūną jau ėmė gožti augalai: smulkūs vijokliai, gebenės ir netgi žiedai velioniui pagerbti.

Audra nužirgliojo mėlynom žaibastrėlėm ir dingo tolumoje.

Jie perplaukė upę, upelį, upokšnį ir dar dešimtį kitų upių, upelių, upokšnių. Jų akyse radosi upės — naujos, veržlios, o senosios suko kita vaga — upės tokios spalvos kaip gyvsidabris, sidabras, pienas.

Jie priėjo jūrą. Vienišąją jūrą. Veneroje tik vienas žemynas. Trijų tūkstančių mylio ilgio ir tūkstančio mylių pločio sala, apsupta Vienišosios jūros, užimančios visą likusį lietingosios planetos paviršių. Vienišosios jūros, tingiai skalaujančios išblukusį krantą...

— Mums tenai, — linktelėjo galvą leitenantas pietų pusėn. — Ten tikrai stovi du Saulės kupolai.

— Jeigu jau kartą pradėta, tai ko nepastačius dar kokio šimto?

— Dabar jų koks šimtas dvidešimt, ar ne?

— Praėjusio mėnesio pabaigoje buvo šimtas dvidešimt šeši. Prieš metus per kongresą Žemėje buvo mėginta išsirūpinti leidimą dar kokiam tuzinui, bet kur tau, patys žinot, kaip tatai lengva. Verčiau jau tegu keletas žmonių išprotėja nuo lietaus.

Jie patraukė į pietus.

Leitenantas, Simonsas ir trečiasis kosmonautas ėjo per lietų — lietų, kuris čia pliaupė, čia dulksnojo, čia pliaupė, čia dulksnojo; lietų, kuris kliokė ir plakė be paliovos krisdamas ant sausumos ir ant jūros, ir ant einančių žmonių.

Simonsas pamatė pirmas.
— Štai jis!
— Kas?
— Saulės kupolas!
Leitenantas sumirksėjo, purtydamasis vandenį nuo blakstienų, ir prisidėjo rankas prie kaktos, kad nekliudytų skaudūs lašai.
Tolumoje, pačiame džiunglių pakraštyje, prie pat jūros kažkas geltonavo. Taip, iš tikrųjų Saulės kupolas.
Vyrai nusišypsojo vienas kitam.
— Atrodo, jūsų teisybė, leitenante.
— Pasisekė!
— Brolyčiai, jau vien į jį žiūrint jėgos grįžta! Pirmyn!
Simonsas pasileido protekiniais. Kiti negalvodami pasekė jo pavyzdžiu — uždusę, nusikamavę, bet neatsilikdami.
— Pasiimsiu visą puodą kavos, — pūkštė šypsodamasis Simonsas. — Ir krūvą bandelių su cinamonu. Dievulėliau! O paskui atsigulsiu ir tegu saulė mane kaitina. Tam vyrukui, kuris išrado Saulės kupolą, reikia medalį prisegti!
Jie ėmė bėgti dar greičiau. Gelsvas švytėjimas darėsi vis ryškesnis.
— Turbūt galybė žmonių čia išsikraustydavo iš proto, kol nebuvo išrastas vaistas. Gal, sakysit, ne? Ilgai taip nepratrauksi, — kas žingsnis po žodį stenėjo uždusęs Simonsas. — Lyja ir lyja! Prieš keletą metų sutikau pažįstamą. Džiunglėse. Klaidžioja. Per lietų. Ir vis kartoja: „Per lietų nežinau, kaip įeiti. Per lietų nežinau, kaip įeiti. Per lietų..." Ir taip be galo. Vis tą patį. Išprotėjo vargšelis.
— Patylėk! Uždusi!
Jie bėgo.
Paskui ėmė juoktis ir juokdamiesi pribėgo Saulės kupolą.
Simonsas atplėšė duris.
— Ei! — suriko jis. — Neškit šen kavą!
Juos pasitiko tyla.
Jie įžengė pro duris.

Saulės kupole buvo tuščia ir tamsu. Nei dirbtinės saulės, plaukiančios melsvoje palubėje tyliai šnypščiant dujoms, nei padengto stalo. Šalta kaip rūsyje. O pro šimtus skylių, šviežiai išmuštų lubose, bėgo, purškė vanduo, merkdamas storus kilimus ir sunkius naujoviškus baldus, šokčiodamas ant stiklinių staliukų. Visa patalpa, knygų lentynų viršus ir sofos buvo apsamanoję. Per skyles srūvantis lietus čaižė vyrų veidus.

Pikardas ėmė tyliai juoktis.

— Užsičiaupk, Pikardai!

— Viešpatie, pažvelk, kas mūsų čia laukia — nei maisto, nei saulės — nieko. Tai veneriečiai, čia jų darbas! Jokios abejonės!

Simonsas linktelėjo galvą, ir vanduo nuo viršugalvio nutekėjo per veidą. Lietus sruvo jam per sidabrinius plaukus ir nubalusius antakius.

— Retsykiais veneriečiai išlipa iš jūros ir užpuola Saulės kupolą. Jie žino, kad sunaikinę Saulės kupolus jie sunaikins ir mus.

— Tai negi mūsų sargybiniai neginkluoti?

— Žinoma, ginkluoti. — Simonsas žengtelėjo į šalį ir atsistojo ant palyginti sauso grindų lopinėlio. — Bet paskutinįkart veneriečiai buvo mus užpuolę prieš penkerius metus. Sargybiniai atleido vadžias. Ir jie užklupo šį kupolą iš netyčių.

— O kur kūnai?

— Veneriečiai nusigabeno juos į jūrą. Girdėjau, jų labai malonus skandinimo būdas. Kokias aštuonias valandas skęsti. Smagumėlis!

— Kertu lažybų, čia neliko nė trupinėlio maisto, — nusijuokė Pikardas.

Leitenantas rūsčiai dėbtelėjo į jį ir reikšmingai linktelėjo galvą Simonsui. Tas patraukė pečiais ir nuėjo į šoninę patalpą. Virtuvėje buvo išmėtyti sutežusios duonos kepaliukai ir šviesiai žaliais pelėsiais apaugusi mėsa. Lietus varvėjo pro daugybę skylių virtuvės lubose.

— Nuostabu. — Leitenantas žiūrėjo į skyles. — Kažin, ar mes pajėgsime užlopyti šitas kiaurymes ir jaukiai čia įsikurti.

— Be maisto? — purkštelėjo Simonsas. — Matot, saulės generatoriai išardyti. Mums belieka tik eiti prie sekančio Saulės kupolo. Kiek iki jo?

— Netoli. Kiek pamenu, šioje vietoje buvo pastatyti du kupolai arti vienas kito. Jeigu palauktume čia, gal gelbėjimo komanda iš...

— Ko gero, jie jau buvo atėję ir išėjo. Po pusmečio, kai gaus pinigų iš kongreso, atsiųs remontininkus. Manau, kad laukti neverta.

— Ką gi, tuomet suvalgom, ką dar turim, ir eime prie sekančio kupolo.

Pikardas neištvėrė:

— Kad bent kelias minutes lietus nebarbentų per galvą! Kad galėčiau nors prisiminti, ką reiškia ramybė. — Jis susiėmė galvą ir stipriai suspaudė. — Atsimenu, mokykloje man už nugaros sėdėjo toks išgama ir vis žnaibydavo, žnaibydavo, žnaibydavo kas penkias minutes per visą mielą dieną. Šitai truko savaites, mėnesius. Mano rankos nuolatos būdavo sutinusios ir mėlynos. Maniau, kuoktelėsiu nuo šito žnaibymo. Pagaliau vieną dieną man iš tikrųjų aptemo sąmonė nuo skausmo — čiupau metalinį trikampį ir atsisukęs vos nenukirtau tam niekšui galvos. Būčiau skalpą nuėmęs, jeigu kiti nebūtų manęs nuo jo atplėšę ir išvilkę iš klasės. Jie velka, o aš šaukiu: „Ko jam iš manęs reikia? Ko jam iš manęs reikia?" Viešpatie! — Užsimerkęs, virpančiomis rankomis jis vis labiau spaudė kiaušą. — Bet ką aš galiu padaryti dabar? Kam trenkti, kam pasakyti, kad liautųsi, nebekankintų manęs? Tas prakeiktas lietus kaip žnaibymas, be jokios atvangos, nieko daugiau negirdi, nieko nejauti!

— Iki keturių mes jau būsime prie antrojo Saulės kupolo.

— Saulės kupolo? Pažvelk į šitą! O kas, jeigu Veneroje visi Saulės kupolai sugriauti? Kas tada? Kas, jeigu visų kupolų lubos skylėtos ir pro jas kliokia vanduo?

— Mėginsim laimę.

— Aš pavargau mėginti laimę. Nieko daugiau nenoriu, tik stogo virš galvos ir trupučiuko ramybės. Aš noriu būti vienas.

— Tik aštuonios valandos kelio, jei eisim greitai.

— Nesijaudinkit, aš neatsiliksiu, — ir Pikardas nusijuokė nežiūrėdamas į juos.

— Pavalgom, — pasiūlė Simonsas, nenuleisdamas nuo jo akių.

Jie vėl patraukė į pietus jūros pakrante. Po keturių valandų gavo pasukti gilyn į sausumą, nes kelią pastojo mylios platumo upė, ir tokia srauni, kad su valtimi neperplauksi. Nužygiavę šešias mylias pakrante, jie priėjo vietą, kur upė kunkuliuodama tryško iš žemės kaip kraujas iš mirtinos žaizdos. Apėję upę, iš kitos pusės jie sugrįžo pajūrin.

— Noriu miego, — nebeatlaikė Pikardas ir sudribo ant žemės. — Keturias savaites nemiegojau. Bandžiau, bet negalėjau. Miegu čia.

Dangus ėmė temti. Artėjo naktis, kuri Veneroje būna tokia juoda, kad baisu žingsnį žengti. Simonsas su leitenantu parklupo, ir leitenantas pasakė:

— Gerai, pažiūrėkim, kas iš to išeis. Nors ir anksčiau mėginom. Tik, man regis, šitoks oras ne miegui.

Jie sugulė, pasidėję galvas taip, kad vanduo netekėtų į burną, ir užsimerkė.

Leitenantą krėtė šiurpas.

Jis nemiegojo:

Per kūną kažkas šliaužiojo. Kažkas augo ant jo sluoksniais. Lašai krito, jungėsi su kitais lašais ir virto srautais, kutenančiais kūną, o kol vanduo sunkėsi per drabužius, maži augalėliai jau leido į medžiagą šaknis. Jis jautė, kaip aplink vejasi gebenės tartum antrieji rūbai, smulkios gėlytės krauna pumpurus, skleidžiasi ir barsto žiedlapius, o lietus vis kapoja kūną ir galvą. Blandžioje nakties šviesoje — mat augalai tamsoje švytėjo — jis matė savo draugų kontūrus: du išvirtę stulpai, apkloti aksominiu žolės ir gėlių kilimu. Lietus plakė veidą. Jis užsidengė veidą rankomis. Lietus plakė kaklą. Jis atsigulė ant pilvo tiesiai į purvą, ant gličios augmenijos, ir lietus plakė nugarą ir kojas.

Staiga jis pašoko nuo žemės ir ėmė purtytis, braukti vandenį nuo savęs. Tūkstančiai rankų čiupinėjo jį, ir jis daugiau nebenorėjo būti čiupinėjamas.

Nebegalėjo pakęsti to čiupinėjimo. Jis susverdėjo ir į kažką atsitrenkė. Suprato, jog tai Simonsas stovi lietuje čiaudėdamas nuo drėgmės, kosėdamas, dusdamas. Tą pačią akimirką pašoko Pikardas ir rėkdamas ėmė lakstyti aplinkui.

— Pikardai, stok!

— Sustabdykit jį, sustabdykit! — klykė Pikardas. Paskui griebė šautuvą ir šešiskart iššovė į juodą dangų. Dulksvoje šautuvo blyksnių šviesoje jie pamatė pulkus lietaus lašų, sustingusių akimirką tarsi kokiame milžiniškame gintaro luite, lyg jie būtų buvę sukrėsti šūvių — penkiolika milijardų lašų, penkiolika milijardų ašarų, penkiolika milijardų karoliukų, brangakmenių ant balto vitrinos aksomo. O paskui, šviesai užgesus, visi tie lašai, kurie palaukė, kol bus nufotografuoti, kurie buvo stabtelėję kelyje, dabar pasipylė ant žmonių, geldami tarsi šalčio ir skausmo vabzdžių debesis.

— Sustabdykit jį! Sustabdykit!

— Pikardai!

Bet Pikardas staiga tartum apmirė. Kai leitenantas apšvietė žibintuvėliu šlapią jo veidą, tai pamatė išplėstas akis, išžiotą burną ir užverstą galvą — vanduo tiško tiesiai jam ant liežuvio, sėmė akių obuolius ir putodamas kliuksėjo šnervėse.

— Pikardai!

Tas neatsakė. Stovėjo nejudėdamas, ir lietaus lašai sproginėjo išblukusiuose jo plaukuose, tartum deimantai biro nuo riešų ir kaklo.

— Pikardai! Mes einam! Žygiuojam toliau! Sek iš paskos!

Lietus varvėjo jam nuo ausų.

— Ar girdi mane, Pikardai?

Lyg šauktum į šulinį.

— Pikardai!

— Tesižinie, — pasakė Simonsas.

— Mes negalime eiti be jo.

— O ką darysim, nešimės? — nusispjovė Simonsas. — Nei mums, nei jam nebėra prasmės. Žinote, kas bus toliau? Jis čia stovės tol, kol prigers.

— Ką?

— Nejaugi niekada negirdėjote? Laikas būtų žinoti. Jis čia stovės užvertęs galvą, kad lietus lytų tiesiai į burną ir nosį, ir kvėpuos vandeniu.

— Negali būti!

— Kadaise taip atsitiko generolui Mentui. Draugai rado jį besėdintį ant uolos ir traukiantį į save lietų. Plaučiai buvo pilni vandens.

Leitenantas vėl pasuko žibintuvėlį į nemirksintį veidą. Pikardo šnervės tyliai sušnarpštė.

— Pikardai! — leitenantas trenkė jam per veidą.

— Jis nieko nejaučia, — pasakė Simonsas. — Dar diena kita ir nebežinosi, nei kur tavo veidas, nei kur kojos, nei kur rankos.

Leitenantas su siaubu pažvelgė į savo rankas. Jis jų nebejautė.

— Bet mes negalime Pikardo čia palikti.

— Aš jums tuoj parodysiu, ką mes galime. — Simonsas iššovė.

Pikardas krito ant žemės.

— Nė iš vietos, leitenante, — pasakė Simonsas. — Mano šautuvas užtaisytas ir jums. Gerai pagalvokite: jis būtų taip stovėjęs, kol būtų prigėręs. Šitaip greičiau.

Leitenantas pažvelgė į negyvą Pikardą.

— Bet jūs nužudėte jį.

— Taip, nes jis būtų nužudęs mus, būdamas našta. Juk matėte jo veidą. Jis buvo pamišęs.

Patylėjęs leitenantas linktelėjo.

Ir jie patraukė per lietų tolyn.

Buvo taip tamsu, kad žibintuvėlio spindulys praplėšdavo lietaus uždangą tik per kelias pėdas į priekį. Po pusvalandžio jie gavo sustoti ir žvėriško alkio kamuojami laukti aušros. Kai išaušo, dangus buvo apniukęs, lietus be perstojo pliaupė kaip ir anksčiau, ir jie vėl patraukė į kelią.

— Mes apsirikome, — pasakė Simonsas.

— Ne, dar valanda kelio.

— Kalbėkit garsiau. Aš negirdžiu jūsų. — Simonsas sustojo ir nusišypsojo. Paskui pasičiupinėjo ausis. —

Jos atsisakė man tarnauti. Nuo šito nesibaigiančio lietaus aš visas sustirau.

— Visai nieko negirdite? — paklausė leitenantas.

— Ką? — nesusigaudydamas pasižiūrėjo į jį Simonsas.

— Nieko. Eime.

— Aš verčiau čia palauksiu. O jūs eikit.

— Jokiu būdu.

— Negirdžiu, ką sakote. Eikit. Aš pavargau. Man atrodo, kad Saulės kupolas visai ne šitoje pusėje. O jeigu ir šitoje, tai turbūt su tokiu pas skylėtu stogu kaip ir anas. Geriau jau aš čia pasėdėsiu.

— Tučtuojau stokitės!

— Iki, leitenante.

— Negalima dabar pasiduoti.

— Mano šautuvas gali patvirtinti, kad aš pasilieku. Man viskas įkyrėjo. Aš dar neišprotėjau, bet ilgai netruksiu. Nenoriu sulaukti tokio galo. Kai tik jūs išnyksite iš akių, aš atsuksiu šitą vamzdį į save.

— Simonsai!

— Jūs ištarėte mano vardą. Supratau iš lūpų.

— Simonsai.

— Klausykite, koks skirtumas, ar aš dabar numirsiu, ar po kelių valandų. Įsivaizduokite, kad suradote antrąjį kupolą — jeigu, žinoma, pasiseks jį surasti, — o jame per stogą varva lietus. Argi ne puiku?

Leitenantas luktelėjo, paskui nušlepsėjo per lietų. Kartą atsisuko ir pašaukė Simonsą, bet tas sėdėjo su šautuvu rankose, laukdamas, kol liks visai vienas.

Leitenantas negirdėjo šūvio.

Eidamas jis ėmė valgyti gėles. Jos nebuvo nuodingos, bet ir nesuteikė jam jėgų. Po valandėlės užėjo blogulys ir jis viską išvėmė.

Paskui prisiskynė didelių lapų ir pasidarė kepurę, nors tą jau buvo mėginęs ir anksčiau: nuo lietaus lapai bematant tižo. Vos nuskinti, augalai tuoj pat imdavo pūti ir virsdavo pilkšva koše.

— Dar penkios minutės, — pasakė jis sau. — Dar penkios minutės, ir aš įbrisiu į jūrą. Įbrisiu ir eisiu. Mes neprisitaikę prie tokių sąlygų; joks žemės žmogus

nepajėgė ir nepajėgs prie šito priprasti. Nervai, nervai...

Jis prasibrovė pro lapijos bei purvo jūrą ir užlipo ant nedidelės kalvelės.

Priekyje pro šaltą vandens šydą kažkas geltonavo. Antrasis Saulės kupolas.

Toli tarp medžių geltonas pailgas pastatas apvaliu stogu. Kurį laiką leitenantas stovėjo ir sverdėdamas žiūrėjo į jį.

Paskui pasileido tekinas, bet vėl stabtelėjo. Bijojo. Ir tylėjo, nešaukė žmonių. O jeigu čia tas pats kupolas? Jeigu tas pats miręs Saulės kupolas be saulės?

Leitenantas paslydo ir parvirto. „Gulėk čia, — galvojo jis. — Čia vėl tas pats kupolas. Beprasmiška. Viskas veltui. Gerk kiek tik telpa."

Bet vis dėlto prisivertė atsistoti ir vėl brido per upokšnius, o kai geltona šviesa pasidarė labai ryški, jis pasileido tekinas, kojomis daužydamas veidrodžių stiklus, rankomis barstydamas brangakmenius.

Ir štai jis atsidūrė priešais geltonas duris. Ant jų spausdintomis raidėmis užrašyta: „Saulės kupolas". Jis palietė duris nutirpusia ranka. Paskui pasuko rankeną ir įžengė į vidų.

Tarpduryje sustojo ir apsidairė. Už nugaros į duris barbeno lietus. Priešais ant žemo staliuko stovėjo sidabrinis puodelis su karštu garuojančiu šokoladu, o šalia — pilnutėlė lėkštė zefyrų. Ant kito padėklo išdėlioti stori sumuštiniai su stambiai pjaustyta vištiena, šviežiais pomidorais ir svogūnų laiškais. Ant kabyklos prieš pat nosį kabėjo didelis frotinis rankšluostis, ant grindų — dėžė šlapiems drabužiams, o dešinėje — kabina, kur galima išsidžiovinti po karštais saulės spinduliais. Ant kėdės sudėliota švari uniforma, laukianti pasiklydusio keleivio. O toliau kava garuojančiuose vario kavinukuose ir gramofonas, iš kurio netrukus pasigirs tyli muzika, ir knygos raudonais ir rudais odos viršeliais. O prie knygų lentynos — kušetė, minkšta minkšta kušetė, ant kurios galima patogiai išsitiesti ir visu nuogu kūnu gerti spindulius, sklindančius iš didelio skaistaus rutulio — paties

gulėdamas tamsoje klausėsi tų liūdnų garsų tartum vėjo šniokštimo virš baltadugnės išdžiūvusios jūros aukštai mėlynuose kalnuose... Ir prisiminė. „Mes Marse".

— Ką? — suriko žmona per miegus.

Nepajuto, kad garsiai pasakė! Jis gulėjo beveik nekvėpuodamas. Bet štai ji, negailestinga tikrovė: žmona atsikėlė iš lovos, kaip vaiduoklis perėjo per kambarį ir sustojusi prie aukšto siauro lango gofruotos skardos name įsižiūrėjo į ryškias, bet svetimas žvaigždes.

— Keri, — sušnabždėjo jis.

Ji negirdėjo.

— Keri, — dar sykį pašaukė. — Aš noriu tau pasakyti vieną dalyką. Jau mėnuo vis rengiuosi... Rytoj... rytoj rytą...

Bet žmona sėdėjo užsisklendusi melsvoje žvaigždžių šviesoje ir net neatsisuko į jį.

Kad greičiau patekėtų saulė, galvojo jis, kad tik praeitų naktis. Dieną jis meistrauja miestelio statybose, sūnūs mokosi mokykloje, o Keri tvarko namus, prižiūri sodą, verda valgyti. Bet kai saulė nusileidžia ir rankose nebelieka nei gėlių, nei plaktukų su vinimis, nei vadovėlių, tamsoje kaip nakties paukščiai juos apninka prisiminimai.

Žmona sujudėjo ant kėdės ir šiek tiek pasuko galvą.

— Bobai, — tarė ji pagaliau. — Aš noriu namo.

— Keri!

— Čia ne namai.

Jos akys buvo pilnos ašarų — tuoj ims riedėti.

— Keri, reikia kaip nors laikytis.

— Aš jau nagų nebeturiu daugiau laikytis!

Tartum sapnuodama ji atidarė savo komodos stalčius ir ėmė traukti sulankstytas nosinaites, sijonus, apatinukus ir dėti viską ant viršaus, visai nežiūrėdama — pirštai patys čiuopė reikalingus daiktus, vienus išimdami, kitus įdėdami. Seniai pažįstamas ritualas... Tuoj pradės kalbėti, kraustydama stalčius, o paskui pastovės tylėdama, sudėlios viską atgal ir nubraukusi ašaras sugrįš į lovą, į sapnų prieglobstį. Jis baiminosi, kad vieną naktį jinai neištuštintų visų stalčių ir neištiestų rankos prie senoviškų lagaminų palei sieną.

gulėdamas tamsoje klausėsi tų liūdnų garsų tartum vėjo šniokštimo virš baltadugnės išdžiūvusios jūros aukštai mėlynuose kalnuose... Ir prisiminė. „Mes Marse".

— Ką? — suriko žmona per miegus.

Nepajuto, kad garsiai pasakė! Jis gulėjo beveik nekvėpuodamas. Bet štai ji, negailestinga tikrovė: žmona atsikėlė iš lovos, kaip vaiduoklis perėjo per kambarį ir sustojusi prie aukšto siauro lango gofruotos skardos name įsižiūrėjo į ryškias, bet svetimas žvaigždes.

— Keri, — sušnabždėjo jis.

Ji negirdėjo.

— Keri, — dar sykį pašaukė. — Aš noriu tau pasakyti vieną dalyką. Jau mėnuo vis rengiuosi... Rytoj... rytoj rytą...

Bet žmona sėdėjo užsisklendusi melsvoje žvaigždžių šviesoje ir net neatsisuko į jį.

Kad greičiau patekėtų saulė, galvojo jis, kad tik praeitų naktis. Dieną jis meistrauja miestelio statybose, sūnūs mokosi mokykloje, o Keri tvarko namus, prižiūri sodą, verda valgyti. Bet kai saulė nusileidžia ir rankose nebelieka nei gėlių, nei plaktukų su vinimis, nei vadovėlių, tamsoje kaip nakties paukščiai juos apninka prisiminimai.

Žmona sujudėjo ant kėdės ir šiek tiek pasuko galvą.

— Bobai, — tarė ji pagaliau. — Aš noriu namo.

— Keri!

— Čia ne namai.

Jos akys buvo pilnos ašarų — tuoj ims riedėti.

— Keri, reikia kaip nors laikytis.

— Aš jau nagų nebeturiu daugiau laikytis!

Tartum sapnuodama ji atidarė savo komodos stalčius ir ėmė traukti sulankstytas nosinaites, sijonus, apatinukus ir dėti viską ant viršaus, visai nežiūrėdama — pirštai patys čiuopė reikalingus daiktus, vienus išimdami, kitus įdėdami. Seniai pažįstamas ritualas... Tuoj pradės kalbėti, kraustydama stalčius, o paskui pastovės tylėdama, sudėlios viską atgal ir nubraukusi ašaras sugrįš į lovą, į sapnų prieglobstį. Jis baiminosi, kad vieną naktį jinai neištuštintų visų stalčių ir neištiestų rankos prie senoviškų lagaminų palei sieną.

— Bobai, — jos balsas nebuvo apmaudus, bet švelnus, monotoniškas, toks pat bespalvis kaip ir mėnesiena, stebinti jos darbą. — Per šešis mėnesius šitiek naktų prašnekėjau — net gėda. Tavo darbas miestelio statybose nelengvas. Vyras, kuris taip sunkiai dirba, nenusipelno žmonos priekaištų. Bet aš negaliu kitaip, turiu viską išsakyti. Labiausiai man trūksta smulkmenų. Tiesiog nežinau... visokių niekų. Mūsų sūpuoklių verandoje. Pinto supamo krėslo vasaros vakarais ten, Ohajuje. Sėdi sau vakare ir žiūri, kaip žmonės eina ar važiuoja pro šalį. Arba mūsų juodo išsiderinusio pianino. Mano švediškų krištolinių indų. Svetainės baldų — žinau žinau, jie panašūs į dramblių bandą, seni ir nebemadingi. Ir kiniško krištolinio sietyno, kuris dzinguliuoja vėjui papūtus. Ir pokalbių su kaimynais verandoje liepos vakarais... Visi tie kvaili mažmožiai... jie neturi reikšmės. Bet trečią valandą nakties būtent jie atrodo patys svarbiausi. Atleisk man.

— Neturiu ko tau atleisti, — atsakė jis. — Juk Marsas taip toli, čia ir kvapas neįprastas, ir vaizdai neįprasti, ir jautiesi čia neįprastai. Aš ir pats naktimis guliu ir mąstau. Mes gyvenome nuostabiame miestely.

— Jis toks žalias, — pasakė ji. — Ir pavasarį, ir vasarą. O rudenį geltonai raudonas. Ir mūsų namas buvo toks mielas, o koks senas, kokių aštuoniasdešimt ar devyniasdešimt metų. Aš mėgdavau naktimis klausytis, kaip jis šneka, šnibžda kažką. Visas iš sauso medžio: sijos, veranda, slenksčiai. Bet kurią vietą paliesk — atsilieps. Kiekvienas kambarys vis kitaip. O kai išsyk visas namas sušnekdavo, tai, rodos, šeima susirenka tamsoj apie tave ir čiūčiuoja. Dabar tokių namų jau niekas nebestato. Daugybė žmonių turi pagyventi name, kol jis toks pasidaro. O šita vieta... šitas barakas, jis net nežino, kad aš čia, jam vis vien, ar aš gyva, ar mirusi. Jis tik skamba kaip skardinė, o skarda šalta. Jis neturi porų, pro kurias galėtų skverbtis metai. Čia nėra rūsio, kur galima ką pasidėti kitiems metams arba ir dar kitiems. Nėra palėpės, kur susineštum visus daiktus, likusius nuo pernai ir nuo visų kitų metų — nuo pat gimimo. Jeigu mes čia turėtume nors šį tą,

prie ko buvome pripratę, Bobai, tuomet lengviau prisitaikytume prie neįprasto mums pasaulio. Tačiau kai viskas, viskas be išimties neįprasta, tai praeis amžinybė, kol priprasime.

Jis linktelėjo galvą tamsoje.

— Visa, ką tu čia kalbi, mano galvota pergalvota.

Ji žvelgė į mėnesienos nušviestus lagaminus prie sienos. Paskui ištiesė ranką ton pusėn.

— Keri!

— Ką?

Jis nuleido kojas nuo lovos krašto.

— Keri, aš padariau beprotišką, idiotišką dalyką. Visus šiuos mėnesius aš girdžiu, kaip iš nevilties tu ieškai nusiraminimo svajose, kaip naktimis nemiega berniukai, ir tas vėjas, Marsas aplink, išdžiūvusios jūros ir visi tie... visi... — Jis užsikirto ir nurijo seiles. — Tu turi suprasti, kam ir kodėl aš taip padariau. Visus mūsų pinigus, kurie dar prieš mėnesį buvo banke ir kuriuos sutaupėme per dešimt metų — visus aš išleidau.

— Bobai!

— Išmečiau juos lauk, Keri, prisiekiu, paleidau vėjais. Norėjau padaryti staigmeną. Bet dabar, šiąnakt, kai tu šitaip kalbi ir kai tie lagaminai prie sienos ir...

— Bobai, — atsisuko ji, — nejaugi tu nori pasakyti, kad mes tiek iškentėjom šitame Marse, kas savaitę atidėdami dalį pinigų, tik tam, kad tu per kelias valandas juos prašvilptum?

— Nežinau, — atsakė jis. — Aš esu paskutinis mulkis. Bet pala, iki ryto jau nebedaug likę. Anksti atsikelsim. Nueisim kartu ir pažiūrėsim, ką aš pridirbau. Nieko nenoriu sakyti, pamatysi pati. Na, o jeigu pasirodys, kad viskas veltui, tai lagaminas visada čia, o raketa skrenda į Žemę keturiskart per mėnesį.

Nė nesujudėjusi ji sumurmėjo:

— Bobai Bobai...

— Nieko daugiau nesakyk, — paprašė jis.

— Bobai Bobai... — ji iš lėto, netikėdama papurtė galvą.

Jis nusisuko ir atsigulė į savo vietą, o ji sėdėjo savo

pusėje, žiūrėdama į komodą, ant kurios tvarkingomis krūvelėmis gulėjo jos paliktos nosinaitės, papuošalai ir drabužiai. Už lango mėnesiena pakėlė snaudžiančias dulkes ir apibarstė jomis orą.

Pagaliau ji atsigulė, bet daugiau nekalbėjo ir niekaip negalėdama sušilti žvelgė į ilgą nakties tunelį, laukdama pirmųjų ryto ženklų.

Jie atsikėlė vos prašvitus ir tylomis šmižinėjo po savo skardinio namelio kambarius. Tai buvo pantomima, kuri užsitęsė pernelyg ilgai — rodės, dar kiek, ir kas nors sukliks; tėvas, motina, vaikai prausėsi, rengėsi be žodžių, sėdo prie stalo, valgė skrebučius, gėrė vaisių sultis ir kavą, nežiūrėdami vienas kitam į akis ir tik stebėdami artimųjų veidus spindinčiame tosterio, stiklinių, peilių paviršiuje, neatpažįstamai iškreiptus ir todėl siaubingai vienišus tokį ankstų rytą. Paskui jie pagaliau atidarė namelio duris, įleisdami oro, vėjo atnešto nuo šaltų melsvai balkšvų Marso jūrų, kur smėlio potvyniai keičia atoslūgius, o smiltys slinkdamos margina dugną trumpalaikiais raštais, ir išėjo po nesvetingu, šiurpiai šaltu dangum link miesto, kuris tolumoje atrodė lyg kino filmo kadras didžiuliame ir tuščiame ekrane.

— Į kokią miesto dalį mes einame? — paklausė Keri.

— Į kosmodromą, — atsakė jis. — Bet pirmiausia aš turiu daug ką paaiškinti.

Berniukai sulėtino žingsnį ir klausydamiesi ėjo iš paskos. Tėvas ėjo priekyje ir per visą tą laiką, kol kalbėjo, nė karto neatsisuko pasižiūrėti, kaip žmona ar sūnūs sutinka jo žodžius.

— Aš tikiu Marsu, — tyliai pradėjo jis. — Taip, tikiu, kad vieną gražią dieną jis pasidarys mums savas. Mes jį sutramdysime. Apgyvendinsime. Nebenorėsime bėgti iš čia. Man tas atėjo į galvą prieš metus, kai ką tik buvome atvykę. „Kodėl mes čia?" — paklausiau savęs. „Todėl, — atsakiau. — Todėl". Tas pats kasmet atsitinka ir lašišoms. Lašišos nežino, kodėl plaukia, kur plaukia, bet plaukia, ir gana. Plaukia aukštyn upėmis, kurių neatsimena, plaukia prieš srovę, šokinėdamos per krioklius, bet

galop pasiekia vietą, kur duoda pradžią naujoms gyvybėms ir miršta. Ir viskas prasideda iš pradžių. Vadinkite tai paveldėta atmintimi, instinktu arba nevadinkite niekaip, bet taip yra. Ir todėl mes čia.

Jie žengė tylų rytą nauju plentu, stebimi iš viršaus beribio dangaus, žarstydami kojomis baltą padūmavusį smėlį.

— Taigi, mes čia. O iš Marso kur? Į Jupiterį, Neptūną, Plutoną ir vis tolyn? Teisingai. Ir vis tolyn! Kodėl? Ateis diena, ir saulė susprogs tartum prakiurusi aukštakrosnė. Bum! Ir Žemės nėra! Bet Marsas gal ir išliks, o jei ne, tai gal Plutonas išliks, o jei ir Plutono neliks, tai kur mes būsime, tai yra, kur bus mūsų sūnų sūnūs?

Jis prisispyręs žiūrėjo į tobulą tamsiai violetinio dangaus kriauklę.

— O gal net būsime planetoje, turinčioje vien tik numerį: šešta planeta devyniasdešimt septintojoje žvaigždžių sistemoje arba antroji devyniasdešimt devintosios sistemos planeta! Taip toli nuo čia, kad nebent sapne galėtum įsivaizduoti. Mes pabėgsime, ar suprantate, pabėgsime į saugią vietą! Ir aš tada pagalvojau: aha, štai dėl ko mes atvykome į Marsą, štai dėl ko žmogus leidžia į dangų raketas.

— Bobai...

— Leisk man užbaigti. Ne dėl pinigų, ne. Visa tai melas, kurio žmonės griebiasi, tai tariamos, jų pačių išsigalvotos priežastys. Girdi, dėl pinigų, garbės... Kad galėtų pasilinksminti, prasiblaškyti. Bet visą tą laiką viduje tiksi kažkoks mechanizmas, kuris tiksi ir lašišos ar banginio viduje, kuris tiksi — o viešpatie! — net smulkutėliausiame mikrobe. Ar žinote, ką tas mažas laikrodis, tiksintis kiekvienoje gyvoje būtybėje, sako? Jis sako: „Eik iš čia, išsibarstyk į visas puses, judėk pirmyn, plauk tolyn. Užkariauk tiek pasaulių ir pastatyk tiek miestų, kad žmogus niekada neišnyktų!" Supranti, Keri? Juk į Marsą atvykome ne vien mes, o visa giminė, visa žmonių giminė, velniai rautų, ir jos egzistavimas priklauso nuo to, ką mes suspėsime padaryti per savo gyvenimą. Tai tokie dideli dalykai, kad man

norisi kvatoti, bet drauge ir baisu!

Už nugaros jis girdėjo neatsiliekančių sūnų žingsnius, šalia ėjo Keri, ir jam taip magėjo pažvelgti jai į veidą, pasižiūrėti, ką ji mano, bet vis dėlto susiturėjo ir nepažvelgė.

— Čia tas pats kaip vaikystėje, kai mūsų sėjamoji sugesdavo, o pataisyti nebūdavo už ką, ir mudu su tėte eidavome per lauką rankomis berdami grūdus. Nori nenori reikėdavo sėti — kad užaugtų derlius. Dieve mano, Keri, ar tu nepameni tų straipsnių sekmadienio laikraščių puslapiuose: „Žemė sustings po milijono metų!" Aš vaikas kartą perskaičiau tokį straipsnį ir paleidau dūdas. Mama klausia, kas man nutiko. Man, sakau, gaila visų tų žmonių, kurių laukia tokia nelaimė. Nesirūpink dėl jų, pasakė mama. Bet, Keri, visa bėda ir yra, kad jie mums rūpi. Kitaip mes nebūtume čia. Svarbu, kad žmonės neišnyktų. Nematau pasaulyje nieko svarbiau už Žmogų. Žinoma, aš nesu bešališkas, nes ir pats priklausau šiai genčiai, bet jeigu jau yra koks kelias į nemirtingumą, apie kurį žmonės nuolatos kalba, tai jis tik toks ir yra: išsibarstyti į visas puses, apsėti Visatą. Tada nusiimsi derlių, kuris apsaugos nuo visų nederlingų metų ateityje. Tegu Žemę nusiaubia badas ar suėda rūdys. Tu išsiauginsi kviečių Veneroje ar dar velniaižin kokioje vietoje, į kurią žmogus nusigaus dar po tūkstančio metų; aš tiesiog apsėstas šios minties, Keri, apsėstas! Kai pagaliau tai suvokiau, taip susijaudinau, kad norėjau apkabinti visus žmones, tave, sūnus ir viską paaiškinti. Bet kažkaip jutau, kad nereikia. Žinojau, ateis diena ar naktis, kai ir jūs išgirsite tą tiksėjimą savyje ir tuomet suprasite, ir niekam nebereikės aiškinti. Tai didelė tema, Keri, ir didelės mintys penkių pėdų ir penkių colių aukščio žmogui, bet juk tai šventa tiesa!

Jie ėjo tuščiomis miesto gatvėmis, klausydamiesi savo žingsnių aido.

— O kas bus šį rytą? — paklausė Keri.

— Aš kaip tik priartėjau prie šio ryto, — atsakė jis. — Dalis manęs taipogi veržiasi namo. Bet kita dalis sako: jeigu grįšim — viskas žuvę. Aš pagalvojau: kas mums labiausiai neduoda ramybės? Ogi

kai kurie daiktai, kuriuos anksčiau turėjome. Berniukų daiktai, tavo, mano. Ir pagalvojau: jeigu be senų daiktų negalima pradėti naujo gyvenimo, ką gi, tuomet aš jais pasinaudosiu, tais daiktais. Pamenu, kažkokioje istorinėje knygoje esu skaitęs, kaip prieš tūkstantį metų žmonės įdėdavo žarijų į karvės ragą ir kiaurą dieną pūsdami pernešdavo iš vienos vietos į kitą, o vakare su tomis žarijomis užsikurdavo ugnį. Kaskart nauja ugnis, bet visados su dalele senos. Aš viską pergalvojau, apsvarsčiau. Ar tai, kas sena, kas praeity, verta visų mūsų pinigų? — klausiau savęs. Ne! Tik tai, kas mus sieja su praeitim, turi vertės. Na, o tai, kas nauja, ar verta visų mūsų pinigų? — klausiau savęs. — Ar jauti, kad dedi indėlį į ateitį, į kurią nors ateinančios savaitės dieną? Taip, — pasakiau. — Jei man pasisektų nugalėti tai, kas mane traukia į Žemę, aš mielai apipilčiau savo pinigus žibalu ir padegčiau!

Keri ir abu berniukai lyg įbesti stovėjo vidury je gatvės žiūrėdami į jį kaip į ką tik praūžusį uraganą, kuris buvo kone atplėšęs juos nuo žemės, o dabar pamažu rimo.

— Šiandien rytą atskrido pašto raketa, — tyliai tarė jis. — Ir atgabeno mums bagažą. Eime atsiimti.

Jie lėtai užlipo trimis kosminės stoties laipteliais, paskui aidžiomis grindimis patraukė link sandėlio, kurio durys kaip tik vėrėsi, — prasidėjo darbo diena.

— Papasakok dar apie lašišas, — paprašė sūnus.

Jau gerokai įdienojus jie išvažiavo iš miesto su išsinuomotu sunkvežimiu, kuris buvo prikrautas krepšių ir dėžių, ryšulių ir paketų — ilgų, aukštų, trumpų, plokščių, visi sunumeruoti, su dailiai užrašytu adresu: „Marsas, Naujasis Toledas, Robertui Prentisui".

Jie sustabdė sunkvežimį prie skardinio savo namelio, ir berniukai iššokę padėjo motinai išlipti. Valandėlę Bobas pasėdėjo prie vairo, paskui lėtai išlipo iš mašinos, apėjo aplinkui ir žvilgtelėjo į dėžes kėbule.

Iki pietų visos dėžės, išskyrus vieną, buvo atidarytos ir visi daiktai išdėlioti ant išdžiūvusios jūros dugno. Šeima stovėjo tarp jų.

— Keri...

Jis nuvedė ją aukštyn senosios verandos laipteliais, naujai atgimusiais miesto pakraštyje.

— Pasiklausyk, Keri.

Laiptai po jų kojom sugirgždėjo, atsiduso.

— Ką jie kalba, sakyk man, ką jie kalba?

Ji stovėjo ant senutėlių medinių laiptų, paskendusi mintyse, ir negalėjo jam atsakyti.

Jis plačiai mostelėjo ranka.

— Štai čia veranda, ten svetainė, virtuvė, trys miegamieji. Kai ką padarysime iš naujo, kai ką atsigabensim. Kol kas mes gavome tik verandą, dalį svetainės baldų ir senąją lovą.

— Šitiek pinigų, Bobai!

Jis atsisuko šypsodamasis.

— Juk tu nepyksti, nagi, pažvelk į mane! Nepyksti. Kitką pasiimsim kitais metais — pasiimsim per penkerius metus! Krištolines vazas, armėnišką kilimą, kurį mums dovanojo tavo mama. Tegu saulė sprogsta!

Jie pažvelgė į dėžes su užrašais: „Verandos sūpuoklės",„Supamasis verandos krėslas", „Krištolo sietynas"...

— Aš pats į jį papūsiu, kad skambėtų...

Paskui jie įstatė verandos duris su spalvotų stikliukų mozaika, ir Keri pažvelgė pro žemuoginį langelį.

— Ką tu matai?

Bet jis ir taip žinojo, ką ji mato, nes pats irgi žiūrėjo pro spalvotą stiklą. Šaltas Marso dangus sušilęs, mirusios jūros skaisčiai liepsnoja, kalvos pūpso kaip žemuoginių ledų kauburiai, o smėlis tartum vėjo žarstomos žarijos. Žemuoginis langelis, žemuoginis langelis užklojo žemę švelniai rožine spalva, ir širdis prisipildė džiaugsmo, matydama amžino saulėtekio šviesą. Pasilenkęs žiūrėdamas pro stiklą, jis išgirdo savo paties balsą:

— Per metus miestas ateis iki čia. Šioje vietoje bus pavėsinga gatvė, tu turėsi savo verandą, draugų. Ir tuomet tau jau nieko nebetruks. Ir pamatysi, kaip štai šitas mažas pažįstamas lopinėlis ims plėstis, ir Marsas pasikeis, pasidarys toks pat artimas, lyg būtum gyvenusi čia visą amžių.

Jis nubėgo laipteliais žemyn prie paskutiniosios drobe apsiūtos dėžės. Prapjovė su kišeniniu peiliuku skylę ir tarė:

— Spėk!

— Mano viryklė? Mano siuvamoji mašina?

— Toli gražu. — Jis švelniai šypsojosi. — Padainuok man, — paprašė.

— Bobai, tu tikrai išsikraustei iš proto.

— Padainuok dainą, vertą visų mūsų pinigų, kuriuos turėjome banke ir kurių jau nebeturime ir velniai jų nematė!

— Aš nieko daugiau nemoku, tik „Ženevjeva, mana Ženevjeva".

— Padainuok tą, — tarė jis.

Bet ji negalėjo pradėti. Lūpos kruta, o garso jokio.

Jis drykstelėjo drobę ir įkišęs ranką vidun ėmė kažką grabalioti, paskui pats pradėjo niūniuoti po nosim, dar giliau subruko ranką, ir ryto ore suvirpėjo skambus pianino akordas.

— Taigi, — tarė jis. — Na, pradėsim iš pradžių. Visi drauge! Klausykitės — duodu toną!

1954

DRAKONAS

Jokio virpesio, tik nakties alsavimas šiurena trumpą pelkių žolę. Jau daugybę metų joks paukštis nėra praskridęs po didžiuliu aklinu dangaus skliautu. Kadaise keli maži akmenėliai krustelėjo iš vietos, sutrupėjo ir pavirto dulkėmis. Dabar tik naktis buvo gyva širdyse dviejų žmonių, palinkusių prie savo vienišos ugnies dykynėje; tamsa tyliai sruveno jų gyslomis, švelniai tvinksėjo smilkiniuose ir palei riešus.

Ugnies atšvaitai lakstė barzdotais veidais, blyksėjo oranžiniais skivytais akių bedugnėje. Kiekvienas klausėsi, kaip tyliai, ramiai kvėpuoja antrasis, kaip nelyginant roplio mirksi jo vokai. Pagaliau vienas ėmė

kapstyti su kardu laužo anglis.

— Nekvailiok, tu mus išduosi!

— Na ir kas, — atsakė tas. — Drakonas vis tiek mus iš tolo užuos. Dieve gailestingas, kaip šalta. Taip dabar norėčiau būti pilyje!

— Mes ieškome ne miego, o mirties...

— O kam? Kam? Drakonas dar nė karto nebuvo įžengęs į miestą!

— Patylėk, neišmanėli! Jis suryja visus, kas po vieną keliauja iš mūsų miesto į gretimą.

— Tegu sau ryja, o mes grįžkim namo!

— Pala... girdi?

Vyrai apmirė.

Jie laukė ilgai, bet išgirdo tik, kaip baugščiai suvirpėjo arklių oda nelyginant juodas aksominis tamburinas ir tyliai tyliai sužvangėjo sidabrinės balnakilpės.

— A... — atsiduso antrasis. — Vaiduoklių kraštas. Ko tik čia nebūna. Kažkas užpučia saulę, ir iškart naktis. O jau tada, žmonės mirtingieji, tada tai jau prasideda! Klausyk, sako, to drakono akys dega. Iš nasrų virsta balti dūmai Kaip ugnis jis skrieja per juodus laukus. Lekia su žaibais ir griaustiniais ir degina aplinkui žolę. Avys iš baimės paklaiksta ir dvesia. Moterys gimdo išsigimėlius. Nuo drakono pykčio į dulkes subyra bokštų sienos. Išaušus visos kalvos aplinkui nusėtos jo aukomis. Sakyk, kiek riterių jau stojo prieš šią pabaisą ir žuvo, kaip kad ir mes žūsime?

— Gana tų kalbų!

— Negana! Šituose tyruose aš net nebežinau, kelinti dabar metai.

— Devyni šimtieji nuo Kristaus gimimo.

— Ne ne, — užsimerkęs sušnibždėjo antrasis. — Šitoje plynėje nėra laiko, tik amžinybė. Jaučiu, jeigu pasileisčiau keliu atgal, tai miesto neberasčiau ir žmonių neberasčiau, nes jie dar negimę, ir viskas atrodytų kitaip: akmenys pilių sienoms dar neišskelti iš uolų, rąstai dar tebeauga miškuose; neklausk, iš kur aš žinau, pelkė viską žino, o iš jos ir aš. Mes vienui vieni sėdim ugninio drakono šalyje. Viešpatie, apsaugok mus!

— Bijai — užsidėk šarvus!

— Kas iš to? Drakonas atbėga nežinia iš kur. Ar kas yra matęs jo būstą? Jis pradingsta rūke, ir niekas nežino kur. Ką gi, apsišarvuokime, pasitikime mirtį gražiai pasipuošę.

Jau iki pusės užsisegęs sidabro šarvus, antrasis riteris staiga sukluso.

Per miglotus laukus, skendinčius nakties tuštumoje, iš paties pelkių vidurio atūžė vėjas, nešdamas dulkes, kurios laikrodžiuose seikėjo laiką. To neregėto vėjo gelmėje degė juodos saulės ir skriejo milijonai sudegusių lapų, nubyrėjusių nuo kažkokio rudens medžio anapus horizonto. Tas vėjas tirpdė gamtovaizdį, tempė kaulus it baltą vašką, drumstė ir tirštino kraują, ir į smegenis jau plūdo tamsios drumzlės. Tas vėjas buvo tūkstančiai sielų — mirštančių, amžinai nerimstančių, amžinai keliaujančių. Tai buvo rūkas migloje ir migla tamsoje; ir nebuvo čia vietos žmogui, apskritai nebuvo jokių metų ir jokios valandos — nieko, tik tiedu vyrai beveidėje tuštumoje, akis į akį su staigiu šalčiu, audra ir baltu griaustiniu, sekančiu paskui žaibą, tą krintantį žalio stiklo langą. Lietaus šuoras permerkė žemę, viskas dingo, ir vėl liko bežadė tyla ir tiedu laukiantys vyrai — šiltas gyvybės alsavimas lediniuose tyruose.

— Jau... — sušnabždėjo pirmasis. — O, jau...

Tolumoje už daugybės mylių sukaukė suriaumojo drakonas.

Be žodžių abu užsidėjo šarvus ir sėdo ant arklių. Vidurnakčio tyloje vis garsėjo grėsmingas riaumojimas, — drakonas lėkė vis artyn ir artyn, pagaliau ant kalvos suliepsnojo ugninis žvilgsnis, paskui rangydamasis užslinko tamsus kūnas, iš tolo sunkiai įžiūrimas, ir persivertęs per viršūnę prasmego slėnyje.

— Greičiau!

Jie spustelėjo pentinais ir nušuoliavo nedidelio klonio linkui.

— Jo kelias eina pro čia!

Rankos su geležinėmis pirštinėmis suspaudė ietis, uždengė arkliams akis.

— Dieve mano!

— Taip, pasikliaukime viešpačiu dievu.

Tą akimirksnį drakonas išnėrė iš už kalvos. Siaubinga gintarinė akis įsisiurbė į juos, šarvai sumirgėjo sužaižaravo raudonais atšvaitais. Šiurpiai kaukdamas ir švilpdamas drakonas puolė į priekį.

— Sergėk mus, viešpatie!

Ietis dūrė į geltoną bevokę akį, sulinko, ir raitelis išlėkė iš balno. Drakonas parvertė jį žemėn, nutrenkė, prispaudė. Lėkdamas įkaitusiu juodu petimi užkliudė antrąjį žirgą, nusviedė jį kartu su raiteliu už šimto pėdų ir tėškė į uolą, o pats, kaukdamas, žviegdamas, spjaudydamas liepsną į visas puses, nuskriejo tolyn nelyginant raudonai geltonai oranžinis saulės kamuolys, skendintis didžiuliuose minkštuose gaižių dūmų tumuluose.

— Ar matei? — pasigirdo balsas. — Viskas kaip sakiau!

— Viskas kaip sakei! Viskas kaip sakei! Šarvuotas riteris, kad aš kur prasmegčiau! Mes jį užkliudėm! Sustosi?

— Kartą buvau sustojęs. Nieko neradau. Nesinori išlipti šitame pelkyne. Šiurpoka. Turbūt čia mums vaidenasi.

— Bet mes tikrai kažką užkliudėm!

— Aš švilpiau kiek galėjau, bet tas tipas nė iš vietos!

Smarkus vėjo sūkurys išblaškė miglą.

— Į Stoklį atvažiuosime laiku. Įmesk dar anglių, Fredai.

Naujas švilpukas nupurtė rasą nuo tuščio dangaus. Naktinis traukinys, alsuojantis ugnimi ir įniršiu, perskrodė lomą, įsibėgėjęs užlėkė šlaitu į kalną ir dingo šaltuose šiaurės toliuose, palikęs tik juodus dūmus ir garus, kurie kokią valandėlę dar sklaidėsi sustingusiame ore.

1955

— Tu sugaiši tik kokią minutę, — pasakė meilingoji dėdulės Einaro žmona.

— Atsisakau, — tarė jis. — Ir tam sugaištu tiktai sekundę.

— Aš visą rytą triūsiau, — ji susiėmė už liekno liemens, — o tu nenori man padėti. Tuoj prapliups lyti.

— Tegu lyja! — piktai sušuko jis. — To betrūko, kad dėl tavo skalbinių mane žaibas nutrenktų.

— Bet juk tu suspėsi.

— Kartoju: atsisakau. — Platūs neperšlampami sparnai už jo nugaros iš apmaudo nervingai krutėjo.

Ji padavė jam ploną virvę, ant kurios buvo sukabinta keturi tuzinai ką tik išskalbtų drabužių. Bjaurėdamasis jis pasukiojo virvę tarp pirštų.

— Štai kuo viskas baigėsi, — karčiai sumurmėjo. — Štai kuo, štai kuo, štai kuo... — Ir jis vos nepravirko piktomis gailiomis ašaromis.

— Neverk, tik dar labiau sudrėkinsi, — pasakė ji. — Nagi, nulėk, pasisukiok su jais.

— Pasisukiok su jais, — jo balsas buvo kurtus ir be galo skausmingas. — Tegu griaudžia, tegu žaibuoja — tau vis tiek!

— Jeigu būtų graži, saulėta diena, aš nė neprašyčiau, — atrėmė ji. — Visas mano skalbimas perniek, jeigu tu nepadėsi. Nebent po kambarius išdžiaustyčiau...

Šie žodžiai buvo lemtingi. Labiau už viską jis negalėjo pakęsti, kai namuose nelyginant girliandos ar vėliavos plevėsuoja skalbiniai ir, norėdamas pereiti per kambarį, turi ropoti keturiomis. Jis pašoko. Platūs žali jo sparnai pliaukštelėjo.

— Tik iki ganyklos!

Strykt pašoko ir nuplasnojo kapodamas ir glostydamas sparnais vėsų orą. Nespėsi ištarti: „Dėdulės Einaro žali sparnai", o jis jau bus nulėkęs už daržo, vilkdamas iš paskos ilgą, drabužiais nukarstytą kilpą, virpančią, besiplakančią sparnų išjudinto oro verpetuose!

— Gaudyk!

Apsukęs ratą jis grakščiai nuleido sausutėlius it kukurūzų lazdelės skalbinius ant žmonos iš anksto patiestų švarių paklodžių.

— Dėkui! — riktelėjo ji.

Jis irgi kažką šūktelėjo atsakydamas ir nuskrido po obelim pamąstyti.

Nuostabūs, švelnūs it šilkas dėdulės Einaro sparnai pleveno jam už nugaros tartum jūros žalumo burės, kurios šiurendavo ir šlamėdavo, vos tik jis nusičiaudėdavo ar staigiau pasisukdavo. Jis buvo vienas iš nedaugelio jų Šeimoje, kurio išskirtinumas buvo toks akivaizdus. Visi jo paslaptingieji broliai, pusbroliai ir sūnėnai buvo pasislėpę mažuose pasaulio miesteliuose, nemačiom skleidė savo kerus su raganų pirštais ir baltais dantimis, skraidė po dangų lyg degantys lapai arba šuoliavo po miškus lyg sidabraspalviai vilkai. Ir normalūs žmonės jiems palyginti nebuvo pavojingi. Visai kas kita tokiam, kurio štai šitokie didžiuliai žali sparnai.

Tačiau sparnais jis nesibodėjo. Anaiptol! Jaunystėje jis skraidydavo per naktis. Naktis sparnuotajam — pats brangiausias metas! Dienos kupinos pavojų — taip buvo ir taip bus. Užtat naktys, ak, naktys — tada jis plaukdavo pro debesų salynus ir nardydavo vasaros dangaus jūrose. Ir be jokio pavojaus. Dieviškas, džiugus skraidymas, tikra palaima!

Bet dabar jis jau nebegali skraidyti naktimis.

Prieš keletą metų po Šeimos susitikimo Melintaune Ilinojaus valstijoje jis grįžo namo į vieną Europos aukštikalnės perėją, kiek padauginęs iršto raudono vyno. „Viskas bus gerai", — nerūpestingai sakė pats sau, skrisdamas tarp rytmetinio žvaigždėto dangaus ir mėnulio užliūliuotų Melintauno kalnų. Staiga — griaustinis iš giedro dangaus...

Aukštos įtampos laidai!

Tartum antis įkliuvo į tinklą! O koks šnypštimas, koks spragėjimas! Nuo mėlyno vielos kibirkščiavimo pajuodusiu veidu jis atsilošęs įnirtingai suplakė spar-

nais, atsiplėšė nuo laidų ir nukrito žemėn.

Jis bumptelėjo į mėnesienos nušviestą pievą po bokštu su tokiu trenksmu, lyg iš dangaus būtų nukritusi didžiulė telefono abonentų knyga.

Anksti rytą, kai jis atsistojo, jo sparnai, permerkti rasos, karštligiškai drebėjo. Buvo dar tamsu. Rytuose bolavo siaurutėlis aušros tvarstis. Netrukus per jį prasisunks kraujas ir skristi jis nebegalės. Beliko tik pasislėpti miško tankmėje ir palaukti, kol praeis diena ir naktis uždengs jo sparnus nuo žmonių akių.

Taip jis ir sutiko savo žmoną.

Tą dieną, daug šiltesnę nei paprastai lapkričio pirmąją Ilinojuje, jauna smagi Brunilė Veksli išėjo melžti kažkur nuklydusios karvės, — rankose ji turėjo sidabrinę melžtuvę ir lįsdama pro tankius krūmus šnekino paklydėlę grįžti namo, kad tešmuo nesprogtų nuo pieno. Kad karvė greičiausiai ir pati sugrįš, kai jos speniai pasiilgs melžėjos rankų, Brunilei Veksli buvo ne galvoj. Ji tik džiaugėsi radusi dingstį paklajoti po mišką — eini sau, puti dagių pūkus, kramtai žolės stiebelius. Taip vaikštinėdama ji ir užėjo dėdulę Einarą.

Jis miegojo prie krūmo ir atrodė užsiklojęs žaliu apklotu.

— O! — susijaudinusi šūktelėjo Brunilė. — Vyras! Su palapinsiauste.

Dėdulė Einaras atsibudo. Apsiaustas išsiskleidė už jo nugaros nelyginant milžiniška žalia vėduoklė.

— O! — šūktelėjo Brunilė, ieškanti karvės. — Vyras su sparnais!

Štai kaip ji į tai pažvelgė. Brunilė, žinoma, iš pradžių sutriko, nėra ko nė sakyti, bet per visą gyvenimą jai niekas nebuvo nieko pikto padaręs, tai ji nieko ir nebijojo, be to, ar ne puiku sutikti sparnuotą žmogų — netgi didelė garbė. Ir Brunilė jį užšnekino. Po valandos juodu jau buvo geri draugai, o po dviejų valandų ji net pamiršo jį turint sparnus. Ir jis nejučia prisipažino, kaip atsidūręs šiame miške.

— Taip, aš iššyk pastebėjau, kad jūs prisitrenkęs, — tarė ji. — Tas dešinysis sparnas labai nekaip atrodo. Verčiau eime pas mane, aš jį pagydysiu. Šiaip ar taip, su

tokiu sparnu į Europą neparskrisit. Be to, kam šiais laikais norisi gyventi Europoje?

Jis labai dėkingas, tik gal nepatogu...

— Bet juk aš gyvenu viena, — pasakė ji. — Pats matote, kokia aš negraži.

Jis karštai užginčijo.

— Jūs labai geras, — tarė ji. — Bet taip yra, kam save apgaudinėti. Mano tėvai mirę, aš turiu fermą, didžiulę, o gyvenu viena, Melintaunas toli, nėra net su kuo pasikalbėti.

Bet ar ji jo nebijanti, paklausė jis.

Teisingiau būtų sakyti, ar nesididžiuojanti, ar nepavydinti... tarė ji. Ir paklausus, ar galima, susižavėjusi paglostė žalius sparnus. Jis suvirpėjo paliestas ir sukando liežuvį.

Taigi, nesą čia ko šnekėti, reikia eiti į fermą vaistų ir tepalų, ir — oi! koks nudegimas po akim!

— Laimė, kad neapakote, — pasakė ji. — Kaipgi čia taip atsitiko?

— Suprantate... — tarė jis, ir jiedu atsidūrė fermoje, nė nepastebėję, kad nuėjo visą mylią nenuleisdami akių vienas nuo kito.

Praėjo diena kita, ir jis stovėdamas tarpduryje pasakė, kad metas keliauti, ir nuoširdžiai padėkojo už įtrynimus, rūpestį, pastogę. Jau temo, o nuo šešių vakaro iki penkių ryto jis turįs suspėti perskristi vandenyną ir žemyną.

— Ačiū jums, viso geriausio, — pasakė jis, suplasnojo prietemoje ir įsirėžė į klevą.

— Oi! — sukliko ji ir puolė prie bejausmio kūno.

Po valandos atsipeikėjęs jis jau žinojo, kad niekuomet nebeskraidys tamsoje. Subtilus nakties pajautimas buvo dingęs. Sparnuotoji telepatija, įspėdavusi jį apie kelyje pasitaikančius bokštus, medžius, namus ir kalnus, neklystanti aiškiaregystė ir jautrumas, kurie vesdavo jį per miškingų kalnų ir debesų labirintus — viskas buvo sudeginta to smūgio į veidą, mėlynos elektrinės kaitros ir spragėjimo.

— Kaip?.. — tyliai sudejavo jis. — Kaip aš dabar grįšiu į Europą? Jeigu skrisiu dieną, mane kas nors

pamatys ir — menki juokai — dar pašaus! Arba nuveš į zoologijos sodą — baisu net pagalvoti! Brunile, sakyk: ką man daryti?

Jie susituokė.

Į vestuves atvyko Šeima. Šiugždėdami ir šnypšdami jie užgriuvo nelyginant milžiniška klevų, platanų, ąžuolų ir guobų lapų lavina, pliūptelėjo iš dangaus kaštonų lietumi, bumpsėjo žemėn kaip žieminiai obuoliai — lėkė su vėju, persiėmusiu išeinančios vasaros kvapų. Apeigos? Apeigos truko tiek pat, kiek trunka, kol žvakę uždegi, užputi ir ore išsisklaido baltas dūmelis. Tačiau Brunilė nepastebėjo nei jų trukmės, nei paslaptingumo, nei to, kad viskas vyko atbulai ir aukštyn kojomis — ji tik klausėsi, kaip švelniai alma virš jųdviejų galingas dėdulės Einaro sparnų potvynis, užbaigdamas ceremoniją. Na, o jei kalbėsime apie dėdulę Einarą, tai veido žaizda buvo beveik sugijusi ir, laikydamas Brunilės ranką, jis jautė, kaip Europa tirpsta ir dingsta tolumoje.

Jam nebūtinai reikėjo gerai matyti, norint pakilti tiesiai į viršų ar nusileisti žemyn. Tad nieko nuostabaus, kad vestuvių naktį jis pasiėmė Brunilę ant rankų ir iškėlė ją į padanges.

Fermeris, gyvenantis už penkių mylių, žvilgtelėjęs naktį į žemai plaukiantį debesį, pastebėjo kažkokį blyksėjimą ir traškesį.

— Amalas, — nusprendė jis ir nuėjo gulti.

Jie nusileido tik rytą kartu su rasa.

Vedybos buvo sėkmingos. Vos tik pažvelgusi į jį, Brunilė pasijusdavo be galo išdidi, — juk visame pasaulyje ji vienintelė ištekėjusi už sparnuoto vyro. „Kas dar galėtų tuo pasigirti?" — klausdavo ji veidrodžio. Ir atsakymas buvo: „Niekas!"

O jam ji atrodė nepaprastai graži, gera ir supratinga. Taikydamasis prie jos, jis šiek tiek pakeitė savo valgiaraštį ir stengėsi namie per daug nemosuoti sparnais. Sudužę indai ir lempos jam buvo tikras peilis ir jis traukdavosi nuo jų kuo toliau. Ir miegoti prisipratino kitaip, nes naktimis jau nebegalėjo skraidyti.

Ji pritaikė kėdes jo sparnams, čia pridėdama daugiau pagalvėlių, čia nuimdama, ir visa, ką ji jam sakydavo, glostydavo jam širdį.

— Mes visi tūnome savo kokonuose, — kartą pasakė ji. — Matai, kokia aš negraži? Bet ateis diena, aš išlįsiu iš kokono ir ištiesiu sparnus, tokius pat gražius ir žavingus kaip tavo.

— Tu jau seniai išlindai iš kokono, — tarė jis jai.

Ji pagalvojo ir sutiko:

— Taip, aš net žinau, kurią dieną. Tada, miške, kai ieškojau karvės ir užtikau palapinę!

Jie ėmė juoktis, ir kai jis šitaip laikė suėmęs jos ranką, ji pasijuto nepaprastai graži ir suprato, kad jųdviejų vedybos ištraukė ją iš bjauraus apvalkalo tartum žėrintį kalaviją iš makštų.

Jie turėjo vaikų. Iš pradžių buvo daug baimės — baiminosi tiktai jis vienas, — kad nebūtų su sparniukais.

— Na ir kas, aš net būčiau patenkinta! — sakė ji. — Nesipainiotų po kojų.

— Užtat veltųsi tau į plaukus! — sušuko jis.

— Oi! — Nusigando ji.

Gimė keturi vaikai: trys berniukai ir mergaitė — tokie nenuoramos, lyg būtų turėję sparnus. Jie stiebėsi kaip grybai po lietaus ir už keleto metų karštomis vasaros dienomis jau prašydavo tėvo pasėdėti su jais po obelim ir padaryti su sparnais vėjelį, o paskui pasekti negirdėtą neregėtą žvaigždžių pasaką apie debesų salynus ir dangaus vandenyną, apie tai, iš ko sudaryta migla ir vėjas, koks burnoj tirpstančios žvaigždės skonis, kaip gerti šaltą kalnų orą ir kaip jautiesi, kai krenti lyg akmuo iš Everesto, o paskutinę akimirką, prieš pat atsitrenkdamas į žemę, išskleidi sparnus ir pražysti lyg žalias žiedas.

Tai toks buvo jo vedybinis gyvenimas.

Ir štai šiandien, po šešerių metų, sėdi dėdulė Einaras po obelim, sėdi ir graužiasi — suirzęs, piktas. Ir ne todėl, kad būtų užėjęs toks ūpas, o todėl, kad po šitiek laiko jis vis dar negali skraidyti po neaprėpiamą nakties padangę, kad ypatingas jo jautrumas taip ir nebeatsinaujino. Nebetekęs vilties tūno čia kaip koks žalias skėtis nuo

saulės, paliktas ir užmirštas lengvapėdžių atostogautojų, kurie dar neseniai lepinosi skaidriame jo šešėlyje. Nejaugi jis amžiais taip ir sėdės, bijodamas skristi dieną, kad kas nepamatytų? Nejaugi vienintelis jo skraidymas — tai žmonos skalbinių džiovinimas arba vaikų vėsinimas tvankią rugpjūčio popietę? Anksčiau jis buvo visų Šeimos pavedimų vykdytojas — skriedavo greičiau už vėją. It bumerangas pralėkdavo kalvas ir klonius ir nutūpdavo tartum pūkelis. Jam niekada nestigdavo lėšų: sparnuotam žmogui Šeima visada rasdavo darbo! O dabar? Ak, varge! Jo sparnai nervingai supulsavo, pliaukštelėjo per orą, ir pasigirdo kažkoks sukaustytas griaustinio grumėjimas.

— Tėte! — pašaukė mažoji Megė.

Vaikai žiūrėjo į minčių apniauktą jo veidą.

— Tėte, — paprašė Ronaldas, — padaryk dar griaustinį!

— Dabar šalta, kovas, bet netrukus turėsite lig soties lietaus ir griaustinių.

— Ar tu neisi mūsų pasižiūrėti? — paklausė Maiklas.

— Bėgam, bėgam! Tegu tėtė svajoja!

Jis buvo toli nuo meilės, nuo vaikų meilės ir nuo meilės vaikams. Jis mąstė vien apie padangių tolius, dangaus platybes, horizontus, begalybes; mąstė dieną ir naktį, mąstė, kai degė žvaigždės, kai švietė mėnesiena ir kai spindėjo saulė, mąstė, kai būdavo apsiniaukę ir kai giedra, bet visada tik apie padangių tolius, dangaus platybes ir horizontus, tolstančius amžinybėn, vos tik pakyli nuo žemės. O štai dabar suka ratus virš ganyklos, palei pat žemę, kad niekas nepastebėtų.

Palaidotas giliam šuliny!

— Tėte, eime pasižiūrėti! Jau kovas! — šaukė Megė. — Mes einame ant kalvos su visais miesto vaikais!

— Ant kokios kalvos? — suniurnėjo dėdulė Einaras.

— Nagi ant aitvarų kalvos! — choru atsiliepė vaikai.

Pagaliau jis pažvelgė į juos.

Kiekvienas turėjo rankoje po didelį popierinį aitvarą, veidai iškaitę nuo pašėlusio nekantravimo. Maži piršteliai laiko suspaudę špūles baltos virvutės. Nuo raudo-

nų, mėlynų, geltonų, žalių aitvarų kabo nutįsusios uodegos iš medvilnės bei šilko atraižų.

— Leisime aitvarus, — pasakė Ronaldas.

— Ne, — liūdnai atsakė tėvas. — Manęs niekas neturi matyti, kitaip bus nemalonumų.

— Tu gali pasislėpti miške ir iš ten žiūrėti, — tarė Megė. — Mes patys pasidarėme aitvarus. Todėl, kad žinome kaip!

— O iš kur jūs žinote?

— Juk tu mūsų tėvas! — suriko visi kartu. — Štai iš kur!

Jis ilgai žiūrėjo į savo vaikus. Atsidūso.

— Tai šiandien aitvarų šventė?

— Taip!

— Aš laimėsiu, — pareiškė Megė.

— Ne, aš! — užginčijo Maiklas.

— Aš aš! — suspiegė Stivenas.

— Atsiverkit, dangaus vartai! — sugriaudėjo dėdulė Einaras, aukštai pašokęs į orą ir kurtinamai sutrinksėjęs sparnais nelyginant litaurais. — Vaikai! Vaikai, kaip aš jus myliu!

— Tėveli, kas atsitiko? — traukdamasis atatupstas paklausė Maiklas.

— Nieko nieko nieko! — dainavo Einaras.

Jis ištiesė sparnus, išskleidė kiek galėdamas plačiau... Bum! — tartum vario lėkštės vienas į kitą. Vaikai net išvirto nuo vėjo gūsio.

— Sugalvojau, pagaliau sugalvojau! Aš laisvas! Kaip žiežirba kamine! Kaip plunksnelė vėjyje! Brunile! — šaukė Einaras.

Brunilė išgirdusi pasirodė tarpduryje.

— Aš laisvas! — suriko jis visas įraudęs, pasistojęs ant pirštų galų. — Klausyk, Brunile, man daugiau nebereikia naktų! Aš galiu skraidyti dieną! Man nebereikia nakties! Aš skraidysiu kiekvieną dieną — kiekvieną metų dieną, pradedant šia diena! Bet aš tik gaištu laiką plepalams. Žiūrėk!

Sunerimusios šeimos akyse jis nutraukė medžiaginių juostelių uodegą nuo vieno aitvaro, prisitaisė ją sau už nugaros prie diržo, čiupo špūlę su virve, vieną jos galą

įsikando, o kitą atidavė vaikams ir pakilo, nuskrido tolyn nešamas kovo vėjo!

O per pievas ir sodybas bėgo jo vaikai, leisdami virvelę į saulėtą dangų, džiūgaudami ir klupinėdami, ir Brunilė, pasilikusi namie, mojavo ir juokėsi, matydama, kas darosi, kaip jos vaikai, nubildėję į aitvarų kalną, stovi visi keturi, laikydami špūlę nekantriais, išdidžiais pirštais, ir kiekvienas vis timpčioja, kreipia, traukia... Tuo tarpu sulėkė ir visi Melintauno vaikai su savo mažais aitvariukais, skuba paleisti pavėjui, bet štai pamatė didžiulį žalią aitvarą, šokčiojantį ir plevenantį danguje, ir ėmė šaukti:

— Oi oi koks aitvaras! Koks aitvaras! O, aš taip norėčiau tokio! Kur, kur jūs jį gavot?

— Mūsų tėtė jį padarė! — suriko Megė ir Maiklas, ir Stivenas, ir Ronaldas, pergalingai trūktelėjo virvutę, ir aitvaras, gaudžiantis, plazdantis aitvaras nėrė žemyn ir vėl pakilo į dangų, nubrėždamas ant debesies didžiulį fantastišką šauktuką!

1947

LAUKIMAS

Aš gyvenu šulinyje. Gyvenu šulinyje kaip rūkas. Kaip garas akmeninėje gerklėje. Aš nejudu. Nieko nedarau, tik laukiu. Viršuje naktimis ir rytais matau šaltas žvaigždes, o dieną — saulę. Kartais dainuoju senovines dainas — dainas apie pasaulį, kai jis dar buvo jaunas. Argi galiu jums pasakyti, kas aš esu, jeigu pats nežinau? Negaliu. Aš paprasčiausiai laukiu. Aš esu migla ir mėnesiena, ir prisiminimai. Esu liūdnas ir senas. Kartais krintu į šulinį kaip lietus. Voratinkliai suyra, kai mano lietus ima kapoti vandens paviršių. Aš laukiu vėsioje tyloje, ir ateis diena, kai man nebereikės laukti.

Dabar rytas. Girdžiu griaudint perkūniją. Iš tolo užuodžiu ugnį. Girdžiu metalo džeržgesį. Laukiu. Klausausi.

Balsai. Labai toli.

— Tvarka!

Vienas balsas. Negirdėtas balsas. Svetima kalba, kurios aš nemoku. Nė vieno pažįstamo žodžio. Įsiklausau.

— Siųskit žmones!

Gurgžda stiklo smiltys.

— Marsas! Štai koks jis!

— Kur vėliava?

— Štai, vade.

— Puiku, puiku.

Pats vidurdienis, auksiniai saulės spinduliai užliejo šulinį, ir aš kybau kaip gėlės žiedadulkė, nematomas ir miglotas šiltoje šviesoje.

Balsai.

— Žemės vyriausybės vardu skelbiu, jog ši Marso teritorija turi būti po lygiai padalinta visų valstybių atstovams.

Ką jie kalba? Aš sukuosi saulėje kaip ratas, nematomas ir tingus, auksinis ir nepavargstantis.

— Kas čia?

— Šulinys.

— Ne!

— Eime arčiau. Tikrai!

Priartėja šiluma. Trys žmonės pasilenkia ties anga, ir mano vėsa pakyla prie jų.

— Neįtikėtina!

— Manote, čia geriamas vanduo?

— Pažiūrėsim.

— Nubėkite kuris nors mėgintuvėlio ir virvelės.

— Aš atnešiu!

Nubėga. Grįžta.

— Štai.

Aš laukiu.

— Nuleiskite. Tik pamažu.

Stiklinis indas spindi, lėtai leisdamasis žemyn su virvele. Vanduo švelniai suribuliuoja, indui prisilietus ir prisipildžius. Aš pakylu į šilumą prie šulinio angos.

— Na va. Gal tu nori ištirti šį vandenį, Ridžentai?

— Duokite šen.

— Koks gražus šulinys! Pažvelkite, kas per konstruk-

cija! Kaip manote, kokio jis amžiaus?

— Dievai žino. Kai mes vakar nusileidome į aną miestą, tai Smitas sakė, kad Marse niekas negyvena jau dešimt tūkstančių metų.

— Tik pamanykit!

— Na kaip, Ridžentai? Kaip vanduo?

— Grynas kaip sidabras. Paragaukite.

Vanduo sukliuksi saulės atokaitoje. Dabar aš plevenu kaip dulkelė, kaip cinamonas, supamas švelnaus vėjelio.

— Kas atsitiko, Džonsai?

— Nežinau. Baisus galvos skausmas užėjo. Taip staiga.

— Ar spėjai paragauti vandens?

— Ne, dar ne. Ne dėl to. Aš tiesiog pasilenkiau virš šulinio ir staiga galva tartum plyšo pusiau. Dabar jau geriau.

Ir aš jau žinau, kas aš esu.

Mano pavardė Stivenas Leonardas Džonsas, aš esu dvidešimt penkerių metų, ką tik atvykau raketa iš planetos, vardu Žemė, ir dabar stoviu su savo gerais draugais Ridžentu ir Šo prie seno šulinio Marso planetoje.

Aš žiūriu į savo pirštus, įdegusius ir stiprius. Paskui į ilgas kojas, sidabrinę uniformą, į draugus.

— Kas atsitiko, Džonsai? — klausia jie.

— Nieko, — atsakau žiūrėdamas į juos. — Ničnieko.

Maistas geras. Dešimt tūkstančių metų buvau be maisto. Jis maloniai glosto liežuvį, o vynas prie maisto šildo. Klausausi, kaip skamba balsai. Kalbu žodžiais, kurių nesuprantu, bet kažkaip suprantu. Uostau orą.

— Kas tau, Džonsai?

Aš pakreipiu tą savo galvą, nepaleisdamas iš rankų sidabrinių stalo įrankių. Jaučiu viską.

— Ką jūs norite tuo pasakyti? — tai tas pats balsas, tas naujas mano balsas klausia.

— Juokingai kvėpuoji. Kosėdamas, — atsako vienas jų.

Aš raiškiai ištariu:

— Gal trupučiuką persišaldžiau.

— Nueik pas gydytoją.

Aš linkteliu ir jaučiu, kad man patinka linksėti. Po dešimties tūkstančių metų taip gera daryti ir šį, ir aną. Gera įkvėpti oro ir gera jausti saulę, prasismelkiančią giliai giliai į kūną, gera jausti kaulų statinį, nuostabų skeletą, slypintį šiltame kūne, gera girdėti garsus, kuriuos išgirsti daug aiškiau ir greičiau negu akmeninio šulinio gelmėje. Aš sėdžiu tartum užkerėtas.

— Atsipeikėk, Džonsai! Paskubėk! Metas grįžti!

— Taip, — atsakau, žavėdamasis tuo, kaip žodis it vanduo susikaupia ant liežuvio ir lėtai nuvarva į orą. Aš einu, ir man gera eiti. Aš taip aukštai iškilęs — kai pasižiūriu žemyn, nuo mano akių ir galvos iki žemės toli toli. Tartum gyvenčiau ant nuostabios uolos ir būčiau ten laimingas.

Ridžentas stovi prie akmeninio šulinio ir žiūri žemyn. Kiti murmėdami nuėjo atgal prie sidabrinio laivo.

Jaučiu savo rankos pirštus ir šypseną ant savo lūpų.

— Gilus, — sakau.

— Taip.

— Tai sielų šulinys.

Ridžentas atsitiesia ir žiūri į mane.

— Iš kur tu žinai?

— Argi nepanašu?

— Niekada nesu nieko girdėjęs apie sielų šulinį.

— Čia laukia tie, kurie kadaise turėjo kūną, laukia ir laukia, — pasakiau liesdamas jo ranką.

Smėlis — tai ugnis ir laivas — tai sidabrinė ugnis vidudienio kaitroje, kuri tokia maloni kūnui. Smėlis gurgžda po mano kojomis. Aš klausausi. Girdžiu vėją ir saulę, deginančią slėnius. Uodžiu įkaitusios raketos kvapą. Stoviu palei ją.

— Kur Ridžentas? — kažkas klausia.

— Mačiau prie šulinio, — atsakau.

Vienas bėga prie šulinio. Aš pradedu virpėti. Taip smulkiai, smagiai virpėti, iš pradžių giliai, viduje, o paskui visas. Ir tada pirmą kartą išgirstu jį, tartum ir jis būtų pasislėpęs giliame šulinyje. Giliai manyje šaukia balsas

— silpnas ir išsigandęs. „Išleisk mane, išleisk mane!" — šaukia tas balsas. Ir atrodo, lyg kas norėtų ištrūkti laisvėn ir gūdžiai šaukdamas ir klykdamas baladotųsi į labirinto duris, blaškytųsi aukštyn žemyn tamsiais koridoriais ir tuneliais.

— Ridžentas šulinyje!

Žmonės bėga, visi penki. Aš bėgu kartu, bet dabar man silpna ir aš visas siaubingai tirtu.

— Turbūt įkrito. Džonsai, tu buvai ten su juo. Ar nematei? Džonsai? Ko tyli?

— Kas tau, Džonsai?

Aš parpuolu ant kelių — taip mane purto.

— Jam bloga. Čionai, padėkite man jį pakelti.

— Tai vis saulė.

— Ne, ne saulė, — murmu.

Jie paguldo mane, o priepuoliai seka vienas po kito kaip žemės drebėjimai ir balsas giliai viduje klykia: „Tai ne Džonsas, tai aš, o ne jis, ne jis, netikėkite juo, išleiskit mane, išleiskit!" Pažvelgiu į pasilenkusius prie manęs žmones ir sumirkčioju. Jie čiuopia mano pulsą.

— Širdis šlubuoja.

Aš užsimerkiu. Klyksmas liaujasi. Drebulys praeina.

Aš pakylu kaip iš vėsaus šulinio, išsilaisvinęs.

— Jis negyvas, — kažkas sako. — Džonsas negyvas.

— Kas jam atsitiko?

— Šokas, bent taip atrodo.

— Kas per šokas? — klausiu, ir mano pavardė Sešonzas, ir mano lūpos judrios, ir aš esu šių vyrų vadas. Stoviu tarp jų ir žvelgiu į vėstantį kūną ant smėlio. Staiga susiimu galvą.

— Vade!

— Nieko baisaus! — rėkte išrėkiu. — Tik galvą suskaudo. Tuoj bus gerai. Tuoj. Tuoj, — šnibždu. — Dabar jau praėjo.

— Verčiau pasitraukime į šešėlį.

— Taip, — sakau žiūrėdamas į Džonsą. — Mums nereikėjo čia vykti. Marsas nenori mūsų.

Nešame kūną į raketą, ir naujas balsas giliai manyje prašosi lauk.

„Gelbėkit, gelbėkit!" Giliai, drėgnose kūno žeminėse. „Gelbėkit, gelbėkit!" Raudonais sieksniais, maldaujamai, aidžiai.

Drebulys šį kartą prasideda daug greičiau. Susivaldyti dar sunkiau.

— Vade, eikite į pavėsį, jūs nekaip atrodote.

— Taip, — sakau. — Gelbėkit!

— Ką?

— Aš nieko nesakiau.

— Jūs pasakėte „gelbėkit".

— Nejaugi, Metjusai, nejaugi?

Lavonas paguldytas raketos šešėlyje, o balsas klykia giliose povandeninės kaulų ir raudono srauto katakombose. Mano rankos trūkčioja. Akys vartosi. „Gelbėkit, gelbėkit, ak gelbėkit, ne, ne, išleiskit mane, ne, ne, ne!"

— Ne! — sakau.

— Ką?

— Nekreipkite dėmesio, — atsakau. — Aš turiu išeiti laisvėn. — Užsispaudžiu burną ranka.

— Ką tai reiškia, vade? — šaukia Metjusas.

— Lipkit į raketą, visi iki vieno, grįžkit į Žemę! — surinku.

Mano rankose pistoletas. Aš pakeliu jį.

— Vade, ką jūs darote!

Šūvis. Šešėliai bėga. Šauksmas nutyla. Švilpdamas krentu į erdvę.

Po dešimties tūkstančių metų taip gera numirti. Taip gera jausti staigią vėsą, atsipalaidavimą. Taip gera virsti ranka pirštinėje, kuri šalta ir išsitiesusi guli karštame smėlyje. O, tylioji, nuostabioji, galingoji, juodoji mirtie! Bet gaišti nėra kada.

Spragtelėjimas, trakštelėjimas.

— Viešpatie, jis nusižudė! — šaukiu ir atsimerkęs matau laivo vadą, gulintį priešais raketą, kiaušas sudraskytas kulkos, akys išsprogusios, tarp baltų dantų kyšo liežuvis. Iš galvos bėga kraujas. Aš pasilenkiu ir paliečiu jį.

— Kvailys, — sakau. — Kam jis taip padarė?

Vyrai apimti siaubo. Jie stovi tarp dviejų lavonų, pasukę galvas ton pusėn, kur Marso smėlynų toliuose stovi šulinys, o jo gelmėje plūduriuoja Ridžentas. Sukepusios jų lūpos kažką murma, jie verkšlena, vaikiškai protestuoja prieš tą klaikų sapną. Paskui atsisuka į mane.

Po ilgos tylos vienas jų sako:

— Dabar tu būsi vadas, Metjusai.

— Žinau, — sakau iš lėto.

— Tik šeši belikom.

— Viešpatie dieve, viskas taip staiga!

— Aš nenoriu čia daugiau būti! Bėgam greičiau!

Vyrai triukšmauja. Aš einu prie jų ir kupinas begalinio pasitikėjimo paliečiu kiekvieną atskirai.

— Klausykite, — sakau, liesdamas alkūnę, ranką ar pirštus.

Visi nutylame.

Visi esame vienas.

„Ne, ne, ne, ne, ne, ne!" — šaukia balsai iš vidaus, iš gilumos — balsai, suvaryti į išorės kalėjimus.

Mes žvelgiame vienas į kitą. Mes esame Samuelis Metjusas, Raimondas Mozesas, Viljamas Spoldingas, Čarlis Evansas, Forestas Koulis ir Džonsas Samersas, ir mes nieko nekalbame. Tik žiūrime į išbalusius veidus ir drebančias rankas.

Pasisukame kaip vienas ir žiūrime į šulinį.

„Ne, ne!" — klykia šeši balsai, paslėpti, užversti, pražuvę visam laikui.

Mūsų kojos žengia per smėlį tarsi didžiulė ranka su dvylika pirštų, judanti per įkaitusį jūros dugną.

Mes palinkstame prie šulinio ir žvelgiame žemyn. Iš vėsios gelmės į mus spokso šeši veidai.

Vienas po kito sveriamės žemyn, kol nebetenkame pusiausvyros ir vienas po kito krentame pro angą į vėsią tamsą, į šaltus vandenis.

Saulė leidžiasi. Žvaigždės rieda per juodą dangų. Tolumoje mirkteli švieselė. Atvyksta dar viena raketa, palikdama erdvėje raudoną žymę.

Aš gyvenu šulinyje. Gyvenu šulinyje kaip rūkas. Kaip garas akmeninėje gerklėje. Viršuje naktimis ir rytais ma-

tau šaltas žvaigždes, o dieną — saulę. Kartais dainuoju senovines dainas apie šį pasaulį, kai jis dar buvo jaunas. Argi galiu jums pasakyti, kas aš esu? Negaliu.

Aš paprasčiausiai laukiu.

ŠAILO KAUTYNIŲ BŪGNININKAS

Tą balandžio naktį, ne vieną kartą ir ne du žiedlapiai krito nuo medžių ir šiuršendami leidosi ant būgno. Vidurnaktį persiko kauliukas, per stebuklą visą žiemą iškabėjęs ant šakos, paukščio užkliudytas staiga nukrito nematomas žemyn ir bumptelėjo į būgną tartum pranešdamas apie pavojų, ir berniukas pašoko.

Jis pavertė būgną ant šono, ir dabar, kai tik atsimerkdavo, matydavo priešais platų it mėnulis jo veidą.

Berniuko veidas — ar įsitempęs, ar ramus — visą laiką buvo rimtas. Tai buvo iš tiesų rimtas metas ir rimta naktis keturiolikmečiui, gulinčiam persikų lauke prie Pelėdų upokšnio netoli Šailo bažnyčios.

„...trisdešimt vienas, trisdešimt du, trisdešimt trys..."

Daugiau nebeįžiūrėdamas, jis liovėsi skaičiavęs.

Už tų trisdešimt trijų pažįstamų siluetų, keistai susirangę ant žemės, su uniformomis gulėjo negalėdami užmigti keturiasdešimt tūkstančių vyrų, išsekintų nerimastingo laukimo ir romantiškų svajonių apie būsimąsias kautynes. Už kokios mylios irgi bet kaip suvirtę gulėjo kitos armijos kariai, lėtai vartydamiesi nuo vieno šono ant kito, bakštindami save mintimis apie tai, ką darys, kai išmuš lauktoji valanda: šuolis, klaikus riksmas, aklas veržimasis priekin — štai visa jų strategija, o nepritylusi jaunystė — vienintelis skydas ir vienintelis palaiminimas.

Retkarčiais berniukas girdėdavo pakylant vėją, kuris švelniai suvirpindavo orą. Bet jis žinojo, nuo ko tas vėjas: tai armijos — viena čia, kita ten — šnibždasi pačios su savimi tamsoje. Vieni vyrai šnekasi tarpusavyje, kiti murma sau po nosimi, ir taip vienodai tartum koks gamtiškas ūžesys, pakylantis čia iš pietų, čia iš šiaurės, Žemei sukantis link aušros.

Apie ką šnibždasi kariai, berniukas galėjo tik spėlioti. Turbūt štai apie ką: „Aš tai jau tikrai liksiu gyvas; visi žus, o aš liksiu. Aš gyvensiu. Grįšiu namo. Grieš orkestras. Ir aš jį išgirsiu".

Taip, galvojo berniukas, jiems gerai, jie gali atsakyti tuo pačiu.

Juk podraug su nakties pakirstų ir bet kaip aplink stovyklos laužus sukritusių vyrų kaulais guli ir plieniniai jų šautuvų kaulai, o durtuvai smygso nelyginant amžini žaibai sodo žolėje.

O aš, galvojo berniukas, turiu tiktai būgną, dvi lazdeles ir jokio skydo.

Kiekvienas šią naktį čia gulintis jaunas karys turėjo skydą, kurį eidamas į pirmąją savo ataką buvo nusiliedinęs, susikniedijęs, nusikalęs iš karšto ir tvirto atsidavimo tolimai šeimai, iš vėliavomis kaišyto patriotizmo, iš švento įsitikinimo savo nemirtingumu, pagaląsto į tikrų tikriausio parako, grūstuvo, mortyros, titnago galąstuvą. O būgnininkas viso to neturėjo, ir dėl to jo namiškiai tarsi dar labiau tolo tamsoje, sakytum didžiulis ugnimi alsuojantis traukinys būtų nešęs juos per prerijas į negrįžtamus tolius, o jis likęs čia su šituo būgnu, blogiau nei su žaisliuku žaidime, kurį jiems teks žaisti rytoj ar kurią kitą dieną, bet vis tiek labai greit.

Berniukas pasivertė ant šono. Naktinis drugys palietė jam veidą, ne — persiko žiedlapis. Suvirpėjo užkritęs žiedlapis, ne — drugys. Niekas nestovi vietoje. Niekas nebeturi savo vardo. Niekas nebėra toks kaip anksčiau.

Jeigu jis gulės labai tyliai, tai gal patekėjus saulei kareiviai užsidėję kepures, o su jomis drauge įgavę narsos nueis sau ir nepastebės, kad jis guli čia, toks mažas, pats kaip žaisliukas.

— Po paraliais, kas gi čia dabar? — pasigirdo balsas.

Berniukas užsimerkė, norėdamas pasislėpti, bet buvo po laiko. Kažkas, naktį eidamas pro šalį, stabtelėjo prie jo.

— Nagi,— tyliai tarė balsas,— kareivis verkia prieš

mūšį. Gerai. Išsiverk. Kai prasidės, bus ne metas.

Balsas jau buvo benueinąs šalin, bet berniukas iš išgąsčio užkliudė būgną alkūne. Nuo šito garso žmogus sustojo. Berniukas jautė jo žvilgsnį, jautė, kaip jis pamažu lenkiasi artyn. Matyt, iš tamsos nusileido ranka, nes būgnas sugrikšėjo, brūkštelėjus nagams, ir berniukas prie pat veido pajuto alsavimą.

— Ar tik čia ne mūsų būgnininkas?

Berniukas linktelėjo, nors nežinia, ar tas linktelėjimas buvo žymu.

— Sere, tai jūs?— paklausė jis.

— Turbūt.

Trakštelėjo kelių sąnariai — vyriškis pasilenkė dar arčiau.

Kaip ir visi tėvai jis atsidavė sūriu prakaitu, stipriu tabaku, arkliais ir batų oda, žeme, po kurią vaikščioja. Jis turėjo daug akių. Ne, ne akių, žalvarinių sagų, įdėmiai žvelgiančių į berniuką.

Jis negalėjo būti niekas kitas, tiktai generolas.

— Kuo tu vardu, berniuk?— paklausė jis.

— Džobis,— sušnibždėjo berniukas sėsdamasis.

— Gulėk, Džobi, nesikelk,— ranka švelniai spustelėjo krūtinę, ir berniukas vėl atsigulė.

— Nuo kada tu su mumis, Džobi?

— Trys savaitės, sere.

— Pabėgai iš namų ar užsirašei kaip priimta?

Tyla.

— Kas per kvailas klausimas,— pasakė generolas.— Ar tu jau skutiesi, berniuk? Dabar dar kvailiau. Tavo skruostai lyg nuo šito štai medžio nukritę žiedlapiai. Ir kiti čia ne ką vyresni. Žali žali — kokie jūs visi dar žali. Ar pasiruošęs rytdienai arba porytdienai, Džobi?

— Manau, kad taip, sere.

— Jeigu nori, dar paverk, paverk... Vakar ir aš verkiau.

— Jūs, sere?

— Kaip dievą myliu. Kai pagalvojau apie tai, kas laukia. Abi šalys tikisi, kad antroji ims ir pasiduos, labai greit pasiduos, savaitė, kita, ir karas baigtas, ir

visi keliauja namo. Tik kad bus visai ne taip. Gal todėl aš ir verkiau.

— Taip, sere,— atsakė Džobis.

Generolas, matyt, išsiėmė cigarą, nes tamsa staiga pakvipo indišku tabaku, dar neuždegtu, bet kramtomu besvarstant, ką sakyti toliau.

— Baisu pagalvoti, kas dėsis,— tarė generolas.— Skaičiuojant abi puses, šiąnakt čia susirinkę koks šimtas tūkstančių žmonių, na, gal keliais tūkstančiais daugiau ar mažiau, bet nei vienas žvirblio nuo šakos nenumuštų, minos nuo arkliašūdžio neatskirtų. Atsistoji, atstatai nuogą krūtinę, paprašai kulkos, pasakai ačiū ir atsisėdi — tokie esame mes, tokie ir jie. Mums dabar reikėtų visiems — aplink!— ir keturiems mėnesiams į pratybas. Jiems taipogi. Bet ne, kur tau — jaunystės įkarštį mes laikome kraujo troškimu ir valgome sierą su patrankų sviediniais, o ne sirupą, kaip derėtų, ir kiekvienas žada būti didvyris, žada gyventi amžinai. Štai jie visi linkčioja galvomis pritardami, tik ne į tą pusę linkčioja. Negerai, vaikine, negerai šitaip, kai galva žmogui tartum atbulai uždėta ir jis visą gyvenimą žygiuoja priekiu į užpakalį. Taigi bus dar baisesnės skerdynės, jeigu kuris nors nenuorama generolas sumanys paleisti savo vaikinus pasiganyti po mūsų pievą. Grynas indėniškas įkarštis pražudys daugiau žmonių negu kada nors anksčiau. Vos prieš keletą valandų Pelėdų upokšnis karštą popietę buvo pilnas besipliuškenančių vaikinų. Kad tik rytoj saulei leidžiantis jis vėl nebūtų pilnas tų vaikinų, plaukiančių ten, kur juos neš srovė.

Generolas nutilo ir tamsoje sužėrė krūvelę sudžiūvusių lapų ir virbelių — rodės, tuoj prikiš prie jų degtuką, kad pamatytų kelią per tas ateinančias dienas, kada ir saulė gal nepasirodys, išvydusi tai, kas vyksta čia ir ten.

Berniukas žiūrėjo, kaip ranka žeria lapus, ir buvo besižiojąs kažką sakyti, bet nutylėjo. Generolas, išgirdęs berniuko kvėptelėjimą, prabilo pats:

— Kam aš tau visa tai sakau? Betgi to ir norėjai paklausti, ar ne? Tai va, jeigu laikai laukinių žirgų

tabūną, tai turi juos kaip nors pažaboti, sutramdyti. Šitie vaikinai, šitie geltonsnapiai, nežino to, ką aš žinau, ir aš negaliu jiems pasakyti: per karą žmonės iš tikrųjų žūsta. Kiekvienas jų — pats sau armija. O aš turiu padaryti iš jų vieną armiją. Ir tam, berniuk, man reikia tavęs.

— Manęs!— berniuko lūpos suvirpėjo.

— Supranti, vaikeli,— tyliai kalbėjo generolas.— Tu esi armijos širdis. Pagalvok apie tai. Armijos širdis. Dabar klausykis.

Ir Džobis gulėdamas klausėsi.

O generolas kalbėjo toliau.

Jeigu jis, Džobis, rytoj muš būgną lėtai, lėtai plaks ir karių širdys. Jie vangiai sliūkins pakele. Jie snūduriuos lauke, pasirėmę į savo muškietas. O paskui užmigs amžiams tame pačiame lauke, nes jaunasis būgnininkas bus sulėtinęs jų širdžių plakimą, o priešo švinas ir visai jį sustabdys.

Bet jeigu jis muš būgną tvirtai, pasitikėdamas, vis greičiau ir greičiau, tai ilga linija darniai besikilnojančių kareivių kelių persiris per šitą štai kalvą kaip milžiniška vandenyno banga. Ar jis matęs kada vandenyną? Matęs, kaip bangos ritasi į smėlėtą krantą tarsi gražiai išsirikiavusi kavalerija? Štai šito jis norėtų, šito jam reikią! Džobis jo dešinioji ir jo kairioji ranka. Jis duoda įsakymus, o Džobis — tempą!

Taigi dešinį kelį pakelk, dešinę koją ištiesk! Kairį kelį pakelk, kairę koją ištiesk! Kairę, dešinę, kairę, dešinę — mikliai, ritmingai. Tegu kraujas bėga į viršų, galva išdidžiai pakelta, nugara tiesi, smakras ryžtingai atkištas. Tegu visi žvelgia į vieną tašką, dantys sukąsti, šnervės išplėstos, kumščiai sugniaužti, visi su plieno šarvais — juk tuomet, kai kario kraujas greitai srūva gyslomis, jam atrodo, kad jį dengia plienas. Jokiu būdu nevalia atsipalaiduoti! Ilgai ir atkakliai, atkakliai ir ilgai. O tada kad ir kulka, kad ir dūris — ne taip skauda, nes kraujas, kurį Džobis bus padėjęs išjudinti,— karštas. O jeigu karių kraujas taip ir liks šaltas, tai čia bus netgi ne skerdynės, o kruvinas košmaras ir toks skausmas, kad baisu apsakyti ir verčiau nė negalvoti.

Generolas nutilo ir atsikvėpė. Po valandėlės pridūrė:

— Štai dėl ko tu esi. Ar darysi, kaip sakiau, vaikine? Ar supratai dabar, kad tu esi armijos generolas, kai generolas lieka užpakaly?

Berniukas tylėdamas linktelėjo.

— Taip, sere.

— Šaunuolis. Ir matysi, jei dievas duos, po daugybės naktų, po daugybės metų, kai būsi tokio pat amžiaus kaip aš dabar, o gal ir dar vyresnis ir žmonės tavęs klaus, ką veikei tais baisiais laikais, tu galėsi paprastai ir sykiu išdidžiai atsakyti: „Aš buvau būgnininkas mūšyje prie Pelėdų upokšnio" arba prie Tenesio upės, o gal kautynės bus pavadintos vietinės bažnyčios vardu. „Aš buvau Šailo kautynių būgnininkas." Pašėlimas, kaip puikiai skamba — rodos, tiesiai iš misterio Longfelou lūpų. „Šailo kautynių būgnininkas." Išgirdę tuos žodžius, tave prisimins visi, kurie anksčiau nepažinojo. Ir kurie nežinojo, ką tu galvoji šią naktį ir ką galvosi rytoj arba poryt, arba dar kitą dieną, kai mums reikės stotis ir eiti priekin.

Generolas atsistojo.

— Na gerai. Tegu dievas tave laimina, vaikeli. Labanakt.

— Labanakt, sere.

Ir žmogus su savo tabako kvapu, žalvario ir nušveistų batų blizgesiu, atsiduodantis sūriu prakaitu ir oda, nuėjo tolyn per žolę.

Valandėlę Džobis gulėjo žiūrėdamas, bet nematydamas, kur jis dingo.

Paskui nurijo seiles. Nusišluostė ašaras. Atsikosėjo. Apsiramino. Ir galiausiai iš lėto ir ryžtingai apvertė būgną viršum į dangų.

Gulėdamas šalia būgno, apsikabinęs jį, berniukas jautė virpčiojimą, dundesį, slopų griausmą, nes visą likusią 1862 metų balandžio naktį prie Tenesio upės netoli Pelėdų upokšnio, prie pat Šailo bažnyčios, ant būgno krito persikų žiedlapiai.

1960

Vieną dieną, nei labai giedrą, nei labai niūrią, nei labai tvankią, nei labai žvarbią, nuo plikos kalvos pūkšėdamas nuriedėjo pigus senovinis „Fordas". Nuo metalinių jo dalių žvangėjimo kielės purpčiojo iš po ratų, keldamos į orą miltų baltumo dulkių debesis. Nuodingieji driežai — gyvi indėniški papuošalai — tingiai traukėsi iš kelio. Kurtinamai bildėdamas ir trinksėdamas „Fordas" karingai važiavo gilyn į tyrus.

Senukas Vilis Bentlinas pasigręžė priekinėje sėdynėje ir riktelėjo:

— Suk į šoną!

Robertas Grinhilis negaišuodamas įvairavo į tarpą už skelbimų lentos.

Abu atsisuko. Sužiuro pro klostėtą kaip armonika mašinos viršų, keikdami pačių sukeltas dulkes.

— Nugulkit! Nusileiskit! Na!..

Ir dulkės pamažu nusileido. Pačiu laiku.

— Pasilenk!

Pro šalį, tartum ištrūkęs iš visų devynių pragaro ratų, praburzgė motociklas. Prispaustas vėjo prie tepaluotų rankenų, lyg uraganas prašvilpė žmogus raukšlėtu ir itin nemaloniu veidu su apsauginiais akiniais, iki juodumo nudegęs saulėje. Staugiantis motociklas su žmogumi nuskriejo tolyn.

Abu senukai atsitiesė savo „Forde" ir su palengvėjimu atsikvėpė.

— Iki pasimatymo, Nedai Hoperi,— tarė Robertas Grinhilis.

— Kodėl?— paklausė Vilis Bentlinas.— Kodėl jis visą laiką mus persekioja?

— Vili Viljamai, galvok, ką šneki,— atsakė Grinhilis.— Mes esame jo sėkmė, jo atpirkimo ožiai. Kaip jis mus paliks, jeigu sekdamas iš paskos darosi turtingas ir laimingas, o mes liekame nuskurdę ir išmintingi.

Senukai pasižiūrėjo vienas į kitą ir nelinksmai šyptelėjo. Ko gyvenimas jiems nedavė, tą davė mintys apie gyvenimą. Juodu abu praleido drauge trisdešimt metų griežtai smerkdami prievartą, o konkrečiu jų atveju — darbą. Vilis,

būdavo, sako: „Jaučiu, artėja pjūties metas", ir jie rūksta iš tos vietos, kol kviečiai dar nespėję prinokti. Arba: „Tie obuoliai tuoj byrės", ir jie pasitraukia per kokius tris šimtus mylių, kad koks neužkristų ant galvos.

Robertas Grinhilis įjungė motorą ir stebėtinai lėtai išvažiavo atgal į plentą.

— Vili, drauguži, nesikrimsk.

— Kiek galima krimstis,— atsakė Vilis.— Dabar aš mokausi taikytis.

— Su kuo taikytis?

— Su tuo, kad šiandien rasiu lobį — skrynią žuvų konservų ir nė vieno atidarytuvo, o rytoj tūkstantį atidarytuvų ir nė vienos konservų dėželės.

Robertas Grinhilis klausėsi, kaip variklis kalbasi pats su savimi po gaubtuvu tarsi koks senis, bambantis dėl bemiegių naktų, sustabarėjusių kaulų, dilusių nudilusių sapnų.

— Negali būti, kad mums amžinai nesisektų, Vili.

— Žinoma, negali, bet nesiseka. Mudu pardavinėjame kaklaryšius, o kitapus gatvės kai kas pardavinėja tokius pat dešimčia centų pigiau. Kas?

— Nedas Hoperis.

— Mes aptinkame Tonope aukso gyslą, o kas pirmas ją pasisavina?

— Vėlgi Hoperis.

— Juk jis visą gyvenimą iš mūsų pelnosi. Gal mudviem jau per vėlu išrasti ką nors tokio, kad jis negalėtų prisigretinti?

— Pats metas, Vili,— atsakė Robertas, iš lengvo vairuodamas mašiną.— Visa bėda, kad nei tu, nei aš, nei Nedas taip ir negalime nuspręsti, ko iš tikrųjų mums reikia. Blaškomės iš vieno miesto į kitą, ką pamatom — griebiam. Nedas pamatęs irgi griebia. Jam to visai nereikia, jis tik į mus nusižiūrėjęs griebia. Ir laiko tol, kol mes ir vėl dingstame jam iš akių, tada viską meta ir velkasi iš paskos — gal dar kokį šlamštą nugriebs. Tik tada, kai mes žinosime, ko mums iš tikrųjų reikia, tik tada Nedas išsigandęs atšoks į šalį ir paliks mus ramybėje. Ak, velniai jo nematė! — Ir Robertas Grinhilis įkvėpė tyro it šaltinis ryto oro, sruvenančio virš

priekinio stiklo.— Ir vis dėlto gera. Ir dangus. Ir kalvos. Dykuma ir...

Jis staiga nutilo.

Vilis Bentlinas apsidairė.

— Kas nutiko?

— Mums reikia...— Bobas Grinhilis išvertė akis, ir pirštinėtos jo rankos lėtai pasuko vairą,— mums kažkodėl reikia... pasitraukti iš kelio...

„Fordas" nulingavo į purviną šalikelę ir pervažiavęs dulkėtą griovį staiga atsidūrė tartum ant kokio kieto grunto kyšulio, atsigręžusio į dykumą. Robertas Grinhilis tarsi užhipnotizuotas ištiesė ranką ir pasuko raktelį. Senukas po gaubtuvu nustojo skųstis nemiga ir saldžiai užmigo.

— Na kam tu šitaip padarei?— paklausė Vilis Bentlinas.

Grinhilis žiūrėjo į vairą ir į savo rankas, kurios pačios jį pasuko.

— Pasirodė, kad taip reikia. Kam?— Jis sumirksėjo. Raumenys atsipalaidavo, žvilgsnis apsiblausė.— Nebent tam, kad pasigrožėtume šiuo vaizdu. Puiku. Viskas kaip ir prieš milijardą metų.

— Tik miesto tada nebuvo,— pridūrė Vilis Bentlinas.

— Miesto?

Jis pasisuko. Aplink dykuma, tolumoje kalvos it liūtų nugaros, o dar toliau, rytmetinės šilumos ir šviesos jūroje tartum plaukiojo kažkoks paveikslas — paskubomis brūkšteltas miesto eskizas.

— Čia negali būti Feniksas,— tarė Robertas Grinhilis.— Feniksas už devynių šimtų mylių. O kito didesnio miesto aplinkui nėra.

Vilis Bentlinas pasidėjo suglamžytą žemėlapį ant kelių ir ėmė ieškoti.

— Ne, jokio kito miesto nėra.

— Jis artėja!— staiga suriko Bobas Grinhilis.

Juodu pašoko ir išsitempę kaip stygos žiūrėjo viršum apdulkėjusio priekinio stiklo, o vėjas tyliai gailiai glostė atkištus jų veidus.

— Klausyk, Bobai, ar žinai, kas čia? Miražas! Tikrai! Ir šviesa tinkama, ir atmosfera, ir dangus, ir tempera-

tūra — viskas kaip turi būti. Miestas kažkur anapus horizonto. Matai, kaip mirga, čia šviesiau, čia tamsiau. Dangus kaip veidrodis atspindi jį kaip tik čia, ir mes jį matome! Miražas, suk mane devynios!

— Toks didelis?

Robertas Grinhilis nužvelgė miestą nuo apačios iki viršaus, o tas vis augo, darėsi ryškesnis nuo vėjo gūsių ir lengvai besisukančių smėlio verpetų akiratyje.

— Visų miražų viešpats! Tai ne Feniksas. Ne Santa Fe ar Alamgordas, ne. Pala... Ir ne Kanzas Sitis...

— Kur tau, per toli.

— Toli tai toli, bet pasižiūrėk į tuos pastatus. Dangoraižiai! Patys aukščiausi visoje šalyje. Pasaulyje yra tik vienas toks miestas.

— Nejaugi... Niujorkas?

Vilis Bentlinas lėtai linktelėjo, ir abu tylėdami stovėjo ir žiūrėjo į miražą. O daugiaaukštis miestas, nutviekstas rytmetinės žaros, dabar visas spindėte spindėjo ir buvo nuostabiai ryškus.

— Tai bent,— po valandėlės ištarė Bobas.— Koks grožis!

— Tikrai,— pritarė Vilis. Bet tuoj pridūrė pašnibždomis, lyg bijodamas, kad miestas neišgirstų:— Bet ko jis čia atsibeldė į Arizoną, už trijų tūkstančių mylių nuo namų?

Robertas Grinhilis neatitraukdamas akių nuo miesto tarė:

— Vili, drauguži, nieko neklausk gamtos. Nesuprasi, kokią mintį jinai rezga. O radijo bangos, o šiaurės pašvaistės ir visokie kitokie pramanai? Bala žino, gal kas nufotografavo Niujorką, ir didžiulė jo nuotrauka buvo išryškinta čia, dykumoje, už trijų tūkstančių mylių, kaip tik dėl mūsų, kad mudu su tavim šį rytą turėtume šiek tiek smagumo.

— Ne tik mudu,— Vilis pasilenkė per kraštą.— Pažvelk!

Minkštose dulkėse buvo tarsi patiestas nebylus gobelenas su nesuskaičiuojama daugybe kryžiukų, kampų ir kitokių paslaptingų ženklų.

— Padangų žymės,— pasakė Grinhilis.— Šimtai. Tūks-

tančiai. Daugybė mašinų yra čia buvę.

— Dėl ko, Bobai?— Vilis Bentlinas iššoko iš mašinos, patrepsėjo, pasisukiojo ir atsiklaupęs palietė žemę ūmai suvirpėjusia ranka.— Dėl ko, dėl ko? Pasižiūrėti miražo? Aišku! Pasižiūrėti miražo!

— Na ir kas?

— Tu tik įsivaizduok!— Vilis atsistojo ir suburzgė kaip variklis.— Brrr! — Jis pasuko įsivaizduojamą vairą. Ir nuturseno per padangų vėžes.— Brrr! Pššš! Stabdau! Bobai, ar tu žinai, ką mes suradome?! Pažvelk į rytus! Pažvelk į vakarus! Kelyje, kuris tęsiasi mylių mylias, tai vienintelė vieta, kur galima išsukti iš plento ir ramiai sau sėdint pasigrožėti reginiu!

— Labai gerai, kai žmonės moka vertinti grožį.

— Grožį, kad tave kur! Kam priklauso šita žemė?

— Valstybei, jeigu neklystu.

— Klysti! Tau ir man! Įkuriam čia stovyklą, paduodam paraišką, pradedam eksploataciją, ir įstatymas priskiria sklypą mums! Teisingai?

— Palūkėk! — Bobas Grinhilis neatitraukdamas akių žiūrėjo į dykumą ir pasakišką miestą tolumoje.— Kitaip tariant, tu nori... eksploatuoti miražą?

— Kaip pirštu į akį! Eksploatuoti miražą!

Robertas Grinhilis išlipo iš mašinos ir apėjo aplinkui, apžiūrinėdamas padangų išvažinėtą žemę.

— O ar taip galima?

— Ar galima? Atsiprašau, kad dulkinu.

Vilis Bentlinas jau smaigstė žemėn kuoliukus, tempė virvę.

— Štai nuo šitos vietos iki anos, o nuo anos iki šitos — aukso kasykla, ir mudu plauname auksingą smėlį; karvė, ir mudu ją melžiame; ežeras pinigų, ir mudu jame maudomės!

Pasirausęs mašinoje iškėlė keletą dėžių ir ištraukė didelį kartono lapą, ant kurio kadaise buvo skelbimas apie pigių kaklaryšių pardavimą. Apvertė jį, pasiėmė teptuką ir pradėjo vedžioti raides.

— Vili,— tarė jo draugas,— kas tau mokės pinigus už tai, kad pamatytų kažkokį sumautą...

— Miražą? Aptverk tvora, paskelbk žmonėms, kad šiaip

jie nieko nepamatys, tai bemat užsimanys. Štai!
Jis iškėlė skelbimą.

UŽDARAS MIRAŽAS — PASLAPTINGAS MIESTAS

Mašinoms — 25 centai. Motociklams — 10 centų.

— Atvažiuoja automobilis. Dabar žiūrėk!
— Viljamai!..
Bet Vilis, iškėlęs skelbimą virš galvos, jau bėgo keliu.
— Ei, skaitykite, ei!
Mašina pralėkė pro šalį kaip bulius, nepastebėjęs matadoro.
Bobas užsimerkė, kad nematytų ištįsusio Vilio veido.
Staiga — širdį glostantis garsas.
Sucypė stabdžiai.
Automobilis važiavo atbulas! Vilis bėgo jo pasitikti, mojuodamas, rodydamas.
— Prašom, sere! Prašom, madam! Uždaras miražas! Paslaptingas miestas! Sukite tiesiai čionai!

Ir štai paprasčiausiame smėlyje atsirado nesuskaitoma daugybė vėžių.
Didžiulis nuo kaitros sukilusių dulkių kamuolys kabėjo ties kyšuliu, į kurį burzgė vis nauji įvairiausių markių ir įvairiausių kraštų automobiliai ir išjungę variklius, trinktelėję durelėmis stojo į eilę. O tose mašinose sėdintys žmonės buvo visai nepanašūs vieni į kitus kaip ir dera atvykusiems iš visų keturių pasaulio kraštų, staiga kažkodėl suvažiavusiems į vieną daiktą. Iš pradžių jie visi būdavo labai šnekūs, o paskui, įsižiūrėję į reginį tolumoje, palengva nuščiūdavo. Vėjas švelniai gairino jų veidus, kedendamas moterų plaukus ir atlapotas vyrų marškinių apykakles. Jie ilgai sėdėdavo mašinose arba stovėdavo ant kyšulio krašto nepratardami nė žodžio, o paskui vienas po kito pasukdavo atgal.
Kai pirmoji mašina išjudėjusi pravažiavo pro Bobą ir Vilį, moteris prie vairo dėkinga linktelėjo jiems.
— Ačiū! Tikrų tikriausias Paryžius!
— Ar ji pasakė „Paryžius", ar „Asyžius"?— paklausė Vilis.

Pajudėjo važiuoti ir kita.

— Tai bent!— vairuotojas persisvėrė per kraštą, norėdamas paspausti Bobui ranką.— Lyg būčiau pabuvęs Italijoj!

— Italijoj?!— suriko Bobas.

Abu puolė prie trečiosios, jau susiruošusios važiuoti mašinos. Prie vairo sėdėjo senukas ir purtė galvą.

— Nesu matęs nieko panašaus. Kad ir rūkas būtų, ir viskas, o Vestminsterio tiltas ryškesnis negu atviruke... ir Big Benas tolumoje. Kaip jūs tą padarote? Duokdie jums sveikatos. Iš visos širdies dėkoju.

Visiškai išmušti iš vėžių, jie praleido senuko automobilį ir lėtai atsigręžę pažvelgė ten, kur už jų nedidelio sklypelio kaupėsi vidudienio migla.

— Big Benas?— ištarė Vilis Bentlinas.— Vestminsterio tiltas? Rūkas?

Tyliai tyliai iš už žemės krašto ataidėjo (o gal taip tik pasirodė, ir senukai prisidėjo delnus prie ausų) ar tik ne trys Big Beno, to didžiulio laikrodžio dūžiai? Ar tik ne švyturys suūkė laivams tolimoje upėje, o laivai jam atsakė?

— Pabuvęs Italijoj?— sušnibždėjo Robertas.— Big Benas? Asyžius? Paryžius? Argi ten Paryžius, Vili?

Pasikeitė vėjas. Įkaitusio oro banga pakilo aukštyn, užgaudama nematomos arfos stygas. Rūkas tartum sukietėjo, virsdamas pilkais akmeniniais monumentais. Saulė tartum užkėlė auksinę statulą ant sniego baltumo marmurinės iškilumos.

— Kaip...— negalėjo suprasti Vilis Bentlinas,— kaip jis gali keistis? Iš kur čia keturi, penki miestai? Ar mes sakėme bent vienam, kokį miestą jis pamatys? Ne. Vadinasi, taip, Bobai, vadinasi, šit kaip!

Juodu sužiuro į paskutinį lankytoją, stovintį ant kyšulio krašto. Davęs ženklą draugui tylėti, Robertas tyliai prisėlino prie jo ir sustojo už nugaros.

Tai buvo penktą dešimtį einantis vyriškis, energingo įdegusio veido, skaisčių gerų akių, apvalių skruostikaulių, išraiškių lūpų. Jis atrodė taip, lyg visą gyvenimą būtų daug keliavęs ir ne vieną dykumą išmaišęs, ieškodamas išsvajotos oazės. Jis buvo panašus į architek-

tą, kuris vaikštinėja po savo projektų statybas apžiūrinėdamas, kaip geležis, stiklas, plienas šauna aukštyn ir uždengia, užpildo laisvą dangaus lopinėlį. O veidas jo buvo toks, lyg tas architektas būtų staiga išvydęs per visą horizontą nusitęsusį tobulą savo senos, labai senos svajonės įsikūnijimą. Ir dabar, tartum nė nepastebėdamas už nugaros stovinčių Viljamo ir Roberto, nepažįstamasis tyliai susimąstęs prašneko apie tai, ką matė ir ką jautė:

— Ksanadu...

— Ką?— paklausė Viljamas.

Nepažįstamasis šyptelėjo ir neatitraukdamas akių nuo miražo ėmė negarsiai deklamuoti:

Chu Bi-Lajus liepė Ksanadu mieste
Pastatyti neregėto grožio rūmus,
Ten, kur Alfa, upė dieviško šventumo
Požemių ilgais urvais sruvena
Į besaulį juodą okeaną.

Jo balsas apžavėjo vėją, ir vėjas, apskriejęs aplink senukus, pripildė jų širdis ramybės.

Tad derlingos žemės dešimt mylių
Apjuosė tvora ir pylimus supylė.
Ten spindėjo sodai upių vingiuos,
Smilkalais kvepėjo medžiai stebuklingais,
Ir aukšti tarsi seni kalnai
Apkabino pievas saulėtas miškai.

Viljamas su Robertu žiūrėjo į miražą ir auksinėse dulkėse matė viską, ką kalbėjo nepažįstamasis: Viduriniųjų ir Tolimųjų Rytų legendiniai minaretai, kupolai, liekni bokšteliai, išaugę iš stebuklingų Gobio žiedadulkių, įkaitusių akmenėlių juosta palei derlingąjį Eufratą, Palmyra, dar nevirtusi griuvėsiais, ką tik pastatyta, šviežiai iškalta, o va jau bėgančių metų paliesta, virpa karštyje, tuoj nuplauks amžinai.

Persimainiusiu iš laimės veidu, nutviekstu vizijos grožio, nepažįstamasis užbaigė:

Tiktai pažvelk — nežemiški stebuklai:
Auksinėj saulėj ledo bokštai stūkso.

Ir nutilo.

Senukus apėmė dar gilesnė ramuma.

Nepažįstamasis drebančiais pirštais atsegė piniginę, jo akys buvo pritvinkusios ašarų.

— Ačiū jums, ačiū...

— Jūs jau sumokėjote,— priminė Viljamas.

— Jeigu turėčiau daugiau, viską jums atiduočiau.

Jis nutvėrė Viljamo ranką, įspraudė jon penkių dolerių banknotą, įlipo į mašiną, paskutinįkart pažvelgė į miražą, tada atsisėdo, įjungė variklį, neskubėdamas palaukė, kol įkais, ir nuvažiavo — veidas švyti, akyse ramybė.

Robertas apstulbęs paėjo kelis žingsnius iš paskos. Staiga Viljamas pratrūko: sumojavo rankomis, suklykė, sudaužė kulnais, apsisuko aplinkui.

— Aleliuja! Pasakiškas gyvenimėlis! Sklidinos taurės! Nauji girgždantys pusbačiai! Pilnos rieškučios!

— Vis dėlto, man regis, nereikia...— paprieštaravo Robertas.

Viljamas stabtelėjo.

— Ką?

Robertas įdėmiai žvelgė į dykumą.

— Mes negalime jo pasisavinti. Žiūrėk, kaip iki jo toli. Žinoma, sklypą gausime, bet... Mes netgi nežinome, kas ten yra.

— Kaip tai nežinome? Niujorkas ir...

— Ar tu esi kada buvęs Niujorke?

— Visą gyvenimą svajojau. Bet neteko.

— „Visą gyvenimą svajojau, bet neteko",— Robertas susimąstęs palingavo galvą.— Taip kaip ir jie. Girdėjai: Paryžius, Roma, Londonas. Ir tas paskutinysis: Ksanadu. Vili, Vili, mudu aptikome čionai keistą ir didelį dalyką. Kad tik nesugadintume visko.

— Palauk, bet juk mes niekam nedraudžiame žiūrėti?

— O kas žino? Gal kam nors ir dvidešimt penki centai — labai daug. Negerai, juk čia pačios gamtos kūrinys, o mes jai peršame savo taisykles. Nagi pasižiūrėk,— ar aš ne teisybę sakau?

Viljamas pasižiūrėjo.

Dabar miestas buvo panašus į tą pirmąjį miestą jo gyvenime, kai vieną ankstų rytą mama vežėsi jį traukiniu per žalias pievas ir priekyje vienas po kito ėmė kelti galvas miesto stogai ir bokštai, tarsi norėdami pasižiūrėti į jį iš arčiau. Tatai buvo taip įspūdinga, taip nauja, taip sena, taip baugu, taip nuostabu.

— Man rodos,— tarė Robertas,— pasilikime tiek pinigų, kad užtektų savaitei benzino, o visus kitus sumeskime į pirmą pasitaikiusią aukų dėželę. Tas miražas — tartum tyra versmė, viliojanti ištroškusįjį. Protingas pasisems puodelį, atsigaivins karštą dieną ir keliaus toliau. O jeigu mes pasiliksime, statysime užtvankas, kad visas vanduo tekėtų tik mums...

Viljamas, žiūrėdamas pro šnabždančius dulkių sūkurius, stengėsi apsiraminti, susitaikyti.

— Jeigu jau tu taip sakai...

— Tai ne aš. Tyrai aplinkui taip sako.

— Na, o aš sakau kitaip!

Senukai pašoko ir atsisuko.

Įkalnėje stovėjo motociklas. Apsižergęs jį, su vaivorykštinėmis benzino dėmėmis, su milžiniškais akiniais ir purvu aplipusiais neskustais skruostais, sėdėjo senas pažįstamas, kaip visada pasipūtęs ir įžūlus.

— Nedas Hoperis!

Nedas Hoperis nusišaipė savo tulžingai geraširdiška šypsena, atleido stabdžius ir privažiavo prie savo senų bičiulių.

— Tu...— pradėjo Robertas.

— Aš! Aš! Aš! — užvertęs galvą, garsiai kvatodamas Nedas Hoperis keturiskart spustelėjo motociklo signalą.— Aš!

— Tylėk!— suriko Robertas.— Sudaužysi kaip veidrodį.

— Ką sudaužysiu kaip veidrodį?

Viljamas, persiėmęs Roberto nerimu, žvilgtelėjo susirūpinęs į horizontą.

Miražas suvirpuliavo, susidrumstė, bet ir toliau kabojo ore it gobelenas.

— Nieko nėra! Ką jūs čia sugalvojot, brolyčiai?— Nedas įsispoksojo į padangų išmargintą smėlį.— Šian-

dien jau dvidešimt mylių buvau į priekį nulėkęs, tik tada supratau, kad judu kažkur pasilikot užsislėpę. Negražu, sakau, kai taip daro seni draugai, kurie užrodė man aukso gyslą keturiasdešimt septintaisiais ir leido išlošti štai šį motociklą penkiasdešimt penktaisiais. Visus tuos metus rėmėme vienas kitą, o dabar kažką slepiat nuo savo draugo. Ir pasukau atgal. Pusdienį štai nuo anos kalvos judu sekiau,— Nedas pakilnojo ant tepaluotos striukės kabančius žiūronus.— Juk aš moku skaityti iš lūpų. Būkite tikri! Mačiau, kaip automobiliai čia suko, mačiau pinigėlius. Kone teatrą surengėt!

— Nekelk balso,— įspėjo Robertas.— Viso gero.

Nedas šlykščiai nusiviepė.

— Kaip gaila, kad jūs išvykstate. Bet jums ir iš tiesų nėra kas veikti mano sklype.

— Tavo?— suriko Robertas su Viljamu ir, vargais negalais susitvardę, drebančiais balsais sušnibždėjo: — Tavo?

Nedas nusikvatojo.

— Kai pamačiau, ką jūs čia išdirbinėjat, moviau tiesiai į Feniksą. Ar matot valdišką popieriuką, kyšantį iš užpakalinės kišenės?

Kišenėje iš tiesų stirksojo dailiai sulankstytas popierėlis. Viljamas ištiesė ranką.

— Nesižemink prieš jį,— perspėjo Robertas.

Viljamas nuleido ranką.

— Manai, mes patikėsime, kad tu jau pateikei paraišką sklypui?

Nedo akys nebesijuokė.

— Pateikiau. Nepateikiau. Net jei meluočiau, tai dar ir dabar suspėčiau nuvažiuoti iki Fenikso greičiau negu jūs su savo kledaru.— Nedas apsižvalgė po apylinkę su žiūronais.— Taigi klokit šen viską, ką surinkot nuo antros, tai yra nuo tos valandos, kai aš padaviau paraišką, o jūs pasidarėte pažeidėjais.

Robertas sviedė monetas į dulkes. Nedas Hoperis dėbtelėjo į spindintį metalą.

— JAV vyriausybės monetos! Kad tu kur nusprogtum — ničnieko nėra, o tie besmegeniai triušiai vis tiek pinigus kiša!

Robertas lėtai atsisuko pasižiūrėti į dykumą.

— Tu nieko nematai?

Nedas purkštelėjo.

— Nieko! Ir tu tą puikiai žinai!

— O mes matom!— sušuko Vilis.— Mes...

— Vili...— tarė Robertas.

— Bet, Bobai!

— Ten nieko nėra. Jis teisybę sako.

Tratėdamos motorais it būgnais prie jų artėjo mašinos.

— Atsiprašau, džentelmenai, man laikas į kasą!— Nedas mojuodamas rankomis išbėgo į kelią.— Malonėkite, sere, malonėkite, madam! Prašom čia! Mokėkite iš anksto!

— Kodėl? — pratarė Vilis žiūrėdamas į šokinėjantį ir rėkaujantį Hoperį.— Kodėl mes jo nesustabdome?

— Palauk,— tarė Robertas kuo ramiausiai.— Pamatysi.

Jie pasitraukė į šalį praleisdami „Fordą", „Biuiką" ir senovinę „Muną".

Temo. Ant kalvos, per du šimtus jardų nuo paslaptingojo miesto miražo, Viljamas Bentlis ir Robertas Grinhilis knebinėjo šakutėmis pasišildę skurdžią vakarienę beveik iš vienų pupų ir kąsnelio kito kiaulienos. Kartkartėmis Robertas nukreipdavo daug mačiusius teatrinius žiūronus apačion.

— Trisdešimt klientų nuo to laiko, kai mes pasišalinom. Nieko, tuoj turės uždaryti. Dar dešimt minučių, ir saulė nusileis.

Viljamas spoksojo į pupą ant šakutės galo.

— Pasakyk tu man dar sykį, kodėl? Kodėl kiekvieną-kart, kai mums pasiseka, lyg iš žemės išdygsta Nedas Hoperis?

Robertas papūtė žiūronų stiklus ir patrynė rankove.

— Todėl, drauguži Viljamai, kad mūsų širdys tyros. Mes skleidžiame šviesą. O šio pasaulio piktadariai mato tą šviesą net už kalnų. „Aha,— sako,— ten vaikšto tokie nekaltučiai, meilučiai žindukliai." Ir piktadariai skuba prisigretinti prie mūsų. Nežinau, kaip mums gelbėtis, nebent šviesą užgesintume.

— Nesinori,— mąsliai tarė Viljamas, laikydamas delnus virš ugnies.— Tik aš jau maniau, kad mudu pagaliau sulaukėme savo valandos. Toks Nedas Hoperis tik pilvu gyvas, ir kaip jo perkūnas netrenkia!

— Netrenkia?— Robertas kone susigrūdo žiūronų linzes į akis.— O, jau trenkė! Va tau niekuo netikėti!

Viljamas prišoko prie draugo. Juodu pasidalino žiūronus — po linzę kiekvienam — ir nukreipė žemyn.

— Žiūrėk!

Ir Viljamas neatsitraukdamas nuo žiūronų suriko:

— Tramtamtulis nuogas rinko miške uogas!

Ten, žemai, Nedas Hoperis trypinėjo palei mašiną. Keleiviai grūmojo jam. Jis grąžino jiems pinigus. Mašina nuvažiavo. Net čia buvo girdėti sielvartingi Nedo šūksmai.

Vilis aiktelėjo.

— Jis atiduoda pinigus! Žiūrėk, anam vos netrenkė! O tas kiša jam kumštį panosėn! Ir tam grąžino pinigus! Žiūrėk, dar vienas švelnus išsiskyrimas, ir dar!

— Tai bent!— džiūgavo Robertas žiūrėdamas per savąją žiūronų pusę.

Apačioje dabar jau visos mašinos dulkėjo šalin. Nedas dar pasiskeryčiojo lyg šokdamas kažkokį padūkusį šokį, sviedė akinius į dulkes, sudraskė skelbimą ir pratrūko šlykščiai keiktis.

— Dievaži,— susimąstęs tarė Robertas,— gerai, kad čia negirdėti, ką jis sako. Eime, Vili!

Kai Viljamas Bentlinas ir Robertas Grinhilis su savo mašina privažiavo posūkį į paslaptingąjį miestą, Nedas Hoperis paklaikęs iš įsiūčio kaip kulka išlėkė iš kyšulio. Visa gerkle bliaudamas jis nuskriejo riaumojančiu motociklu, sviedęs aukštyn išpaišytą kartono lapą. Švilpdamas it bumerangas skelbimas padarė lanką ir vos neužkliudė Roberto. Tiktai kai Nedas su pragarišku savo blerbalu dingo iš akių, skelbimas pagaliau nusileido ant žemės, Viljamas jį pakėlė ir apšluostė.

Dabar jau pritemo dar labiau, saulė beauksino tik tolimų kalvų viršūnes, aplinkui buvo tyku, ramu ir Nedas Hoperis buvo dingęs, tik juodu, likę ištuštėjusiame ky-

šulyje, žiūrėjo į smėlį ir stebuklingą orą.

— O ne... Taip...— sumurmėjo Robertas.

Dykuma, skendinti rausvai gelsvoje besileidžiančios saulės šviesoje, buvo tuščia. Miražas pranykęs. Tik vienas kitas smėlio sūkurys dar suverpetuoja ties horizontu, ir vėl ramybė.

Viljamas giliai ir karčiai atsiduso.

— Tai vis jo darbas! Nedo! Nedai Hoperi, sugrįžk, nenaudėli! Kad tu prasmegtum, Nedai, viską sugadinai!— Jis užsikirto.— Bobai, kaip tu gali šitaip stovėti lyg niekur nieko?!

Robertas liūdnai šyptelėjo.

— O man jo gaila.

— Gaila?

— Jis taip ir nepamatė to, ką mes pamatėm. To, ką matė kiti! Nė valandėlę nebuvo patikėjęs! Netikėjimas užkrečiamas. Jis ir prie kitų limpa.

Viljamas įdėmiai nužvelgė negyvenamas platybes.

— Ar dėl to taip viskas ir atsitiko?

— Kas žino?— patraukė pečiais Robertas.— Aišku tik tai, kad žmonėms čia atvažiavus, miestas, miestai, miražas ar kaip jį vadintume, buvo savo vietoje. Bet juk labai sunku ką nors pamatyti, kai kitas užstoja. O Nedas Hoperis, net rankos nepakeldamas, visą saulę uždengė grobuoniška letena. Ir iškart teatre nusileido uždanga.

— Ar mes...— Viljamas nesiryžo užbaigti.— Ar mes... negalėtume vėl jos pakelti?

— Kaip? Kaip tu tokį dalyką sugrąžinsi?

Jų akys klaidžiojo po smėlynus, kalvas, pailgus debesis, bevėjį nuščiuvusį dangų.

— Jeigu mes pasižiūrėtume tik iš šono, o ne tiesiai... visiškai atsipalaidavę, iš lėto, tai gal...

Juodu žiūrėjo į savo batus, rankas, akmenėlius prie kojų — į bet ką. Pagaliau Viljamas surypavo:

— Bet ar iš tiesų? Ar iš tiesų mūsų tokios tyros širdys?

Robertas šyptelėjo.

— Ne, žinoma, ne tokios kaip tų vaikučių, kurie šiandien čia buvo ir matė viską, ką tik norėjo, arba tų paprastų žmonių, išaugusių javų laukuose ir dievo valia keliaujan-

čių po pasaulį, bet taip ir likusių vaikais. Ne, Vili, mudu nei maži, nei dideli šio pasaulio vaikai, bet mudu mokame džiaugtis gyvenimu — va ką mes turime. Žinome, koks vaiskus būna rytas kelyje, kaip teka ir kaip gęsta padangėse žvaigždės. O tas piktadarys jau kadai nustojo džiaugęsis. Koktu net pagalvoti, kaip jis dabar važiuoja keliu su tuo savo motociklu, visą naktį, visus metus...

Tą akimirką Robertas pastebėjo Vilį pamažėle kreipiant žvilgsnį link dykumos. Ir tylutėliai sukuždėjo:

— Ar matai ką nors?

Plentu važiavo automobilis.

Senukai susižvelgė. Jų akyse žybtelėjo išgąstinga viltis. Bet rankos nekilo ir lūpos neprasivėrė pašaukti. Jie tik stovėjo tylomis, laikydami margą skelbimą.

Automobilis praūžė pro šalį.

Jie nulydėjo jį ilgesingomis akimis.

Sužviegė stabdžiai. Ir automobilis ėmė važiuoti atbulas. Jame sėdėjo vyras, moteris, berniukas ir mergaitė. Žmogus šūktelėjo:

— Jau uždarote nakčiai?!

— Nėra prasmės...— pradėjo Vilis.

— Jis nori pasakyti,— nutraukė jį Robertas,— kad nėra prasmės imti mokesčio. Jūs paskutiniai šios dienos klientai, ir dar visa šeimyna. Veltui! Firma moka!

— Dėkui, drauguži, dėkui!

Automobilis įriaumojo į stebėjimo aikštelę.

Viljamas suspaudė Robertui ranką.

— Bobai, kas tave už liežuvio traukia? Nori nuvilti vaikelius, tokią puikią šeimą?

— Užsičiaupk,— tyliai pasakė Robertas.— Eime.

Vaikai iššoko iš mašinos. Vyras su žmona lėtai išlipo į saulėlydžio nušviestą dykumą. Dabar visas dangus buvo auksinis ir žydras, ir kažkur, smėlio laukuose, giedojo paukštis.

— Dabar žiūrėkit,— tarė Robertas.

Ir juodu priėję sustojo už šeimynos, kuri išsirikiavusi žiūrėjo į dykumą.

Viljamui užkando žadą.

Vyras su žmona prisimerkę nejaukiai žvelgė į prieblandą.

Vaikai tylėjo. Išplėstose jų akyse švietė skaistūs vėlyvo saulėlydžio atšvaitai.

Viljamas atsikrenkštė.

— Vėlu. Hm... menkai matyti...

Vyras norėjo kažką atsakyti, bet sūnus užbėgo jam už akių:

— O mes matome puikiai.

— Žinoma!— dūrė pirštuku mergytė.— Va ten!

Mama su tėvu pasekė žvilgsniu jos ranką tarsi tai būtų galėję padėti. Ir padėjo!

— Viešpatie!— ištarė moteris.— O aš jau maniau... Bet dabar — taip, štai jis!

Vyras žvilgtelėjo į žmonos veidą, kažką perskaitė jame ir perkėlė mintyse į orą virš dykumos.

— Taip,— tarė jis pagaliau,— tikrai.

Viljamas pasižiūrėjo į juos, į dykumą, paskui į Robertą. Tas šypsodamasis jam linktelėjo.

— Oi,— sumurmėjo mergytė,— ar jis iš tiesų yra?

Tėvas linktelėjo — veidas nutviekstas saulės reginio, kurį akys mato, bet protas nebeaprėpia. Ir prabilo taip, lyg būtų stovėjęs didžiulėje miško šventovėje:

— Taip. Ir prisiekiu, jis nuostabus.

Viljamas jau buvo besukąs galvą ton pusėn, bet Robertas sušnibždėjo:

— Neskubėk. Tuoj. Dabar dar ne. Neskubėk, Vili.

Ir Viljamas suprato, ką daryti.

— Aš atsistosiu prie vaikų.

Jis atsargiai priėjo ir atsistojo berniukui ir mergaitei už nugaros. Ilgai jis taip stovėjo, tartum šildydamasis prie dviejų laužų vėsią pavakarę, ir jie sušildė jį, jis lengviau atsikvėpė, pakėlė pagaliau akis ir ėmė po aptemusią dykumą dairytis laukiamo miesto.

Ir ten iš skysto smilčių debesėlio vėjas buvo nulipdęs miglotus bokštus, špilius ir minaretus — miražas vėl buvo kur buvęs.

Prie veido Vilis pajuto Roberto kvėpavimą — kone visai prisiglaudęs, jis tyliai sušnibždėjo:

Tiktai pažvelk — nežemiški stebuklai:
Auksinėj saulėj ledo bokštai stūkso.

Tolumoje stovėjo miestas.
Saulė nusileido, ir sužibo pirmosios žvaigždės.
Miestas buvo labai ryškus, ir Vilis išgirdo savo balsą — garsiai, o gal tik pats sau, tyliai, džiaugdamasis jis kartojo:

Tiktai pažvelk — nežemiški stebuklai...

Ir jie stovėjo tamsoje, kol jau nieko nebegalėjo įžiūrėti.

1961

KALEIDOSKOPAS

Nuo pirmo smūgio raketos šonas prasivėrė tartum perpjautas milžinišku konservų atidarytuvu. Žmonės pabiro į erdvę nelyginant spurdančios sidabrapilvės žuvelytės. Jie buvo nusviesti į tamsos jūrą, o laivas, sudužęs į šipulius, nuskriejo tolyn — meteoritų būrys, ieškantis prarastos saulės.

— Barkli, kur tu, Barkli?

Visi šaukė vienas kitą lyg vaikai, pasiklydę šaltą žiemos naktį.

— Vudai, Vudai!

— Vade!

— Holisai, Holisai, čia Stounas!

— Stounai, aš Holisas! Kur tu?

— Nežinau. Iš kur aš galiu žinoti? Kur viršus, kur apačia? Aš krentu. Dieve brangus, aš krentu!

Jie krito. Tartum į šulinį įmesti akmenukai. Tartum žvyro sauja, pažerta gigantiškos rankos. Dabar čia jau nebebuvo žmonių, tik balsai — įvairių įvairiausi balsai, bekūniai ir beaistriai, vieni daugiau, kiti mažiau apimti siaubo ar abejingumo.

— Mes tolstame vieni nuo kitų!

Tai buvo tiesa. Holisas, kūliais risdamasis per erdvę, žinojo, jog tai tiesa. Jis suvokė tą faktą nuolankiai, kaip neišvengiamą. Jie skirstėsi ir lėkė kiekvienas sau, ir niekas niekada nebesuburs jų į krūvą. Visi jie buvo su

hermetiniais skafandrais, blyškūs veidai po stiklu, bet nė vienas nespėjo prisisegti energetinio įtaiso. Su juo jie būtų buvę tartum mažos gelbėjimosi valtelės erdvėje, būtų galėję išsigelbėti ir išgelbėti kitus, surinkti visus į daiktą, į mažą žmonių salelę, kuri vis tiek ką nors būtų sugalvojusi. Tačiau be energetinio įtaiso ant pečių jie buvo tik meteoritai, beprasmiškai skriejantys pasitikti neišvengiamos lemties.

Prabėgo gal dešimt minučių, kol iš pradžių pagavęs siaubas dingo, ir juos apėmė ledinė ramybė. Tuštuma tartum didžiulės niūrios staklės ėmė austi savo audimą iš keistų balsų, čia sujungdama juos, čia išskirdama, čia sukryžiuodama, čia vėl atleisdama, kol ėmė ryškėti raštas.

— Holisai, čia Stounas. Kiek laiko galėsime kalbėtis telefonu?

— Nežinia, kokiu greičiu skrieji tu ir kokiu aš.

— Man rodos, dar kokią valandą.

— Ko gero, — atsakė Holisas bejausmiu, susvetimėjusiu balsu.

— Kas vis dėlto atsitiko? — paklausė jis po valandėlės.

— Sprogo mūsų raketa, ir viskas. Raketos kartais sprogsta.

— Į kurią pusę tu leki?

— Atrodo, trenksiuos į Mėnulį.

— O aš — į Žemę. Atgal į gimtąją žemelę dešimties tūkstančių mylių per valandą greičiu. Sudegsiu kaip degtukas. — Holisas pagalvojo apie tai su stebėtinu abejingumu. Jis tartum atsiskyrė nuo savo kūno ir žiūrėjo, kaip tas krenta vis žemyn per erdvę, kaip kadaise žiūrėdavo į pirmąsias žiemos snaiges.

Kiti tylėjo mąstydami apie savo likimą ir vis krito, krito, nieko negalėdami pakeisti. Net laivo vadas, ir tas tylėjo, nes nebežinojo nei tokios komandos, nei plano, kuris būtų galėjęs pagelbėti po to, kas atsitiko.

— Oi, kaip ilgai reikės dar kristi! Oi, kaip ilgai dar kristi, ilgai ilgai, — pasigirdo balsas. — Aš nenoriu mirti, nenoriu mirti, kaip ilgai reikės dar kristi!

— Kas čia?
— Nežinau.
— Turbūt Stimsonas. Stimsonai, čia tu?
— Kaip ilgai reikės dar kristi, aš nenoriu. O dieve, aš nenoriu.
— Stimsonai, čia aš, Holisas. Stimsonai, ar girdi mane?
Stojo tyla, o jie tuo tarpu vis tolo vienas nuo kito.
— Stimsonai!
— Ką? — pagaliau atsiliepė.
— Stimsonai, nesinervink. Mes visi toje pačioje aklavietėje.
— Aš nenoriu čia būti. Noriu iš čia ištrūkti.
— Gal mus kas nors suras.
— Tegu mane būtinai suranda, tegu būtinai suranda, — kartojo Stimsonas. — Aš netikiu, netiesa, kad taip atsitiko.
— Žinoma, čia tiktai slogus sapnas, — pasakė kažkas.
— Užsičiaupk, — pasakė Holisas.
— Ateik pas mane ir užčiaupk man burną, — atsakė tas pats balsas. Tai buvo Eplgeitas. Ir jis lyg niekur nieko skaniai nusijuokė: — Ateik ir užčiaupk.

Holisas pirmąsyk suvokė padėties beviltiškumą. Jį ėmė dusinti baisus pyktis, nes labiausiai jis dabar norėjo ką nors padaryti Eplgeitui. Daugybę metų jis svajojo su juo atsiskaityti, o dabar štai jau per vėlu. Eplgeitas tėra balsas ausinėse.

Staiga, tarsi tik dabar suvokę siaubingą įvykio prasmę, du vyrai ėmė klykti. Tartum kraupiame sapne Holisas išvydo, kaip vienas jų plaukia pro šalį ir vis klykia, klykia.
— Nutilk!

Vyriškis plaukė visai pro pat ir klykė lyg pamišęs. Jis niekad nenutils. Milijonus mylių klyks, kiek tik sieks radijo bangos, nukankins visus, neduos nė pasišnekėti.

Holisas ištiesė ranką. Taip bus geriausia. Ištiesė kiek galėdamas ir palietė klykiantįjį. Čiupo jam už kulkšnies ir prisitraukė iki galvos. Žmogus klykė ir kabinosi už jo kaip skęsdamas. Klyksmo buvo pilna visa visata.

Tas pats galas, pagalvojo Holisas. Jei ne Mėnulis, tai Žemė, jei ne Žemė, tai meteoritai jį užmuš, tai kodėl ne dabar? Ir jis trenkė metaliniu kumščiu per stiklo kaukę.

Klyksmas nutilo. Jis atsistūmė nuo kūno, ir tas sukdamasis nuskriejo sau.

Žemyn žemyn per erdvę lėkė Holisas ir visi kiti, nesustodami lėkė, krito į begalinę tylą.

— Holisai, tu dar čia?

Holisas tyli, bet jaučia, kaip kaista veidas.

— Čia vėl aš, Eplgeitas.

— Girdžiu.

— Pasišnekėkim. Daugiau nėra kas veikti.

Laivo vadas jį nutraukė:

— Gana. Reikia ką nors sugalvoti.

— Gal tu, vade, kartais užsičiauptum? — pasakė Eplgeitas.

— Ką?

— Tu puikiai girdėjai. Neįbauginsi manęs savo rangu, dabar tu už dešimties tūkstančių mylių nuo manęs ir nėra čia ko maivytis. Anot Stimsono, dar labai ilgai reikės kristi.

— Klausykit, Eplgeitai!

— Atstok! Aš maištauju. Neturiu ko prarasti, velniai griebtų. Tavo laivas buvo netikęs, o tu netikęs jo vadas, ir aš džiaugiuosi, kad tu nusisuksi sprandą Mėnulyje.

— Įsakau nutilti!

— Įsakinėk į sveikatą! — nusišiepė Eplgeitas už dešimties tūkstančių mylių. Laivo vadas tylėjo. Eplgeitas vis nenurimo: — Apie ką čia mudu šnekučiavomės, Holisai? Ak taip, prisiminiau. Aš ir tavęs nekenčiu. Bet tu ir pats žinai. Seniai žinai.

Holisas bejėgiškai suspaudė kumščius.

— Aš noriu tau šį tą pasakyti, — kalbėjo Eplgeitas. — Noriu pradžiuginti. Tai aš tau pakišau koją, kai prieš penkerius metus norėjai gauti vietą Raketų kompanijoje.

Blykstelėjo meteoritas. Holisas žvilgtelėjo žemyn — kairės plaštakos nebebuvo. Tryško kraujas. Staiga skafandre nebeliko oro. Bet jis dar turėjo oro plaučiuose ir vargais negalais dešine ranka užsegė ir užspaudė kairiosios rankovę, kad kostiumas būtų hermetiškas. Viskas įvyko taip greitai, kad jis net nenustebo. Jo jau niekas nebestebino. Hermetiškumas atstatytas, ir oras skafandre vėl buvo normalus. Ir kraujas nustojo tryškęs

čiurkšle, kai jis dar standžiau užtraukė rankovę ir padarė savotišką turniketą.

Per visą tą laiką jam iš lūpų neišsprūdo joks garsas. O kiti tuo tarpu šnekėjosi. Vienas — Lespiras — be atvangos malė apie savo žmoną Marse, kitą žmoną Veneroje, trečią Jupiteryje, apie tai, kiek turįs pinigų, kaip kadaise smagindavęsis, gerdavęs, lošdavęs ir būdavęs laimingas. Tauškė tą patį ir tą patį, o tuo metu vis lėkė žemyn. Lespiras lėkė mirčiai į glėbį, prisimindamas laimingą praeitį.

Visa tai buvo taip neįprasta. Erdvė, tūkstančiai mylių kosmoso ir tie virpantys balsai jame. Nieko nematyti, tik radijo bangos pulsuoja ieškodamos atsako.

— Ar supykai, Holisai?

— Ne.

Jis iš tiesų nepyko. Vėl pasidarė abejingas tartum bejausmis akmens luitas, pasmerktas amžinam kritimui į niekur.

— Tu visą gyvenimą stengeisi prasisiekti, Holisai. Ir stebėdavaisi, kodėl tau amžinai nesiseka. Tai aš suspėdavau tave apjuodinti, nors paskui mane patį ištrenkdavo.

— Nesvarbu, — atsakė Holisas. Ir tikrai jam buvo nesvarbu. Kai gyvenimas baigtas, jis atrodo tartum akimirką ekrane blykstelėjęs ryškus filmas — visa, kas gyvenant varžė ir kas kankino, sužimba erdvėje, ir nespėji sušukti: „Toji diena buvo laiminga, o ta bloga, šis veidas piktas, o anas mielas!" — filmas jau virtęs pelenais ir ekranas užgesęs.

Gyvenimas praėjo, ir žvelgdamas praeitin jis gailėjosi tik vienui vieno dalyko: kad nebegali toliau gyventi. Nejaugi visi mirštantieji jaučiasi taip lyg dar niekada nebūtų gyvenę? Nejaugi gyvenimas iš tiesų toks trumpas — nespėjai įkvėpti, ir jau baigta? Nejaugi visiems jis atrodo toks neįmanomai trumpas, ar tik jam vienam, šičia, kai prieš akis tik kelios valandos apmąstymams ir sprendimams?

Vienas jų, Lespiras, vis dar kalbėjo:

— Ką gi, aš neblogai pagyvenau: turėjau po žmoną

Marse, Veneroje ir Jupiteryje. Visos buvo turtingos ir mane puoselėjo. Kartą pasigėriau ir pralošiau dvidešimt tūkstančių dolerių.

„O dabar ir tu čia, — pagalvojo Holisas. — Aš nieko panašaus neturėjau. Kol gyvenau, aš tau pavydėjau, Lespirai. Kai turėjau rytdieną, pavydėjau tau tavo moterų ir linksmo gyvenimo. Moterys gąsdino mane ir aš pabėgau nuo jų į kosmosą, bet visą laiką apie jas galvojau ir pavydėjau tau ir jų, ir pinigų, ir tos tavo padūkėliškos laimės. Tačiau dabar, krisdamas žemyn, kai viskas baigta, aš daugiau jau nebepavydžiu, nes galas atėjo ir tau, ir man, lyg nieko nė nebūtų buvę". — Holisas ištempė kaklą ir sušuko į mikrofoną:

— Viskas baigta, Lespirai!

Tyla.

— Lyg nieko nė nebūtų buvę, Lespirai!

— Kas čia? — paklausė Lespiras virptelėjusiu balsu.

— Holisas.

Jis elgėsi niekingai. Jis jautė niekingumą, beprasmį mirties niekingumą. Eplgeitas įskaudino jį, ir dabar jis panūdo įskaudinti kitą. Eplgeitas ir erdvė — abu jį sužeidė.

— Tu irgi pražuvęs, Lespirai! Viskas baigta. Taip, lyg nieko niekada nebūtų įvykę, ar ne?

— Ne.

— Kai kam nors ateina galas, tai atrodo, kad nieko išvis nė nebuvo. Kuo dabar tavo gyvenimas geresnis už mano? Svarbu tik tai, kas yra dabar. O dabar ar tau geriau negu man? Ką?

— Taip, geriau!

— Įdomu, kodėl?

— Todėl, kad aš turiu prisiminimų, turiu apie ką galvoti! — susierzinęs riktelėjo Lespiras iš toli, abiem rankomis spausdamas prie krūtinės savo prisiminimus.

Ir jis sakė tiesą. Holisą lyg kas šaltu vandeniu perpylė: jis suprato, kad Lespiras sako tiesą. Prisiminimai ir svajonės — toli gražu ne tas pats. Jis visuomet tik svajojo, ko norėtų, o Lespiras gali prisiminti įvykdytus, išsipildžiusius norus. Ši mintis nusmelkė Holisą kiaurai, iš lėto pjaudama per pačią skaudžiausią vietą.

— Na o dabar koks tau iš to džiaugsmas? — šaukė jis Lespirui. — Koks dabar? Kai viskas baigta, jokio džiaugsmo nebelieka. Tau nė kiek ne geriau negu man.

— Aš mirštu ramiai, — atsakė Lespiras. — Iš gyvenimo savo dalį atsiėmiau. Ir nepasidariau niekšas į pabaigą kaip kad tu.

— Niekšas? — tartum pamėgino ištarti šį žodį Holisas. Kiek atsiminė, per visą savo gyvenimą jis niekada nebuvo padaręs niekšybės... Niekada nebuvo išdrįsęs. Matyt, visus tuos metus jo niekšingumas laukė va tokio momento kaip šis. „Niekšas". Jis nuvijo šį žodį į tolimiausią sąmonės kampelį. Pajuto, kaip akys pritvinko ašarų, kaip sudrėko skruostai. Kažkas, turbūt išgirdęs jo gūkčiojimą, pasakė:

— Nesikrimsk, Holisai.

Tai buvo, žinoma, juokinga. Dar vos prieš minutę jis nurodinėjo kitiems, Stimsonui kaip elgtis, jautėsi toks neregėtas narsuolis, bet dabar jau aišku, jog tai buvo tik paprasčiausias šokas ir iš to kilęs ramumas. Ir šią akimirką jis mėgino į likusias jam minutes sutalpinti visą gyvenimą slopintus jausmus.

— Aš įsivaizduoju, kaip tu jautiesi, Holisai, — atskriejo silpnas balsas jau už dvidešimties tūkstančių mylių. — Aš neįsižeidžiau.

„Ir vis dėlto nejaugi mes nelygūs? — klausė jis savęs. — Lespiras ir aš? Čia, šią minutę? Kas buvo — pražuvo, kokia dabar iš to nauda?" Bet jis ir pats suprato, jog tai tėra savęs teisinimas, mėginimas suvokti, kuo gyvas žmogus skiriasi nuo numirėlio. Pirmasis turi kibirkštį, aurą, paslaptį, o antrasis — ne.

Taip ir juodu su Lespiru; Lespiras gyveno pilnakraujį gyvenimą, užtat dabar yra visai kitoks, o jis, Holisas, daugybę metų buvo beveik kaip ir miręs. Jie atėjo į mirtį skirtingais keliais, ir jeigu mirtis ne visiems vienoda, tai jųdviejų tikriausiai skirsis kaip diena ir naktis. Mirčių kaip ir gyvenimų įvairovė begalinė, ir jeigu kas sykį jau miręs, tai ko dar galvoti apie paskutinę ir galutinę mirtį kaip kad jis dabar?

Po sekundės jis pastebėjo, kad nupjauta dešinė pėda. Ir kone nusikvatojo. Skafandre vėl nebebuvo

oro. Jis skubiai pasilenkė: sruvo kraujas, meteoritas buvo nukirtęs koją su visu batu iki kulkšnies. Smagus dalykėlis — mirtis kosmose! Juodas nematomas mėsininkas pjausto tave po mažą gabaliuką. Nuo skausmo svaigstančia galva, stengdamasis neprarasti sąmonės, jis užspaudė vožtuvą prie kelio, sustabdė kraujavimą, susigrąžino į skafandrą orą, paskui išsitiesė ir vis krito toliau, krito, nes kito kelio jam nebuvo.

— Holisai?

Holisas mieguistai linktelėjo, pavargęs belaukdamas mirties.

— Čia vėl Eplgeitas, — pasakė balsas.

— Na?

— Aš vis galvoju. Ir apie tai, ką tu sakei, galvoju. Negerai. Mes daromės pikti. Taip nedera mirti. Visą tulžį išliejant. Ar girdi, Holisai?

— Taip.

— Aš melavau. Aš tau pamelavau. Jokios kojos tau nebuvau pakišęs. Nežinau, kodėl taip pasakiau. Turbūt norėjau įskaudinti. O tu tam tinkamas. Mudu juk niekad nesutardavome. Gal aš staigiai senstu ir todėl pradedu atgailauti? O gal besiklausydamas, kaip tu sunieksėjai, susigėdau? Pagaliau nesvarbu, tik tu žinok — aš irgi sakiau nesąmones. Mano žodžiuose nebuvo nė lašo tiesos. O dabar eik po velnių.

Holisas pajuto, kaip jo širdis vėl ima atgyti. Jau kokios penkios minutės ji, regis, buvo nustojusi plakti, bet dabar kūnas vėl atsigavo ir sušilo. Pirmasis šokas jau buvo praėjęs, o dabar jau baigia praeiti ir po to sekusieji baimės, siaubo, vienišumo šokai. Jis pasijuto kaip žmogus, ankstyvą rytą išsimaudęs po šaltu dušu ir pasiruošęs sėsti prie pusryčių stalo ir sutikti naują dieną.

— Ačiū, Eplgeitai.

— Nėr už ką. Na, pakelk galvą, nenaudėli!

— Ei! — pasigirdo Stouno balsas.

— Kur tu? — suriko Holisas per visą erdvę. Juk Stounas — vienintelis iš jų visų tikras draugas!

— Mane pasigavo meteoritų spiečius — keli nedideli asteroidai.

— Koks spiečius?

— Turbūt būrys Mirmidonų, kurie kas penkeri metai pralekia pro Marsą link Žemės. Aš pačiame viduryje. Lyg kokiame milžiniškame kaleidoskope. Kiek įvairiausių spalvų, formų, dydžių! Dieve, kokios gražios tos metalo skeveldros!

Tyla.

— Lekiu su jomis! — vėl pasigirdo Stouno balsas. — Pagavo ir nešasi kartu. Ak, nujojo mane velniai, — ir jis nusijuokė.

Holisas stengėsi ką nors įžvelgti, bet nieko nematė. Aplink tebuvo didžiuliai deimantai, safyrai, smaragdiniai ūkai, aksominė erdvės juoduma ir dievo balsas tarp krištolinių kibirkščių. Kaip keista, kaip nuostabu, kai pagalvoji, kad Stounas lekia su meteoritų spiečiumi pro Marsą, lekia metų metais ir kas penkeri metai vis grįžta prie Žemės, čia išnyksta, čia vėl pasirodo Žemės akiratyje, ir taip milijonus amžių. Stounas ir Mirmidonų spiečius keliauja drauge per amžių amžius, sudarydami vis naujus ir naujus ornamentus tartum spalvoti kaleidoskopo stikliukai iš vaikystės laikų, kai sukiodamas ilgą tūtą žiūrėdavai pro ją į saulę.

— Iki, Holisai, — Stouno balsas dabar buvo vos girdėti. — Iki.

— Sėkmės! — suriko Holisas iš už trisdešimties tūkstančių mylių.

— Nekrėsk juokų, — atsakė Stounas ir dingo.

Iš visų pusių artėjo žvaigždės.

Dabar jau ir kiti balsai ėmė silpti, nes kiekvienas lėkė sava trajektorija — kas į Marsą, kas į begalinius kosmoso tolius. Ir pats jis... Holisas pasižiūrėjo žemyn. Jis vienintelis iš visų keliavo atgal į Žemę.

— Iki!

— Laikykis!

— Iki, Holisai, — tai buvo Eplgeitas.

Atsisveikinimai. Trumpi žodžiai. Štai ir suskilo niekieno nebelaikomos smegenys. Visos smegenų grandys, taip darniai, taip vaisingai dirbusios per kosmosą lekiančios raketos kiauše, miršta viena po kitos, sklaidosi jų buvimo drauge prasmė. Ir taip, kaip miršta kūnas,

kai sustoja smegenų veikla, taip dabar miršta laivo dvasia, daugybė kartu praleistų dienų ir tai, ką jie reiškė vieni kitiems. Eplgeitas dabar tėra nuo kūno nutrauktas pirštas — nebėra ko niekinti, su kuo kariauti. Smegenys susprogo, ir beprasmės nereikalingos skeveldros išsibarstė į visas puses. Balsai nutolo, ir visoje erdvėje pasidarė tylu. Vienui vienas Holisas krito toliau.

Visi liko po vieną. Jų balsai nuščiuvo tartum dievo žodžių aidas, suvirpinęs žvaigždėtą gelmę. Štai vadas lekia į Mėnulį, šit Stounas su meteoritų spiečiumi, ten Stimsonas, va Eplgeitas skrieja link Plutono; va Smitas, Terneris, Andervudas ir visi kiti — kaleidoskopo stikliukai, ilgą laiką sudariusieji mąstantį ornamentą, o dabar iškrikę po vieną į visas puses.

„O aš? — galvojo Holisas. — Ką man daryti? Ar galiu dabar kuo nors atsipirkti už siaubingą, tuščią gyvenimą? Kad nors vienu geru darbu galėčiau išpirkti niekšiškumą, kuris metų metais kaupėsi manyje, o aš net nežinojau! Bet juk šalia nieko nėra, aš čia vienui vienas. Argi įmanoma padaryti gerą darbą, kai esi vienas? Neįmanoma. Rytoj vakare aš įsirėšiu į Žemės atmosferą. Ir sudegsiu, — pagalvojo jis. — Ir mano pelenai išsisklaidys virš visų žemynų. Aš būsiu naudingas. Labai menkai, bet pelenai yra pelenai, jie patręš žemę."

Jis krito greitai kaip kulka, kaip akmenėlis, kaip svarelis, blaivia, visiškai blaivia galva, nei liūdnas, nei laimingas, tik trokštantis — dabar, kai nieko nebeliko, — padaryti ką nors gera ir žinoti tai padaręs...

„Kai įsirėšiu į orą, sudegsiu kaip meteoritas."

— Kažin, — pasakė jis garsiai, — ar mane kas pamatys?

Mažas berniukas eidamas kaimo keliuku pakėlė galvą ir sušuko:

— Mama, žiūrėk! Žvaigždė krenta!

Akinanti žvaigždė švystelėjo per temstantį Ilinojaus dangų.

— Sugalvok kokį norą, — pasakė mama. — Sugalvok norą.

1949

PLENTAS

Gaivinantis popietės lietus šniokštė virš lygumos, pylė į kukurūzais apsėtas atšlaites, barbeno į šiaudinį trobelės stogą. Viduje sutemo, bet moteriškė ir toliau tebemalė grūdus tarp dviejų sukietėjusios lavos plokščių. Toliau, drėgnoje prieblandoje, verkė kūdikis.

Ernandas stovėjo laukdamas, kada nustos lyti ir jis vėl galės išeiti į lauką su mediniu plūgu. Apačioje kunkuliavo drumzlini upės vandenys. Asfaltuotas plentas — kita upė — buvo sustingusi, tįsojo švytinti ir tuščia. Jau visą valandą nebuvo pasirodžiusi nė viena mašina. Keista ir įdomu. Per tiek metų nebuvo tokios kitos valandos, kad koks nors automobilis nebūtų sustojęs šalikelėje ir iš jo nebūtų pasigirdęs balsas:

— Ei, stok, mes tave nufotografuosime!

Toks su caksinčia dėžele ir moneta rankoje. O jeigu Ernandas tuo metu lėtai žingsniuodavo per lauką plika galva, jie kartais šūkteldavo:

— Ne ne, užsidėk skrybėlę!

Ir pradėdavo mosuoti rankomis, ant kurių blizgėjo auksiniai daikčiukai, rodantys laiką arba patį šeimininką, arba išvis nieko nerodantys, tik žybsintys saulėje nelyginant vorų akys. Tada jis apsisukdavo ir eidavo pasiimti skrybėlės.

— Ar kas atsitiko, Ernandai? — pasigirdo žmonos balsas.

— Taip. Pažvelk į plentą. Čia jau ne šiaip kas, jeigu toks tuščias.

Iš lėto spyruokliuojančiais žingsniais jis patraukė tolyn per lietų, merkiantį pintinį jo apavą su storais guminiais padais. Jis gerai prisimena, iš kur atsirado tie padai. Kartą naktį į trobelę su trenksmais įriedėjo mašinos ratas: vištos ir puodai išlakstė į visas puses. Vienui vienas pašėlusiu greičiu lekiantis ratas. Automobilis, nuo kurio jis atitrūko, nuskriejo tolyn iki posūkio, akimirką pakibo ore, akindamas priešakinėmis šviesomis, o paskui pūkštelėjo upėn. Jis ir dabar tebėra tenai. Tykią dieną, kai upės tėkmė rami ir dumblas nusėda ant dugno, jis aiškiai būna matyti. Giliai po vandeniu, žėrė-

damas metaliniu paviršiumi, guli ilgas, paplokščias ir labai prašmatnus automobilis. Bet paskui vanduo susidrumsčia ir jau nieko nebeįžiūrėsi.

Kitą dieną jis išsipjovė iš guminės padangos padus.

Jis priėjo plentą ir dabar sustojęs klausėsi, kaip tyliai šiugždena nuo lietaus asfaltas.

Staiga, lyg pagal kokį signalą, pasirodė mašinos. Šimtai mašinų, mylių mylios mašinų lėkė pro šalį. Didelės, ilgos, juodos jos lėkė į šiaurę link Jungtinių Valstijų, riaumodamos ir nelėtindamos greičio ties posūkiais, be perstogės kaukdamos ir pypsėdamos. Mašinos buvo prisigrūdusios žmonių, ir visų veidai tokie, kad Ernandas apmirė juos išvydęs. Jis pasitraukė į paplentę ir žiūrėjo, kaip jos kaukdamos lekia pro šalį. Mėgino skaičiuoti, bet greitai pavargo. Penki šimtai, tūkstantis mašinų prašvilpė plentu, ir visų keleivių veiduose ta pati išraiška. Bet veidai švysčiojo taip greit, kad jis negalėjo suprasti, kas tai per išraiška.

Pagaliau vėl pasidarė tylu ir tuščia. Nuvažiavo visos mašinos — ilgos, plokščios, greitos, su nudengiamu viršumi. Vėjas atnešė paskutinį pyptelėjimą.

Plentas vėl buvo tuščias. Tartum būtų pravažiavusi laidotuvių procesija. Tik kažkokia keista, pamišėliška, su kauksmu skubanti į šiaurę ir tiktai į šiaurę, lyg į kokią ten vykstančią ceremoniją. Kodėl? Ernandas pakraipė galvą ir pasitrynė delnus į kelnes.

Tuo metu pasirodė vienišas paskutinis automobilis. Iš visko buvo matyti, jog tikrai pats paskutinis. Leisdamas stambius dūmų kamuolius per dulksną, įkalnėn ropštėsi senutėlis „Fordas". Jis skubinosi kiek beįkabindamas. Rodės, dar kiek, ir subyrės. Pastebėjusi Ernandą, toji iškasena sustojo — visa aprūdijusi, aptaškyta purvu, su piktai urzgiančiu radiatoriumi.

— Mielas senjore, ar negalėtumėte gauti vandens?

Prie vairo sėdėjo kokių dvidešimt vienerių metų jaunuolis su geltonu megztiniu, baltais marškiniais atlapa apykakle ir pilkomis kelnėmis. Mašinos viršus buvo atidengtas ir lietus lijo ant jo ir dar penkių jaunų merginų, susispaudusių taip, kad negalėjo nė pajudėti. Tokios gra-

žutės visos, jos mėgino užsidengti nuo lietaus pačios ir uždengti vairuotoją senais laikraščiais. Tačiau jie menkai tegelbėjo, ir skaisčios jų suknutės bei jaunuolio rūbai buvo permirkę. Šlapi plaukai buvo prilipę prie kaktos. Bet niekam tas nerūpėjo. Keista, nė vienas nesiskundė. Anksčiau jie visada skųsdavosi: tai lyja, tai laša, tai toli.

Ernandas linktelėjo galvą:

— Aš atnešiu jums vandens.

— Ak, būkite geras, paskubėkite! — suriko viena mergaitė.

Spigus jos balselis atrodė labai išsigandęs. Jokio nekantravimo, vien tik baugus meldimas. Pirmą kartą Ernandas bėgo turistų prašomas. Šiaip jis, būdavo, tik dar labiau sulėtina žingsnį.

Jis grįžo su sklidinu rato gaubtu. Tai irgi buvo plento dovana. Vieną popietę ėmė ir nukrito jo lauke kaip nusviesta moneta — apvali ir žėrinti. Automobilis, nuo kurio jis atitrūko, nušvilpė sau tolyn, nė nepajutęs, kad pametė savo sidabrinę akį. Nuo to laiko juodu su žmona naudojosi juo skalbimui ir virimui. Jiems tai buvo puikiausias dubuo.

Pildamas vandenį į šnypščiantį radiatorių, Ernandas žvilgtelėjo į keleivių veidus.

— Ačiū, labai jums ačiū, — pasakė viena mergina. — Jūs neįsivaizduojate, kaip mums padėjote.

Ernandas nusišypsojo:

— Tiek mašinų per šią valandą pravažiavo. Ir visos į vieną pusę. Į šiaurę.

Jis visiškai nenorėjo jų įžeisti, bet kai pakėlė galvą, visos mergaitės verkė lietui lyjant. Labai graudžiai verkė. Vaikinas mėgino jas nuraminti — čia vieną, čia kitą suima per pečius, papurto švelniai, o tos laikraščiais galvas užsiskleidę, lūpos virpa, akys užmerktos, veidai nubalę, ir vis tiek verkia, vienos garsiai, kitos tyliai.

Ernandas taip ir stovėjo, tik iki pusės teišpylęs vandenį.

— Aš nenorėjau pasakyti nieko blogo, senjore, — atsiprašė jis.

— Niekis, — atsakė vairuotojas.

— O kas atsitiko, senjore?

— Argi jūs negirdėjote? — vaikinas nusisuko, viena ranka suspaudė vairą ir palinko į priekį: — Prasidėjo.

Nereikėjo sakyti. Išgirdusios šiuos žodžius, keleivės dar garsiau ėmė kūkčioti, dar stipriau įsikibo viena į kitą, užmiršusios laikraščius ir lietų, srūvantį per veidus kartu su ašaromis.

Ernandas pašiurpo. Supylė likusį vandenį į radiatorių. Žvilgtelėjo į apsiniaukusį, audrotą dangų. Žvilgtelėjo į šurmuliuojančią upę. Asfaltas po kojomis pasidarė lyg ir kietesnis.

Jis priėjo prie mašinos durelių. Vaikinas ištiesė ranką ir padavė jam pesą.

— Ne, — grąžino jį Ernandas. — Aš ne dėl pinigų.

— Ačiū, jūs toks geras, — pasakė viena mergina tebekūkčiodama. — Ak, mama, tėte! Aš noriu namo, aš noriu namo. Ak mamyte, tėveli...

Kitos suėmė ją ir laikė.

— Aš nieko negirdėjau, senjore, — tyliai pasakė Ernandas.

— Karas! — suriko vaikinas taip, lyg aplink būtų buvę vieni kurčiai. — Prasidėjo atominis karas, pasaulio pabaiga!

— Senjore senjore, — tarė Ernandas.

— Ačiū jums, ačiū, kad padėjote, — pasakė vaikinas. — Sudie.

— Sudie, — iš už lietaus uždangos pasigirdo mergaičių balsai.

Ernandas palaukė, kol variklis įsisuko ir „Fordas" nuburzgė į lomą. Pagaliau jis dingo iš akių, tas paskutinis automobilis su mergaitėmis, kurios laikė virš galvų vėjo plakamus laikraščius.

Ernandas ilgai stovėjo nejudėdamas. Ledinis lietus tekėjo jo skruostais, per pirštus, į pintinį apavą. Sulaikęs kvapą, visas įsitempęs jis laukė.

Žiūrėjo į plentą, bet daugiau niekas nebepasirodė. Kažin kada dabar čia kas bepasirodys, pagalvojo jis.

Lietus liovėsi. Pro debesis sumėlynavo dangus. Audra tartum piktosios dvasios kvėptelėjimas praėjo per dešimt minučių. Iš brūzgynų padvelkė gaivus vėje-

lis. Upė laisvai ir ramiai tekėjo savo vaga. Krūmai sužaliavo, viskas atgijo. Ernandas nuėjo per lauką prie savo trobelės ir pakėlė nuo žemės plūgą. Paėmęs jį už rankenų, pasižiūrėjo į dangų, kuriame jau pamažu kaito saulė.

Žmona vis dar maldama kukurūzus paklausė:

— Kas nutiko, Ernandai?

— Nieko, — atsakė jis.

Ernandas įbedė plūgą į vagą ir griežtai riktelėjo asilui. Ir juodu nužygiavo per trąšią priemolingą dirvą, palei gilią upę, po vaiskėjančiu dangum.

— Bet ką tai reiškia „pasaulio"? — garsiai ištarė jis.

1950

PUOLIMO LAIKAS

Ak, kaip bus smagu! Čia tai bent žaidimas! Šimtą metų tokio niekas nebuvo sugalvojęs. Vaikai šaudė pirmyn atgal po žalias pieveles, šūkčiojo vieni kitus, laikydamiesi už rankų, ėjo ratelio, laipiojo į medžius ir kvatojosi. Per dangų skriejo raketos, gatvėmis tarsi vabaliukai zvimbė mašinos, bet vaikai nieko nematė. Šitokia pramoga, šitiek kvapą gniaužiančio džiūgavimo, šitiek vartymosi per galvą ir spiegsmo visa gerkle!

Peliukė parlėkė namo visa paišina ir suplukusi. Tik septynerių, bet gerklinga, smarki, sumani. Jos motina, misis Moris, nespėjo nė apsižiūrėti, o duktė jau ištraukė iš stalčių krūvą keptuvių bei kitokių rakandų ir susigrūdo viską į didelį maišą.

— Peliuke, meldžiamoji, kas čia darosi?

— Nuostabiausias pasaulyje žaidimas! — uždususi, įraudusi atsiliepė ši.

— Pasėdėk valandėlę, atsipūsk, — paprašė mama.

— Ne, aš nepavargus, — vos gaudydama kvapą atsakė Peliukė. — Mamyte, aš pasiimsiu šituos daiktus, gerai?

— Tik neišmėtyk, — pasakė misis Moris.

— Ačiū ačiū! — suriko Peliukė ir — švyst! — kaip raketa šovė pro duris.

— Kas per žaidimas? — išlekiant dukrai dar šūktelėjo misis Moris.

— Įsiveržimas! — atsakė Peliukė. Trinktelėjo durys. Visuose gatvės kiemuose vaikai vilko iš namų peilius, šakutes, konservų atidarytuvus, senus žarsteklius. Įdomu, kad šis audringas šurmulys buvo apėmęs tik mažesniuosius. Vyresni vaikai, pradedant dešimtmečiais, žiūrėjo į anuos iš aukšto ir ėjo sau pasivaikščioti arba vieni patys žaidė slėpynių, pasirinkę sau deramą žaidimo variantą.

Tuo tarpu tėvai zujo pirmyn atgal su chromuotais apskritais automobiliukais. Į namus užeidavo meistrai pataisyti vakuuminio lifto, sureguliuoti mirgančio televizoriaus arba pataisyti nebesukalbamo maitinimo vamzdžio. Eidami pro šalį žvilgteldavo į jaunąją kartą, pavydėdami jiems nežabotos energijos, šypsodamiesi iš jų išmonių ir širdyje norėdami patys prie jų prisidėti.

— Šitą, šitą ir dar tą, — komandavo Peliukė vaikams, išdėliojusiems prieš ją įvairiausių dydžių šaukštus, atidarytuvus ir atsuktuvus. — Padaryk va šitaip ir atnešk aną. Ne! Čionai, kvaiša! Gerai. Dabar pasitrauk, aš pritaisysiu. — Liežuvio galiukas išlindęs, kaktoje raukšlės nuo susirūpinimo. — Štai šitaip. Aišku?

— Aha! — suūžė vaikai.

Pribėgo dvylikametis Džozefas Konorsas.

— Eik šalin! — tiesiai pasakė jam Peliukė.

— Aš irgi noriu žaisti, — pareiškė Džozefas.

— Negalima! — nukirto Peliukė.

— Kodėl?

— Tu juoksies iš mūsų.

— Garbės žodis, nesijuoksiu.

— Ne, mes tave pažįstame. Eik šalin, arba gausi.

Su miniatiūrinėmis automatinėmis pačiūžomis privažiavo dar vienas dvylikametis.

— Džo! Eime! Palik tuos snarglius, tegu sau žaidžia!

Džozefo aiškiai netraukė niekur eiti.

— Aš irgi noriu žaisti, — viltingai pakartojo jis.

— Tu didelis, — tvirtai pasakė Peliukė.

— Ne toks jau ir didelis, — nesutiko Džo.

— Tu tik juoksies ir sugadinsi įsiveržimą.

Berniukas su pačiūžomis paniekinamai šnirpštelėjo.

— Eime, Džo! Jie vis dar pasakomis gyvena! Mailius.

Džozefas iš lėto nuėjo šalin. Bet iki pat kampo vis dairėsi atgal.

Peliukė vėl kibo į darbą. Iš surinktų įrankių ji padarė savotišką aparatą. Padavusi vienai mergytei sąsiuvinį ir pieštuką, liepė rašyti, ir ta iš lėto sunkiai vedžiojo kažkokius ženklus. Kaitriai švietė saulė, vaikų balsai čia suskardendavo, čia vėl nuščiūdavo.

Aplinkui ūžė miestas. Gatvėse taikiai išsirikiavę žaliavo vešlūs medžiai. Tik vėjas nerimo lėkdamas per miestą, šalį, žemyną. Tūkstančiuose kitų miestų buvo tokie pat medžiai ir vaikai, ir prospektai; žmonės ramiuose tarnybų kabinetuose tyliai kalbėjo į diktofoną arba stebėjo televizoriaus ekraną. Raketos it žiogai strykčiojo po mėlyną dangų. Visą pasaulį buvo apėmęs ramus pasitenkinimas ir atsipalaidavimas: žmonės buvo pripratę prie taikos, tvirtai tikėjo, kad daugiau jų neištiks jokia nelaimė. Žmonija sudarė vieningą draugišką frontą. Tautos turėjo po lygiai patikimų ginklų. Ideali jėgų pusiausvyra jau seniai pasiekta. Daugiau nebebuvo nei išdavikų, nei nelaimingų, ir todėl žmonės nesibaimino dėl rytdienos. Štai ir dabar saulė buvo nutvieskusi pusę pasaulio, ir medžiai snūduriavo šilto oro jūroje.

Peliukės motina pažvelgė pro langą į kiemą.

Vaikai. Ji žiūrėjo į juos ir kraipė galvą. Dabar gerai pavalgys, saldžiai išsimiegos, o pirmadienį — į mokyklą. Kad jie visada būtų tokie smagūs. Ji įsiklausė. Prie rožių krūmo Peliukė susirūpinusi su kažkuo kalbasi, nors ten ir nieko nėra.

Tų vaikų keistumas! O ta kita mažiukė — kuo gi ji vardu? Anė? Anė kažką rašo į sąsiuvinį. Pirma Peliukė pasiklausia krūmo, o paskui diktuoja Anei.

— Trikampis, — sako Peliukė.

— O ką tai reiškia tri...kampis? — vos ištaria Anė.

— Nesvarbu.

— O kaip rašyti?

— T, r, i, — paraidžiui diktuoja Peliukė, bet paskui netenka kantrybės: — Rašyk pati! — Ir pereina prie kitų žodžių.

— Skersinis, — sako ji.

— Aš dar neparašiau tri...kampis! — šaukia Anė.

— Na· tai paskubėk, paskubėk! — ragina Peliukė.

Peliukės mama persisvėrusi per palangę diktuoja Anei:

— K, a, m, p, i, s.

— Oi ačiū, misis Moris, — sako Anė.

— Į sveikatą, — juokiasi Peliukės mama ir pasitraukusi nuo lango eina į holą siurbti dulkių su elektromagnetu.

Vaikų balsai vilnyja blėsčiojančiame ore.

— Skersinis, — sako Anė.

Tyla.

— Keturi, devyni, septyni. A, B, X, — iš tolo ataidi rimtas Peliukės balsas. — Paskui šakutė, laidas ir šešy... šešia... šešiakampis!

Per pietus Peliukė vienu mauku išgėrė pieną ir vėl prie durų. Misis Moris pliaukštelėjo delnu per stalą.

— Tučtuojau sėskis,— paliepė ji.— Tuoj gausi karštos sriubos.— Ji paspaudė raudoną automatinės viryklės mygtuką, ir po dešimties sekundžių ant guminio priimtuvo kažkas bumptelėjo. Misis Moris atidarė jį, išėmė skardinę su aliuminio rankenomis, lengvai truktelėjusi nukėlė dangtelį ir įpylė į puoduką garuojančios sriubos.

Visą tą laiką Peliukė nenustygo vietoje.

— Greičiau, mama! Tai gyvybės ir mirties klausimas! Oi!

— Tavo metų aš buvau tokia pat. Visados gyvybės ir mirties klausimas.

Peliukė paskubomis rijo sriubą.

— Valgyk lėčiau,— pasakė mama.

— Negaliu,— atšovė Peliukė.— Urbis manęs laukia.

— Kas tas Urbis? Koks keistas vardas.

— Tu jo nepažįsti,— tarė Peliukė.

— Naujas mūsų kaimynas?— paklausė mama.

— Naujas,— tarė ji čiupdama sekančią porciją.

— Kurgi tas Urbis?

— Jis netoliese,— išsisukinėdama atsakė Peliukė.— Tu juoksies. Visi tik šaiposi, tikra bėda.

— Tai ką, tas Urbis toks drovus?

— Taip. Ne. Savotiškai. Oi, mama, man reikia bėgti, kitaip nespėsim paruošti įsiveržimo!

— O kas kur veršis?

— Marsiečiai į Žemę. Ne, ne visai marsiečiai. Jie... aš nežinau. Va iš tenai,— ji dūrė šaukštu į viršų.

— Ir iš čionai,— pasakė mama, paliesdama įkaitusią Peliukės kaktą.

Peliukė pasipiktino.

— Tu juokiesi! Taip pražudysi Urbį ir visus kitus.

— Nieko panašaus,— pasakė mama.— Tai Urbis — marsietis?

— Ne. Jis, na, jis galbūt iš Jupiterio arba Saturno, arba Veneros. Žodžiu, jam buvo nelengva.

— Aš manau,— misis Moris užsidengė burną delnu.

— Jie niekaip negalėjo sugalvoti, kaip užpulti Žemę.

— Mes neįveikiami,— neva labai rimtai pritarė mama.

— Kaip tik tokį žodį ir Urbis vartoja. Kaip tik tokį žodį, mama.

— Ojojoj, koks protingas berniukas. Tokie žodžiai.

— Jie ilgai negalėjo sugalvoti, kaip užpulti. Urbis sako, jis sako, kad norint laimėti reikia sugalvoti, kaip užpulti žmones nepasiruošusius. Tik tada bus galima juos užkariauti. Ir dar jis sako, kad patys priešai turi padėti.

— Penktoji kolona,— tarė mama.

— Taip. Urbis taip ir sako. Ir jie vis niekaip negalėjo sugalvoti, kaip užklupti Žemę iš netyčių ir užsitikrinti pagalbą.

— Nė kiek nesistebiu. Mes velnioniškai stiprūs,— nusijuokė mama, rinkdama indus nuo stalo.

Peliukė sėdėjo įsispoksojusi į stalą, tarytum būtų mačiusi jame visa tai, apie ką kalbėjo.

— Ir štai vieną dieną,— sušnibždėjo ji teatrališkai,— jie pagalvojo apie vaikus.

— Šit kaip!— džiugiai pasakė misis Moris.

— Jie pastebėjo, kad suaugę labai užsiėmę ir niekada nesižvalgo po rožių krūmais ir nenaršo žolės.

— Nebent kai grybauja arba uogauja.

— Paskui jis dar kalbėjo apie matavus.

— Matavus?

— Matavinus.

— Matavimus?

— Taip! Jų iš viso keturi. Ir dar kažką apie vaikus iki devynerių metų ir apie vaizduotę. Urbis baisiai įdomiai kalba.

Misis Moris pavargo klausytis.

— Ką gi, labai smagu. Betgi Urbis laukia. Jau vėlu, o tau dar prieš miegą reikia nusimaudyti. Taigi jei nori spėti atlikti tą savo įsiveržimą, tai greičiau bėk.

— Negi aš turėsiu maudytis?— susiraukė Peliukė.

— Žinoma. Kodėl vaikai taip nemėgsta vandens? Kodėl visais laikais jie negalėdavo pakęsti ausų plovimo?

— Urbis sako, kad man nebereikės praustis,— pareiškė Peliukė.

— Ar jis šitaip sako?

— Visiems vaikams pažadėjo. Daugiau jokių prausimųsi. Vakarais bus galima žaisti iki dešimtos, o šeštadieniais per televizorių vietoje vieno seanso galėsim žiūrėti du!

— Tegu tas gerbiamas Urbis netauškia niekų. Aš nueisiu pas jo mamą ir...

Peliukė priėjo prie durų.

— Su kai kuriais berniukais, pavyzdžiui, su Pitu Bricu ir Deilu Džeriku — tikra bėda. Jie jau dideli. Ir juokiasi iš mūsų. Blogiau negu tėvai. Jie nenori tikėti Urbiu. Ir pučiasi, kad jau dideli. Galėtų ir daugiau proto turėti. Patys visai neseniai buvo maži. Aš jų labiausiai nekenčiu. Pirmiausia sunaikinsim juos.

— O mane su tėte paskui?

— Urbis sako, kad jūs pavojingi. Žinai, kodėl? Todėl, kad netikite marsiečiais! Jie žada leisti mums valdyti pasaulį. Na, ne tik mums, bet ir kito kvartalo vaikams. Aš turbūt būsiu karalienė.— Ji atidarė duris.— Mama?

— Ką?

— Ką reiškia „logeka"?

— Logika? Tai, vaikeli, mokėjimas atskirti teisingus dalykus nuo neteisingų.

— Urbis ir apie tai kalbėjo. O kas yra „pagaulus"?

— Tai yra...— mama nuleido akis ir tyliai nusijuokė.— Tai yra vaikas, mano mieloji.

— Ačiū už pietus!— Peliukė išlėkė per duris, bet

paskui vėl kyštelėjo galvą.— Mama, aš pasistengsiu, kad tau nelabai skaudėtų, tikrai!

— Ačiū ir už tai,— atsakė mama.

Durys užsitrenkė.

Ketvirtą valandą suburzgė audiofonas. Misis Moris paspaudė mygtuką.

— Sveika, Helena!— pasakė ji.

— Sveika, Meri. Kas naujo Niujorke?

— Viskas po senovei. O Skrentone? Tu atrodai pavargusi.

— Tu irgi. Pati žinai, vaikai. Nėra per juos ramybės,— pasakė Helena.

Misis Moris atsiduso.

— Mano Peliukė tokia pat. Globalinis įsiveržimas.

Helena nusijuokė.

— Pas jus vaikai irgi žaidžia tą žaidimą?— paklausė.

— Viešpatie, žinoma. O rytoj bus geometrinis svaidymas ir mechaninės klasės. Negi ir mes tokios buvome vaikystėje?

— Dar blogiau. Žaisdavome japonus ir nacius. Nežinau, kaip tėvai su manimi susitvarkydavo. Buvau tikra neklaužada.

— Tėvai įpranta nieko nepastebėti.

Pauzė.

— Kas atsitiko, Meri?— paklausė Helena.

Prisimerkusi misis Moris iš lėto lyžtelėjo liežuviu apatinę lūpą, kažką mąstydama.

— Kas?— atsipeikėjo ji.— Ne, nieko. Aš tik užsigalvojau apie... apie nieko nepastebėjimą. Nekreipk dėmesio. Ką čia mudvi kalbėjomės?

— Mano Timas prarado galvą dėl kažkokio berniuko — rodos, Urbis vardu.

— Gal čia jų naujas slaptažodis. Peliukei jis irgi patinka.

— Tik pamanyk, net iki Niujorko nukeliavo. Matyt, vienas kitam perduoda. Kaip kokia epidemija. Aš kalbėjausi su Žozefina, tai jos vaikai — jie gyvena Bostone — eina iš proto dėl šito naujo žaidimo. Visa šalis apimta.

Tą valandėlę į virtuvę įlėkė Peliukė atsigerti.

— Na, kaip sekasi?

— Beveik viskas paruošta,— atsakė Peliukė.

— O kas čia?

— Jo-jo,— paaiškino duktė.— Žiūrėk.

Ji paleido rutuliuką ant gumelės, kuri išsitempė iki galo, ir... rutuliukas išnyko.

— Matei?— šūktelėjo Peliukė.— Op!— Sulenkusi pirštuką ji vėl iš kažkur susigrąžino rutuliuką.

— Parodyk dar sykį,— paprašė mama.

— Negaliu. Puolimo laikas — lygiai penktą. — Ir Peliukė išėjo mėsčiodama savo jo-jo.

Helena videotelefono ekrane nusijuokė.

— Šįryt Timas buvo atsinešęs panašų, bet kai aš susidomėjau, tai jokiu būdu nenorėjo rodyti. Paskui aš pamėginau, bet nieko neišėjo.

— Tu nepagauli,— pasakė misis Moris.

— Ką sakai?

— Ne, nieko. Aš apie kitką. O ko man paskambinai, Helena?

— Norėjau sužinoti, kaip tu kepi tą sluoksniuotą pyragą...

Iš lėto praėjo valanda. Pamažu geso diena. Mėlyname taikiame danguje leidosi saulė. Šešėliai ant žalių pievų ėmė ilgėti. Lauke vis netilo vaikų juokas ir šūkavimai. Kažkokia mergytė verkdama nubėgo tolyn. Misis Moris atidarė duris.

— Peliuke, ar čia Anė verkia?

Peliukė buvo pasilenkusi prie rožių krūmo.

— Taip. Jinai bailė. Daugiau su ja nebežaisim. Per didelė. Turbūt staiga išaugo.

— Tai negi todėl pravirko? Nesąmonė. Jeigu žmoniškai nepaaiškinsi, mieloji mano, tai tuoj pat eisi namo!

Peliukė staigiai atsigręžė nustėrusi ir suirzusi.

— Negaliu dabar. Jau tuoj pradėsim. Aš daugiau taip nedarysiu.

— Ar tu užgavai Anę?

— Ne, garbės žodis! Paklausk jos. Viskas dėl to, kad... jai paprasčiausiai kinkos ėmė drebėti.

Vaikai glaudžiu ratu buvo apstoję Peliukę, kuri susirūpinusi žiūrėjo į savo sudėliotus šaukštus ir kvadratinį įtaisą iš plaktukų ir vamzdžių.

— Čia ir čia,— murmėjo ji sau po nosimi.

— Kas nors neišeina?— paklausė misis Moris.

— Urbis įstrigo. Pusiaukelėj. Kad tik ištrauktume jį, tada jau būtų lengviau. Paskui jį ir kiti išlįstų.

— Gal aš galiu kuo padėti?

— Ne, mama, ačiū, aš pati.

— Na gerai, po pusvalandžio pašauksiu maudytis. Man jūs jau atsibodot.

Ji sugrįžo vidun, atsisėdo į elektrinį relakso krėslą ir gurkštelėjo alaus iš nepilno bokalo. Kėdė masažavo nugarą. Vaikai, vaikai... Jų meilė ir jų neapykanta eina greta. Čia myli, čia jau nekenčia. Keisti žmonės tie vaikai. Kažin, ar jie užmiršta, ar atleidžia už mušimą ir griežtus, šiurkščius paliepimus? Nežinia. Argi įmanoma užmiršti ir atleisti tiems, kurie tave valdo, tiems dideliems ir kvailiems diktatoriams?

Laikas bėgo. Lauke įsiviešpatavo neįprasta, įtempta tyla, kuri tolydžio vis gilėjo.

Penkta valanda. Kažkur namuose tyliai ir melodingai uždainavo laikrodis:

— Penkta valanda, penkta valanda! Žiopsoti nėra kada!— Ir nutilo.

Puolimo laikas.

Misis Moris sukikeno.

Kelyje suzvimbė automobilis. Misteris Morisas. Misis Moris nusišypsojo. Misteris Morisas išlipo iš automobilio, užrakino jį ir iš tolo pasveikino dukrą, vis dar užsiėmusią savo darbais. Peliukė net neatsisuko. Jis nusijuokė ir dar kiek pastovėjo, žiūrėdamas į vaikus.

— Sveika, brangioji.

— Sveikas, Henri.

Ji atsitiesė ir sėdėdama ant pat kėdės krašto įsiklausė. Vaikų balsų nesigirdėjo. Nė vieno balso.

Vyras iškratė pypkę ir prisikimšo tabako.

— Puiki dienelė. Gyvenk ir džiaukis.

Bzzz...

— Kas čia?— paklausė jis.

— Nežinau.

Staiga ji pašoko, jos akys išsiplėtė. Kažką norėjo sakyti, bet nepasakė. Juokinga. Pakrikę nervai.

— Ar vaikai ten nieko pavojingo neiškrės?— pagaliau ištarė jinai.

— Nieko jie ten neturi, tik vamzdžių ir plaktukų. O kodėl tu klausi?

— Jokių elektrinių prietaisų?

— Kad ne,— atsakė Henris,— aš žiūrėjau.

Ji nuėjo į virtuvę. Zyzimas nesiliovė.

— Vis tiek verčiau nueik ir pasakyk jiems, kad baigtų. Jau po penkių. Pasakyk, kad...— Jos vyzdžiai čia plėtėsi, čia siaurėjo,— ...kad atidėtų įsiveržimą iki rytojaus.— Ji nervingai nusijuokė.

Zyzimas vis stiprėjo.

— Ką jie ten daro? Iš tikrųjų einu pasižiūrėti.

Sprogimas!

Duslus smūgis sudrebino namą. Ir kituose kiemuose ir aplinkinėse gatvėse pasigirdo sprogimai.

Misis Moris nejučiomis suklykė.

— Į viršų!— sušuko ji, pati nesižinodama nei kam, nei kodėl. Gal viena akimi ką nors pastebėjo? Gal užuodė neįprastą kvapą ar išgirdo neįprastą garsą? Nebuvo laiko ginčytis su Henriu ir įtikinėti jį. Tegu sau mano, kad ji išsikraustė iš proto. Taip, išsikraustė iš proto! Šaižiai spiegdama ji puolė laiptais aukštyn. Nesuprasdamas, kas jai darosi, vyras pasileido iš paskos.— Į palėpę!— klykė ji.— Ten sprogo, ten!

Tai buvo tik apgailėtina dingstis priversti jį užlipti į palėpę. O viešpatie, kad tik jie suspėtų!

— Čia ne iš palėpės, čia iš lauko!— šaukė Henris.

— Ne ne!— Švokšdama ir gaudydama orą ji mėgino atrakinti palėpės duris.— Tuoj aš tau parodysiu, Henri. Tuoj parodysiu!

Pagaliau jie suvirto į palėpę. Ji užtrenkė duris, užrakino, o raktą nusviedė į patį tolimiausią kampą, užgriozdintą visokiu senu šlamštu.

Tada springdama ėmė iš eilės dėstyti visus tuos baisius dalykus. Nebegalėjo susivaldyti. Nesuvokiamas nerimas ir baimė, kaupusis visą popietę ir rūgusi kaip vynas, prasiveržė lauk. Visos smulkmenos, kurios per dieną pamažu jai vėrėsi ir ryškėjo, visos ją kankinusios spėlionės, kurias ji taip blaiviai, aiškiai ir protingai neigė,

atmetinėjo ir kritikavo, dabar tartum sprogo, sudrebindamos visą jos esybę.

— Na štai, na štai,— atsišliejusi durų proverksmiu kalbėjo ji.— Iki vakaro galime būti ramūs. Gal mums pavyks patyliukais išlįsti. Gal pavyks pabėgti!

Dabar jau Henris padūko, tik dėl kitos priežasties.

— Ar tau galvoj negerai? Kodėl numetei raktą? Na, žinai, mano brangioji!

— Taip, taip, aš kuoktelėjau, jeigu tau taip patogiau, tik pasilik čia su manim!

— Neįsivaizduoju, pro kur aš galėčiau iš čia išeiti!

— Tyliau. Jie išgirs mus. Ak viešpatie, jie mus suras...

Apačioje pasigirdo Peliukės balsas. Vyras suklusо. Viskas aplinkui zvimbė, šnypštė, kažkas spygčiojo ir kikeno. Prieškambaryje be perstojo, atkakliai, bauginamai skambėjo videotelefonas. „Ar tik čia ne Helena skambina?— pagalvojo Meri.— Ir tikriausiai dėl to, dėl ko aš ir manau".

Pasigirdo įeinančiųjų žingsniai. Sunkūs žingsniai.

— Kas ten vaikšto po mano namus?— piktai užriko Henris.— Kas ten apačioje trypia?

Sunkiai statomų kojų žingsniai. Dvidešimt, trisdešimt, keturiasdešimt, penkiasdešimt porų kojų. Penkiasdešimt žmonių įžengė į namus. Zvimbimas. Vaikų krizenimas.

— Čionai!— sušuko iš apačios Peliukė.

— Kas ten?— įtūžęs paklausė Henris.

— Ša! Oi, ne ne ne ne!— sušnibždėjo žmona įsikibdama į jį.— Tylėk dėl dievo meilės. Gal jie išeis.

— Mama?— pašaukė Peliukė.— Tėte?

Tyla.

— Kur jūs?

Sunkūs žingsniai, sunkūs, sunkūs, nežmoniškai sunkūs žingsniai artėja laiptais į viršų. Peliukė rodo kelią.

— Mama?

Tyla.

— Tėte?

Laukimas. Tyla.

Zvimbimas. Žingsniai palėpės link. Peliukė — pirmoji.

Palėpėje Morisai virpėdami prisiglaudė vienas prie kito. Elektrinis zvimbimas, keista šalta šviesa, staiga prasiskverbusi pro durų plyšį apačioje, nepažįstamas kvapas

ir svetimas, nekantrus Peliukės balsas pagaliau paveikė ir Henrį Morisą. Jis stovėjo šalia žmonos tylioje, tamsioje palėpėje ir drebėjo.

— Mama! Tėte!

Žingsniai. Tylus zurzenimas. Palėpės durų spyna ėmė lydytis. Durys atsivėrė. Tarpduryje stovėjo Peliukė, apsupta aukštų mėlynų šešėlių.

— Viens du trys — mama su tėte!— pasakė Peliukė.

1947

PĖSTYSIS

Labiau už viską Leonardas Midas mėgdavo ūkanotą lapkričio vakarą apie aštuonias išeiti iš namų į tylų miestą ir susikišęs rankas į kišenes žingsniuoti visiškoje tyloje per gruoblėtą betoninį šaligatvį, žengdamas per tarpuose kyšančią žolę. Sustojęs kryžkelėje, jis žvelgdavo į ilgas mėnesienos nušviestas gatves, svarstydamas, kurlink pasukus, nors apskritai — argi svarbu kur: juk šiame pasaulyje šį du tūkstančiai penkiasdešimt trečiųjų metų nuo Kristaus gimimo rudenį jis buvo vienas ar beveik vienas. Pagaliau jis apsispręsdavo ir nužygiuodavo pasirinkta gatve, o karštas jo kvapas rangydavosi šaltyje tarsi cigaro dūmai.

Kartais jis eidavo taip mylių mylias ir sugrįždavo namo tik pusiaunaktį. Eidavo pro namus ir namelius su tamsiais langais — atrodė, lyg eitum per kapines ir tik retkarčiais tartum jonvabaliai už langų sumirkčiodavo menki virpantys atšvaitai. Kai kur dar neužtrauktos užuolaidos ir kambario gilumoje, ant sienos, žiūrėk, ima ir sumirguliuoja pilkšvi šešėliai, o kitas langas dar atviras ir iš namo tartum iš rūsio pasigirsta šlamesys ir šnabždėjimas.

Leonardas Midas sustodavo, palenkdavo galvą į šoną ir klausydavosi, žiūrėdavo, o paskui tyliai patraukdavo tolyn per nelygų šaligatvį. Jau seniai jis suprato, kad eidamas pasivaikščioti turi apsiauti minkštapadžius batus, nes jeigu pradėtų kaukšėti kulnais, kiekvieno kvarta-

lo šunys sutiktų ir palydėtų jį nirtulingu lojimu, o visuose namuose sutarškėtų jungikliai ir languose sušmėžuotų veidai — jis išgąsdintų visą gatvę, vienišas keleivis, išėjęs pasivaikščioti ankstyvą lapkričio vakarą.

Tą kartą jis patraukė į vakarus, link nematomos jūros tolumoje. Oras net skimbčiojo nuo smagaus šaltuko, žnaibė nosį ir taip kaitino krūtinę, lyg ten Kalėdų eglutė būtų degusi: kvėpuojant liepsnelės čia įsižiebia, čia prigęsta, ir visos šakutės nematomo šerkšno apvilktos. Jam buvo malonu klausytis, kaip šiuršena rudens lapai nuo minkštapadžių jo batų žingsnių, tylutėliai švilpiniuoti kokią lėtą melodiją, retsykiais pasiimti nuo žemės lapą ir kur ne kur pasitaikančių žibintų šviesoje apžiūrinėti jo gyslelių raštą, uosti vytimo kvapą.

— Ei, jūs,— šnibždėjo jis namams apibus gatvės. — Kas šįvakar per ketvirtą, per septintą, per devintą kanalą? Kur šuoliuoja kaubojai? O iš už kalvos kas ten skuba pagalbon, ar ne Jungtinių Valstijų kavalerija?

Gatvė buvo tyli, ilga ir tuščia, ir tik jo šešėlis slydo per ją nelyginant vanago šešėlis per lauką. Jeigu jis dabar sustotų ir užsimerkęs labai ramiai, visai nejudėdamas stovėtų, tai jam pasivaidentų, kad jis pačiame viduryje nykios, šaltos, bevėjės Arizonos dykumos, kur per tūkstančius mylių nėra nė vieno namo ir tik išdžiūvusių upių vagos — gatvės — sudaro jam draugę.

— O dabar kas? — klausė jis namų, pasižiūrėjęs į laikrodį. — Pusė devynių? Pats laikas kelioms rinktinėms žmogžudystėms? Viktorina? Reviu? O gal scenoje besiverčiantis kūlio komikas?

Nejaugi kažkas tyliai nusijuokė mėnesienoje skendinčiame name? Jis palūkuriavo, bet daugiau nieko nebeišgirdęs nuėjo toliau. Beeidamas suklupo — šaligatvis čia buvo itin duobėtas. Grindinį gožė žolė ir gėlės. Jau dešimtį metų jis vaikšto ir naktimis, ir dieną — bus pražygiavęs tūkstančius mylių, bet niekada nebuvo sutikęs jokio žmogaus, nė vieno per visą tą laiką.

Jis priėjo tuščią kryžkelę su viadukais, kur kirtosi dvi pagrindinės magistralės, einančios per miestą. Dieną čia riaumodamas plūsta mašinų srautas, benzino kolonėlės dirba be atvangos, automobiliai tik zvimbia, lenkia

vienas kitą, stumdosi kaip skarabėjai, palengva smilkydami orą per išmetamųjų dujų vamzdį, čiuožia kiekvienas į savo tolimą tikslą. Bet dabar ir tos magistralės buvo nelyginant upės per sausrą — akmuo, vagos ir mėnesiena.

Jis pasuko į skersgatvį, norėdamas grįžti namo aplinkui. Kai iki namų buvo likęs koks kvartalas, iš už kampo staiga išniro mašina, apakindama ryškiu spindulių pluoštu. Jis sustingo tartum naktinė peteliškė, patekusi į apšviestą plotą, o paskui nesąmoningai pajudėjo į šviesą.

Metalinis balsas įsakė jam:

— Stok! Nė iš vietos! Nė žingsnio!

Jis stabtelėjo.

— Rankas aukštyn!

— Bet... — pradėjo jis.

— Rankas aukštyn! Kitaip šausim!

Be abejonės — policija, nors tai ir retas, neįtikėtinas dalykas. Juk mieste su trimis milijonais gyventojų tėra vienui viena policijos mašina! Pernai, du tūkstančiai penkiasdešimt antraisiais, rinkimų metais, policijos pajėgos buvo sumažintos ir iš trijų mašinų liko viena. Nusikaltimų vis mažėjo. Policijai nebebuvo kas veikti ir tik ši vienintelė mašina vis suko ratus tuščiomis miesto gatvėmis.

— Pavardė?

— Leonardas Midas.

— Garsiau!

— Leonardas Midas!

— Profesija? — metaliniu garsu sušnibždėjo mašina. Apakintas šviesos jis neįžiūrėjo, ar viduje yra žmonių.

— Turbūt turėčiau vadintis rašytoju.

— Be profesijos,— lyg pati sau pasakė mašina. Šviesa vis dar buvo įsibedusi jam tiesiai į krūtinę kaip adata į muziejaus kolekcijos vabzdį.

— Galima sakyti ir taip,— sutiko Midas. Jis jau metų metus nieko nerašė. Žurnalų ir knygų niekas nebepirko. Ir dabar, šį vakarą, visi sėdi namuose lyg kapų rūsiuose, pagalvojo jis, prisiminęs, ką mąstė prieš tai. Rūsiuose, menkai apšviestuose teleekrano šviesų, sėdi tartum negyvėliai, o pilkšvi ir margaspalviai atšvaitai bėga jų veidais, niekada nepaliesdami sielos.

— Be profesijos, — sušnypštė mechaninis balsas. — Ką

jūs veikiate gatvėje?

— Vaikščioju,— atsakė Leonardas Midas.

— Vaikščiojate!

— Paprasčiausiai vaikščioju,— ramiai atsakė jis, bet pajuto, kad kraujas dingsta jam iš veido.

— Vaikščiojate? Paprasčiausiai vaikščiojate, ir tiek?

— Taip.

— O kur vaikščiojate? Kam?

— Kvėpuoju grynu oru. Žvalgausi aplink.

— Kur gyvenate?

— Sent Džeimso gatvė vienuolika.

— Ar jūsų namuose yra oro, turite kondicionavimo įrengimus?

— Taip.

— Teleekraną irgi turite?

— Ne.

— Ne? — Stojo spragčiojanti tyla, kuri tarytum pati savaime kaltino.

— Ar jūs vedęs, misteri Midai?

— Ne.

— Nevedęs,— konstatavo policijos balsas už žlibinančio šviesos pluošto.

Mėnulis jau buvo pakilęs aukštai ir spindėjo skaisčiai tarp žvaigždžių, o namai stovėjo pilki ir tylūs.

— Niekas manęs nenorėjo, — su šypsena paaiškino Leonardas Midas.

— Tylėkit, kol niekas jūsų neklausia.

Leonardas Midas laukė stovėdamas šaltoje naktyje.

— Tai jūs paprasčiausiai vaikščiojate, misteri Midai?

— Taip.

— Bet jūs nepaaiškinote kokiu tikslu.

— Paaiškinau: noriu pakvėpuoti grynu oru, pasižvalgyti ir šiaip pramankštinti kojas.

— Ir dažnai jūs taip darote?

— Kas vakarą jau daug metų.

Policijos mašina stirksojo pačiame gatvės viduryje, o jos radijo gerklėje kažkas tyliai gargaliavo.

— Ką gi, misteri Midai,— pasakė ji.

— Viskas? — mandagiai pasiteiravo Midas.

— Taip,— atsiliepė balsas. — Prašom. — Kažkas atsi-

duso, kažkas spragtelėjo. Užpakalinės durelės plačiai atsivėrė. — Lipkite.

— Palaukite, bet juk aš nieko blogo nepadariau!

— Lipkite.

— Aš protestuoju!

— Misteri Midai!

Jis sunkiai pajudėjo iš vietos, tartum staiga būtų nusigėręs. Eidamas pro priekinį langą, žvilgtelėjo vidun. Kaip ir tikėjosi, priekinėje sėdynėje nieko nebuvo — mašinoje apskritai nieko nebuvo.

— Lipkite.

Jis įsikibo į dureles ir dirstelėjo į užpakalinę sėdynę; ten buvo nedidelė kamera — mažas juodas kalėjimas su grotomis. Kvepėjo plienu. Aitriai atsidavė dezinfekuojančiomis medžiagomis. Viskas pernelyg švaru, kieta, šalta. Nieko minkšto.

— Jeigu bent turėtumėte žmoną, kuri galėtų patvirtinti jūsų žodžius,— pasakė balsas,— bet...

— Kur jūs mane vežate?

Mašina dvejojo, tikriau, kažkur vos girdimai sudūzgė, paskui čekštelėjo, tartum giliai viduje iš perforatoriaus būtų nukritusi kortelė ir patekusi į elektroninio žvilgsnio akiplotį.

— Į Psichiatrijos centrą, tiriantį atavistinius polinkius.

Jis įlipo. Durys švelniai užsitrenkė. Policijos mašina nuriedėjo per nakties gatves, blykčiodama prislopintų žibintų šviesomis toli į priekį.

Netrukus jie pravažiavo pro vieną namą — vienui vienintelį namą visame mieste, kur nebuvo tamsos ir kur degė visos lempos, ir geltoni langų kvadratai ryškiai spindėjo, sleisdami šilumą vėsioje tamsoje.

— Čia mano namai,— pasakė Leonardas Midas.

Niekas jam neatsakė.

Mašina važiavo per tuščias gatvių senvages vis tolyn, palikdama už savęs tuščias gatves su tuščiais šaligatviais, kur per visą šaltą lapkričio naktį daugiau nebebus jokio judėjimo, jokio garso.

1951

ŠYPSENA

Eilė miesto aikštėje susidarė penktą ryto, kai dar nedegė šviesos ir toli aplinkiniuose kaimuose giedojo gaidžiai. Visur tarp griuvėsių kabojo tumulai rūko, bet dabar, apie septintą, kai prašvito, rūkas ėmė sklaidytis. Keliu po du ir po tris žmonės rinkosi į šventę.

Mažas berniukas stovėjo už dviejų vyriškių, kurie garsiai kalbėjosi, ir vaiskiame šaltame ore jų balsai skambėjo bene dvigubai garsiau. Mažylis trepsėjo iš šalčio kojomis, šildydamas savo kvapu paraudusias ir sutrūkinėjusias rankas ir žvelgdamas į begalinę eilę moterų ir vyrų su vienodais drabužiais iš purvinų maišų.

— Ei, vaike, ką tu čia taip anksti veiki? — paklausė žmogus, stovintis už jo.

— Stoviu eilėj,— atsakė tas.

— Verčiau bėk šalin ir užleisk vietą tam, kas išmano.

— Palik berniuką ramybėje,— staigiai atsisukęs pasakė vyras iš priekio.

— Aš pajuokavau,— tarė žmogus iš užpakalio ir uždėjo ranką berniukui ant galvos. Tas nepatenkintas nusipurtė ranką. — Aš tik pamaniau, kaip keista, kad vaikas taip anksti atsikėlė iš lovos.

— Galiu jums pasakyti, kad šitas berniukas — meno gerbėjas,— pasakė jo gynėjas, pavarde Grigsbis. — Kuo tu vardu, berniuk?

— Tomas.

— Mūsų Tomas spjaus taikliai ir švariai, ar ne, Tomai?

— Žinoma!

Per visą eilę nusirito juoko banga.

Ant kalniuko vyras pardavinėjo karštą kavą sutrūkusiuose puodeliuose. Įsižiūrėjęs Tomas pamatė nedidelę spiritinę lempelę, ant kurios aprūdijusiame katilėlyje burbuliavo viralas. Tai nebuvo tikra kava. Ją virė iš kažkokių uogų, augančių užmiesčio pievose, ir toks puodelis pilvui sušildyti kainavo vieną pensą. Bet nedaug kas jos pirkosi, nedaug kas buvo toks turtingas.

Tomas žiūrėjo priekin, kur už bombų išdaužytos mūrinės sienos prasidėjo eilė.

— Sako, jinai šypsosi,— prabilo berniukas.

— Aha, šypsosi,— pritarė Grigsbis.

— Sako, ji iš dažų ir drobės.

— Taigi. Todėl manau, jog tai ne originalas. Kažkur girdėjau, kad paveikslas buvęs tapytas ant medžio prieš daugybę amžių.

— Žmonės kalba, jai keturi šimtai metų.

— Gal ir dar daugiau. Niekas juk tikrai nežino, kurie dabar metai.

— Du tūkstančiai šešiasdešimt pirmi!

— Taip tik sakoma, vaikeli, taigi. Melas. Puikiausiai gali būti ir trys tūkstantieji arba penki tūkstantieji. Žemėje kurį laiką buvo siaubinga sumaištis. Ir dabar mums beliko šukės ir skeveldros!

Vilkdami kojas jie pamažu ėjo šaltu gatvės grindiniu.

— Už kiek laiko mes ją pamatysime? — nedrąsiai paklausė Tomas.

— Jau už kokių poros minučių. Ji aptverta prašmatnia tvorele: keturiais variniais strypais ir aksomine virvute — žmonėms sulaikyti. Ir įsidėk į galvą, Tomai, jokių akmenų. Mėtyti į ją akmenis — draudžiama.

— Gerai.

Pasilypėjusi į dangų saulė ėmė kaitinti, ir žmonės nusimetė savo murglinus apsiaustus ir nuzulintas kepures.

— Kodėl mes visi čia stovime eilėje? — staiga paklausė Tomas. — Kodėl visiems privalu spjauti?

Užuot pažvelgęs į berniuką, Grigsbis ėmė žiūrėti į saulę.

— Matai, Tomai, čia yra daug priežasčių. — Jis išsiblaškęs pasigraibė ranka kišenės, kurios jau kadai nebebuvo, ieškodamas cigaretės, kurios neturėjo. Tomas buvo matęs tą judesį daugybę kartų. — Tomai, viskas dėl neapykantos. Neapykantos viskam, kas buvo praeityje. Na sakyk, Tomai, kaip mes atsidūrėme tokioje padėtyje: miestai virtę griuvėsių krūvomis, keliai bombų išrausti, o kone pusė javų laukų naktimis nuo radioaktyvumo net švyti? Ar tai ne šlykštynė?

— Taip.

— Visada šitaip būna, Tomai: nekenti visko, kas tave sužlugdė ir sunaikino. Tokia žmogaus prigimtis. Galbūt tai neprotinga, bet, šiaip ar taip, žmogiška.

— Nėra beveik jokio gyvo ar negyvo daikto, kuriam mes nejaustume neapykantos,— pasakė Tomas.

— Taigi! Ak, tos klestinčios kompanijos, kadaise valdžiusios pasaulį! Dabar prašom pažvelgti į mus šį trečiadienio rytą: sustipę, pilvai prilipę prie nugarų, gyvenam visokiose olose, nerūkom, negeriam, neturim nieko, išskyrus savo šventes, Tomai, savo šventes.

Tomas prisiminė pastarųjų metų šventes. Prisiminė tuos metus, kai žmonės aikštėje plėšė ir degino knygas ir apgirtę kvatojosi. Prisiminė prieš mėnesį vykusią mokslo šventę — tada kažkas atbogino paskutinį automobilį ir visi traukė burtus, o laimingieji turėjo teisę vieną kartą trenkti į jį su kūju.

— Ar aš galiu užmiršti tą dieną, Tomai? Ar galiu ją užmiršti? Aš juk tąsyk gavau sukulti priekinį stiklą, ar girdi,— stiklą? Viešpatie, koks nuostabus garsas! Dzingt! Ir Tomui ausyse sužvangėjo žėrinčios dūžtančio stiklo šukės.

— O Bilis Hendersonas? Pameni, jam atiteko variklis. Oho, kaip jis tą variklį meistriškai sudorojo!

— Bet užvis smagiausia,— prisiminė Grigsbis,— kai buvo sugriautas fabrikas, vis dar mėginęs gaminti lėktuvus. Dieve mano, su kokiu džiaugsmu mes jį susprogdinom! Paskui suradom spaustuvę ir karinės amunicijos bazę ir abi kartu ištaškėm! Ar supranti, Tomai?

— Turbūt. — Berniukas ne visai suprato.

Buvo pats vidurdienis. Nuo kaitros iš suniokoto miesto ėmė kilti šleikštūs kvapai, o tarp griuvėsių sušmėžavo kažkokie padarai.

— Sakykite, ar tai jau niekada nebegrįš? — paklausė Tomas.

— Kas? Civilizacija? Niekas jos nenori. Aš tai jau ne!

— O aš būčiau nieko prieš, jeigu šis tas būtų išlikę, — pasakė žmogus, stovintis dar toliau eilėje. — Civilizacijoje būta ir grožio.

— Nesukite dėl to sau galvos! — sušuko Grigsbis. — Vis tiek nieko jau nebepadarysime.

— Ir vis dėlto,— pasakė tas kitas,— vieną dieną atsiras žmogus, turintis vaizduotę, ir viską pastatys į savo vietas. Įsidėmėkite mano žodžius. Žmogus, turintis širdį.

— Neatsiras,— nukirto Grigsbis.

— O aš sakau — atsiras. Žmogus, kurio siela bus jautri grožiui. Ir galbūt jis sugrąžins tam tikrą dalelę civilizacijos — tą dalelę, kuri leis mums gyventi taikiai.

— Bet pirmiau tu išgirsi apie karą!

— O gal šį kartą viskas bus kitaip?

Pagaliau jie priėjo didžiąją miesto aikštę. Iš toli į miestą jojo raitelis, laikydamas kažkokį lapą. Aikštės vidury buvo virve aptvertas plotelis. Tomas, Grigsbis ir visi kiti rinkdami seiles burnoje pamažu artėjo prie jo — susikaupę, nekantrūs, plačiai išplėtę akis. Tomo širdis daužėsi krūtinėje — smarkiai, karštai, o žemė svilinte svilino basus padus.

— Nagi, Tomai, nežiopsok!

Palei visus keturis tvorelės kampus stovėjo policininkai su geltonais raišteliais ant riešų, kurie bylojo juos turint valdžią. Jų paskirtis buvo neleisti svaidyti akmenų.

— Stok čia,— pasakė Grigsbis, kai jie priėjo prie pat, — kiekvienas dabar gali su ja atsiskaityti, aišku, Tomai? Na, ko delsi?

Tomas stovėjo prieš paveikslą ir ilgai į jį žiūrėjo.

— Tomai, spjauk!

Jo burna buvo sausa.

— Negaišk, Tomai! Na!

— Bet,— iš lėto pradėjo Tomas,— ji tokia graži!

— Gerai, aš spjausiu už tave! — tarė Grigsbis, ir jo seilės nuskriejo per saulėtą orą. Moteris portrete šypsojosi Tomui giedra paslaptinga šypsena, o jis plakančia širdimi žiūrėjo į ją, ir muzika skambėjo jam ausyse.

— Ji tokia graži,— pasakė jis.

— Na, paskubėk, kol policininkai...

— Dėmesio!

Eilė pritilo. Visi nustojo raginę Tomą, kad pasitrauktų, ir atsisuko į raitelį.

— Kaip tas paveikslas buvo vadinamas, sere? — tyliai paklausė berniukas.

— Paveikslas? Mona. Liza, regis taip, Tomai. Taip, Mona Liza.

— Pranešu,— pareiškė raitelis,— kad vyriausybės

potvarkiu šiandien vidurdieny portretas miesto aikštėje yra atiduodamas gyventojams, taigi visi gali dalyvauti jį sunaikinant...

Tomas sukliko, o minia įnirtingai šaukdama siūbtelėjo portreto link ir nešte nunešė jį pirm savęs. Garsiai dryksteIėjo plyštanti medžiaga. Policininkai davė į kojas. Įsiaudrinusi minia rėkė, iškeltos rankos tartum galybė alkanų paukščių kapojo portretą. Tomas pasijuto kone sugrūstas į draskomą paveikslą. Nesąmoningai mėgdžiodamas kitus, jis įsikibo į drobę, trūktelėjo, pajuto, kaip toji plyšta, paskui pargriuvo ir minios spardomas ir mindomas nusirito į patį kraštą. Kruvinas, suplėšytais drabužiais, jis matė, kaip senės kramto drobės skivytus, vyrai laužo rėmus, spardo skudurinį patiesalą ir drasko jį į smulkiausius skutelius.

Tiktai Tomas stovėjo nuošalyje — tylus kunkuliuojančioje aikštėje. Nuleidęs akis pažvelgė į savo ranką. Joje laikė sugniaužęs drobės gabalėlį, laikė prispaudęs prie nuogos krūtinės, kad niekas nepamatytų.

— Eikšen, Tomai! — šūktelėjo Grigsbis.

Nieko neatsakęs, Tomas verkdamas pasileido šalin. Išbėgo į sviedinių išraustą kelią, paskui patraukė per laukus, perbrido seklų upokšnį, nė karto neatsigręždamas, stipriai sugniaužęs kumštį, įkištą užantin.

Saulei leidžiantis jis pasiekė nedidelį kaimelį. Devintą valandą priėjo sugriautą namą. Šalimais, pusiau nugriuvusiame siloso bokšte, apdengtame iš viršaus, jis išgirdo šnopuojant savo artimuosius — mamą, tėvą ir brolį. Tylutėliai niurktelėjo pro mažas dureles ir dusdamas iš nuovargio paskubomis atsigulė.

— Tomai? — pašaukė mama iš tamsos.

— Kur buvai? — suburbėjo tėvas. — Rytą gausi lupti.

Kažkas įspyrė į šoną. Tai brolis, kuris likęs namie turėjo dirbti mažame jų sklypelyje.

— Miegot! — prislopintu balsu pasakė mama.

Dar vienas spyris.

Tomas gulėjo pamažu rimdamas. Aplink buvo tylu. Ranką tebelaikė prispaudęs prie krūtinės — stipriai, stipriai. Kokį pusvalandį jis užsimerkęs taip ir gulėjo. Paskui kažką pajuto. Tai buvo blyški šalta šviesa.

Mėnulis pakilo į patį vidurį dangaus, ir mažas pluoštelis šviesos, patekęs į siloso bokštą, lėtai sėlino per gulintį Tomą. Tik tada, ir nė sekundės anksčiau, jo kumštis atsileido. Iš lėto, atsargiai, vis pasiklausydamas miegančiųjų alsavimo, Tomas ištraukė ranką iš po drabužių. Nesiryždamas, užgniaužęs kvapą, palaukė, o paskui ištiesė pirštus ir išlygino mažulytį tapytos drobės gabalėlį.

Visas pasaulis miegojo mėnulio šviesoje.

Jo delne buvo šypsena.

Jis žvelgė į ją, apšviestą baltos vidurnakčio dangaus šviesos. Ir mintyse vis tyliai kartojo: šypsena, meilioji šypsena.

Prabėgo valanda, o jis vis dar matė ją, nors skiautelę buvo jau rūpestingai sulankstęs ir paslėpęs. Vos tik užsimerkia, iš tamsos išnyra šypsena. Jis matė ją, šiltą ir švelnią, ir tada, kai užmigo ir visas pasaulis nutilo, o mėnulis, nuplaukęs šaltu dangumi, pagaliau nusileido rytų pusėje.

1952

SKRAJŪNAS

Keturišimtaisiais mūsų eros metais palei Didžiąją kinų sieną turėjo valstybę imperatorius Juanas; jo žaliuojantys laukai, dosniai lietaus drėkinami, taikiai nokino būsimą derlių, ir žmonės, gyvenantys jo valdose, buvo nei per daug linksmi, nei per daug liūdni.

Tą ankstų antrojo naujųjų metų mėnesio pirmosios savaitės pirmosios dienos rytą, kai imperatorius Juanas vėduodamasis ir siurbčiodamas arbatą sėdėjo atstatęs veidą šiltam vėjui, per raudonai žydrą mozaikinį sodo takelį atbėgo šaukdamas tarnas.

— O imperatoriau, imperatoriau! Stebuklas!

— Taip,— atsakė imperatorius,— šiandien nuostabus oras.

— Ne ne — stebuklas! — pakartojo tarnas nuolankiai lankstydamasis.

— Ir arbata, kurią gurkšnoju, labai gardi — tikras stebuklas.

— Ne ne, jūsų prakilnybe.

— Mėginsiu atspėti. Patekėjo saulė ir išaušo nauja diena. Arba tai, kad jūra tokia mėlyna. Štai kur pats nuostabiausias stebuklas.

— Jūsų prakilnybe, žmogus danguje!

— Kas? — imperatoriaus vėduoklė stabtelėjo.

— Aš mačiau žmogų ore, žmogų, skrendantį su sparnais. Iš padžių išgirdau danguje balsą, pakeliu akis, žiūriu — padangėje plasnoja drakonas su žmogumi nasruose, drakonas iš popieriaus ir bambuko, nudažyto saulės ir žolės spalva.

— Dabar ankstus metas,— tarė imperatorius,— ir tau dar ne visi miegai išlakstė.

— Metas ankstus, bet ką aš mačiau, tai jau mačiau! Eikime kartu, ir jūsų prakilnybė pats galėsite įsitikinti!

— Sėskis arčiau,— pasakė imperatorius. — Išgerk arbatos. Jeigu tai iš tikrųjų tiesa, skrendantis žmogus turėtų labai keistai atrodyti. Tau dabar reikia viską permąstyti. O man — nuteikti save tokiam reginiui.

Juodu gėrė arbatą.

— Meldžiu paskubėti,— nebeištvėrė tarnas, — jis gali nuskristi.

Imperatorius atsistojo ir susimąstęs tarė:

— Dabar gali rodyti, ką tu ten pamatei.

Jie nuėjo į sodą, paskui pasuko per žaliuojančią pievą, perėjo tiltuką, po to giraitę ir užkopė ant kalvelės.

— Štai! — pasakė tarnas.

Imperatorius pakėlė akis į dangų.

O danguje, aukštai, kad vos buvo girdėti, juokėsi žmogus; tas žmogus su skaisčiais popieriniais drabužiais, su sparnais iš bambuko stiebų ir ilga geltona uodega sklandė sau tartum didžiausias iš visų pasaulio paukščių, tartum naujas neregėtas drakonas prieštvaninių drakonų žemėje.

Vėsus rytmečio vėjas atnešė iš aukštybių jo šūksnį:

— Aš skrendu! Aš skrendu!

Tarnas pamojo jam:

— Taip taip!

Imperatorius Juanas nė nekrustelėjo. Tik pažvelgė į Didžiąją kinų sieną, jau matomą, rūkams išsisklaidžius virš žaliuojančių kalvų tolumoje,— tą nuostabią mūro gyvatę, didingai vinguriuojančią per visą kraštą. Įstabiąją sieną, per amžius gynusią juos nuo priešų antpuolių ir nesuskaičiuojamą daugybę metų saugojusią jų taiką ir ramybę. O štai ir bundantis miestas, sergstimas upės, kelio ir kalno.

— Sakyk,— paklausė jis tarno, — ar daugiau kas matė šitą skraidantį žmogų?

— Tik aš vienas, jūsų prakilnybe,— atsakė tarnas šypsodamasis dangui ir vis mojuodamas.

Imperatorius valandėlę stebeilijo į dangų, paskui paliepė:

— Pašauk. Tegu jis nusileidžia pas mane.

— Ei, leiskis, leiskis! Tave nori pamatyti imperatorius! — susidėjęs delnus prie burnos ėmė šaukti tarnas.

Kol skrajūnas sklendė žemyn, imperatorius apsižvalgė po apylinkes. Laukuose užmatė ankstyvą kaimietį, kuris užvertęs galvą spoksojo į dangų, ir įsidėmėjo tą vietą.

Skrajūnas nutūpė — sušiugždėjo popieriniai drabužiai, sugurgždėjo bambuko sparnai. Svyruodamas nuo savo naštos, bet labai išdidus, jis priėjo prie senojo imperatoriaus ir vargais negalais nusilenkė.

— Ką tu padarei? — įsakmiai paklausė imperatorius.

— Aš skraidžiau danguje, jūsų prakilnybe,— atsakė žmogus.

— Ką tu padarei? — pakartojo klausimą imperatorius.

— Aš ką tik pasakiau,— sušuko žmogus su sparnais.

— Tu man ničnieko nepasakei. — Imperatorius ištiesė liesą ranką ir pačiupinėjo švelnų įtaiso popierių ir kilį nelyginant paukščio krūtinkaulis. Jis kvepėjo vėsa ir vėju.

— Ar ne gražus, jūsų prakilnybe?

— Taip, per daug gražus!

— Vienintelis pasaulyje! — nusišypsojo žmogus. — Ir jį išradau aš.

— Vienintelis pasaulyje!

— Galiu prisiekti!

— Kas dar apie jį žino?

— Niekas. Netgi mano žmona, ji pamanytų, kad aš kuoktelėjau nuo saulės. Ji nusprendė, kad aš darau aitvarą. Šiąnakt atsikėliau ir nuėjau toli į kalnus. O kai papūtė ryto vėjai ir patekėjo saulė, įsidrąsinau, jūsų kilnybe, ir nušokau nuo uolos! Ir nuskridau! Bet mano žmona nieko nežino.

— Tuo jai geriau,— pasakė imperatorius. — Eime.

Jie patraukė atgal į rūmus. Saulė jau buvo aukštai, ir žolė gaiviai kvepėjo. Imperatorius, tarnas ir skrajūnas sustojo dideliame sode.

Imperatorius pliaukštelėjo delnais.

— Ei, sargyba!

Atbėgo sargybiniai.

— Čiupkite šitą žmogų.

Sargybiniai sugriebė skrajūną.

— Pakvieskite budelį,— paliepė imperatorius.

— Ką tai reiškia? — pasibaisėjęs suriko skrajūnas. — Ką aš padariau? — Ir pratrūko taip karčiai raudoti, kad net jo popieriniai įtaisai čežėjo.

— Šitas žmogus sukūrė mašiną,— tarė imperatorius, — ir dar klausia mūsų, ką jis padarė. O pats nežino. Kad tik ką nors išradus, o kodėl ir kokiam tikslui — nesvarbu.

Atbėgo budelis su aštriu sidabro kirviu. Nuogos raumeningos rankos laukė pasiruošusios, veidą dengė balta bejausmė kaukė.

— Luktelkit,— pasakė imperatorius ir pasisuko į šalimais stovintį stalą, ant kurio buvo padėtas jo paties sukurtas mechanizmas. Imperatorius nusiėmė nuo kaklo mažulytį aukso rakčiuką. Įkišo tą rakčiuką į mažulytį dailų mechanizmą ir prisuko. Paskui paleido.

Tai buvo sodas, padarytas iš metalo ir brangakmenių. Mažulyčiuose metaliniuose medeliuose čiulbėjo paukščiukai, po miniatiūrinius miškus vaikščiojo vilkai, mažulyčiai žmogiukai čia išbėga į saulės apšviestus lopinėlius, čia vėl sugrįžta šešėlin, vėduodamiesi miniatiūrinėmis vėduoklėmis, klausydamiesi paukštelių giesmių palei neįtikėtinai mažus, bet čiurlenančius fontanus.

— Argi ne nuostabu? — paklausė imperatorius. — Jeigu pasiteirautumėt manęs, ką aš čia padariau, tai aš puikiausiai galėčiau paaiškinti. Aš padariau, kad pauk-

ščiai giedotų, miškai oštų, žmonės vaikštinėtų pamiškėmis ir džiaugtųsi žaluma, pavėsiu ir giesmėmis. Štai ką aš padariau!

— Bet imperatoriau! — parklupęs ant kelių ir apsipylęs ašaromis ėmė maldauti skrajūnas. — Aš irgi padariau panašų dalyką! Aš atradau grožį! Aš nuskriejau su ryto vėju. Iš viršaus mačiau miegančius namus ir sodus. Jaučiau jūros kvapą ir netgi mačiau ją už kalnų iš savo aukštybių. Sklandžiau kaip paukštis, ak, negaliu apsakyti, kaip tenai gražu, padangėje, kai aplink tave švilpia vėjas ir neša čia kaip plunksnelę, čia kaip vėduoklę, o kad žinotumėt, kaip rytą kvepia dangus! Koks jautiesi laisvas! Tai nuostabu, imperatoriau, tai irgi nuostabu!

— Taip,— liūdnai tarė imperatorius,— žinau. Nes aš jaučiau, kaip man širdis krūtinėje suspurdėjo, išvydus tave ore. „Ką jauti būdamas tenai? — klausiau aš savęs. — Koks įspūdis? Kaip atrodo iš viršaus du tolimi upokšniai? O kaip mano namai ir tarnai? O skruzdės? O tebemiegantys miestai tolumoje?"

— Tai pasigailėk manęs!

— Bet kartais, — pasakė imperatorius dar liūdniau nei pirma, — reikia atsižadėti kiek nors grožio, jeigu nori išsaugoti tą grožį, kurį jau turi. Aš nebijau tavęs, bet bijau kito žmogaus.

— Kokio žmogaus?

— Kito žmogaus, kuris pamatęs tave pasidirbs štai tokį įtaisą iš ryškiaspalvio popieriaus ir bambuko. Bet to kito žmogaus veidas bus piktas ir širdis pikta, ir grožio nebeliks. Štai to žmogaus aš ir bijau.

— Bet kodėl? Kodėl?

— Kas gali būti tikras, kad vieną dieną va šitoks žmogus, su šitokiu popieriaus ir bambuko įtaisu pakilęs į dangų, nepradės mėtyti akmenų ant Didžiosios kinų sienos? — paklausė imperatorius.

Niekas nesujudėjo ir nepratarė nė žodžio.

— Nukirsti galvą, — paliepė imperatorius.

Budelis užsimojo sidabro kirviu.

— Sudeginkite aitvarą ir išradėjo kūną, o pelenus palaidokit kartu,— įsakė imperatorius.

Tarnai pasišalino vykdyti paliepimo.

Imperatorius atsisuko į savo tarną, kuris jam buvo parodęs skraidantį žmogų.

— Laikyk liežuvį už dantų. Tai buvo sapnas. Pats liūdniausias ir nuostabiausias sapnas iš visų. Ir tam kaimiečiui, ten toli lauke, kurs irgi matė, pasakyk tegu verčiau mano, jog tai buvo tik regėjimas. Jeigu kas nors sužinos apie skrajūną bent žodį, judu abu mirsit tą pačią valandą.

— Jūs kilnios širdies, imperatoriau.

— Ne, aš nesu kilnios širdies,— atsakė senasis valdovas. Už sodo tvoros sargyba degino stebuklingą popieriaus ir bambuko mechanizmą, kvepiantį rytmečio vėju. Į dangų kilo juodi dūmai.— Tik labai sutrikęs ir išsigandęs. — Sargybiniai kasė nedidelę duobelę pelenams supilti. — Ką reiškia vieno žmogaus gyvenimas prieš milijonus kitų gyvenimų? Ši mintis turėtų suteikti man paguodos.

Imperatorius nusiėmė nuo kaklo rakčiuką ir dar kartą prisuko pasakišką miniatiūrinį sodą. Jis stovėjo ir žiūrėjo tolyn į Didžiąją kinų sieną, taikų miestą, žalius laukus, upes ir upokšnius. Paskui atsiduso. Mažulytis sodelis, sukamas subtilaus nematomo mechanizmo, atgijo: mažulyčiai žmogeliukai vaikštinėjo miškais, mažulytės lapės tviskančiu kailiuku liuoksėjo per saulės nutviekstas laukymes, o tarp mažulyčių medžių skraidė smulkučiai giesmininkai, žydri ir geltoni, vis skraidė ir skraidė, skraidė ir skraidė po tą nedidelį dangų.

— Ak,— pasakė imperatorius užsimerkdamas,— tu tik pažvelk į paukščius, pažvelk į paukščius!

1953

GERIAUSI LAIKAI

Tai buvo geriausi laikai, tai buvo blogiausi laikai, tai buvo išminties amžius, tai buvo kvailybės amžius... tai buvo šviesos metai, tai buvo tamsos metai... mums viskas buvo prieš akis, mums nieko nebuvo prieš akis...

Grintaune Ilinojaus valstijoje buvo 1929 metų vasara, man, Dagui Spoldingui, ką tik sukako dvylika. Apkvai-

tusiame nuo karščio mieste, nei gerame, nei blogąme, pasiutusiai tvankiame, po medžiais gulėjo vaikai ir šunys ant pilvų kaip ant pagalvių, ir medžiai juos čiūčiavo, beviltiškai šiuršendami lapais: „Daugiau nieko niekada nebeatsitiks". Visame mieste nebuvo jokio judesio, išskyrus nebent lašus, teškančius tirpstant didžiuliam sulig karstu ledo luitui geležies dirbinių krautuvėlės vitrinoje. Ir nebuvo nė vieno sušalusio žmogaus, išskyrus nebent mis Frostbait, keliaujančio iliuzionisto asistentę, įspraustą į tą luitą, į išdubą, išskaptuotą pagal jos ūgį. Štai jau trys dienos ji guli ten visų akivaizdoje, jau trys dienos, kaip žmonės tvirtina, nekvėpuoja, nevalgo, nekalba. Pastaroji aplinkybė moteriai, man regis, turėtų būti tikra kančia.

Ir vis dėlto per patį šitos ilgos, laukimu alsuojančios popietės įkarštį šis tas atsitiko. Šuva staiga atstūmė mane ir atsitūpė suklusęs — liežuvis nukaro tartum nerūpestingai parišto kaklaryšio galas, rudos akys pastėrusios įsispoksojo į tolumą. Kažkur ten, prie depo, tarp įkaitusių šlako krūvų, oriai pūkšėdamas ir kaukdamas karšta tepaluota gerkle, apsuptas džergesio išniro traukinys. Iš traukinio išlipo žmogus. Ir aš, drybsodamas ant žemės prie senelio namų rūsio, išgirdau tolimus žingsnius, kurie vis artėjo ir pagaliau sustojo prie iškabos „Nakvynė ir maistas". Atsimerkęs pamačiau, kaip jis lipa laiptais — švytruojanti lazdelė ir lagaminas, ilgi kaštoniniai, daiktais žilstelėję plaukai, šilkiniai ūsai ir smaila barzdelė, o apie galvą tartum paukščių būrelis plevena pagarbumo aureolė. Prieangyje jis sustojo ir nužvelgė Grintauną.

Galbūt tolumoje jis išgirdo dūzgimą iš kirpyklos, kur misteris Vineskis, būsimasis jo priešas, pranašo mina rantė gauruotas galvas ir zirzino elektrinę mašinėlę? Galbūt jis girdėjo, kaip tolumoje, tuščioje bibliotekoje, lengvais saulės spindulių pluoštais slydo žemyn auksinės dulkės, o kamputyje skrebeno ir skrebeno plunksna tyli moteris, tartum oloje lindinti vieniša nebyli pelė? Ji taipogi įžengs į šito naujo žmogaus gyvenimą. Gal jis iš tiesų girdėjo savo lemtį? O kol kas nepažįstamasis nusigręžė nuo savo ateities ir išvydo dabartį — mane,

kaip mudu su šunimi atsistojome nuo žemės, žiūrėdami į jį, svečią iš praeities.

— Dikensas! — pamojo jis man ranka. — Mano pavardė Čarlsas Dikensas!

Durys užsitrenkė. Ir kai aš, įlėkęs iš paskos, irgi trenkiau durimis, jis jau buvo viduje su senele ir rašėsi į nuomininkų knygą. Užgniaužęs kvapą aš spoksojau į pavardę, kurią jis taip aiškiai išraitė popieriuje.

— Čarlsas Dikensas,— išslebezavo atvirtusias raides senelė, per visą gyvenimą neperskaičiusi nė vienos knygos. — Graži pavardė.

— Graži?! — surikau aš. — Po šimts keturiolika! Tai garsi pavardė! Bet aš tikrai maniau...

— Taip? — svečias, kuriam buvo jau arti šešiasdešimties, atsisuko, ir aš pamačiau jo akis, tokias pat švelnias kaip šuns.

— Aš maniau, kad jūs...

— Miręs! — Čarlsas Dikensas nusijuokė. — Nieko panašaus! Gyvas ir sveikas! Labai džiaugiuosi sutikęs čia skaitytoją, gerbėją ir žinovą.

Ir štai mes jau lipame į viršų: senelė neša švarią patalynę, aš — lagaminą, o visų priekyje plaukia tikras laivas — mano senelis.

— Seneli,— sakau, įsivaizduodamas, kaip jis sutriks, — susipažink, čia — Čarlsas Dikensas!

Senelis stipriai suėmęs papurtė svečio ranką.

— Nikolo Niklbio draugas — mūsų visų draugas! Dikensą suglumino tokia tirada, tačiau jis bemat atsipeikėjo, tarė: „Dėkoju, sere" ir vėl ėmė lipti laiptais aukštyn, o senelis mirktelėjo man, įžnybo į skruostą ir nuėjo sau, palikęs mane stovėti išsižiojusį.

Kol senelė triūsė svečiui skirtame kambaryje, Dikensas nusitraukė nuo pečių sunkų, beveik žieminį apsiaustą ir linktelėjo galva į lagaminą:

— Statyk bet kur, man vis tiek, mažyli. Tu nieko prieš, jeigu aš vadinsiu tave Mažyliu? Ojojoj, Mažyli, aš, rodos, kažkur nudėjau savo bloknotą ir pieštuką. Ar tu negalėtum...

— Galėčiau! — Ir aš bemat sugrįžau su bloknotu ir su „Taikondiroga Nr 1".

Dikensas lėtai apsisuko aplink, žiūrėdamas į lubas, ant kurių mirgėjo ryškūs atšvaitai.

— Aš keliavau dvi dienas ir dvi naktis ir kelyje kai ką sumaniau. Bastilijos diena — ar girdėjai apie ją, Mažyli? Iki Bastilijos dienos naujoji knyga turi išplaukti į platųjį vandenyną. Ar padėsi man išgriauti revoliucijos doko uždorius, Mažyli? Padėsi?

Aš lyžtelėjau pieštuko galą.

— Puslapio viršuje: pavadinimas. Pavadinimas. Pavadinimas. — Jis susimąstė — užsimerkęs, glostydamas skruostą. — Mažyli, nagi duok kokį nors gerą nenuvalkiotą pavadinimą romanui, kurio veiksmas vyksta pusiau Londone, pusiau Paryžiuje...

— Pasa... — surizikavau.

— Na?

— Pasakojimas... — variau aš.

— Na na? — nekantriai paragino.

— Pasakojimas apie du miestus?

— Būtent! Ponia, jūsų berniukas labai protingas.

Senelė pasižiūrėjo į mane kaip į kokį nepažįstamą, paskui išdaužė ir išpureno pagalvę.

— Rašyk, Mažyli,— pasakė Dikensas,— rašyk, kol neužmiršai: „Pasakojimas apie du miestus". Dabar per vidurį lapo: „Pirmoji knyga: Grįžimas į gyvenimą. Pirmas skyrius: Tie laikai".

Aš parašiau. Senelė pakabino švarius rausvus rankšluosčius. Dikensas prisimerkė, kažką subambėjo po nosimi, atsigręžė į mane ir užtraukė nelyginant kokią giesmę:

— Tai buvo geriausi laikai, tai buvo blogiausi laikai, tai buvo išminties amžius, tai buvo kvailybės amžius, tai buvo tikėjimo epocha, tai buvo netikėjimo epocha, tai buvo šviesos metai, tai buvo tamsos metai, tai buvo vilčių pavasaris, tai buvo...

— Viešpatie,— pasakė senelė,— kaip gražiai jūs kalbate.

— Ačiū, ponia,— linktelėjo autorius. — Mažyli, kur aš sustojau?

— Nevilties žiema,— atsakiau.

Kai atėjau į valgomąjį su šlapiomis rankomis ir drėg-

nais plaukais, ką tik susišukavęs, visi jau sėdėjo prie stalo.

— Še tai tau,— pasakė senelė, statydama dubenį su troškinta vištiena. — Jau seniai nebuvai pavėlavęs prie stalo.

— Jeigu jūs žinotumėt! — pasakiau. — Kur tik aš šiandien nebuvau! Luvro diližane, važiuojančiame į Luvrą! Paryžiuje! Tiek apkeliavom, kad net ranka nutirpo.

— Paryžius? Luvras? Ranka nutirpo? — Gyventojai įsistebeilijo į mane.

— Jis nori pasakyti — su Dikensu,— paaiškino senelis.

— Su Dikensu? — perklausė seniausias mūsų gyventojas kirpėjas Vineskis.

— Mums didelė garbė,— senelis išdidžiai atsipjovė gabaliuką vištienos,— kad mūsų namuose apsigyveno rašytojas, kuris pradeda rašyti naują knygą, ir Dagas — jo sekretorius. Teisybė, Dagai?

— Visą dieną plušom, ketvirtis jau yra! — pareiškiau aš.

— Dikensas! — suriko Vineskis. — Na jau na, negali būti, kad jūs patikėjot...

— Aš tikiu,— tarė senelis,— ką man žmogus sako, kol jis nepasako ko nors kitko. Tada tikiu kitkuo.

— Apsišaukėlis,— purkštelėjo kirpėjas.

— Žmogus,— pasakė senelis. — Į mūsų namus atėjo gerbiamas žmogus. Jis sakosi esąs Dikensas. Jo tokia pavardė, kitos aš nežinau. Prasitarė rašąs knygą. Eidamas pro jo kambarį dirstelėjau vidun — taip, iš tiesų rašo knygą. Tai ką, bene turėčiau jam uždrausti? Juk iš visko matyti, kad jam būtinai reikia parašyti šitą knygą...

— „Pasakojimą apie du miestus",— pasufleravau aš.

— „Pasakojimą apie du miestus",— pakartojo senelis. — Niekada neklauskite rašytojo, jokio rašytojo pasaulyje, kam jis rašo, kodėl jis rašo, iš kur jis atvyko, kur keliauja. Ateis metas, pats pasakys.

— Na, bet ar jūs sveiko proto, ar ne? — sudejavo Vineskis.

— Ššš! — sušnypštė senelė.

Mat laiptais leidosi jis pats ir štai jau pasirodė valgomajame, priėjo prie pietų stalo,— ilgais plaukais, smaila barzdele, šilkiniais ūsais. Priėjęs linktelėjo ir nusišypsojo tartum koks lektorius auditorijai. Senelis atsistojo ir maloniai tarė:

— Ponios ir ponai, tai mūsų naujasis gyventojas ir, mes tikimės,— draugas. Susipažinkite: misteris Dikensas. Gerbiamas misteri Dikensai, sveiki atvykę!

Tai bent gyvenimėlis prasidėjo! Nebuvo dienos, kad aš iš pat ryto nebūčiau prisistatęs pas Dikensą ir prasėdėjęs iki pietų, rašydamas, ką jis diktuoja. Mudu keliaudavome iš Paryžiaus į Londoną ir vėl atgal į Paryžių, sustodami tik papusryčiauti ar išgerti limonado, o po sumuštinių su kiaušiniene — vėl į Londoną. Ir aš, Čarlso Dikenso sekretorius iš Grintauno Ilinojaus valstijoje, buvau laimingas, juk pats užaugęs svajojau būti rašytoju, o dabar geriausias iš jų atveria man didžiąją paslaptį. Tiktai misteris Vineskis, kirpėjas, kėlė man nerimą, mano draugas, mano didvyris Vineskis, kurio darbu aš negalėdavu atsigėrėti — vaizdakalys, ir tiek. Anksčiau aš pusę vasaros praleisdavau jo kirpykloje, žiūrėdamas, kaip iš baidyklių jis padaro princus — tai bent meistras! O dabar, regis, taip užsižiūrėjau į Londoną ir Paryžių, kad užmiršau grožėtis Vineskiu ir jo stebuklais. Ir Vineskis — dabar aš tą puikiai suprantu — kas vakarą grįžęs namo, rasdavo prie stalo tą ilgaplaukį rašeivą, kuriam jau seniai buvo metas apsikirpti, o šalia jo pamatydavo mane, žiūrintį į savo dievaitį ištikimo šuns akimis.

Ir štai kartą vakare, po kokio mėnesio nuo to laiko, kai mes pradėjome „Pasakojimą apie du miestus", Vineskis bevalgydamas staiga pašoko, bedė pirštu į Dikensą ir išrėžė:

— Jūs, gerbiamasai, esate sukčius ir nevidonas. Jūs joks Čarlsas Dikensas. Man dingojasi, kad jūs — Raudonasis Džo Paikas iš Vilkisboro, ieškomas policijos už klastotes, arba Bilis Hameris iš Hornbilio Arkanzaso valstijoje, gaudomas už nešvarius darbelius ir smulkias vagystes. Tačiau kad ir kas, kad ir koks jūs būtumėt, aš jums nebeleisiu daugiau kvaršinti galvos šitam ber-

niukui ir tyčiotis iš mūsų pasitikėjimo — duodu jums dvidešimt keturias valandas, ir kad jūsų nė kvapo šiame mieste nebeliktų, antraip iškviesiu policijos viršininką ir paprašysiu jumis pasidomėti. Arba jūs, arba aš, gerbiamasai,— vienas iš mudviejų turi palikti šiuos namus. Atleiskite, seneli ir senele Spoldingai, bet aš nebegaliu tylėti! Man įgriso klausytis kalbų apie romanų rašymą, kai tie romanai parašyti jau prieš šimtą su viršum metų! Pasitraukit nuo stalo, gerbiamasai, kitaip aš trenksiu jums antausį!

— Misteri Vineski! — išgąstingai šūktelėjo senelis stodamasis.

— Pone,— ramiai tarė Čarlsas Dikensas taipogi stodamasis,— misteris Vineskis sako tiesą. Atrodo, man metas pasitraukti, nes, kaip matau, visų kantrybė, supratimas ir atlaidumas galutinai išseko.

— Misteri Dikensai! — surikau aš.

Tačiau nespėjau jo sustabdyti — viršuje jau trinktelėjo durys, ir visi sėdėjo tartum apkurtinti, o Vineskis sumišęs knebinėjo šakute po lėkštę.

Aš užlipau į viršų ir pasibeldžiau į duris, bet jos buvo užrakintos. Dikensas buvo viduje, tačiau kad ir kiek beldžiau, neatsiliepė.

Vėlai vakarę Vineskis išėjo pasivaikščioti, niekam nepasakęs, kur eina, ir ilgai negrįžo.

— Tegu mane skradžiai,— nusileidęs į priebutį pasakiau seneliui, kuris sėdėjo vienas ir papsėjo pypkę. — Kvieskite meistrą. Viskas baigta.

Senelis nieko neatsakė, ilgai tylėdamas rūkė, pagaliau prabilo:

— Teks tau pačiam pameistrauti, Dagai.

— Nesuprantu.

— Per patį kautynių įkarštį nuo vieno generolo tu persimetei prie kito, ir dabar vienas iš generolų pyksta. Vargu ar jis supranta, ko pyksta, bet kad supyko, tai jau tikrai, ir jaučiasi nuskriaustas.

— Tai bent tokelės! — aš beviltiškai palingavau galvą. — Bet dabar galėčiau to Vineskio neapkęsti.

— Nereikia. Tu šlavei plaukus nuo jo kirpyklos grindų. Dabar droži pieštuką plaukais apsileidusiam ro-

manistui. Vineskis? Jis neturi nei žmonos, nei šeimos, tik savo darbą. Bevaikiam žmogui, nors jis apie tai nė nenutuokia, norisi pasaulyje ką nors turėti. O tu, Dagai, palikai jį vieną.

— Aš... — staiga užsikirtau, ir akys kažko pradėjo blogai matyti. — Rytoj nuplausiu kirpyklos langus ir visą išblizginsiu.

Senelis palinksėjo galvą.

— Žinau, kad tu tą padarysi, vaikeli.

Naktį negalėjau sumerkti akių. Miesto laikrodis išmušė dvylika, paskui dvi ir galop tris. Staiga išgirdau tylų verksmą ir išėjau į koridorių pasiklausyti prie mūsų gyventojo durų.

— Misteri Dikensai? — Aš paklebenau duris. Jos buvo neužrakintos.

Verksmas nesiliovė, tik jį tartum prislopino prie burnos prispaustos rankos.

— Misteri Dikensai? — Aš ryžausi praverti duris.

Jis gulėjo apšviestas mėnesienos — ašaros srūte srūva, akys įbestos į lubas, guli ir nejuda.

— Misteri Dikensai?

— Čia tokio nėra, — tarė jis. Ir sumaskatavo galva. — Nėra tokio šiame kambaryje, ant šitos lovos, šitame pasaulyje.

— Jūs,— pasakiau aš,— jūs — Čarlsas Dikensas.

— Laikas tau būtų suprasti,— atsakė jis beveik ramiu, tik šiek tiek virpančiu balsu,— jau trys valandos.

— Aš noriu pasakyti jums štai ką,— pradėjau. — Kiekvieną dieną mačiau jus rašant. Kiekvieną naktį girdėjau jus kalbant.

— Tikrai tikrai.

— Baigęs vieną knygą, tuoj pradedate kitą, ir rašysena jūsų kaligrafiška.

— Taip ir yra,— linktelėjo jis. — Taigi, taip ir yra.

— Tai va! — Aš apėjau apie jo lovą. — Tad kurių galų dabar jūs atgailaujate ir graužiatės — jūs, pasaulinio garso rašytojas?

— Tu žinai ir aš žinau, kad aš — misteris Niekas iš Niekur, keliaujantis į Amžinybę su užgesusiu žibintu ir be vienui vienos žvakės.

— Velniop,— pasakiau aš ir nuėjau prie durų. Supykau, kam jis pasitraukė iš žaidimo. Sugadino tokią nuostabią vasarą! — Labanakt! — Aš taukštelėjau per durų rankeną.

— Palauk!

Šiame tyliame šūksnyje buvo tiek nevilties, kone skausmo, kad aš nuleidau ranką, bet atsisukti neatsisukau.

— Mažyli,— tarė senukas ant lovos.

— Ką? — niurgzliai atsiliepiau.

— Nesikarščiuok. Sėskis.

Aš pamažu atsisėdau ant palaikės kėdutės šalia spintelės.

— Pasakyk man ką nors, Mažyli.

— Viešpatie, trečią valandą...

— ... ryto, būtent. Bjauriausias paros metas. Saulėlydis jau kažin kur, iki saulėtekio dešimt tūkstančių mylių. Tokią valandą žmogui reikia draugo. Drauguži, pasakyk man ką nors, paklausinėk.

— Apie ką jūsų paklausinėti?

— Man rodos, tu žinai.

Aš pagalvojau, atsidusau.

— Na gerai. Kas jūs toks?

Valandėlę jis labai tyliai gulėjo, paskui nematomu ilgu nosies galiuku sugraibė palubėje reikiamus žodžius ir tarė:

— Aš — žmogus, kuris nepriaugo iki savo svajonės.

— O ką tai reiškia?

— Tai reiškia, Dagai, kad aš, būdamas jaunas, siūdinausi sau drabužį ne pagal savo didumą. Aš taip ir nepriaugau iki geriausio kostiumo, kabančio mano spintoje. Netapau tuo, kuo norėjau tapti.

Dabar aš irgi pritilau.

— O kuo jūs norėjote tapti?

— Rašytoju.

— Ar jūs mėginote? — paklausiau aš.

— Ar mėginau? — šūktelėjo jis ir vos susilaikė klaikiai nenusikvatojęs. — Mėginau... — Jis šiaip taip susivaldė. — Panele švenčiausioji, kad tu būtum matęs, vaikuti, kiek buvo išeikvota seilių, rašalo ir prakaito! Aš išra-

šiau tonas rašalo, kalną popieriaus, sumaliau į šipulius šešis tuzinus spausdinimo mašinėlių, sugraužiau ir sudrožiau dešimt tūkstančių minkštų „Taikondirogos" pieštukų.

— Oho!

— Taigi kad „oho"!

— O ką jūs rašėte?

— Ko tik nerašiau? Poemas. Esė. Tragedijas. Farsus. Apsakymus. Romanus. Po tūkstantį žodžių per dieną, vaikuti, kiekvieną mielą dienelę, trisdešimt metų iš eilės — nebuvo tokios dienos, kad nebūčiau rašęs ir prievartavęs popieriaus. Milijonai žodžių iš mano plunksnos pereidavo į popierių, o iš popieriaus — į pilvotą krosnį.

— Jūs viską deginot?

— O ką aš turėjau daryti, Dagai? Sienas klijuoti? Apatines kelnes lopyti? Mano rašliava buvo niekam tikusi.

— Negali būti!

— Negali, bet buvo. Ne „šiaip sau", ne „nieko, bus gerai", bet paprasčiausiai viskas šuniui ant uodegos. Ir draugai tą žinojo, ir redaktoriai, ir mokytojai, ir leidėjai, o vieną žavingą nepakartojamą dieną, po pietų, apie ketvirtą valandą, kai man jau buvo sukakę penkiasdešimt, netgi ir aš pats tą pamačiau.

— Bet juk neįmanoma rašyti trisdešimt metų ir nė karto ne...

— Nepataikyti? Neužgauti išsvajotos stygos? Žiūrėk įdėmiai, Dagai, ilgai žiūrėk,— tu matai žmogų, apdovanotą neįtikėtinu stulbinančiu talentu, vienintelį per visus istorijos amžius žmogų, kuris paliko popieriuje penkis milijonus žodžių ir nesukūrė nė vieno, galinčio atsistoti ant laibų užpakalinių kojelių ir surikti: „Eureka! Atradau!"

— Ir nė vienas jūsų apsakymas nebuvo atspausdintas?

— Netgi jumoristinis dvieilis. Netgi laikraštinis vienadienis eilėraštukas. Netgi skelbimas: „Ieškau..." Keista, tiesa? Ir būk tu man toks neregėtai nuobodus, toks beviltiškai negabus, kad nuo tavo žodžių niekas nenusijuoktų ir nepravirktų, neįsižeistų ir neįpyktų! Išties retas egzempliorius. Aš sukūriau paminklą menkystei ant slenkančio

smėlio. Ir žinai, ką aš padariau tą dieną, kai suvokiau, kad niekada nebebūsiu rašytoju? Nužudžiau pats save.

— Nužudėte?

— Bent jau tą rašeivą, kuris manyje tūnojo. Pasiėmiau viską į ilgą kelionę traukiniu, atsisėdau atviroje paskutinio vagono aikštelėje rūkoriams, ir nuplasnojo mano rankraščių skutai kaip išgąsdinti paukščiai. Aš išbarsčiau romaną po Nebraską, Homero stiliaus poemas išmėčiau po Šiaurės Dakotą, meilės sonetais nusėjau Pietų Dakotą. Savo esė palikau Aidaho valstijoje Kler Springso „Harvejaus" viešbučio vyrų tualete. Laukai ir kloniai susipažino su mano proza. Puiki trąša, po manęs ten, matyt, neregėti kukurūzų derliai. Išsirengęs į tą ilgą vasaros kelionę, aš vežiausi du lagaminus savo sielos ir suvedžiau sąskaitas su savo niekam tikusiu „aš". Kai privažiavau paskutinę tolimą stotelę, lagaminai buvo tušti, daug buvo išgerta, mažai suvalgyta, upeliai ašarų išlieta vienišame kupė, bet užtat aš pakėliau visus inkarus ir išmečiau už borto visą balastą, visas svajones. Traukinys sumažino greitį, išleido garą, ir aš su dievo padėjimu užbaigiau kelionę aprimusia ir sutvirtėjusia širdimi. Lyg būčiau iš naujo gimęs. Ką aš nuveikiau? Perėjau per žemę ir užteršiau ją popieriumi, uždaviau valytojoms su smailiomis lazdomis smagaus darbelio. Ir vis dėlto pasakiau sau: „Pala, kas pasikeitė, kas atsitiko? Aš... aš — naujas žmogus".

Jis matė visa tai lubose, ir aš taip pat mačiau, tartum kino filmą ant sienos mėnesienos naktį.

Dikensas kalbėjo toliau:

— „Aš — naujas žmogus",— pasakiau sau. Kai baigiantis ilgai vasarai, išganymo ir netikėto atgimimo vasarai, išlipau iš traukinio ir, žvilgtelėjęs į musių nutupėtą stoties veidrodį Svift Voteryje, Misurio valstijoje, pamačiau per du mėnesius išaugusią barzdą ir plaukus, išsitraukiau manikiūrines žirklutes, ir mano ranka ėmė daryti tai, ką jai liepė kažkoks slaptas balsas. Jinai kirpo ir retino barzdą, kol pasidarė trumpa ir smaila, paskui dar kur ne kur paskuto skustuvu, ūsus paliko kaip buvo, ir tada aš pasižiūrėjau į save, atsitraukiau porą žingsnių ir tyliai pasakiau: „Čarli Dikensai — tai jūs?"

Žmogus ant lovos tyliai susijuokė prisiminęs.

— Taip, taip, vaikeli, taip ir pasakiau. „Čarli, sakau, misteri Dikensai, nejaugi tai jūs?" Ir aš linktelėjau pats sau ir sušukau: „O kas gi kitas, kas gi kitas, kad mane perkūnėlis griebtų! Pone, leiskite mane, aš skubu į svarbią paskaitą!" Ir aš pasitraukiau nuo veidrodžio, išėjau į miestą ir dabar jau žinojau, kas aš, man net karšta darėsi pagalvojus, ką aš dar galiu nuveikti naujame gyvenime, kiek darbo — ir kokio darbo! — manęs laukia. Taip taip, Mažyli, kažkur giliai toji mintis brendo. Matyt, visus tuos metus, kai rašiau ir rijau karčias pralaimėjimo piliules, mano geroji senoji pasąmonė tvirtino: „Laikykis. Tau bus visai riesta, bet paskutinę akimirką aš tave išgelbėsiu". Ir galbūt mane išgelbėjo kaip tik tai, kas anksčiau žudė. Pagarba vyresniems plunksnos broliams. Dieve mano, Mažyli, kaip aš rydavau Tolstoją, gėrėdavausi Dostojevskiu; Henris Džeimsas — puota, Mopasanas — sotūs pusryčiai, Floberas — vynas ir vištiena gryname ore! Gal aš per daug skaičiau ir per daug lenkiau galvą prieš dievus. Bet mano kūriniai dingo, o jų kūriniai liko. Staiga pasirodė, kad aš negaliu užmiršti jų knygų, Mažyli.

— Negalėjote?..

— Įsivaizduok, negalėjau užmiršti nė vienos eilutės, nė vieno žodžio iš visų pastraipų, iš visų tų knygų, kurios praslinko pro mano godžias nepasotinamas akis.

— Fotografinė atmintis?

— Būtent! Kaip tik tokia!

— Po šimts keturiolika, tai jūs norite pasakyti, kad...

— Dikensas, Hardis, Tolstojus — visos jų knygos, Mažyli, visus tuos metus tūno šitoje senoje makaulėje, šitame prieštvaniniame fotoaparate.

Nori, prašneksiu Kiplingo kalba? Galiu. Papasakoti apie Ozą? Prašau. Ridenk mane kaip lanką, aš — Otelas. Liepk, kad atsisėsčiau, aš — Makbetas. O gal atsigulti? Aš — Hamletas, mirštantis ilgai ir mįslingai.

— O paskui? — paklausiau aš.

— O paskui pradėjau rašyti visas Dikenso knygas vieną po kitos. Nuo to laiko štai važinėju po miestus, vaikuti, rašau ir vaidinu rolę, vaidinu ir rašau, skaitau paskaitas,

beveik pamišėlis, garsus ir nežinomas, pripažintas ir atstumtas, ir taip jau keleri metai. Vienur sustoju, kad užbaigčiau „Koperfildą", kitur — „Dombį ir sūnų". Kartais visą žiemą pratūnau it lokys guolyje, ir niekas nė nenumano, kad many snaudžia Čarlis Dikensas, o paskui išlendu iš kokono lyg smagus drugelis ir — tolyn. Kartais visą vasarą prabūnu viename mieste, kol išveja. Nes tokie kaip tavo Vineskis nepakenčia vaizduotės skrydžio, net jei kas ir visai pažeme skristų. Jie nesiskaito su kitais, vaikuti. Nesuvokia, kad norėdamas gyventi, privalai daryti tai, ką privalai daryti. Vieni juokiasi, kiti rauda, treti kovoja, ketvirti bėga — ir visa tai egzistavimo būdas. Vineskį maitina žirklės, ir jis nesupranta mano plunksnos, pamirkytos rašale, anei raidžių popieriuje. Ir man belieka susirinkti daiktus ir išeiti.

— Ne! — surikau aš. — Jūs negalite išvažiuoti nebaigęs knygos!

— Mažyli, kvailiuk, bene tu iš tikrųjų...

— Misteri Dikensai,— pasakiau aš. — Pasaulis laukia sekančio jūsų ėjimo, tai visų svarbiausias dalykas žmonijos gyvenime. Negalima „Pasakojimo apie du miestus" nutraukti per vidurį.

— Mažyli Mažyli... — murmėjo jis.

Paskui atvirto ant pagalvės ir užsimerkė.

Aš čiupau pieštuką ir bloknotą.

— Negalima, misteri Dikensai, negalima. Aš laukiu.

Ir pagaliau atsimerkęs Dikensas pasakė:

— Kur mes sustojome vakar, vaikeli?

— Madam Defark mezgė ant giljotinos.

— Taip,— tarė Dikensas. — Madam Defark — giljotina. Gerai, drauguži, pasiruošk. Klausykis. Diktuoju...

Jis kalbėjo. Aš rašiau. Laikrodis išmušė keturias. Dikensas užsnūdo. Aš pirštų galais ištykinau iš kambario ir uždariau duris.

— Labas rytas, misteri Dikensai!

Aš klestelėjau ant savo kėdės valgomajame. Kalnas blynų priešais Dikensą jau buvo perpus sunykęs. Aš atsikandau blyno iš savo lėkštės ir pamačiau tarp mūsų dar didesnį kalną popieriaus.

— Misteri Dikensai? „Pasakojimą apie du miestus"... Ar jūs... jį baigėte?

— Baigta. — Dikensas valgė nepakeldamas akių. — Atsikėliau šeštą. Dirbau iš peties. Baigta. Viskas. Galas.

— Oho! — pasakiau aš.

Nebaigęs valgyti jis staiga atsistojo ir išskubėjo į koridorių. Kai trinktelėjo laukujės durys, aš iššokau į prieangį ir pamačiau Dikensą jau einantį takeliu su lagaminu rankoje.

Jis žingsniavo taip greitai, kad gavau pabėgti, kol pasivijau. Jis skubinosi į stotį, ir aš čia atsilikdavau, čia užbėgdavau į priekį.

— Misteri Dikensai, knyga užbaigta, bet dar neišleista.

— Tu tuo pasirūpinsi, Mažyli.

— Bet aš nemokėsiu. Ir apskritai, jums negalima dabar išvažiuoti. Iki vasaros galo dar toli. Jūsų laukia darbas, mūsų abiejų laukia!

— Pavyzdžiui? — Jis bėgo nuo manęs.

Aš vijausi jį sunkiai šnopuodamas.

— Pavyzdžiui, „Martinas Čazlvitas" ir „Mažoji Dorita".

— Čia tavo draugai, Mažyli?

— Jūsų, misteri Dikensai. Ir jeigu jūs neparašysite, jie negyvens.

— Nieko baisaus. — Jis pasuko už kampo, ir aš ėmiau blaškytis aplink jį tartum paukštis.

— Čarli, pasilikite, aš jums pasiūlysiu vieną dalyką. Naują pavadinimą. „Pikviko klubo užrašai". Na kaip, gražiai skamba? „Pikviko klubo užrašai".

Mes ėjome pro biblioteką — jis žengė vieną žingsnį, aš tris — ir staiga aš nutvėriau jį už rankos ir taip trūktelėjau, kad jis nori nenori sustojo.

— Misteri Dikensai, traukinys išeina vidurdienį, taigi dar liko pora valandų, tiesa? Padovanokite man dešimt minučių iš tų poros valandų arba aš eisiu namo ir, garbės žodis, nebeskaitysiu toliau „Pasakojimo apie du miestus".

Nuostabu. Tatai jį sustabdė. Jis pasižiūrėjo į mane, iš pradžių nepatikliai, paskui su gilia nuoskauda.

— Mažyli, — švelniai tarė jis,— ar tu nuoširdžiai sakai?

— Man nusispjaut, kas bus toliau su Sidniu Kartonu!

— Bet juk tai geriausias, pats geriausias iš visų mano kūrinių, Mažyli,— pasakė jis. — Tu turi jį perskaityti.

— Kodėl? — surikau aš. — Kurių galų?

— Kodėl? — jis tiriamai pažvelgė man į akis ir paaiškino: — Todėl, Mažyli, kad rašiau jį tau.

— Perskaitysiu, bet tik su viena sąlyga,— atkirtau. — Jeigu jūs eisite su manimi ir susipažinsite su vienu žmogumi.

— Dešimt minučių?

— Dešimt minučių.

Mes užlipome bibliotekos laiptais ir įėjome į vidų. Biblioteka atrodė tartum akmeninis karjeras, jau dešimt tūkstančių metų nematęs lietaus. Pažvelgsi į vieną pusę — kiek akys užmato tyla. Pažvelgsi į kitą — ramybė. Mudu su misteriu Dikensu sustojome ant ramybės slenksčio. Dikensas virpėjo. Ir staiga aš prisiminiau, kad per visą vasarą nė sykio nebuvau jo čia matęs. Bijojo, kad neprivesčiau prie grožinės literatūros lentynų, kur sustatytos visos jo knygos — jau parašytos, atspausdintos, supjaustytos, įrištos, išleistos, perskaitytos ir sugrąžintos atgal.

Tartum aš galėčiau padaryti tokią kvailystę! Ir vis dėlto jis suėmė mane už alkūnės ir karštligiškai sumurmėjo:

— Mažyli, ko mes čia atėjome? Eime. Čia nieko nėra.

— Paklausykit! — sušnibždėjau aš.

Toli toli, kažkur už lentynų, pasigirdo toks garsas, lyg drugelis būtų pasivertęs ant kito šono. Ir dar lyg kas mažulyčiu nageliu būtų skrebenęs.

— Girdėjote? — sušnibždėjau.

Dikenso akys išsiplėtė.

— Aš pažįstu šitą garsą,— pasakė jis, sulaikęs kvapą dar pasiklausė ir linktelėjo. — Ten kažkas rašo.

— Taip, sere.

— Rašo su plunksna. Ir rašo... taip... rašo eiles,— iš lėto pasakė Dikensas. — Na, žinoma, kažkur kažkas rašo eilėraštį, taip? Čirkšt, čirkšt, brūkšt, čirkšt. Tai ne

skaičiai, Dagai, ne skaičiai ir ne sausi faktai. Girdi — mostas, girdi — skrydis? Eilės, dievaži, taip, sere, be jokios abejonės — eilės!

— Panelė! — pasakiau aš.

Drugelis nustojo krutėjęs.

— Nekliudyk jai! — užsipuolė mane Dikensas. — Ją dabar kaip tik pagavęs įkvėpimas. Tegu rašo!

Drugelis vėl ėmė krabždėti. Čirkšt, čirkšt, brūkšt...

— Atsiprašau! — pasakiau švelniai, primygtinai.

Kažkas sušlameno koridoriuose, ir pasirodė bibliotekos vedėja. Tai buvo moteris be amžiaus — nei jauna, nei sena, moteris be spalvos — nei tamsiaodė, nei išblyškusi, moteris be ūgio — nei aukšta, nei žema, moteris, kuri dažnai kalbėdavosi pati su savimi prietemoje tarp dulkėtų lentynų, kalbėdavosi pašnibždomis, tartum šnarindama puslapius.

Jinai ėjo nešdama veidą tarsi neryškią lempą, žvilgsniu pasišviesdama kelią. Lūpos krutėjo — ji rinko žodžius beribėje erdvėje, plytinčioje už blausių jos vyzdžių.

Čarlis godžiai skaitė iš jos lūpų. Jis linktelėjo. Jis laukė, kada ji sustos ir pamatys mus. Staiga jos žvilgsnis nuskaidrėjo.

Ji tyliai aiktelėjo, paskui nusijuokė iš savęs.

— Oi Dagai, čia tu su... — Jos veidas nušvito. — Juk jūs Dago draugas, misteri Dikensai, tiesa?

Čarlis žiūrėjo į ją su bežadžiu ir kone gąsdinančiu pasigėrėjimu.

— Misteri Dikensai,— paliečiau jo alkūnę,— leiskite jus supažindinti.

— „Ir mirtis manęs nesustabdys",— iš atminties pacitavo Čarlis užsimerkęs.

Bibliotekininkė sumirksėjo, ir jos kakta nubalo, tartum kas būtų smarkiau prisukęs lempą.

— Mis Emili,— pasakė jis.

— Aš noriu jums pristatyti...— pradėjau aš.

— Mis Emili, labai malonu,— jis padavė jai ranką. Ji palietė jo pirštų galiukus.

— Ir man labai malonu,— atsakė ji. — Bet kaip...

— Mis Emili,— pasakė jis,— jūs poetė. Aš girdėjau,

kaip skrebeno jūsų plunksna.

— Ką jūs, niekai.

— Aukščiau galvą, drąsiau,— meiliai prašneko jis. — Tai visai ne niekai. Aš mačiau, kaip jūs eidama kartojote pati sau eilutes. Aš moku skaityti iš lūpų, mieloji.

— O! — Ji nurijo seiles. — Tada jūs žinote...

— „Ir mirtis manęs nesustabdys" — nuostabus eilėraštis.

— Mano pačios eilėraščiai tokie nevykę,— jaudindamasi pasakė ji. — Tai aš ir perrašinėju jos kūrinius, kad išmokčiau.

— Perrašinėjate? — leptelėjau.

— Nuostabus būdas mokytis.

— Iš tikrųjų taip manote? — Ji įdėmiai pasižiūrėjo į Čarlį, ar tas nejuokauja. — Jūsų žodžiai man daug reiškia, misteri Dikensai. — Jinai nukaito. — Aš perskaičiau visas jūsų knygas.

— Visas? — jis pasitraukė atatupstas.

— Visas tas, — skubiai pasitaisė jinai,— kurias jūs jau esate išleidęs.

— Jis ką tik užbaigė dar vieną,— įsiterpiau aš.

— „Pasakojimą apie du miestus".

— O jūs, gerbiamoji? — meiliai pasiteiravo Čarlis. Jinai išskleidė delnus tartum paleisdama paukštį.

— Aš? Ką jūs, aš nesu nusiuntusi nė vieno eilėraščio netgi į miesto laikraštį.

— Jūs privalote tą padaryti! — sušuko jis nuoširdžiai įsitikinęs. — Rytoj pat. Ne, šiandien!

— Bet,— jos balsas nublanko,— aš netgi neturiu kam jų iš pradžių parodyti.

— Nesakykite taip,— ramiai paprieštaravo Čarlis. — Va Mažylis, jis stovi prieš jus. Prašau paimti mano kortelę: „Č. Dikensas, skvairas", kuris, jei neprieštarausite, progai pasitaikius mielai užsuks čionai pasižiūrėti, ar viskas gerai einasi šitoje knygų saugyklos arkadoje.

Jis padėjo kortelę ant jos stalelio taip, kad ji matytų.

— Tačiau mes gaišiname brangų jūsų laiką. Mūza laukia. Iki pasimatymo, mieloji.

Dikensas ryžtingai išsivedė mane į saulę ir ant laiptelių vos neapvirto užkliuvęs už savo lagamino.

Vidury vejos Dikensas staiga sustojo kaip įbestas.

— Dangus mėlynas, drauguži,— pasakė.

— Taip, sere.

— Žolė žalia. O vėjas — tu tik pauostyk, koks kvapnus! — Jis pasisuko, suėmė mane per pečius ir pažvelgė tiesiai į akis. — Pasaulis pilnas alkstančiųjų, ir tu tą pajunti. Pasaulis knibžda pamestųjų, ir tu juos surandi. Pasaulis — gyva mozaika, ir šiandien tu, šiaip ar anaip, pritaikei vieną prie kitos dvi plyteles.

Šypsodamasis, nuleidęs akis linktelėjau.

— Taip, man seniai norėjosi nuvesti jus į biblioteką, bet... apskritai...

— Apskritai,— pasakė jis,— eime namo.

— Oho! — Aš puoliau prie lagamino.

Jis švelniai sulaikė mane.

— Aš noriu, kad tavo rankos būtų laisvos. Pieštuką turi?

— Ir popieriaus! — Aš ėmiau naršyti po kišenes, ieškodamas suglamžyto lapo ir pieštuko sulig pelės dantimi.

— Rašyk pavadinimą, Mažyli...

Mes ėjome po žaliais vasaros medžiais. Dikensas iškėlė savo lazdelę ir ėmė vedžioti danguje raides.

— Se...— spėjau prisimerkęs.

Jis parašė ore dar vieną skiemenį.

— nie...— perskaičiau aš.

Dar vienas skiemuo.

— ų...— skiemenavau.

Paskutiniai lazdelės judesiai.

— krautuvė!

— Geras bus pavadinimas, Mažyli?

— Nuostabus, misteri Dikensai... Čarli!

— Pradedu diktuoti romaną, Mažyli. Pirmas skyrius.

Aš lyžtelėjau pieštuką ir parašiau: „Pirmas skyrius".

— Kartą,— pasakė Čarlis, eidamas užsimerkęs, nežiūrėdamas kelio.

— „Kartą",— užrašiau aš.

...Na, tai beveik ir visa istorija. Manau, jūs patys atspėsite, kas buvo toliau.

Lygiai po mėnesio mes lėkėme per visą miestą. Kas mes? Nagi Šuva, Čarlis Dikensas, bibliotekos vedėja — taip taip, bibliotekos vedėja — ir aš su pilnomis rieškučiomis ryžių ir konfeti. Ryžiai ir konfeti pabiro į orą, ir traukinys ėmė iš lėto tolti, o jie stovėjo paskutinio vagono aikštelėje ir mojavo, kol dingo iš akių, o aš šaukiau: „Iki pasimatymo!" ir blioviau, o pavyduolis Šuva riuntė mano kulkšnis iš laimės, kad aš vėl vienas, ir Vineskis kirpykloje laukė manęs nesulaukdamas, kada galės įduoti man į rankas šluotą ir vėl turėti sūnų.

Pirmąją rudens dieną aš gavau pirmąjį laišką iš susituokusios ir keliaujančios literatų poros.

Visą dieną neatplėšiau voko, o vakare išėjau į priebutį, atsisėdau prie senelio, išsiėmiau pagaliau laišką ir pradėjau garsiai skaityti.

„Mielas Mažyli,— buvo parašyta jos ranka,— šiandien vakare mes Auroroje, rytoj būsime Felisityje, poryt vakare Elgine. Čarlis visą savaitę užsiėmęs paskaitomis, o rytojus teikia šviesių vilčių. Mudu su Čarliu dirbame iš peties ir — turbūt nereikia nė sakyti — esame laimingi, nepaprastai laimingi. Jis vadina mane Emili. Kažin, ar tu žinai, Mažyli, kieno šis vardas, bet jis priklauso vienai poetei, ir aš tikiuosi, kad tu kada nors paimsi iš bibliotekos jos knygą ir paskaitysi. Tai va, Čarlis žiūri į mane ir sako: „Tai mano Emili", ir aš beveik juo tikiu. Ne, ne beveik, o tikrai.

Mes pamišėliai, Mažyli. Žmonės taip sako, ir mes patys tai žinome, ir vis dėlto ir toliau darome tą patį. Dviese dėl ko nors pasimaišyti net smagu. O būti pamišusiai ir vienišai — šito aš ilgai nebūčiau ištvėrusi. Čarlis siunčia tau linkėjimų ir prašo pasakyti, kad jis pradėjo naują nuostabią knygą, gal net geriausią iš visų, kurias yra parašęs, — „Nykūs namai". Dar jis prašo tau pasakyti, kad pasilieka nuolankus tavo tarnas, kaip ir aš, tavo buvusi bibliotekos draugė.

P. S. Čarlis sako, kad tavo senelis — gyvas Platonas, tik nesakyk jam.

P. P. S. Čarlis — mano džiaugsmas".

Laiškas buvo pasirašytas „E. D."

Sulanksčiau jį ir padaviau seneliui, kad galėtų dar sykį perskaityti.

— Taip taip,— murmėjo senelis, laikydamas rankoje laišką ir žvelgdamas į rudens prietemą. — Taip taip.

Aš ilgai sėdėjau, užsižiūrėjęs į kruviną rugsėjo dangaus pakraštį ir šaltas žvaigždes.

— Žinai,— pasakiau galiausiai,— man rodos, jie visai ne pamišėliai.

— Ir man rodos, kad ne. — Senelis užsidegė pypkę ir užpūtė degtuką. — Ir man taip rodos.

BETONMAIŠĖ

Po atviru langu tartum vėjo siūruojama išdžiūvusi žolė sužvagždėjo žiežulų balsai:

— Etilis — bailys! Etilis — išdavikas! Etilis nestoja į garbingą marsiečių kovą su Žeme!

— Šnypškit, raganos, šnypškit! — šūktelėjo jis.

Balsai pritilo ir almėjo tyliai kaip vanduo ilguose kanaluose po Marso dangumi.

— Irgi mat tėvas, juk sūnų visą gyvenimą kaip šešėlis lydės šitokia gėda! — meiliai sudūrusios galvas šnibždėjosi surukusios moteriškės gudriomis akutėmis. — Kokia gėda, kokia gėda!

Kambario gale raudojo jo žmona, atrodė, kad šaltas nesibaigiantis lietus barbena į čerpių stogą.

— Ak Etili, kaip tu šitaip gali?

Etilis atidėjo į šalį metalinę knygą su aukso vielelių įrišimu, jo paliepimu visą dieną garsiai niūniavusią be galo įdomią istoriją.

— Aš jau sakiau,— tarė jis,— kad Marsas nepajėgs užkariauti Žemės, tai kvailas sumanymas. Ir mes visi pražūsime.

Už lango dundesys ir trenksmas, dūdų pliaupsėjimas, būgnų dūžiai, riksmas, ritmingi žingsniai, vėliavų plazdėjimas, dainos. Akmenų grindiniu, priglaudę prie peties šautuvus, marširavo kareiviai. Iš paskos bėgo vaikai. Senutės mosavo murzinomis vėliavėlėmis.

— Aš liksiu Marse ir skaitysiu knygą,— tarė Etilis.

Pasigirdo garsus beldimas. Tilė atidarė duris. Į kambarį įsiveržė Etilio uošvis.

— Ką tai reiškia? Mano žentas — išdavikas?!

— Taip, tėve.

— Tu nestoji į marsiečių armiją?

— Ne, tėve.

— O dangau! — senuką išpylė tamsus raudonis. — Visiems laikams užsitrauksi nešlovę. Tave sušaudys.

— Tai šaudykit, ir gana kalbų.

— Kur tai girdėta, kad marsietis nenorėtų dalyvauti įsiveržime? Kur tai matyta?

— Niekur. Sutinku, jog tai tiesiog neįtikėtinas dalykas.

— Neįtikėtinas,— sušnypštė žiežulos po langais.

— Bent tu jam proto įkrėstum, tėve! — pasakė Tilė.

— Na, žinoma, įkrėsi proto tokiam mėšlui! — sušuko uošvis žaibuodamas akimis. Paskui priėjo visai prie pat. — Saulė šviečia, orkestrai griežia, moterys verkia, vaikučiai džiaugiasi, viskas kuo puikiausiai, gatvėmis žygiuoja mūsų narsūs kariai, o tu čia trūnyji... Kokia gėda, kokia gėda!

— Nešdinkitės iš mano namų su visais savo kvailais plepalais! — staiga užsiplieskė Etilis. — Su visais savo medaliais ir būgnais!

Nepaisydamas žmonos klyksmo, jis ėmė stumti uošvį prie durų, kurios tuo metu plačiai atsidarė ir į vidų įžengė keletas kareivių.

— Etilis Vrajus? — suriko vienas.

— Taip.

— Jūs suimtas!

— Sudie, brangioji mano žmonele! Einu kariauti su šitais pusgalviais! — sušuko Etilis, kai vyrai bronziniais šarvais pagavo jį vilkti į gatvę.

— Sudie, sudie,— tartum aidas atkartojo miestelio žiežulos toldamos...

Kalėjimo kamera buvo švari ir tvarkinga. Be knygos Etilis jautėsi prastai. Jis abiem rankom laikėsi įsikibęs į grotas ir žiūrėjo, kaip už lango į juodą dangų kyla

raketos. Galybė žvaigždžių skleidė šaltą šviesą; kaskart, kai tarp jų žybteldavo raketa, jos tarsi pabirdavo į visas puses.

— Kvailiai, — šnibždėjo Etilis. — Kvailiai!

Kameros durys atsivėrė. Įėjo žmogus su kažkokiu vagonėliu, iki pat viršaus prikrautu knygų. Paskui jį įžengė karo patarėjas.

— Etili Vrajau, sakykite, kodėl laikėte namuose uždraustas Žemės knygas? Visokias „Nepaprastas istorijas", „Mokslinius apsakymus", „Fantastines apysakas". Paaiškinkite. — Jis suėmė Etilį už riešo.

Etilis ištraukė ranką.

— Jeigu ketinate mane sušaudyti, tai šaudykite. O kariauti aš nenoriu kaip tik dėl šitos, Žemės, literatūros. Nes dėl šitų knygų jūsų įsiveržimas pasmerktas pralaimėti.

— Kaip tai? — Patarėjas susiraukęs dėbtelėjo į pageltusius nuo laiko žurnalus.

— Paimkite kurią nors knygą, — pasakė Etilis. — Bet kurią, pasirinktinai. Tūkstantis devyni šimtai dvidešimt devintais, trisdešimtais iki penkiasdešimtųjų metų pagal Žemės kalendorių devyni apsakymai iš dešimties vaizdavo marsiečius užpuolant Žemę...

— Taigi... — Karo patarėjas nusišypsojo ir linktelėjo galvą.

— O paskui jie patirdavo nesėkmę, — užbaigė Etilis.

— Bet juk tai išdavystė! Laikyti šitokias knygas!

— Sakykim taip, jeigu norite. Bet paklausykite mano išvadų. Kiekvieną įsiveržimą neišvengiamai sužlugdydavo koks nors jaunuolis, dažniausiai liesas, kilęs iš Airijos, vienui vienas, vardu Mikas, Rikas ar Benonas.

— Nejaugi jūs tuo tikite!?

— Ne, aš netikiu, kad žemiečiai iš tiesų galėtų šitaip padaryti. Bet jie jau turi tradiciją, suprantate, karta po kartos jų vaikai skaito būtent tokią literatūrą, ji įaugusi jiems į kraują. Vienintelės jų knygos ir yra apie sėkmingai atremtus įsiveržimus. O Marso literatūrai argi šitai būdinga?

— Na...

— Nebūdinga.

— Ko gero.

— Ne ko gero, bet tikrai. Mes niekada nerašėme tokių fantastinių prasimanymų. O va dabar sukilome, einame į ataką ir žūsime.

— Aš nesuprantu, ką jūs turite galvoje. Kuo čia dėti žurnalų apsakymai?

— Dvasia. Tai didelis dalykas. Žemiečiai žino, kad negali pralaimėti. Šitas žinojimas teka jų gyslomis kaip kraujas. Jie negali pralaimėti. Jie atrems bet kokį įsiveržimą, kad ir puikiausiai parengtą. Šitokios knygos, skaitytos jaunystėje, suteikė jiems pasitikėjimo savimi, ir mums toli šaukia iki jų. Mes, marsiečiai, neturime tiek pasitikėjimo, mes žinome, kad galime ir pralaimėti. Kad ir kaip mušame būgnus, kad ir kaip pučiame dūdas, mūsų dvasia silpna.

— Nenoriu daugiau girdėti šitų išdavikiškų kalbų! — suriko karo patarėjas. — Per dešimt minučių visos šitos knygos supleškės kartu su tavim. Gali pasirinkti, Etili Vrajau: arba stoji į legioną, arba būsi sudegintas.

— Jūs man leidžiat pasirinkti vieną iš dviejų mirčių. Aš pasirenku ugnį.

— Vyrai!

Tie išvilko jį į kiemą. Čia jis pamatė, kaip buvo padegtos taip rūpestingai rinktos jo knygos,— duobėje, per penkias pėdas pripiltoje kuro, kuris dabar liepsnojo net kaukdamas. Po minutės ir jis bus įstumtas į šitą duobę.

Kitame kiemo gale, pavėsyje, jis pamatė graudingą savo sūnaus figūrėlę,— jis stovėjo vienas, didžiulėse geltonose akyse švietė gailestis ir baimė. Jis nekilstelėjo nė rankos ir nepratarė nė žodžio, tik žiūrėjo į tėvą kaip mirštantis žvėriukas, kuris nemoka kalbėti ir vien akimis meldžia pasigailėjimo.

Etilis pažvelgė į liepsnojančią duobę. Šiurkščios rankos sučiupo jį, nuplėšė drabužius, pastūmė prie karščiu tvoskiančios mirties linijos. Tik tada Etilis nurijo gerklėje įstrigusį gumulą ir suriko:

— Palaukit!

Patarėjo veidas, nutviekstas oranžinės liepsnos, priartėjo virpančiame ore.

— Ko?

— Aš stosiu į karo legioną,— atsakė Etilis.

— Gerai! Paleiskite jį!

Rankos atsileido.

Etilis atsisuko į sūnų, kuris stovėjo kitame kiemo gale ir laukė. Nesišypsojo, tik laukė. Į dangų šovė bronzinė raketa, ir žvaigždės užtemo...

— O dabar palinkėsime mūsų šauniems kariams gero kelio,— pasakė patarėjas. Sugriaudėjo orkestras, pūstelėjo vėjas, ir ant suprakaitavusių karių pasipylė švelnus ašarų lietus. Vaikai ėmė šokinėti. Minios šurmulyje Etilis pamatė žmoną, verkiančią iš pasididžiavimo, ir šalia — sūnų, rimtą ir iškilmingą.

Jie įžygiavo į kosminį laivą, visi smagūs ir narsūs. Sugulė į tinklinius gultus, prisisegė. Laivas buvo pilnas tingiai išsidrėbusių gultuose vyrų. Jie kažką žiaumojo ir laukė. Garsiai užsitrenkė didžiulis liukas. Sušnypštė ventilis.

— Pirmyn į Žemę ir pražūtį,— sušnibždėjo Etilis.

— Ką? — paklausė kažkas.

— Pirmyn į šlovingą pergalę,— su pašaipa pasakė Etilis.

Laivas pašoko.

„Bedugnė,— pagalvojo Etilis. — Štai mes visu greičiu lekiame per bedugnę visatos juodumą ir purpurinius blyksnius variniame katile. Štai mūsų šlovingoji raketa, išplaukusi iš uosto tam, kad įžiebtų žemiečiams baimę, kai jie pakels akis į dangų. O ką jauti tu, atsidūręs toli, toli nuo namų, žmonos, vaiko?"

Jis stengėsi suprasti, kodėl krečia šiurpas. Toks jausmas, lyg visais svarbiausiais organais būtum prisirišęs prie Marso ir paskui nušoktum nuo jo per milijoną mylių. Širdis tebėra Marse, plakanti, deganti. Smegenys dar tebėra Marse, mąstančios, rusenančios tartum paliktas deglas. Pilvas dar tebėra Marse, tingiai virškinantis paskutinius pietus. Plaučiai tebėra tenai, vėsiame, melsvame, svaigiame Marso ore — švelnios, klostėtos dumplės, trokštančios išsivaduoti. Ir kiekviena kūno dalis ilgisi ramybės.

O tu dabar teesi automatas be varžtų ir sraigtų, kūnas, kurį valdžia išskrodė ir visa, kas viduje buvo svarbiausia, išmėtė po išdžiūvusių jūrų dugną ir prietemoje skendinčius kalnus. Tu dabar teesi tuščias išgertas butelis, užgesęs, sušalęs, beliko tik rankos, kurios turės nešti mirtį žemiečiams. Rankos — štai ir viskas, kas iš tavęs beliko, pagalvojo jis šaltai ir abejingai.

Štai tu guli milžiniškame voratinklyje. Tu ne vienas, aplink daug kitų, bet visi jie sveiki — kur kūnas, ten ir širdis. O visa tavoji gyvastis liko tenai ir klaidžioja su vakaro vėjais po apleistas jūras. Tas, kuris skrenda čia, šitas molio gumulas jau nebegyvas.

— Atakos postai, atakos postai, atakos postai!

— Pasiruošę, pasiruošę, pasiruošę!

— Kelt!

— Lipt iš gultų, mikliai!

Etilis pajudėjo. Kažkur priekyje šmėžavo dvi apmirusios jo rankos.

Kaip viskas greitai įvyko, pagalvojo jis. Prieš metus į Marsą nusileido Žemės raketa. Neprilygstami mūsų mokslininkai telepatai nukopijavo ją; mūsų darbininkai savo neprilygstamose gamyklose sukonstravo šimtus tokių pat raketų. Nors daugiau nebebuvo atskridęs nė vienas laivas iš Žemės, mes perpratome jų kultūrą, jų minties vystymąsi. Ir dabar susimokėsime už tokius stebėtinus savo sugebėjimus...

— Paruošt ginklus!

— Paruošta!

— Nusitaikyt!

— Koks atstumas?

— Dešimt tūkstančių mylių!

— Į ataką!

Zyzianti tyla. Tartum raketos sienose knibždėtų vabzdžių. Zvimbia mažytės ritės, svertai, besisukantys ratai. Laukimo tyla. Tyloje išrasoja nuo prakaito pažastys, kakta, paakiai, išblukusios akys žvelgia į vieną tašką.

— Dėmesio! Pasiruošt!

Etilis iš paskutiniųjų laikėsi, kad tik neprarastų sąmonės.

Tyla, tyla, tyla. Laukimas.

— Pypt pypt pypt!

— Kas čia?

— Žemės radijas!

— Paderinkite imtuvą!

— Jie bando susisiekti su mumis, jie mus kviečia! Paderinkite imtuvą!

— Y-y-y-y!

— Štai jie! Klausykitės!

— Kviečiame karines Marso raketas!

Šaižus Žemės balsas išsklaidė laukimo tylą ir vabzdžių zyzimą.

— Kalba Žemė! Kalba Viljamas Somersas, Amerikos pramonininkų asociacijos prezidentas!

Nesitraukdamas iš vietos, Etilis užsimerkęs palinko į priekį.

— Sveiki atvykę į Žemę!

— Ką? — suriko vyrai raketoje. — Ką jis pasakė?

— Taip taip, sveiki atvykę į Žemę.

— Klasta!

Etilis krūptelėjo ir atsimerkęs įsmeigė paklaikusias akis į lubas, iš kurių sklido nematomas balsas.

— Sveiki! Sveiki atvykę į žaliąją civilizuotąją Žemę! — pareiškė draugiškas balsas. — Mes laukiame jūsų ištiesę rankas, tegu grėsmingas įsiveržimas virsta draugystės sąjunga visiems laikams.

— Klasta!

— Ša! Klausykitės!

— Prieš daugelį metų mes, Žemės gyventojai, atsisakėme karų ir sunaikinome atomines bombas. Ir dabar, kai nebegalime kariauti, mums belieka tik pasveikinti jus atvykus. Mūsų planeta laukia jūsų. Ir mes prašome jūsų gailestingumo, mūsų gerieji ir gailestingieji užkariautojai.

— Taip negali būti! — kažkas sušnibždėjo.

— Klasta, ir tiek!

— Leiskitės, visi kiek tik jūsų yra, mes sveikiname jus,— užbaigė Žemės atstovas misteris Viljamas Somersas. — Leiskitės kur tik patiks. Žemė pasitinka jus, visi mes broliai!

Etilis nusikvatojo. Visi atsisuko į jį. Kai kurie numojo ranka: „Išprotėjo!"

O Etilis vis kvatojo, kol draugai supykę jo neapkumščiavo.

Mažas apkūnus žmogeliukas, stovintis viduryje raketodromo Grintaune, Kalifornijos valstijoje, išsitraukė baltą nosinę ir nusišluostė aprasojusią kaktą. Paskui iš šviežiai sukaltos lentų tribūnos prisimerkęs nužvelgė penkiasdešimttūkstantinę minią, apjuostą tankia policininkų grandine. Visi žiūrėjo į dangų.

— Štai jie!

Visi sulaikė kvapą.

— Ne, tai paprasčiausios žuvėdros!

Nuvilnijo nusivylimo murmesys.

— Aš jau pradedu manyti, kad verčiau reikėjo paskelbti jiems karą,— sušnibždėjo meras. — Tada būtume galėję skirstytis po namus.

— Ša! — sušnypštė žmona.

— Štai! — suūžė minia.

Saulėtame danguje pasirodė marsiečių raketos.

— Visi pasiruošę? — meras neramiai apsidairė aplinkui.

— Taip, sere,— pasakė mis Kalifornija 1965.

— Taip,— pasakė mis Amerika 1940, atidūmusi čia paskutinę minutę vietoje staiga pasiligojusios mis Amerikos 1966.

— Taip, sere,— pasakė 1956-tųjų metų misteris Didžiausias Greipfrutas iš San Fernando slėnio.

— Orkestras pasiruošęs?

Orkestrantai pakėlė dūdas kaip šautuvus.

— Pasiruošęs!

Raketos nusileido.

— Pradėkit!

Orkestras užgrojo „Aš einu pas tave, Kalifornija", ir sugrojo dešimt kartų iš eilės.

Nuo dvyliktos iki pirmos meras rėžė kalbą tolydžio virš galvos purtydamas suspaustas rankas tylinčių, nepatiklių raketų pusėn.

Penkiolika antros raketų liukai atsivėrė.

Orkestras tris kartus sugrojo „Ak, aukso valstijos!"

Etilis kartu su penkiasdešimčia kitų iššoko lauk su paruoštais šautuvais.

Meras išbėgo į priekį su Žemės raktais rankoje.

Orkestras užgrojo „Ateis į miestą Santa Klausas", ir choras, ta proga atgabentas iš Long Bičo, sudainavo tą dainą su kitais žodžiais — „Ateis į miestą Marso žmonės" ar kažkaip panašiai.

Matydami, kad visi aplinkui neginkluoti, marsiečiai lengviau atsikvėpė, bet šautuvų nenuleido.

Nuo pusės dviejų iki penkiolika trečios meras išdrožė tą pačią kalbą, šįkart skirtą marsiečiams.

Antrą trisdešimt mis Amerika pasiskelbė išbučiuosianti visus marsiečius, jeigu jie sustosią į eilę.

Antrą trisdešimt ir dešimt sekundžių orkestras sugrojo „Sveikinam, sveikinam, kaip jūs gyvuojate?", norėdamas užslopinti sumaištį, kurią sukėlė mis Amerikos pasiūlymas.

Antrą trisdešimt penkios misteris Didžiausias Greipfrutas padovanojo marsiečiams dvitonį sunkvežimį greipfrutų.

Antrą trisdešimt septynios meras išdalino visiems svečiams nemokamus bilietus į „Etilo" ir „Didingąjį" teatrus, pritaikydamas šiai progai dar vieną kalbą, kuri baigėsi jau po trijų.

Užgrojo orkestras, ir penkiasdešimt tūkstančių balsų užtraukė „Šaunūs jie visi vaikinai".

Ketvirtą valandą iškilmės baigėsi.

Etilis atsisėdo raketos šešėlyje, o su juo dar du draugai.

— Tai štai kokia ta Žemė!

— O aš sakyčiau, kad reikia išmušti tas susmirdusias žiurkes,— pasakė vienas marsietis. — Man jie nekelia pasitikėjimo.

— Kodėl gi jie vis dėlto mus šitaip sutinka? — jis iškėlė dėželę, kurioje kažkas šnarėjo. — Kokį čia šlamštą jie man įbruko? Pavyzdys, sako. — Jis perskaitė užrašą: — „BLIKS. Paskutinė naujovė — muilo drožlės".

Aplink šmižinėjo žemiečiai, maišėsi su marsiečiais kaip per karnavalą. Minia šurmuliavo, čiupinėjo raketas, klausinėjo.

Etilį krėtė šaltis. Dabar jis drebėjo dar smarkiau.

— Nejaugi jūs nejaučiate? — sušnibždėjo jis. — Čia dedasi kažkokie negeri, pavojingi dalykai. Mums kažkas atsitiks. Jie kažką rezga. Kokią nors šiurpią klastą. Jie žada mums kažką padaryti, aš žinau.

— Aš juk sakiau, kad reikia visus išmušti.

— Kaip galima užmušti tą, kuris tave vadina draugu ir bičiuliu? — paklausė kitas marsietis.

Etilis palingavo galvą:

— Jie neapsimetinėja. Ir vis dėlto aš jaučiuosi taip, lyg mes būtume sumesti į milžinišką, rūgšties pilną cisterną ir tirptume, virstume į nieką. Man baisu. — Jis nukreipė mintis į minią, mėgindamas ją perprasti. — Taip, jie iš tiesų mums palankūs, „ištiesę draugystės ranką", kaip jie mėgsta sakyti. Tai didžiulė sankaupa paprasčiausių žmonių, kurie vienodai myli kates, šunis ir marsiečius. Ir vis dėlto, ir vis dėlto...

Orkestras užgrojo „Išridenkim statinaitę". Kompanija „Heigebeko alus" iš Kalifornijos miesto Fresno dykai vaišino alumi.

Marsiečius ėmė pykinti.

Jie vėmė fontanais. Aplinkui aidėjo žiaugčiojimas.

Springdamas Etilis sėdėjo figmedžio pavėsyje.

— Sąmokslas, sąmokslas... šlykštus sąmokslas,— dejavo jis susiėmęs už pilvo.

— Ką jūs suvalgėte? — paklausė šalia išdygęs karo patarėjas.

— Kažkokį kukurūzų paplotėlį,— išstenėjo Etilis.

— Ir dar ką?

— Dar kažkokį pailgą mėsgalį su bandele, paskui kažkokią žuvį ir dar tokį daiktą, kurį jie vadina pyragaičiu, paskui gėriau kažkokio gelsvo gėrimo su ledu,— atsiduso Etilis, markstydamasis trūkčiojančiais vokais.

Užkariautojų marsiečių dejonės aidėjo iš visų pusių.

— Išmušti klastingas gyvates! — kažkas riktelėjo silpnu balsu.

— Nusiraminkite,— pasakė patarėjas. — Tai paprasčiausias vaišingumas. Jie persistengė. Stokitės, vyrai. Žygiuojame į miestą. Reikia visur pastatyti nedideles kuopas, kad būtų tikriau. Kitos raketos leisis kituose

miestuose. O mums reikia atlikti savo pareigą čionai.

Kariai vargais negalais atsistojo ir vartė akis.

— Pirmyn žengte marš!

Viens, du, trys, keturi! Viens, du, trys, keturi!..

Mažas baltų namukų miestelis snaudė, apgaubtas virpančio įkaitusio oro. Tvoskė karščiu nuo stulpų, betono, tentų, stogų, tolio — nuo visko!

Marsiečių žingsniai aidėjo per asfaltą.

— Atsargiai! — sušnibždėjo patarėjas.

Jie ėjo pro grožio saloną.

Viduje kažkas sukikeno.

— Žiūrėkit!

Pro langą kyštelėjo raudona it varis galva ir vėl pradingo kaip lėlių teatre. Pro rakto skylutę blykstelėjo mėlyna akis.

— Tai sąmokslas,— sušnibždėjo Etilis. — Aš jums sakau, kad sąmokslas!

Parfumerijos kvapai tvino į karštą vasaros orą nuo ventiliatorių, be perstojo burzgiančių grotose, kur po elektriniais gaubtais tūnojo moterys kaip kokios povandeninės pabaisos su beprotiškais plaukų verpetais ir viršukalnėmis ant galvų, skvarbiomis ar stiklinėmis akimis, kurios žvelgė bukai ar gudriai, o raudonai išdažytos lūpos švietė kaip neoninės lempos. Ventiliatoriai sukosi, kvepalų gūsiai tvino į tykų orą, skverbėsi į medžių lapiją, patyliukais gaubė apstulbusius marsiečius.

— Dėl dievo meilės! — nebeištvėręs staiga suriko Etilis. — Lipkime į raketas — ir namo! Šitos pabaisos mus suės! Jūs tik pažvelkite į tas povandenines baidykles, į tas moteris vėsiose dirbtinių uolų grotose!

— Baigt kalbas!

Tik pažvelkite į jas, galvojo Etilis, kojos kaip stulpai, suknelės virpa tartum šaltos ir žalios žiaunos. Jis ėmė rėkti.

— Ei, užkimškit jam gerklę!

— Jos užpuls mus ir užmėtys šokolado plytelėmis ir madingais žurnalais, apkurtins spiegdamos savo riebiai nutepliotomis ryškiai raudonomis burnomis! Jos paskandins mus banalybių sraute, atbukins ir sumaitos mūsų jaus-

mus! Žiūrėkite, jos sėdi kažkokiose elektrinėse kankinimo kėdėse ir kažką zvimbia, niūniuoja ir murma! Nejaugi jūs išdrįsite tenai įeiti?

— O kodėl ne? — paklausė kiti marsiečiai.

— Bet juk jos iškeps jus, išnuodys, nebegalėsit savęs pažinti! Jus sutraiškys, sumals į miltus, kol pavirsite žmonų vyrais, padarais, kurie dirba ir parneša namo pinigus, kad jos galėtų čia sėdėti ir žiaumoti tą prakeiktą šokoladą! Nejaugi jūs tikitės jas pažaboti?

— Taip, velniai rautų!

Iš toli ataidėjo balsas, aukštas ir šaižus moteriškas balsas:

— Na, argi tas mažius, kur per vidurį, ne simpatiškas?

— O marsiečiai apskritai visai nieko. Tikrai, vyrai kaip vyrai,— nutęsė kitas.

— Ei, jūs! Aū! Marsiečiai! Ei!

Etilis šaukdamas pasileido bėgti.

Jis sėdėjo parke ir visas tirtėjo. Prisiminė, ką buvo matęs. O kai pažvelgdavo į tamsų žvaigždėtą dangų, pasijusdavo toks vienišas, toks apleistas ir taip toli nuo namų. Net ir dabar, sėdėdamas tyloje po medžiais, jis matė tolumoję marsiečių karius vaikštant su žemietėmis, dingstant vaiduokliškoje nedidukų pasilinksminimo rūmų tamsoje, kur pilkšvame ekrane kruta kraupiai gargiantys balti pavidalai, kur šalia tavęs sėdi mažos garbiniuotom galvom moterys ir žiautaroja gniutulus lipnios gumos, o po kėdėmis primėtyta daugybė tokių pat gniutulų, jau sukietėjusių, su įsispaudusiais aštriais it kačių moterų dantukais. Šešėlių urvas — kinas.

— Sveikas!

Etilis su siaubu atsisuko.

Šalia jo ant suolelio sėdėjo moteris ir tingiai kramtė gumą.

— Sėdėk,— pasakė jinai. — Aš nekandu.

— Oi,— tepasakė jis.

— Einam į kiną? — pasiūlė ji.

— Ne.

— Einam,— pasakė ji. — Visi nuėjo.

— Ne,— pakartojo Etilis. — Bene jūs čia, Žemėje, daugiau nieko ir neveikiate?

— O ko tau dar reikia? — ji įtariai pasižiūrėjo į jį išsiplėtusiomis iš nuostabos mėlynomis akimis. — Ką tu nori kad aš veikčiau,— sėdėčiau namie ir skaityčiau knygą? Cha cha! Gerai sugalvojai!

Etilis kurį laiką į ją spoksojo ir tik paskui paklausė:

— O ką jūs apskritai dar veikiate?

— Važinėjamės automobiliais. Tu turi mašiną? Nusipirk naują didelį „Podlerį-6". Žinok, klasiška mašinytė. Su tuo, kas turi „Podlerį-6", bet kuri eis, garbės žodis! — Ir jinai mirktelėjo Etiliui. — Juk tu turi krūvas pinigų, jeigu jau iš Marso, ką žinau, tai žinau. Jei tik užsinorėtum, galėtum nusipirkti „Podlerį-6" ir važiuotum sau.

— Į kiną turbūt?

— O kas čia bloga?

— Ne, nieko tokio.

— Žinote ką, misteri. Jūs kalbate kaip komunistas! — pasakė ji. — Taip, sere, ir tokių dalykų čia niekas nepakęs, kaip kažin ką. Prie mūsų senoviškos tvarkelės neprikibsi. Argi mes ne geri, kad leidome jums, marsiečiams, įsiveržti nė piršto nepajudinę, ką?

— Kaip tik šito aš niekaip ir negaliu suprasti,— atsakė Etilis. — Kodėl jūs mus įsileidote?

— Todėl, kad mes geros širdies, misteri, štai kodėl! Įsikalkit į galvą — geros širdies. — Ir ji nuėjo šalin pasiieškoti kito kavalieriaus.

Sukaupęs drąsą Etilis ėmėsi rašyti laišką žmonai. Pasidėjęs ant kelių popieriaus lapą, dailiai užrašė: „Brangioji Tile..." Bet prie jo ir vėl kažkas priėjo. Pakėlęs akis jis išvydo mažą kaip vaikas senučiukę apvalaus, raukšlių išvagoto, nuvytusio veidelio, žvanginančią jam prieš nosį tamburiną.

— Broli mano! — suriko ji, žiūrėdama į Etilį degančiomis akimis. — Ar tu išganytas?

— Ar tai reiškia, kad man gresia pavojus? — pašoko Etilis, net plunksna iškrito iš rankos.

— Baisus pavojus! — pakėlusi akis į dangų surypavo senučiukė žvangindama tamburiną. — Jeigu nebūsi iš-

ganytas, broli mano, pražūsi!

— Ir aš taip manau,— sutiko jis visas virpėdamas.

— Šiandien mes išgelbėjome jau ne vieną. Aš pati išgelbėjau tris marsiečius. Ar ne puiku? — išsišiepė jinai.

— Ko gero.

Kiaurai veriantis jo žvilgsnis buvo įtarus. Prisikišusi arčiau senučiukė paslaptingai sušnibždėjo:

— Broli mano, ar tu krikštytas?

— Nežinau,— irgi sušnibždėjo Etilis.

— Nežinai? — suriko ji aukštai iškėlusi tamburiną.

— Tai kažkas panašu į sušaudymą? — paklausė jis.

— Broli mano,— atsakė ji,— tu skęsti blogybių ir nuodėmių liūne. Dėl visko kaltas nemokšiškas tavo auklėjimas. Aš jau matau, kad tos jūsų Marso mokyklos siaubingos — jūsų niekas neišmokė pažinti tiesos. Jūsų galvos prikimštos melo. Broli mano, jeigu nori būti laimingas, turi apsikrikštyti.

— Tuomet aš būsiu laimingas netgi čia, šitame pasaulyje? — paklausė jis.

— Nenorėk iš karto visko,— pasakė ji. — Būk patenkintas ir menku trupinėliu, nes yra dar kitas, geresnis pasaulis ir mes visi į jį nukeliausime.

— Aš žinau tą pasaulį,— pasakė jis.

— Ten ramybė,— pasakė jinai.

— Taip.

— Ten tyla,— pasakė ji.

— Taip.

— Tenai teka medaus ir pieno upės.

— Ko gero,— sutiko jis.

— Ir visi juokiasi.

— Dabar aš tą supratau,— pasakė jis.

— Anas pasaulis geresnis,— pasakė ji.

— Daug geresnis,— pasakė jis. — Taip, Marsas — nuostabi planeta.

— Misteri,— pašoko senučiukė ir ėmė purtyti tamburiną tiesiai jam prieš nosį. — Tu šaipaisi iš manęs?

— Anaiptol. — Etilis sumišo ir nusiminė. — Aš maniau, jūs kalbate apie...

— Tik jau ne apie tą jūsų pašvinkusį Marsą, misteri! Tokie kaip tu amžinai virs katile, kentės nuo atsive-

riančių žaizdų ir kankinimų...

— Tikrai, nieko gero nėra toje Žemėje. Jūs labai vaizdžiai ją apsakėte.

— Misteri, tu ir vėl šaipaisi! — suriko ji piktai.

— Ne ne, atleiskite. Aš nežinojau.

— Ką gi,— pasakė ji,— tu pagonis, o pagonys visi neišauklėti. Štai imk lapuką. Prisistatyk rytoj vakare šiuo adresu — ten būsi pakrikštytas ir pasidarysi laimingas. Mes garsiai dainuojame, marširuojame ir kalbame per garsiakalbius, ir jeigu nori išgirsti mūsų kornetų, mūsų dūdų orkestro, būtinai ateik, ar ateisi?

— Pasistengsiu,— atsakė jis neryžtingai.

Ir ji nuėjo tolyn mušdama tambuviną ir iš viso vieko traukdama: „Aš laiminga, visada laiminga!"

Apstulbęs Etilis vėl ėmėsi laiško.

„Brangioji Tile! Tik pamanyk, koks buvau naivus manydamas, kad žemiečiai sutiks mus su šautuvais ir bombomis. Ne ne. Aš žiauriai apsirikau. Čia nėra jokio Riko nei Miko, nei Benono — nė vieno iš tų gudragalvių, kurie patys vieni išgelbsti visą pasaulį. Anaiptol.

Čia yra tik šviesiaplaukiai robotai su rausvais guminiais kūnais, tikri, bet sykiu ir netikri, gyvi, bet iš visko atrodantys kaip automatai ir visą gyvenimą praleidžiantys savo urvuose. Jų sėdynės neapsakomo, neįtikėtino didumo. Akys padėrusios, visą laiką įsmeigtos į vieną tašką, nes jie amžinai spokso į kino ekraną. Visame kūne labiausiai išsivystę žandikaulių raumenys — nuo nesiliaujančio gumos kramtymo.

Ir ne tik žmonės tokie, mano brangioji Tile, visa jų civilizacija tokia, ir mes esame kaip kastuvas sėklų, šiūsteltų į betonmaišę. Nė vienas neliksim gyvas. Mus sunaikins ne šautuvai. Mūsų niekas nenušaus, mus užglostys. Mus pražudys ne raketos, bet automobiliai..."

Kažkas sukliko. Paskui paukšt, driokst ir vėl tyla. Etilis pašoko. Už parko tvoros, gatvėje, susidūrė du automobiliai. Vienas pilnas marsiečių, kitas žemiečių. Etilis vėl sugrįžo prie laiško.

„Brangioji, brangioji mano Tile, štai tau šiek tiek skaičių. Čia, Amerikos žemyne, kasmet žūsta keturiasdešimt penki tūkstančiai žmonių, jie pavirsta drebutiena

konservų skardinėse — tuose savo automobiliuose. Raudona kruvina drebutiena, o joje — balti kaulai tartum netikėtos mintys, juokingos ir šiurpios mintys, susmigusios į sustingusią drebutieną. Automobiliai susigrūda ir išeina tokios dailutės konservų dėželės — sardinės su padažu ir tyla.

Visur ant kelių kruvino jovalo krūvos, apspistos didžiulių žalių musių. Staigus smūgis — ir veidai virsta kaukėmis, kokias jie užsideda per visų šventųjų dienos karnavalą. Man atrodo, kad per tą šventę jie garbina automobilį — šiaip ar taip, kažką, kas neša mirtį. Pasižiūri pro langą, o ten guli du žmonės, draugiškai susiglaudę, dar prieš akimirką nepažinoję vienas kito, o dabar jau negyvi. Aš jaučiu, mūsų armija bus sumalta, užnuodyta, visokios laumės ir kramtomoji guma įvilios ją į kino teatrų spąstus. Rytoj pat, kol dar nevėlu, aš mėginsiu sprukti iš čia atgal į Marsą.

Šį vakarą, mano Tile, kažkur po žemę vaikšto žmogus, kuriam tereikia spustelėti svertą, ir pasaulis bus išgelbėtas. Bet jam dabar tas nerūpi. Jo svertas nusėstas dulkių. O jis pats lošia kortomis.

Šitos piktybių planetos moterys užtvindė mus pigaus jausmingumo, nemokšiško koketavimo srautais, neriasi iš kailio, kol dar glicerino gamintojai nepanaudojo jų savo reikalams. Labanakt, Tile. Palinkėk man sėkmės, nes aš galiu žūti gelbėdamasis. Pabučiuok sūnų".

Tyliai verkdamas, jis sulankstė laišką. Kad tik neužmirštų išsiųti su pašto raketa.

Jis išėjo iš parko. Kas belieka? Bėgti? Bet kaip? Vėlai naktį sugrįžti į stovėjimo aikštelę, pavogti raketą ir vienam nuskristi į Marsą? Ar įmanoma taip padaryti? Jis papurtė galvą. Per daug jis dabar susijaudinęs.

Etilis žinojo tik tiek, kad jeigu čia pasiliks, tai netrukus jį pasiglemš daugybė visokių zyziančių, purkščiančių ir šnypščiančių daiktų, kurie rūksta ir dvokia. Po pusės metų jis turės didžiulę raudoną išpuoselėtą opą, kraujospūdis bus pasiekęs astronominį dydį, trumparegystė — aklumą ir kiekvieną naktį jį užplūs neišsenkantys kaip vandenynas košmarai su ilgais lyg bjaurus žarnynas sapnais, ir jis amžinai turės su jais galuotis.

Pro šalį šmėkščioja pamėkliški veidai — žemiečiai švilpia gatvėmis savo mechaniniuose grabuose. Greitai — taip, labai greitai — jie išras automobilį su šešiomis sidabro rankenėlėmis!

— Ei, klausyk!

Sukaukė sirena. Prie šaligatvio sustojo didžiulė tartum katafalkas, grėsminga juoda mašina. Iš jos išlindo galva.

— Tu marsietis?

— Taip.

— Man kaip tik tavęs ir reikia. Lįsk į mašiną, tau nežmoniškai pasisekė. Lįsk vidun. Nuvešiu tave į vieną labai smagią vietelę, kur galėsim pasišnekėti. Eikšen, ko stovi!

Tartum užhipnotizuotas Etilis atidarė mašinos dureles ir įlipo.

Ir jie nurūko.

— Ką gersi, E. V.? Gal kokteilio? Padavėjau, du „Manhetenus". Okei, aš vaišinu. Aš ir mano studija! Palik savo piniginę ramybėje. Labai džiaugiuosi, kad sutikau tave. Mano pavardė R. R. Van Plankas. Gal teko girdėti? Ne? Vis tiek duok ranką.

Jis čiupo Etilio ranką, pamaigė ir paleido. Jie sėdėjo tamsiame urve, kur grojo muzika ir grakščiai plaukė pro šalį padavėjai. Jiems buvo atneštos dvi taurės. Viskas įvyko taip staiga. Ir štai dabar Van Plankas sukryžiavęs ant krūtinės rankas apžiūrinėja savo radinį — marsietį.

— Aš iš tavęs štai ko noriu, E. V. Turiu genialią idėją, geresnės nesugalvosi! Net nežinau, kaip ji man šovė į galvą, tik žybt, ir viskas. Šį vakarą sėdžiu namie ir staiga pagalvoju, viešpatie, koks tai būtų filmas „Marsiečių įsiveržimas į Žemę"! Ir ko man pirmiausia reikia? Susirasti filmo konsultantą. Taigi sėdau į mašiną, susiradau tave, ir štai mudu jau čia. Išgerkim! Į tavo sveikatą! Už mūsų sėkmę! Būk sveikas!

— Bet... — buvo beprieštaraująs Etilis.

— Žinau žinau, visa tai, savaime aišku, ne už dyką. Jau ko ko, o pinigų tai mums netrūksta. Be to, aš turiu

tokią mažą juodą knygelę, pilną lapukų, galiu paskolinti.

— Aš nelabai mėgstu jūsų daržoves ir...

— Na ir pokštininkas! Gerai, dabar paklausyk, kaip viskas atrodys. — Jis susijaudinęs prisikišo arčiau. — Pirmiausia įspūdinga masinė scena: Marse kunkuliuoja aistros, susirinko didžiulė minia, visi šaukia ir muša būgnus. Fone — gigantiški sidabro miestai...

— Bet Marse miestai visai ne tokie...

— Fonas turi būti sidabro spalvos, vaikeliuk. Senis geriau žino. Taigi, visi marsiečiai šoka aplink laužą...

— Mes nešokame aplink laužus...

— Šitame filme bus laužas, ir jūs šoksite aplink jį, — tvirtai pareiškė Van Plankas prisimerkęs. Paskui palingavo galvą ir svajingai pridūrė: — Tada mes parodysime gražią marsietę — aukštą ir šviesiaplaukę.

— Marso moterys juodbruvės...

— Klausyk, E. V., nežinau, kaip mes kartu dirbsime. Beje, vaikeliuk, tau reikia pasikeisti vardą. Koks, sakei, tavo vardas?

— Etilis.

— Moteriškas. Aš tau duosiu geresnį. Tu man būsi Džo. Tai va, Džo. Kaip sakiau, Marso moterys bus šviesiaplaukės, nes taip reikia, supratai? Kitaip senis supyks. Kokių tu turi pasiūlymų?

— Aš maniau, kad...

— Ir dar mums reikia tokios scenos, kuri spaustų ašaras. Tarkim, į marsiečių laivą pataiko meteoritas ar dar kas,— trumpai drūtai, įvyksta katastrofa, bet gražuolė marsietė ištraukia visus iš mirties nagų. Tai bus pritrenkianti scena. Žinai, Džo, tau labai pasisekė, kad aš tave sutikau. Turėsi gerą biznį, gali patikėti.

Etilis pasilenkė ir tvirtai suėmė jį už riešo.

— Atleiskite, bet aš norėčiau kai ko jūsų paklausti.

— Klok drąsiai, Džo.

— Kodėl jūs taip maloniai su mumis elgiatės? Mes įsiveržėme į jūsų planetą, o jūs visi aliai vieno sutinkate mus kaip savo vaikus, kurių ilgai nematėte. Kodėl?

— Na ir keista jūs, marsiečiai, publika! Iškart matyti — šventoji nekaltybė. Aš tau paaiškinsiu, kaip čia viskas yra, Makai. Mes — maži žmogeliai, aišku? — Ir jis

pamojavo įdegusia ranka, apmaustyta smaragdo žiedais. — Paprasti ir niekuo neišsiskiriantys žmogeliai, aišku? Ir tuo mes didžiuojamės. Mūsų amžius — tai mažojo žmogaus amžius, Bili, ir mes didžiuojamės, kad esame tokie. Prieš tave, Bili, planeta, kurioje gyvena vieni Sarojanai. Taip taip — didžiulė, gausi draugiškų Sarojanų šeimyna — visi myli vienas kitą. Žinoma, jūs jaučiatės labai vieniši tame savo mažame šaltame Marse ir pavydite mūsų miestų...

— Mūsiškė civilizacija daug senesnė už jūsų...

— Džo, meldžiamasis, nepertraukinėk manęs, aš baisiai to nemėgstu. Leisk man iki galo išdėstyti savo teoriją, o paskui kalbėk ką tik nori. Tai va, ten jums buvo labai liūdna ir jūs atvykote čionai pasižiūrėti mūsų miestų ir mūsų moterų, ir šiaip visko, o mes su džiaugsmu jus sutikome, nes jūs — mūsų broliai, jūs irgi patys paprasčiausi žmonės kaip ir mes visi.

— Be to,— čia jau sakau kaip šalutinį dalyką, Roskai, — iš šio įsiveržimo mes turėsime ir šiokios tokios naudos. Na, pavyzdžiui, kad ir mano būsimas filmas, kuris garantuotai duos milijardą dolerių grynais. Ateinančią savaitę pradėsime gaminti lėles marsietes po trisdešimt dolerių. Tu pagalvok, kiek čia susidarys milijonų! Aš irgi turiu sutartį — išleisiu kokį marsietišką žaidimą po penkis dolerius. Maža ką galima sugalvoti.

— Dabar man aišku,— pasakė Etilis traukdamasis.

— Kas be ko, mes įsigysime puikiausią naują rinką. Tik pagalvok, kiek visko galėsite iš mūsų nusipirkti: ir skysčio plaukams šalinti, ir kramtomosios gumos, ir batų tepalo.

— Palaukite. Aš turiu dar vieną klausimą.

— Rėžk.

— Kas jūsų per vardas? Ką reiškia raidės R. R.?

— Ričardas Robertas.

Etilis pasižiūrėjo į lubas.

— O gal kartais kas nors kada ne kada netyčia pavadina jus Riku?

— Kaip tu ir atspėjai, Makai? Žinoma, aš esu Rikas.

Etilis tik žioptelėjo ir pasileido kvatotis. Rodė pirštu ir vis kartojo:

— Tai jūs — Rikas? Vadinasi, jūs — Rikas!

— O kas čia juokinga, vaikeliuk? Senis irgi nori pasijuokti!

— Jūs nesuprasite, aš čia šį tą prisiminiau. Cha cha! — Ašaros sruvo Etiliui per skruostus tiesiai į burną. Jis vis mušė kumščiu į stalą ir kartojo: — Vadinasi, jūs — Rikas! Kas būtų galėjęs pamanyti, kad taip juokingai! Nei pūpsančių raumenų, nei valingo smakro, nei šautuvo. Tik pilnas pinigų kapšas, smaragdinis žiedas ir atsikišęs pilvas!

— Ei, galvok, ką šneki! Aš gal ir ne Apolonas, bet...

— Duokite ranką, Rikai. Seniai norėjau su jumis susipažinti. Tai jūs užkariausite Marsą su kokteilių plaktuvais, supinatoriais, pokerio kauliukais, jodinėtojų šmaikštais, auliniais batais, languotomis kepi ir romu.

— Aš viso labo kuklus biznesmenas,— droviai nuleidęs akutes pasakė Van Plankas. — Dirbu savo darbą ir gaunu už tai kuklų užmokestį. Bet kaip sakiau, Mortai, aš jau seniai galvoju, kad reikia aprūpinti Marsą dėdulės Vigilio žaislais ir Diko Treiso komiksais — ten tie dalykai bus naujovė. Šitokia didelė prekybos rinka,— juk pas jus niekas nėra girdėjęs apie politines karikatūras, ar ne? Na matai! Trumpai drūtai — mes apibersime Marsą visokiomis gėrybėmis. Jie mūsų prekes grobstyte išgrobstys, vaikeliuk! Kas nenorės kvepalų, paryžietiškų suknelių, madingų kombinezonų, sakyk? O aukščiausios klasės avalynė?..

— Mes vaikštome basi.

— Ką aš girdžiu? — kreipėsi į lubas R. R. — Klajojančių žemdirbių planeta? Klausyk, Džo, mes tuo pasirūpinsim. Sugėdinsim visus, ir jie apsiaus. O tada parduosime jiems batų tepalo!

— O!

Jis papliaukšėjo Etiliui per ranką.

— Tai kaip, tinka? Nori būti techninis mano filmo direktorius? Pradžiai gausi po du šimtus per savaitę, o į galą turėsi iki penkių šimtų. Ką pasakysi?

— Mane pykina,— pasakė Etilis. Jis buvo išgėręs visą „Manheteną“ ir dabar jau pradėjo mėlti.

— Persiprašau. Nemaniau, kad tave šitaip susuks.

Eime į gryną orą.

Lauke Etilis pasijuto geriau.

— Tai štai kodėl Žemė mus taip sutiko! — pasakė jis sverdėdamas.

— Aišku kaip dieną. Žemietis nesnaus, jeigu tik jam pasitaikys proga sąžiningai užkalti dolerį. Pirkėjas — mūsų dievas. Tu ant manęs nepyk. Štai tau mano vizitinė kortelė. Rytoj devintą ryto būk Holivudo studijoje. Ten tau parodys tavo kabinetą! Aš atvyksiu vienuoliktą, tada pasišnekėsim. Lygiai devintą! Žiūrėk, nevėluok! Pas mus griežta tvarka.

— O kodėl?

— Na ir keistuolis tu, Galacheri! Bet tu man patinki. Labanakt. Sėkmingo įsiveržimo!

Automobilis nuvažiavo.

Sutrikęs Etilis mirksėdamas žiūrėjo jam įkandin. Paskui pasitrynė kaktą delnu ir iš lėto patraukė į raketų stovėjimo aikštelę.

— Ir ką gi tu dabar žadi daryti? — garsiai paklausė jis savęs.

Nebylios raketos blykčiojo mėnulio šviesoje. Tolumoje gaudė besilinksminantis miestas. Lauko ligoninėje gydytojai ramdė nervinio šoko ištiktą jauną marsietį, kuris, sprendžiant iš klyksmų, per daug visko prisižiūrėjo, per daug prisigėrė, per daug prisiklausė dainų iš raudonai geltonų dėžių, stovinčių ten, kur geriama, ir visiškai nusilakstė stengdamasis pabėgti nuo stambios kaip dramblys moters, kuri sekė jį nuo staliuko prie staliuko. Dabar jis tik be paliovos murmėjo:

— Dūstu... aš sutraiškytas, spąstuose...

Pamažu aimanos nutilo. Etilis pasitraukė iš šešėlio ir kirsdamas platų kelią nuėjo prie raketų. Tolumoje drybsojo mirtinai nusigėrę sargybiniai. Iš ten, kur plytėjo miestas, aidėjo muzika, automobilių gausmas, sirenos. O jis girdėjo dar ir kitokius garsus: klastingai birzgia baruose mašinėlės, gaminančios salyklinį gėrimą, kad Marso kariai nutuktų ir pasidarytų tingūs ir užmaršūs; kino teatrų urvuose migdantys balsai liūliuoja marsiečius, kad juos apimtų neįveikiamas snaudulys ir kad jie visą likusį gyvenimą vaikščiotų tartum sapnuodami.

Lygiai po metų kiek marsiečių mirs nuo kepenų cirozės, inkstų nepakankamumo, kraujo spaudimo, o kiek dar nusižudys?

Etilis stovėjo tuščio kelio viduryje. Už dviejų kvartalų jo pusėn lėkė automobilis.

Jis turi pasirinkti: arba pasilikti Žemėje, eiti tarnauti į studiją filmo konsultantu, kas rytą minutė minutėn atvykti į darbą ir ilgainiui pradėti linkčioti režisieriui, girdi, taip, Marse iš tiesų būta baisių skerdynių, taip, moterys ten aukštos ir šviesiaplaukės, taip, aplink laužus šokami ritualiniai šokiai ir deginamos aukos — taip taip taip. Arba tuojau pat įlipti į raketą ir vienam grįžti į Marsą.

— O kas bus dar po metų? — paklausė pats savęs.

Marse bus atidarytas „Mėlynojo kanalo" naktinis klubas. O senajame mieste, pačiame jo vidury, — kazino. Taip, pačiame senojo marsiečių miesto vidury! Ir visuose kituose miestuose sušvytės sumirguliuos neoninių reklamų raidės, o protėvių kapus užplūs iškylautojai — visa tai neišvengiama... neišvengiama...

Bet tas laikas dar neatėjo. Po kelių dienų jis bus namie. Tilė su sūnumi laukia jo, ir dar keletą metų jis galės ramiai pagyventi — pasėdėti vėjuotą dieną su žmona ant kanalo kranto, paskaityti savo gerąsias mieląsias knygas, pasiurbčioti švelnaus, silpno vyno, tykiai pasišnekučiuoti — dar trumpą mirksnį pasidžiaugti gyvenimu, kol iš dangaus užplūs ant jų neoninis košmaras.

O tada juodu su Tile galbūt pasislėps mėlynuose kalnuose ir išbus metus kitus, kol ir ten prigužės turistų, kurie pradės caksėti fotoaparatais ir aikčioti, koks nepakartojamas vaizdas!

Jis jau žinojo, ką pasakys Tilei:

— Karas — didelė blogybė, bet taika kartais gali būti dar baisesnė.

Jis stovėjo viduryje plataus tuščio kelio.

Atsigręžęs pamatė vaizdą, kuris jo visai nenustebino: į jį švilpė automobilis, pilnas staugiančių paauglių. Berniukai ir mergaitės, ne vyresni kaip šešiolikos metų, lėkė atviru automobiliu, daužydamiesi nuo vieno

kelkraščio į kitą. Jie rodė pirštais į jį ir klykė. Motoro riaumojimas vis artėjo. Automobilis skriejo šešiasdešimt mylių per valandą greičiu.

Etilis pasileido bėgti.

Taip taip, vangiai pagalvojo jis, girdėdamas už nugaros artėjant automobilį, kaip keista ir liūdna. Motoras ūžia visai kaip... betonmaišė.

1949

EL DÍA DE MUERTE

Rytas.

Mažas berniukas Raimundas bėgo per Madero prospektą. Iš daugybės bažnyčių jau dvelkė smilkalais, o iš tūkstančių pusryčius taisančių virtuvių — degančiomis anglimis. Jis bėgo galvodamas apie mirtį. Visas Meksikas tą rytą buvo pritilęs nuo minčių apie mirtį. Nuo bažnyčių driekėsi šešėliai, visos moterys juodais drabužiais, gedulingai juodais, o bažnytinių žvakių ir gorių dūmai kuteno šnerves šviežios mirties kvapu. Ir jam tai nė kiek neatrodė keista, nes tą dieną visų mintys sukosi apie mirtį.

Tai buvo *El Día de Muerte,* Mirusiųjų diena.

Tą dieną visame krašte prie siaurų prekystalių moteriškės pardavinėja baltas cukrines kaukoles ir saldaininius lavonėlius, kuriuos galima sukramtyti ir nuryti. Visose bažnyčiose vyksta pamaldos, o vakare kapinėse degamos žvakės, žmonės geria vyną, vyrai plonais balsais gieda giesmes.

Raimundas bėga nešinas visu pasauliu, viskuo, ką jam buvo sakęs dėdė Chorchė, viskuo, ką jis pats per savo amžių buvo patyręs. Šiandien bus švenčiama netgi tokiose vietose kaip Gvanachvatas ir Packvaro ežeras. Čia, didžiulėje Meksiko bulių arenoje, jau dabar grėbstomas ir lyginamas smėlis, pardavinėjami bilietai, ir buliai, laukdami mirties, iš baimės kepa bandas, vartaliodami akis arba dėbsodami į vieną tašką savo garduose.

Geležiniai Gvanachvato kapinių vartai plačiai atidaryti turistams, kurie nusileis įvijais akmeniniais laiptais gi-

liai po žeme ir vaikščios po sausas aidinčias katakombas, apžiūrinėdami pastirusias mumijas, tartum žaislai sustatytas palei sieną.

Šimtas dešimt mumijų prirakintų prie uolos, burnos siaubingai persikreipusios, akys išdžiūvusios, kūnai šnara palietus.

Chanicijo saloje į Packvaro ežerą tartum plaštakės ant sidabrapilvių žuvų krenta dideli tinklai. Visa sala su aukštai iškilusia Morelo statula jau siurbčioja agavų degtinę, tuo pradėdami Mirusiųjų dienos šventimą.

Mažame Lenaro miestelyje sunkvežimis pervažiavo šunį ir nesustojo pasižiūrėti, kas atsitiko.

Kiekvienoje bažnyčioje kabėjo po Kristų su kraujuojančiomis žaizdomis.

Lapkričio šviesoje Raimundas bėgo per Madero prospektą.

O, saldaininiai baubai! Vitrinose cukrinės kaukolės su vardais ant baltų kaktų: CHOSĖ, KARLOTĖ, RAMONA, LUISĖ! Visi įmanomi vardai ant šokoladinių kaukolių ir cukrinių griaučių.

Virš jo galvos švytėjo žydras dangaus porcelianas, po kojomis liepsnojo žalia žolė. Jis bėgo pro pavėsines, smarkiai suspaudęs kumštyje penkiasdešimt sentavų, už kuriuos bus galima nusipirkti daug saldainių — prisiragauti ir kojų, ir akiduobių, ir šonkaulių. Mirties valgymo diena. Klius dabar mirčiai, tai bent klius! Ir nuo jo, ir nuo mamytės, ir nuo brolių oi, ir nuo seserų!

Jis jau matė mintyse kaukolę su glajaus raidėmis: RAIMUNDAS. Aš suvalgysiu savo paties kaukolę, pagalvojo jis. Ir apgausiu mirtį, kuri visados barbena su lietumi į langą arba girgžda senų durų vyriuose, arba pakyla nuo šlapimo kaip mažas blyškus debesėlis. Apgausiu mirtį, kurią sergantis virėjas įvynioja į mėsą su kukurūzų ir pipirų įdaru, mirtį, lindinčią gražiai apskrudusio papločio pluteleje.

Tai senojo dėdės Chorchės žodžiai skambėjo Raimundo ausyse. Senutėlio Chorchės, kurio veidas kaip nedegta plyta ir kuris nė vieno žodelio neištaria nepakrutinęs pirštų. „Mirtis,— sako jis,— yra tavo šnervėse kaip laikrodžio spyruoklės plaukelis. Mirtis auga tavo pilve kaip vaisius. Mirtis šviečia iš tavo akių kaip glazūra".

Išklerusiame kioske sena rūškano veido moteriškė su ausyse stirksančiais plaukų kuokšteliais pardavinėjo lenteles, ant kurių rikiavosi miniatiūrinės laidotuvių procesijos. Mažas kartoninis karstelis, gofruoto popieriaus kunigas su Biblija, gofruoto popieriaus berniukai su riešuto galvutėmis, parapijonys su bažnytinėmis vėliavomis rankose, baltas saldaininis numirėlis juodomis akutėmis, gulintis mažutėliame karstelyje, o už jo, altoriuje, kino žvaigždės nuotrauka. Tas mažas laidotuves gali parsinešti namo, ten išmeti kino žvaigždės nuotrauką ir įstatai jos vieton kokio savo mirusio artimo nuotrauką.

Raimundas išsiėmė dvidešimt penkių sentavų monetą.

— Vieną,— paprašė jis ir nusipirko lentelę su laidotuvėmis.

Dėdė Chorchė sako:

— Gyvenimas — tai norėjimas turėti. Gyvendamas nuolat ko nors nori. Nori pupų, nori vandens, trokšti moters meilės ir trokšti miego, labiau už viską miego. Nori asiliuko, nori naujo stogo savo namui, nori dailių pusbačių iš avalynės parduotuvės vitrinos ir vėl nori miego. Nori lietaus, nori egzotiškų vaisių, nori skanios mėsos ir dar kartą nori miego. Tu nori turėti arklį, nori turėti vaikų, nori turėti brangenybių iš spindinčių prospekto parduotuvių ir... na kaip, pameni? Galiausiai tu nori miego. Raimundai, tu visko norėsi. Gyvenimas iš to ir susideda. Tu vis norėsi ir norėsi ko nors, kol pagaliau nustosi norėjęs, ir tada ateis laikas, kai norėsi miego ir daugiau nieko. Visiems mums ateina metas, kai miegas atrodo nuostabiausias dalykas pasaulyje. Ir kai daugiau nieko nebesinori, tik miego, žmogus galvoja apie Mirusiųjų dieną ir laimingus miegančiuosius. Prisiminsi, Raimundai?

— Taip, dėde Chorche.

— O ko tu nori, Raimundai?

— Nežinau.

— Ko visi žmonės nori?

— O ko?

— Ko galima norėti, Raimundai?

— Aš turbūt žinau. Oi ne, nežinau!

— Užtat aš žinau, ko tu nori, Raimundai.

— Ko?

— Aš žinau, ko visi žmonės nori šioje žemėje: jie nori to, ko visiems užteks, ir nori labiau už viską pasaulyje, nori ir garbina, nes tai yra kojų, rankų ir viso kūno poilsis ir ramybė...

Raimundas įžengė į krautuvę ir išsirinko cukrinę kaukolę su savo vardu, užrašytu glajaus raidėmis.

„Tu laikai ją rankose, Raimundai,— šnibžda dėdė Chorchė.— Jau vaikystėje atsargiai suimi ją pirštais ir atsikandęs nuryji, ir ji nuteka tavo gyslomis... Tu laikai ją rankose, Raimundai, pažvelk!"

Cukrinė kaukolė.

„A!"

„Šuo bėga per gatvę. Aš vairuoju mašiną. Ar aš sustoju? Ar atleidžiu pedalą? Ne! Dar smarkiau paspaudžiu! Bum! Štai taip! Juk šuo dabar laimingesnis, ar ne? Laimingesnis, palikęs šį pasaulį visiems laikams?"

Raimundas sumokėjo pinigus ir išdidžiai suleido purvinus pirštus į kaukolės vidų — užpildė ją penkiais krutančiais smegenų pusrutuliais.

Jis išėjo iš krautuvės į platų saulėtą bulvarą, kuriuo riaumodamos lėkė mašinos. Raimundas prisimerkė nuo šviesos ir...

Tribūnos buvo pilnos žmonių. Jie sėdėjo *la sombra* ir *el sol,* pavėsyje ir saulėje — į dangų kylančios apvalios tribūnos buvo pilnutėlės. Trenkė varinės būgnų lėkštės! Plačiai atsivėrė vartai. Matadorai, banderiljerai, pikadorai — visi išėjo arba išjojo ant šviežio lygaus smėlio į saulės atokaitą. Orkestras griaudė ir dundėjo, minia šurmuliavo, ūžė, garsiai šūkavo.

Muzika užsibaigė lėkščių trenksmu.

Už tribūnos sienų vyrai aptemptais blizgančiais kostiumais taisėsi beretes ant juodų sulaižytų šukuosenų, čiupinėjosi apsiaustus, špagas, šnekučiuodamiesi tarpusavyje, o kažkas persisvėręs per sieną dūzgino kino kamerą ir caksėjo fotoaparatu.

Vėl oriai sugriaudėjo orkestras. Vartai atsidarė, ir pirmasis didžiulis juodas bulius įlėkė į areną — strėnos kreta, pririšti prie kaklo, plevena kaspinai.

Raimundas lengvai lengvai bėgo tolyn per Madero prospektą. Lengvai lengvai jis bėgo tarp greitų juodų it buliai mašinų. Didžiulė mašina riaumodama supyp-

sėjo jam. Lengvai lengvai bėgo Raimunditas.

Banderiljerai išbėgo į priekį — lengvai lengvai kaip žydros plunksnos, pūstelėtos virš banguotų arenos smėlynų palei stūksančią juodą uolą — bulių. Banderiljerai dabar jau stovėjo, balansuodami ir trypčiodami vietoje. Va, pakėlė banderiles — štai taip! Lengvai lengvai bėgo žydri baleto bateliai per tykų smėlį, ir bulius bėgo, ir banderiljeras pamažėle išsirietė ore lanku, ir dvi ietys smigo žemyn, ir bulius pritrenktas sustojo, sukriokė, sustaugė, nes du smaigai sulindo jam giliai į gūbrį! Tačiau banderiljeras, jo skausmo kaltininkas, jau buvo dingęs. Minia riaumojo!

Gvanachvato kapinių vartai plačiai atsivėrė.

Raimundas stabtelėjo sustingęs ir bežadis, ir mašina partrenkė jį. Visa žemė kvepėjo žila mirtimi ir dulkėmis, ir visur viskas bėgo į mirtį ir gyveno mirtyje.

Turistai užplūdo Gvanachvato kapines. Milžiniškos medinės durys atsivėrė, ir jie sulipo žemyn įvijais laiptais į katakombas, kur palei sienas stovėjo išrikiuota šimtas dešimt susitraukusių klaikių žmogystų. Atsikišę dantys, išsiplėtusios akys, žvelgiančios į niekur. Nuogi moterų kūnai tartum daugybė vielinių karkasų, negrabiai aplipdytų moliu. „Mes laikome juos sustatę katakombose, nes jų giminės nepajėgia išsinuomoti sklypo kapinėse",— sušnibždėjo nedidukas prižiūrėtojas.

Kapinių kalvos papėdėje — žongliravimo numeris: žmogus neša kažką ant galvos, minia eina iš paskos pro grabdirbio krautuvėlę, lydima grabdirbio muzikos — prisikišęs burną vinių, pasilenkęs jis daužo karstą kaip būgną. Žonglierius grakščiai neša ant savo išdidžios juodbruvės galvos sidabro atlasu aptrauktą dėžę, retkarčiais atsargiai ją pasitaisydamas, kad laikytųsi. Jis žingsniuoja orus ir rimtas, basos kojos be garso žengia grindinio akmenimis, jam iš paskos eina moterys juodais drabužiais ir žiaumoja mandarinus. O dėžėje, ramus ir niekam nematomas, guli mažas kūdikio kūnelis, ką tik mirusi jo dukrytė.

Procesija eina pro atdaras grabų krautuvėles, ir kalamų vinių taukšėjimas bei pjūklų žvangesys aidi per visą kraštą. Katakomboje stovintys mirusieji laukia procesijos.

Raimundo kūnas buvo įsitempęs tartum torero prieš

atliekant veroniką — tuoj didžiulė mašina prašvilps pro šalį, o minia sugriaudės: „Ole!" Jis šypsojosi paklaikusia šypsena.

Juoda mašina užgriuvo ant jo, ir šviesa akyse užgeso. Tamsa persmelkė jį visą. Atėjo naktis...

Chanicijo saloje, šventoriuje, po milžiniška Morelo statula tamsu, vidurnaktis. Girdėti, kaip vyrai gieda aukštais, net spigiais nuo išgerto vyno balsais, gieda moterų balsais, bet ne švelnių moterų, ne, atžarių, piktų, girtų moterų balsais. Tamsiame ežero paviršiuje dega maži žiburėliai — indėniškos valtelės, plaukiančios iš žemyno, veža per tamsų miglotą ežerą apsimuturiavusius ir apsiklosčiusius nuo šalčio turistus iš Meksikos pasižiūrėti *El Día de Muerte* ceremonijos.

Saulės šviesa.

Kristus sujudėjo.

Atitraukęs nuo kryžiaus ranką pakėlė ir staiga pamojo. Kaitri saulė svaidė auksinius blyksnius nuo aukšto Gvadalacharos bažnyčios bokšto ir sproginėjo ant viršūnėje siūbuojančio kryžiaus. O apačioje, gatvėje, jeigu Kristus būtų pažvelgęs žemyn švelniomis, geromis akimis, — beje, šią akimirką jis kaip tik taip ir padarė, — į jį spoksojo du tūkstančiai veidų. Žiūrovai — tartum daugybė turgaus aikštėje pabirusių melionų, daugybė pakeltų rankų, uždengusių nuo saulės aukštyn žvelgiančias smalsias akis.

Kristus pavojuje. Tie, iš turgavietės apačioje, pamojavo atsakydami. Kažkas tyliai riktelėjo minioje. Gatvėje judėjimas buvo sustojęs. Vienuolikta valanda svaigaus ir karšto sekmadienio ryto. Kvepėjo ką tik nupjauta aikštės žole ir smilkalais iš atvirų bažnyčios durų.

Kristus nuleido nuo kryžiaus ir antrą ranką, pamojo ir staiga atsiplėšė nuo kryžiaus, pakibęs už kojų žemyn galva — mažas sidabro medalionas ant tamsaus kaklo sumataravo jam palei veidą.

— Ole! Ole! — sušuko mažas berniukas toli apačioje rodydamas į jį ir į save.

— Ar matot, ar matot? Tai Gomesas, mano brolis! Gomesas mano brolis!

Ir berniūkštis ėmė šmirinėti po minią su skrybėle rinkdamas pinigus.

Mostas. Raimundas užsidengė akis ir sukliko. Vėl tamsa.

Turistai, išlipę iš valčių vidury nakties, patraukė į pasakišką Chanicijo salą. Tamsioje gatvėje buvo ištempti didžiuliai tinklai nelyginant rūkas virš ežero, ir upių upės šiandien pagautų sidabrinių rainių kaskadomis leidosi nuo atšlaičių. Mėnulio šviesa atsimušdavo į jas kaip viena būgno lėkštė į kitą, ir jos tyliai aidėjo.

Apgriuvusioje bažnyčioje ant apirusio kalno kabo Kristus, visas išvarpytas termitų, bet kraujas vis dar sunkiasi iš netikrų žaizdų, ir prabėgs dar daug metų, kol vabzdžiai išės kančią iš jo veido.

Šventoriuje karšto taraskų kraujo moteriškė purtė raudonus ipomėjų žiedus virš šešių degančių žvakių. Gėlės, palietusios liepsną, suspurdėdavo kaip plaštakės ir paskleisdavo švelnų, intymų kvapą. Turistai jau apspito ją ir stovėjo žiūrėdami, bet nedrįsdami paklausti, ką gi ji čia veikia, sėdėdama prie savo vyro kapo.

Bažnyčioje tartum didelio gražaus medžio sakai — Kristaus rankos, pačios iškirstos iš gražaus atvežtinio medžio rankų, išrasojusios kvapniais šventų sakų lašais, kurie kabo, bet niekad nenukrenta — kraujas, lyg drabužis slepiantis jo nuogybę.

„Ole!“ — sugriaudėjo minia.

Vėl skaisti saulė. Raimundo kūnas parblokštas, prispaustas. Mašina, saulė, skausmas!

Į priekį dvikovon išjojo pikadoras ant žirgo, apdėto storu matracu, įspyrė buliui batu į sprandą ir akimirksniu smeigė ton pačion vieton ilga lazda su vinimi gale. Pikadoras pasitraukė. Muzika grojo. Pamažėle ėmė artintis matadoras.

Bulius, atstatęs vieną koją į priekį, stovėjo saulės nutviekstos arenos viduryje visas įsitempęs. Blausiai švytinčiose akyse sustingusi hipnotinė baimės ir neapykantos išraiška. Iš išgąsčio jis vis kepa bandas vieną po kitos, kol galiausiai apsivemia ir stovi purvinas ir dvokiantis. Iš pauodegio pulsuodama sunkiasi žalia tyrė, kraujas sunkiasi iš subadyto sprando, šešios banderilės tarškėdamos stirkso nugaroje.

Kol minia ir virpantis bulius laukė, matadoras, pasinaudojęs proga, apsuko savo raudoną skraistę — at-

sargiai, kad nesimatytų ašmenų.

Bulius jau nieko nemato ir nieko nesupranta. Bulius trokšta verčiau išvis nieko nebematyti. Visas pasaulis — vien tik skausmas, šešėliai, akinanti šviesa ir nuovargis. Bulius stovi ir laukia galo. Geriau jau mirtis negu šita maišalynė, šmėkščiojantys pavidalai, išdavikiški ragai, apgaulingi mostai ir melas. Bulius įremia virpančias kojas į smėlį ir jau nebejuda iš vietos, tik lėtai kinkuoja galvą, akys padėrusios, išmatos nevalingai tebesrūva, iš kaklo pliūpčioja senkantis kraujas.

Kažkur padūmavusiame tolyje žmogus laiko iškėlęs svidantį kalaviją. Bulius nejuda. Tada kalavijas, kurį laiko besišypsantis žmogus, triskart žaibiškai perkerta snukį nieko nematančiam buliui — štai taip!

Minia šaukia.

Bulius nė nevirpteli nuo smūgių. Kraujas trykšta pro šnarpščiančias supjaustytas šnerves.

Matadoras trepteli koja.

Bulius paklusniai pajuda savo priešo pusėn. Kalavijas perrėžia jam kaklą. Bulius drioksteli žemėn, pasispardo, nurimsta.

„Ole!" — šaukia minia. Orkestro dūdos griaudėja varinį finalą!

Raimundas pajuto, kad mašina jį užkliudė. Trumpi šviesos intervalai kaitaliojosi su tamsa.

Chanicijo šventoriuje virš dviejų šimtų antkapių, stūksančių nelyginant uolos, užsidegė du šimtai žvakių, vyrai giedojo, turistai žiopsojo, rūkas tvino nuo ežero.

Gvanachvatas. Saulė! Prasiskverbusi pro plyšį į katakombas, saulės šviesa parodė rudas moters akis, žiojėjantį burnos plyšį, sukryžiuotas rankas. Turistai čiupinėjo ir stukseno į ją kaip į būgną.

„Ole!" Matadoras aplėkė areną, aukštai iškėlęs savo beretę. Lijo. Sentavais, piniginėmis, batais, skrybėlėmis. Matadoras stovėjo šiame lietuje, iškėlęs savo miniatiūrinę beretę kaip skėtį.

Išbėgo vyras su nukauto buliaus ausimi. Matadoras iškėlęs rodė ją miniai. Kur tik žengė, minia mėtė į jį skrybėles ir pinigus. Bet nykščiai nusileido žemyn, ir nors visi patenkinti šaukė, toji nupjauta ausis jo rankoje nebuvo jiems prie širdies. Nykščiai buvo nuleisti.

Neatsisukdamas matadoras gūžtelėjo pečiais ir truktelėjęs perplėšė ausį. Kruvina ausis gulėjo smėlyje, o minia pralinksmėjo, kad jis tą ausį numetė, nes ji anaiptol nebuvo tokia jau patraukli. Įėjo apsauga ir pririšo negyvą bulių prie arklių, kurie negalėjo nustygti vietoje ir baimingai švilpė pro šnerves, užuosdami šviežio kraujo kvapą, o paleisti tik švystelėjo kaip balti žaibai ir nurūko per areną trūkčiodami ir tąsydami iš paskos besivelkantį bulių, palikdami ragų išakėtą smėlį ir kraujo amuletus.

Raimundas pajuto, kaip cukrinė kaukolė išsprūdo jam iš rankos. Kita ranka, atsitrenkusi į grindinį, paleido lentelę su laidotuvių procesija.

Bum! Trinktelėjo bulius į barjerą, ir arkliai trypdami ir žvengdami nudundėjo į tunelį.

Žmogus pribėgo prie pono Viljaltos barjero ir atkišo banderiles, kurių smaigaliai buvo aplipę kruvina buliaus mėsa. „Gracias!" Viljalta numetė jam pesą ir išdidžiai paėmė banderiles su plevėsuojančiomis gofruoto popieriaus juostelėmis — paduos lyg kokius muzikos instrumentus žmonai ir cigarus papsintiems draugams.

Kristus sujudėjo.

Minia žiūrėjo į linguojantį katedros kryžių.

Kristus balansavo ant dviejų rankų, iškėlęs kojas aukštai į dangų! Berniukas lakstė po minią.

— Ar matote mano brolį? Mokėkit! Ten mano brolis! Mokėkit!

Dabar Kristus kabėjo ant siūbuojančio kryžiaus, laikydamasis tik viena ranka. Po juo plytėjo Gvadalacharos miestelis, labai gražus ir tykus sekmadienio rytą. Šiandien uždirbsiu daug pinigo, pagalvojo jis.

Kryžius suvirpėjo. Jo rankos atsileido. Minia suklykė.

Kristus nukrito.

Kristus miršta kas valandą. Iš medžio išskaptuotą jo kančią pamatysi dešimtyje tūkstančių vietų, akys pakeltos į aukštą dulkėtą dešimties tūkstančių bažnytėlių dangų, ir visada kraujas, ak, kraujas.

— Žiūrėkit! — Sušuko ponas Viljalta. — Žiūrėkit! — Jis pamojavo drėgnomis raudonomis banderilėmis draugams po nosimi.

Matadoras, sekamas būrio krykštaujančių ir stvarstančių jį vaikų, bėgte apibėgo dar vieną ratą apie areną

po vis smarkėjančia skrybėlių liūtimi.

Kaip tik dabar turistų valtys perplaukė blyškų brėkštantį Packuaro ežerą, palikdami Chaniciją už nugaros — žvakės užgesusios, kapinės ištuštėjusios, nuskintos gėlės išbarstytos ir nuvytusios. Valtys sustoja, ir turistai įžengia į kitą pasaulį, viešbutyje ant kranto jų laukia didelis sidabro kavinukas, kuriame burbuliuoja šviežutėlė kava, tyliai šnypščia garai ir tartum paskutinis prisiminimas apie ežero rūką kyla į šiltą viešbučio valgomojo orą, maloniai tarška lėkštės, skimbčioja šakutės, kažkas negarsiai šnekučiuojasi, akys švelniai merkiasi besiurbčiojant kavą ir jau kone sapnuojant. Turistai miega ant drėgnų nuo rūko pagalvių, susisupę į drėgnas nuo rūko paklodes tartum į Žemės apspjaudytas marškas. Kava kvepia aitriai kaip tarasko oda.

Gvanachvate vartai užkelti, pastirę vaiduokliai uždaryti. Įvirji laiptai nutvieksti karštos lapkričio saulės. Loja šuo. Vėjas kedena nuvytusias ipomėjas ant paminklų, panašių į konditerinius gaminius. Trinkteli masyvios katakombų durys. Išdžiūvusios žmogystos lieka anapus.

Orkestras paskutinįkart pergalingai sutrinksi, ir tribūnos ištuštėja. Išėjusius žmones pasitinka virtinė elgetų pavandenijusiomis akimis, giedančių aukštais balsais, o didelėje aptemusioje arenoje vyrai su grėbliais grėbsto ir šluoja, grėbsto ir šluoja smėlį su paskutinio buliaus kraujo pėdsakais.

Duše matadorui per šlapią sėdynę pliaukšteli vyras, laimėjęs tądien už jį daug pinigų.

Raimundas krito, Kristus krito skaudžioje šviesoje. Atūžė bulius, atūžė mašina, ir ore atsivėrė didžiulis juodas rūsys, kurio durys griausmingai pokštelėjusios užsivėrė, žadėdamos miegą ir tiktai miegą. Raimundas palietė žemę, Kristus palietė žemę, bet nežinojo to.

Kartoninės laidotuvės subyrėjo į šipulius. Cukrinė kaukolė toli nuriedėjusi atsitrenkė į nutekamąjį vamzdį ir sutrupėjo į tris tuzinus gabalėlių akinančio sniego.

Berniukas, Kristus ramiai gulėjo.

Naktis tarsi bulius nubėgo tolyn dovanoti tamsos kitiems, išmokyti miego kitus.

„Ak“, — pasakė minia.

„Raimundas“, — pasakė ant grindinio pabirę cukri-

nės kaukolės gabaliukai.

Žmonės pribėgo ir apstojo tylumą. Jie žvelgė į miegą.

Cukrinę kaukolę su raidėmis R, A, I, M, U, N, D, A, S vienas per kitą susirankiojo ir sučiulpė vaikai.

PELĖS PO ŠLUOTA

Pačią pirmąją naktį jie matė fejerverkus — toks sproginėjimas, ko gero, būtų galėjęs ir išgąsdinti, priminti kur kas baisesnius dalykus, bet šitie fejerverkai buvo nuostabūs: raketos kilo į senovinį šiltą Meksikos dangų ir biro melsvomis spindinčiomis žiežirbomis. Buvo nepaprastai gera, oras kvepėjo gyvybe ir mirtimi, lietumis ir dulkėmis, smilkalais iš bažnyčių ir variu iš estrados, kurioje dūdų orkestras tūtavo nesibaigiančią „Balandėlę". Bažnyčios durys buvo plačiai atlapotos, ir atrodė, kad palubėje rūkdamas dega didžiulis žvaigždynas, nukritęs iš spalio dangaus: galybė žvakių skaisčiai liepsnojo, skleisdamos malonų kvapą. Virš aikštės, išklotos vėsiomis akmens plokštėmis, žybčiojo vis nauji ir kaskart gražesni fejerverkai kaip per lyną bėgančios kometos, atsitrenkiančios į nedegtų plytų kavinės sieną, paskui užbėgančios aukštyn į bažnyčios bokštą, pilną basakojų vaikigalių, kurie spardė, žvangino ir be perstogės siūbavo galingus varpus, galingai aidinčius aplinkui.

Po aikštę blaškėsi liepsonojantis bulius ir vaikėsi kvatojančius suaugusiuosius ir iš džiaugsmo spiegiančius vaikus.

— Tūkstantis devyni šimtai trisdešimt aštuntieji,— šypsodamasis tarė Viljamas Treivisas, kartu su žmona stovintis atokiau nuo triukšmingos minios.

Staiga bulius pasileido tiesiai į juos. Pasilenkę, apšaudomi ugninių sviedinių, juodu nubėgo pro bažnyčią ir estradą, per muzikos trenksmą ir žmonių klegesį, po žvaigždėtu dangum, susikibę už rankų, juokdamiesi. Bulius pralėkė pro šalį — parako žiežirbas spjaudantis bambuko karkasas ant greitakojo meksikiečio pečių.

— Gyvenime taip nesilinksminau,— sustojusi kvapo atgauti tarė Suzana Treivis.

— Rojus,— pritarė Viljamas.

— Ir taip bus dar ilgai, ar ne?

— Kiaurą naktį.

— Ne, aš turiu galvoje mūsų kelionę.

Jis suraukė antakius ir paplojo sau per priekinę švarko kišenę.

— Akredityvų pakaks visam gyvenimui. Linksminkis. Užmiršk viską. Jie niekada mūsų nesuras.

— Niekada?

— Niekada.

Dabar kažkas, užsikoręs į varpinę, ėmė mėtyti žemyn didžiules petardas; minia puldinėjo į šalis, o jos šnypšdamos ir rūkdamos su baisiais trenksmais sproginėjo tarp šokančių kojų ir striksinčių kūnų.

Saldžiai kvepėjo kukurūzų paplotėliais, kavinėse sėdėjo vyrai su alaus bokalais saulės nurudintose rankose ir žiūrėjo į gatvę.

Buliui atėjo galas. Ugnis bambuko vamzdeliuose baigėsi, ir po viskam. Meksikietis nusiėmė nuo pečių karkasą. Berniūkščiai susispietė aplinkui, norėdami pačiupinėti pasakišką papjė mašė galvą ir tikrų tikriausius ragus.

— Eime apžiūrėti buliaus,— pasiūlė Viljamas.

Kai jie ėjo pro kavinės duris, Suzana pastebėjo vieną vyrą, žiūrintį į juos — šviesaus gymio, su sniego baltumo eilute, melsvu kaklaraiščiu ir melsvais marškiniais, pailgo, saulėje įdegusio veido. Jo plaukai šviesūs ir lygūs, akys mėlynos, ir jis prisispyręs žiūrėjo tiesiai į juos.

Ji niekada nebūtų atkreipusi į jį dėmesio, jeigu ne virtinė butelių, išsirikiavusių prie nepriekaištingo baltumo alkūnės: pilvotas mėtinio likerio butelis, pailgas skaidraus vermuto, grafinėlis konjako ir dar septyni buteliai su įvairiausių rūšių likeriais, o po ranka gal dešimt nedidelių iki pusės pripiltų taurelių, iš kurių, nenuleisdamas akių nuo gatvės, jis tolydžio siurbčiojo markstydamasis ir iš pasigardžiavimo čepsėdamas plonomis lūpomis. Kitoje rankoje rūko plonas Havanos cigaras, o ant kėdės pūpsojo gal dvidešimt pakelių turkiškų cigarečių, šešios dėžutės cigarų ir keli buteliukai odekolono.

— Vili...— sušnibždėjo Suzana.

— Nekreipk dėmesio,— pasakė vyras. — Jis ne iš tų.

— Aš mačiau jį šįryt aikštėje.

— Eik neatsigręždama tolyn. Apžiūrinėk papjė mašė bulių. Na va, o dabar klausk, ko norėjai.

— Ar tu nemanai, kad jis — seklys?

— Jie negalėjo mūsų susekti.

— O jeigu?

— Koks gražus bulius,— pasakė Viljamas savininkui.

— Argi jis būtų galėjęs vytis mus per visus du šimtus metų, kaip manai?

— Atsargiau, dėl dievo meilės!

Suzana susverdėjo. Jis stipriai suėmė ją už alkūnės ir pavedėjo į šalį.

— Tik neapalpk,— jis nusišypsojo, kad niekam nekiltų įtarimo. — Ko tau bijoti. Eime tiesiai į kavinę, atsisėskime priešais jį, ir jis mūsų nė neįtars, jeigu iš tiesų yra tas, kuo laikome.

— Ne, negaliu.

— Reikia. Eime. Aš Deividui taip ir pasakiau, kad tai mažų mažiausiai juokinga,— garsiai tarė Viljamas, kai juodu jau lipo kavinės laiptais.

Mes čia, galvojo Suzana. Kas mes tokie? Kur einame? Ko bijome? Prisimink viską nuo pradžių, paliepė ji sau, stengdamasi neprarasti nuovokos, jausdama po kojomis nedegtų plytų grindis.

Mano pavardė Ana Kristen, mano vyras — Rodžeris. Mes iš du tūkstančiai šimtas penkiasdešimt penktųjų metų. Mes gyvenome siaubingame pasaulyje. Pasaulyje, kuris tarsi juodas laivas lekia tolyn nuo sveiko proto ir civilizacijos kranto, kaukdamas šiurpiu balsu ir nešdamas du milijardus žmonių, neklausdamas, ar jie to nori, ar ne — lekia į mirtį, ten, kur baigiasi sausuma su jūromis ir atsiveria radioaktyvios liepsnos ir beprotybės bedugnė.

Jie įėjo į kavinę. Vyriškis žiūrėjo į juos.

Suskambėjo telefonas.

Suzana krūptelėjo. Ji prisiminė, kaip ateityje, po dviejų šimtų metų, vieną giedrą du tūkstančiai šimtas penkiasdešimt penktųjų metų balandžio rytą suskambėjo telefonas ir ji pakėlė ragelį.

— Ana, čia Renė! Ar girdėjai apie biurą, kuris organizuoja laiko keliones? Galima vykti kur tik nori — į Romą dvidešimt pirmais metais prieš Kristaus gimimą, į Vaterlo pas Napoleoną — į bet kokį laiką, bet kokią vietą!

— Tu juokauji, Rene?

— Nė kiek. Klintonas Smitas šį rytą iškeliavo į tūkstantis septyni šimtai septyniasdešimt šeštųjų metų Filadelfiją. Biuras viską gali. Pinigų, žinoma, reikia turėti. Bet tik pagalvok — savo akimis pamatyti Romos gaisrą, Chu Bi-Lajų, Mozę ir Raudonąją jūrą! Pasižiūrėk į pašto dėžutę, turbūt jau ir tu būsi gavusi reklamą.

Ji atidarė pneumatinę dėžę ir ištraukė reklaminį prospektą ant metalinės folijos:

ROMA IR BORDŽOS!
BROLIAI RAITAI SU „KITI HOK"!

Kelionių į praeitį biuras aprūpina jus atitinkamais drabužiais ir nukelia į minią, kuri regi Linkolno arba Cezario nužudymą! Mes apsiimame išmokyti jus bet kurios kalbos, kad tam tikroje epochoje ir tam tikrais metais galėtumėte jaustis kuo laisviausiai. Lotynų, graikų, senovinė šnekamoji anglų kalba — kokios tik pageidausite! Laiko kelionės — puikiausias poilsis!

Renė vis dar tarškėjo į ragelį:

— Mudu su Tomu rytoj išvykstame į tūkstantis keturi šimtai devyniasdešimt antruosius metus. Jam žadėjo vietą Kolumbo laive. Ar ne žavu!

— Taip,— sumurmėjo Ana apstulbusi. — O kaip vyriausybė žiūri į šitą Laiko kelionių kompaniją?

— Oi, ką tu, policija seka kiekvieną žingsnį. Kad žmonės nepradėtų sprukti nuo karinės prievolės į praeitį. Išvykdami visi turi palikti čia užstatą, namus ir visą turtą, kaip grįžimo garantiją. Juk, šiaip ar taip, pas mus karas.

— Taip, karas,— sumurmėjo Ana. — Karas.

Ji stovėjo su telefono rageliu rankoje ir galvojo: „Štai ji, laiminga proga, apie kurią mudu su vyru svajojome šitiek metų! Mums visai nepatinka šis du tūkstančiai šimtas penkiasdešimt penktųjų metų pasaulis.

Jis norėtų pabėgti nuo darbo bombų gamykloje, aš — nuo laboratorijos, veisiančios pražūtingas bakterijas. Gal mums pasisektų pabėgti, pasislėpti amžių glūdumoje, painiame laiko labirinte, kad jie niekada mūsų nebesurastų ir nebesugrąžintų į pasaulį, kur deginamos knygos, kur tikrinamos mūsų mintys, kur baimė džiovina smegenis, kur visi žygiuoja pagal komandą, kur kiauras dienas klykia radijas..."

Jie buvo tūkstantis devyni šimtai trisdešimt aštuntųjų metų Meksikoje.

Suzana žiūrėjo į dėmėtą kavinės sieną.

Tiems, kurie gerai tarnauja ateities valstybei, leidžiama per atostogas prasiblaškyti praeityje. Ir štai juodu su vyru atvyko į tūkstantis devyni šimtai trisdešimt aštuntuosius metus, išsinuomojo Niujorke kambarį, pavaikščiojo po teatrus, pasigrožėjo pažaliavusia Laisvės statula, dar tebestovinčia uoste, o trečią dieną persivilko kitais drabužiais, pasikeitė pavardes ir slapta pabėgo į Meksiką!

— Tai tikrai jis,— sušnibždėjo Suzana, žiūrėdama į nepažįstamąjį prie stalelio. — Tos cigaretės, cigarai, gėrimai. Jie jį išduoda. Ar pameni mūsų pirmąjį vakarą praeityje?

Prieš mėnesį, tą pirmąjį vakarą Niujorke, prieš pabėgdami, jie mėgavosi neįprastais gėrimais ir valgiais, prisipirko daugybę buteliukų kvepalų ir išbandė kelias dešimtis cigarečių rūšių, nes ateityje viso to beveik nėra, ten viską suryja karas. Todėl jie kaip pamišę lakstė po barus bei tabako kioskus ir grįždavo namo palaimingai apsvaigę, vos gyvi.

Ir dabar va tas žmogus elgiasi taip, kaip gali tiktai atvykėlis iš ateities, jau daug metų neragavęs svaigalų nei cigarečių.

Viljamas su Suzana atsisėdo ir užsisakė gėrimo. Nepažįstamasis apžiūrinėjo jų drabužius, šukuosenas, papuošalus — netgi eiseną ir judesius.

— Sėdėk ramiai,— sumurmėjo Viljamas. — Dėkis, kad visą gyvenimą nešioji tokius drabužius.

— Veltui mes bandėme pabėgti.

— O dieve! — pasakė Viljamas. — Jis eina čia. Tu tylėk, aš pats su juo pasišnekėsiu.

Nepažįstamasis priėjo ir nusilenkė. Vos girdimai taukštelėjo batų kulnai. Suzana pašiurpo. Ak, tas kariškas garsas! Jo su niekuo nesupainiosi, kaip ir to nepakenčiamo baladojimo į duris vidury nakties!

— Misteri Rodžeri Kristenai,— pasakė nepažįstamasis,— jūs nepasitraukėte kelnių sėsdamasis.

Viljamas apmirė. Jis nuleido akis — rankos lyg niekur nieko gulėjo ant kelių. Suzanos širdis trankėsi kaip pašėlusi.

— Jūs apsirikote,— skubiai pasakė Viljamas. — Mano pavardė ne Krisnelas.

— Kristenas,— pataisė nepažįstamasis.

— Aš esu Viljamas Treivisas,— tarė Viljamas. — Ir nesuprantu, kodėl jums taip parūpo mano kelnės.

— Atleiskite.— Nepažįstamasis prisitraukė kėdę.— Tarkime, aš atpažinau jus iš to, kad sėsdamasis nepasitraukėte aukštyn kelnių. O visi pasitraukia. Jeigu to nedarysi, kelnės per kelius išsitampys ir pūpsos. Aš esu iš labai toli, misteri... Treivisai, ir aš ieškau draugų. Mano pavardė Simsas.

— Mes užjaučiame jus, misteri Simsai, bet esame pavargę. O rytoj vykstame į Akapulką.

— Žavinga vieta. Aš kaip tik iš ten, ieškojau ten draugų. Jie turėtų būti kažkur čia. Bet aš juos dar surasiu. Jūsų žmona prastai jaučiasi?

— Labanakt, misteri Simsai.

Jie pakilo eiti. Viljamas stipriai suspaudęs laikė Suzaną už rankos. Juodu nebeatsisuko, išgirdę už nugaros misterio Simso balsą:

— Tiesa, ir dar vienas dalykas... — Jis patylėjo, o paskui lėtai, raiškiai ištarė: — Du tūkstančiai šimtas penkiasdešimt penktieji metai.

Suzana užsimerkė, pajutusi, kaip žemė slysta iš po kojų. Nieko nematydama ji žengė į žėrinčią nuo ugnių aikštę.

Juodu užsirakino viešbučio numeryje. Paskui ilgai stovėjo tamsoje, jinai verkė, ir atrodė, kad kambario sienos tuoj užgrius ant jų. Kažkur toli sproginėjo fejerverkai, aikštėje skambėjo juokas.

— Tai prakeiktas akiplėša,— pasakė Viljamas. — Sėdi

sau, dūmija tas sumaútas cigaretes, maukia per dieną ir tyrinėja mus kaip kokius gyvius. Kodėl aš jo iškart nenudėjau! — Viljamo balsas jau buvo kone isteriškas.

— Jis netgi išdrįso pasisakyti tikrąją pavardę? Vyriausiasis seklys! Ir tos kelnės! Dieve mano, kodėl gi aš jų nepasitraukiau sėsdamasis! Juk tai būdingiausias šios epochos judesys, kurį visi atlieka negalvodami. O kai aš to nepadariau, tai iškart išsiskyriau iš aplinkinių; aha, pagalvojo jis, štai žmogus, kuris niekada nėra dėvėjęs ilgų kelnių, o pratęs prie uniforminių galifė ir kitokių ateities drabužių. Mane užmušti maža, kad aš viską sugadinau!

— Ne ne, dėl visko kalta mano eisena... tos aukštos kulnys... jos nulėmė. Ir mudviejų šukuosenos... tartum ką tik iš kirpyklos. Mes tokie negrabūs ir taip nesmagiai jaučiamės.

Viljamas uždegė šviesą...

— Jis dar tik bando mus. Dar nėra dėl mūsų tikras... nėra visai tikras. Todėl negalima nuo jo bėgti. Tada jis jau nebeturėtų abejonių. Negalima šito leisti. Mes kuo ramiausiai važiuosim į Akapulką.

— Gal jis visai neabejoja, o tik žaidžia.

— Nė kiek nenustebčiau. Visas pasaulio laikas jo rankose. Jis gali slankioti čia kiek tinkamas, o paskui grąžinti mus į ateitį, kurioje mes atsidursime lygiai po minutės nuo mūsų išvykimo. Jis gali laikyti mus nežinioje daugybę dienų ir vis šaipytis.

Suzana sėdėjo ant lovos šluostydamasi ašaras ir traukdama senovinį anglių ir smilkalų kvapą.

— Jie nekels skandalo, kaip tu manai?

— Neišdrįs. Tam, kad galėtų įkišti mus į savo laiko mašiną ir sugrąžinti atgal, jie turi užklupti mus vienu du.

— Tuomet tai išeitis,— pasakė ji,— mes niekuomet nebūsime vieni, visada tarp žmonių. Susirasime krūvą draugų, vaikštinėsime po turgų, kiekviename mieste nakvosime merijoje, mokėsime policijos viršininkui, kad mus saugotų, kol pagaliau rasime, kaip nužudyti Simsą, ir pabėgsime persirengę kitais, kad ir meksikiečių drabužiais.

Koridoriuje pasigirdo žingsniai.

Jie užgesino šviesą ir tylomis nusirengė. Žingsniai nutolo. Kažkur trinktelėjo durys.

Suzana stovėjo prie lango, žvelgdama žemyn į tamsoje skendinčią aikštę.

— Tai šitas statinys ir yra bažnyčia?

— Taip.

— Aš dažnai spėliodavau, kokios gi būdavo tos bažnyčios. Jų jau seniai niekas nebėra matęs. Gal rytoj nueisime pasižiūrėti?

— Žinoma. Gulkis.

Jie gulėjo tamsiame kambaryje.

Po pusvalandžio suskambo telefonas.

Suzana pakėlė ragelį:

— Klausau.

— Kad ir slepiasi pelės po šluota, jų dainelė vis tiek sudainuota.

Ji padėjo ragelį ir visa pašiurpusi atsigulė vėl.

Už lango, tūkstantis devyni šimtai trisdešimt aštuntais metais, kažkas su gitara skambino vis tas pačias tris daineles.

Naktį, ištiesusi ranką, ji vos nepalietė du tūkstančiai šimtas penkiasdešimt penktųjų metų. Jos pirštai slydo per šaltą laiko erdvę tartum per kokį gofruotą popierių, o ausyse aidėjo marširuojančių kojų žingsniai, milijonai orkestrų trenkė milijoną karinių maršų; ji matė dešimtis tūkstančių sterilių mėgintuvėlių su ligas sukeliančių bakterijų kultūromis ir norėjo juos paimti, kaip dirbdama ateities fabrike,— tuos mėgintuvėlius su raupsų, maro, vidurių šiltinės, tuberkuliozės bakterijom,— bet pasigirdo baisus sprogimas. Ištiesta jos ranka pajuodo ir susiraukšlėjo, ir ji atšoko nuo smarkaus smūgio — tokio smarkaus, kad visas pasaulis išlėkė į orą ir driokstelėjo žemėn, ir visi pastatai sugriuvo, žmonės apsipylė kraujais ir krito nebylūs. Milžiniški ugnikalniai, mašinos, vėtros, griūtys — visa nutilo, ir ji atsibudo kūkčiodama lovoje, Meksikoje, prieš daugelį metų...

Pagaliau jiems vargais negalais pavyko valandą nusnūsti, bet anksti rytą juos pažadino triukšmingas automobilių pypsėjimas gatvėje. Pro geležinius balkono pinučius Suzana pamatė, kaip kalbėdamiesi ir šūkčioda-

mi aštuoni žmonės lipa iš apačioje sustojusių automobilių ir sunkvežimių su raudonom raidėm. Aplink buvo susirinkęs būrys meksikiečių.

— *Qué pasa?*[1]— šūktelėjo Suzana kažkokiam berniukui.

Tas jai atsakė.

Suzana atsisuko į vyrą:

— Amerikiečiai atvažiavo filmuoti.

— Įdomu,— atsiliepė Viljamas iš dušo.— Pasižiūrėkime, ką jie darys. Manau, kad šiandien mums neverta važiuoti. Pamėginkime išsklaidyti Simso įtarimus. Pamatysime, kaip sukami filmai. Girdėjau, kad senovėje tai būta įdomaus reginio. Mažumą prasiblaškysim.

Prasiblaškysim, pagalvojo Suzana. Skaisčiai šviečiant saulei trumpą valandėlę ji tarsi buvo užmiršusi, kad kažkur viešbutyje jų laukia žmogus ir rūko be galo, be krašto. Žiūrėdama iš viršaus į tuos aštuonis šurmuliuojančius linksmus amerikiečius, ji vos nesušuko: „Gelbėkite mane! Paslėpkite mane! Gelbėkite! Perdažykite man plaukus ir akis, perrenkite kitokiais drabužiais. Padėkite man. Aš — iš du tūkstančiai šimtas penkiasdešimt penktųjų metų!“

Bet žodžiai liko nepasakyti. Laiko kelionių biuro tarnyba žino, ką daro. Prieš išleisdami į kelionę, jie sukuria žmogaus smegenyse psichinę blokadą. Tu niekam negali pasisakyti nei kada, nei kur iš tikrųjų esi gimęs, ir nė vienam praeities žmogui negali papasakoti apie ateitį. Praeitis turi būti apsaugota nuo ateities. Be tokios psichinės blokados nė vieno žmogaus nebūtų išleidę laisvai keliauti per šimtmečius. Ateitį reikia apsaugoti nuo bet kokių permainų, kurias galėtų iššaukti keliaujantieji po praeitį. Kad ir karščiausiai ji būtų troškusi pasipasakoti tiems linksmiems žmonėms ten, aikštėje, kas ji tokia ir ką dabar jaučia — vis tiek nebūtų galėjusi.

— Pusryčiausim?— paklausė Viljamas.

Pusryčiai buvo patiekti didžiuliame valgomajame. Visiems tas pats — kiaušinienė su kumpiu. Čia buvo pilna turistų. Pasirodė filmuotojai, visi aštuoni — šeši

---

[1]Kas atsitiko? *(Isp.)*

vyrai ir dvi moterys — ir juokdamiesi susėdo. Ir Suzana sėdėdama netoliese pasijuto saugi ir aprimusi — netgi tuomet, kai vestibiulio laiptais godžiai traukdamas turkišką cigaretę nusileido Simsas. Jis iš tolo linktelėjo jiems, ir Suzana atsakė jam su šypsena, kadangi čia, aštuonių filmuotojų ir dvidešimties kitų turistų akivaizdoje, jis nieko jiems negalėjo padaryti.

— Aš pagalvojau apie tuos aktorius,— pasakė Viljamas.— Gal pabandžius pasamdyti du iš jų,— sakysiu, kad juoko dėlei persirengtų mūsų rūbais ir išrūktų su mūsų mašina, kai Simsas nematys jų veidų. Jeigu tiedu persirengėliai nors kelioms valandoms nuviliotų jį paskui save, mes paspruktume į Meksiką. Ten, tame mieste, jis per amžius mūsų neatrastų!

— Ei!

Storulis, nuo kurio atsidavė vynu, pasilenkė prie jų.

— Bet juk čia turistai iš Amerikos!— suriko jis.— Man jau nuo tų meksikiečių silpna darosi, kad galėčiau — išbučiuočiau jus!— Jis padavė jiems ranką.— Eime, papusryčiausime kartu. Negandas mėgsta draugiją. Aš esu Negandas, o čia mis Gėla, o štai misteris ir misis Mes Negalime Pakęsti Meksikos! Mes visi jos negalime pakęsti. Bet darysime čia pirmuosius savo nelemto filmo bandymus. Likusi filmavimo grupė atvyks rytoj. Mano pavardė Džo Meltonas. Aš — režisierius. Na ar ne klaikus kraštas! Kur pasisuksi — laidotuvės, žmonės krinta kaip lapai. Na ko gi jūs, eime arčiau. Prisidėkite prie mūsų, pralinksminkite mus!

Suzana ir Viljamas juokėsi.

— Ar aš toks juokingas?— paklausė Meltonas nužvelgęs aplinkinius.

— Nepakartojamas!— Suzana persėdo prie jų.

Misteris Simsas spoksojo į juos iš kito valgomojo galo.

Suzana padarė jam grimasą.

Vingiuodamas tarp staliukų, Simsas patraukė prie jų.

— Gerbiamieji!— jau iš toli sušuko jis Treivisams.— Aš maniau, kad mes pusryčiausime šįryt trise.

— Atleiskite,— pasakė Viljamas.

— Sėskitės, bičiuli,— tarė Meltonas.— Šios poros draugas — mano draugas.

Simsas atsisėdo. Aktoriai garsiai kalbėjosi, ir Simsas pusbalsiu paklausė:

— Tikiuosi, jūs gerai išsimiegojote?

— O jūs?

— Aš nepratęs prie matracų su spyruoklėmis,— susiraukė Simsas.— Tačiau yra kas atlygina. Per pusę nemigo nakties aš išmėginau daugybę naujų cigarečių ir valgių. Keista ir nuostabu. Šitos senovinės ydos leidžia pajusti visą spektrą nepatirtų emocijų.

— Mes nesuprantame, apie ką jūs kalbate,— pasakė Suzana.

— Vis dar vaidinate,— nusijuokė Simsas.— Beprasmiška. Kaip ir ši minios strategija. Netrukus aš užklupsiu jus be liudininkų. Kantrybės man pakaks.

— Klausykite,— įsiterpė Meltonas iškaitusiu veidu,— ar tas vyrukas prie jūsų kimba?

— Ne, viskas gerai.

— Jei tik jūs pasakysit, aš jį bemat iš čia išspirsiu.

Ir nusisukęs į savo bendrus, Meltonas vėl kažką ėmė vograuti. Aidint juokui ir kalboms, Simsas varė toliau:

— O dabar apie reikalą. Visą mėnesį aš važinėjau iš miesto į miestą, kol jus radau, o vakar visą dieną sekiau, kol galutinai įsitikinau, kad tai jūs. Jeigu dabar ramiai eitumėt su manimi, aš galėčiau apsaugoti jus nuo bausmės, žinoma, jeigu grįžtumėt prie savo darbo, prie ultravandenilinės bombos kūrimo.

— Tas vyrukas per pusryčius nagrinėja mokslo problemas!— įsiterpė Meltonas, nugirdęs paskutinius žodžius.

— Pagalvokite apie tai,— lyg niekur nieko tęsė Simsas.— Vis tiek jums nepavyks pasprukti. Jeigu jūs nužudysite mane, jus suseks kiti.

— Mes nieko negalime suprasti.

— Liaukitės!— susierzinęs šūktelėjo Simsas.— Būkite protingi! Juk mes negalime leisti jums pabėgti. Tuomet du tūkstančiai šimtas penkiasdešimt penktaisiais atsirastų ir daugiau norinčių padaryti tą patį ką ir jūs. O mums trūksta žmonių.

— Jūsų karams kariauti,— neištvėrė Viljamas.

— Vili!

— Nieko, Suzana. Dabar pasišnekėsime jo kalba.

Niekur nedingsi.

— Puiku,— pasakė Simsas.— Ištics, koks stulbinantis judviejų naivumas — bėgat nuo savo tiesioginės pareigos!

— Nuo siaubo.

— Nesąmonė. Viso labo tiktai nuo karo.

— Apie ką jūs čia kalbatės, bičiuliai?— pasidomėjo Meltonas.

Suzana mielai būtų jam paaiškinusi. Bet nieko konkretaus negalėjo pasakyti. Trukdė psichinė blokada. Nieko, išskyrus tokias bendrybes, kokias Simsas su Viljamu dabar aptarinėjo.

— Tiktai nuo karo!— pakartojo Viljamas.— Pusė pasaulio jau išmirė nuo raupsus sukeliančių bombų!

— Ir vis dėlto ateities gyventojams apmaudu dėl judviejų,— pareiškė Simsas.— Jūs čia pasislėpėte jaukioje, taip sakant, tropikų salelėje, o jie nuo stačios uolos lekia tiesiai į pragarą. Mirčiai reikia mirties, o ne gyvenimo. Mirštantys žmonės nori žinoti, kad ir kiti miršta kartu su jais. Vis šiokia tokia paguoda, kad pragare ar kapo duobėje tu ne vienas. Visi jie pasipiktinę jumis, o aš esu to jų pykčio šauklys.

— Pažvelkite į šį pykčio šauklį!— kreipėsi Meltonas į savo kompaniją.

— Kuo ilgiau versite mane laukti, tuo jums bus blogiau. Jūs turite mums padėti sukurti naują bombą. Jeigu grįšite tuoj pat — nebus jokių kankinimų. O jeigu vilkinsite, vis tiek priversime jus dirbti, bet kai sukursite bombą, išbandysime su jumis keletą įdomesnių ir naujesnių būdų, sere.

— Turiu pasiūlymą,— pasakė Viljamas.— Aš grįšiu atgal su jumis, jeigu mano žmona pasiliks čia gyva ir sveika, toli nuo to karo.

Simsas svarstė.

— Gerai. Po dešimties minučių laukite manęs aikštėje. Aš sėsiu į jūsų mašiną. Nuvešite mane už miesto, į kokią nors dykvietę. O tenai mus paims laiko mašina.

— Vili!— Suzana stipriai suspaudė jam ranką.

— Nesiginčyk,— atsisuko jis.— Aš taip nusprendžiau.— Paskui vėl atsigręžė į Simsą.— Norėčiau pa-

klausti dar vieno dalyko. Praėjusią naktį jūs galėjote įsibrauti į mūsų kambarį ir pagrobti mus. Kodėl to nepadarėte?

— Na, tarkime, kad aš tiesiog smagiai leidau laiką,— tingiai nutęsė Simsas čiulpdamas naują cigarą.— Baisiai nesinori skirtis su šita nuostabia aplinka, saule, poilsiu. Kaip gaila atsisakyti vyno ir cigarečių. Ak, kaip man gaila! Ką gi, po dešimties minučių aikštėje. Jūsų žmonai bus garantuota apsauga. Ji gali pasilikti čia kiek tik norės. Atsisveikinkite.

Jis atsistojo ir išėjo.

— Laimingos kelionės, misteri Plepy!— šūktelėjo Meltonas jam pavymui. Paskui atsisuko ir pasižiūrėjo į Suzaną.— Ėhė, kai kas verkia. Argi galima per pusryčius verkti? Į ką gi tai panašu?

Devintą valandą penkiolika Suzana stovėjo savo kambario balkone ir žiūrėjo žemyn į aikštę. Tenai ant grakštaus bronzinio suolelio, užsikėlęs koją ant kojos, sėdėjo Simsas, jo kelnių kantas lygut lygutėlis. Jis nukando cigaro galiuką ir jausmingai užsirūkė.

Suzana išgirdo burzgiant motorą — toli akmenimis grįstos gatvės gale iš garažo išvažiavo Viljamas, ir automobilis iš lėto ėmė leistis nuo kalvos.

Automobilis didino greitį. Trisdešimt, keturiasdešimt, penkiasdešimt mylių per valandą. Vištos lėkė į visas šalis.

Simsas nusiėmė baltutėlaitę panamą, nusišluostė nosine įraudusią kaktą, vėl užsidėjo panamą ir tada pamatė mašiną.

Ji skriejo tiesiai į aikštę šešiasdešimties mylių per valandą greičiu.

— Viljamai!— sušuko Suzana.

Mašina su trenksmu užlėkė ant šaligatvio ir pasileido tiesiai prie pažaliavusio suolelio, ant kurio sėdėjęs Simsas išmetė cigarą, suriko, beviltiškai sumosavo rankomis ir nuo mašinos smūgio išlėkė į orą, beprotiškai persikreipęs, trenkėsi tiesiai ant grindinio.

Mašina sustojo kitame aikštės gale, vienas priekinis ratas buvo sumaitotas. Iš visų pusių bėgo žmonės.

Suzana sugrįžo į kambarį ir uždarė balkono duris.

Vidurdienį jie abu nusileido merijos laiptais, petys į petį, išblyškusiais veidais.

— *Adiós, senor,*— atsisveikino meras.— *Adiós, senra.*

Jie stovėjo aikštėje, kur minia dar tebespoksojo į kraują.

— Ar jie dar kvies tave?— paklausė Suzana.

— Ne, mes viską smulkiai išsiaiškinome. Nelaimingas atsitikimas. Staiga sugedo vairas. Aš net apsiašarojau ten pas juos. Dievaži, reikėjo kažkaip išsilieti. Man iš tiesų norėjosi verkti. Nelengva buvo jį suvažinėti. Niekada gyvenime nemaniau, kad galėčiau šitaip pasielgti.

— Tavęs nenuteis?

— Iš pradžių ketino duoti į teismą, bet paskui apsigalvojo. Aš jiems užkalbėjau dantį. Jie patikėjo. Nelaimingas atsitikimas. Baigta.

— Į kokį miestą mes važiuosime? Į Meksiką? Į Uruapaną?

— Automobilis dabar remontuojamas. Iki keturių bus gatavas. Tada ir išdumsim.

— Ar jie mūsų nesivys? Manai, kad Simsas buvo vienas?

— Nežinau. Bet man atrodo, mes išlošėme šiek tiek laiko.

Kai jie priėjo prie viešbučio, iš jo pasipylė filmuotojai. Meltonas suraukęs antakius pribėgo prie jų.

— Ei, aš jau girdėjau, kas atsitiko. Baisiai nemalonus dalykas. Bet dabar viskas jau gerai? Gal norite kiek prasiblaškyti? Mes čia filmuojame sceną gatvėje. Jeigu jums įdomu, eime su mumis. Tas bus jums tik į naudą.

Ir jie nuėjo.

Kol buvo pastatyta kamera, Treivisai stovėjo ant gatvės grindinio. Suzana žiūrėjo į kelią, vedantį tolyn, į plentą, vedantį į Akapulką, prie jūros, pro piramides ir griuvėsius, pro miestelius su gelsvo, melsvo ir alyvinio molio namais ir liepsnojančiom buganvilėjomis, žiūrėjo ir galvojo: „Mes visą laiką važinėsime, glausimės prie didelių kompanijų, visada tarp žmonių — turguje, viešbutyje, papirkinėsime policininkus, kad nakvotų netoliese, užsirakinsime dviem užraktais, o svarbiausia —

visada turėsime būti tarp žmonių, niekada daugiau nebegalėsime pasilikti vieni, ir nuolatos bijosime, kad pirmas sutiktasis nebūtų dar vienas Simsas. Ir niekad tikrai nežinosime, ar sugebėjome apmulkinti seklius, išmušti juos iš vėžių. O ten, priekyje, ateityje, jie lauks, kada mus pagaus, sugrąžins, sudegins bombomis, supūdys užkrėtę šiurpiausiomis ligomis, lauks, kad policija galėtų komanduoti: „Verskis kūlio! Aplink! Šok per lanką!" Ir mums visą gyvenimą teks slapstytis, ir niekad jau nebegalėsime atsikvėpti, ramiai miegoti naktimis".

Aplink filmuotojus prisirinko žmonių. Ir Suzana įdėmiai stebėjo juos ir artimiausias gatves.

— Pamatei ką įtartina?

— Ne. Kiek dabar laiko?

— Trys. Mašina jau turėtų būti pataisyta.

Filmo bandymai baigėsi be penkiolikos keturios. Gyvai šnekučiuodamiesi visi patraukė į viešbutį. Viljamas pakeliui užsuko į garažą. Išėjo iš ten susirūpinęs.

— Bus pataisyta šeštą.

— Bet ne vėliau?

— Ne, nesijaudink.

Vestibiulyje jie apsidairė aplinkui — ar nėra daugiau tokių vienišų keliautojų, panašių į misterį Simsą, ką tik išėjusių iš kirpyklos, kvepiančių odekolonu ir rūkančių cigaretę po cigaretės, bet čia buvo tuščia. Lipant laiptais, Meltonas pasakė:

— Sunki buvo diena! Vertėtų ją deramai užbaigti. Kaip manote? Kokteilio? Alaus?

— Gal ir neblogai būtų.

Visa kompanija suvirto į Meltono numerį ir pradėjo vaišintis.

— Vis pasižiūrėk, kiek laiko,— pasakė Viljamas žmonai.

Laikas, pagalvojo Suzana. Jeigu mes turėtume laiko! Kaip būtų gera visą rugsėjo dieną sėdėti aikštėje užsimerkus ir šypsotis iš malonumo, kad saulė šildo veidą ir nuogas rankas, ir nejudėti, ir apie nieką negalvoti, dėl nieko nesirūpinti. Tiesiog užmigti po Meksikos saule ir miegoti saldžiai, jaukiai, nerūpestingai, diena po dienos...

Meltonas atkimšo šampaną.

— Į jūsų sveikatą, žavioji ponia!— pasakė jis Suzanai, pakėlęs taurę.— Jūs tokia graži, kad galėtumėte filmuotis kine. Ko gero, aš net paimčiau jus dabar bandymams.

Suzana nusijuokė.

— Ne, aš nejuokauju,— pasakė Meltonas.— Jūs nuostabi. Manau, kad padaryčiau iš jūsų kino žvaigždę.

— Ir pasiimtumėte į Holivudą?— šūktelėjo jinai.

— Šitoj prakeiktoj Meksikoj jums tikrai nėra kas veikti!

Suzana dirstelėjo į Viljamą, jis pakėlė vieną antakį ir linktelėjo. Bus galima pakeisti vietą, aplinką, drabužių stilių, gal net ir vardą ir visą laiką būti būryje, juk aštuoni žmonės — patikima priedanga nuo ateities pavojaus.

— Viliojantis pasiūlymas,— pasakė Suzana.

Ji kiek apsvaigo nuo šampano. Laikas bėgo nepastebimai; aplinkui visi plepėjo, triukšmavo, juokėsi. Pirmąsyk po daugelio metų Suzana pasijuto saugiai, jai buvo taip gera, taip smagu, ji buvo tokia laiminga.

— O kokiam filmui tiktų mano žmona?— paklausė Viljamas vėl prisipildamas taurę.

Meltonas nužvelgė Suzaną norėdamas įvertinti. Likusieji nustojo juokęsi ir sukluso.

— Ko gero, aš sukurčiau apysaką, kupiną įtampos, nerimo ir nežinios,— pasakė Meltonas.— Apysaką apie sutuoktinių porą, štai tokią kaip judu.

— Įdomu.

— Galbūt tai būtų savotiškas pasakojimas apie karą,— kalbėjo toliau režisierius, apžiūrinėdamas taurę prieš šviesą.

Suzana ir Viljamas tylėdami laukė.

— Apysaka apie vyrą ir žmoną, kurie gyvena kukliame namuke, kuklioje gatvelėje kokiais du tūkstančiai šimtas penkiasdešimt penktaisiais metais,— kalbėjo Meltonas.— Čia, žinoma, tik apytikriai. Ir štai į tų dviejų gyvenimą įsibrauna grėsmingas karas — ultravandenilinės bombos, karinė cenzūra, mirtis, ir tada — čia ir prasidės visas įdomumas — jie sprunka į praeitį, o jų pėdsakais seka žmogus, kurį jie laiko blogio įsikūnijimu, nors jis tik stengiasi sužadinti jų pareigos jausmą.

Viljamui taurė iškrito iš rankos.

— Mūsų pora, norėdama pasislėpti, susideda su kino aktorių grupe, kuriai pajuto pasitikėjimą. Kuo daugiau žmonių, tuo saugiau, galvoja jie.

Suzana bejėgiškai suglebo kėdėje. Visi, neatitraukdami akių, žiūrėjo į režisierių. Jis nugėrė dar lašelį šampano.

— Ak, koks skonis! Taigi mūsų pora, matyt, nenutuokia, kad jie labai reikalingi ateičiai. Ypač vyras, nuo kurio priklauso metalo gamyba naujai bombai. Todėl sekliai — sąlyginai pavadinkime juos taip — nesigaili nei lėšų, nei jėgų, kad tik sučiuptų juos ir sugrąžintų namo, o tam reikia užklupti juos vienus, be liudininkų, viešbučio numeryje. Čia panaudojama gudri strategija. Sekliai dirba po vieną, arba grupėmis iš aštuonių žmonių. Ne taip, tai kitaip, bet jie savo pasieks. Gali išeiti baisiausiai įdomus filmas, teisybė, Suzana? Teisybė, Vili?— ir jis išgėrė taurę iki dugno.

Suzana sėdėjo tarsi suakmenėjusi ir žvelgė į vieną tašką.

— Jums įpilti?— pasiūlė Meltonas.

Viljamas išsitraukė revolverį ir iššovė triskart iš eilės; vienas vyras krito negyvas, kiti puolė prie Viljamo. Suzana kraupiai suriko. Kažkieno ranka užspaudė jai burną. Revolveris dabar gulėjo ant grindų, o Viljamas grūmėsi su jį pagriebusiais vyrais.

Meltonas stovėjo kur stovėjęs, per pirštus jam tekėjo kraujas.

— Raminkitės,— pasakė jis,— jei nenorite, kad būtų blogiau.

Kažkas ėmė belstis į duris.

— Atidarykite!

— Administratorius,— sausai burbtelėjo Meltonas. Paskui mostelėjo galva ir sukomandavo saviškiams:— Pradėsime! Greičiau!

— Atidarykite. Aš iškviesiu policiją!

Suzana su Viljamu pasižiūrėjo vienas į kitą, paskui į duris...

— Administratorius nori įeiti,— pasakė Meltonas.— Greičiau!

Jie išsitraukė kamerą. Iš jos išsiveržė melsva šviesa

ir pasklido po visą kambarį. Ji vis plėtėsi, ir žmonės nyko vienas po kito.

— Greičiau!

Paskutinį mirksnį prieš išnykdama Suzana žvilgtelėjo į langą: ten žaliavo pieva, aplink — alyvinės, geltonos, melsvos, raudonos sienos, tartum upės vingiavo akmenimis grįsti šaligatviai; per saulės išdegintą kalvą ant asiliuko jojo kaimietis; berniukas gėrė apelsinų sultis, ir Suzana pajuto kvapnaus gėrimo skonį; medžio šešėlyje stovėjo vyras su gitara, ir Suzana pajuto po pirštais stygas; tolumoje plytėjo jūra — mėlyna, švelni,— ir jos bangos pagavo ją ir nusinešė.

Ir ji išnyko. Ir jos vyras išnyko.

Durys atsilapojo. Į vidų įpuolė viešbučio administratorius ir dar keletas žmonių.

Kambarys buvo tuščias.

— Bet juk jie ką tik čia buvo! Aš pats mačiau, kaip jie suėjo, o dabar nieko nėra!— suriko administratorius.— Per langą niekas paspukti negalėjo, nes langai su grotelėm!

Vakarop buvo pakviestas kunigas; kambarys vėl buvo atidarytas, išvėdintas, ir kunigas pašlakstė visus kampus švęstu vandeniu.

— O su šituo ką daryti?— paklausė kambarinė.

Ir parodė į sieninę spintą, kur buvo šešiasdešimt septyni buteliai visokių gėrimų — šartrezo, konjako, likerio „*crème de cacao*", absento, vermuto, agavų degtinės, šimtas šeši pakeliai turkiškų cigarečių ir šimtas devyniasdešimt aštuonios geltonos dėželės pirmarūšių Havanos cigarų po penkiasdešimt centų vienas...

1950

IKARAS MONGOLFJĖ RAITAS

Jis gulėjo lovoje, o vėjas pūtė pro langą, liesdamas lūpas ir prasižiojusią burną ir tartum kažką šnibždėdamas pro sapnus. Tai buvo laiko vėjas, išgraužęs Delfų urvus ir atlėkęs čionai pasakyti jam to, ką būtina žinoti apie vakardieną, šiandieną ir rytojų. Kartais iš toli pasi-

girsdavo balsas, kartais du, dešimt balsų — visa žmonių giminė šaukė jo lūpomis, bet žodžiai visą laiką buvo tie patys:

— Žiūrėkite, žiūrėkite, ką mes padarėme!

Todėl kad sapne jis, jie, vienas ar daugybė, staiga pakilo aukštyn ir nuskrido. Oras tyvuliavo lyg šilta švelni jūra, ir jis plaukė per ją negalėdamas tuo patikėti.

— Žiūrėkite, žiūrėkite! Ką aš padariau!

Tačiau jis visai nekvietė pasaulio juo stebėtis, o tik godžiai, visa savo esybe uodė, lietė orą, vėją, tekantį mėnulį. Jis plaukė per dangų. Sunkus Žemės kamuolys dingo iš akių ir jau nebevaržė jo.

Bet pala, pagalvojo jis, pala!

Šiąnakt... kas šiąnakt per naktis?

Be abejo, išvakarės. Pirmojo kosminio skridimo į Mėnulį išvakarės. Įkaitusios dykumos plynėje, už šimto jardų nuo čia, manęs laukia raketa.

Na jau, negi iš tiesų? Ar raketa ten tikrai yra?

Pala, pagalvojo jis ir pasipurtęs apsivertė ant kito šono, veidu į sieną, kietai užmerkęs akis, visas apsipylęs prakaitu.

— Tai dar reikia išsiaiškinti! — įniršęs iškošė pro dantis.— Na, kad ir tu — kas tu esi?

Aš... pagalvojo jis. Kuo aš vardu?

Džedija Prentisas, gimęs tūkstantis devyni šimtai trisdešimt aštuntais metais, penkiasdešimt devintais baigęs koledžą, septyniasdešimt pirmais gavęs teisę valdyti raketą. Džedija Prentisas... Džedija Prentisas...

Vėjas nusinešė jo vardą tolyn! Miegantysis sudejavo, mėgindamas jį sulaikyti.

Paskui nurimo ir ėmė laukti, kol vėjas sugrąžins jam jo vardą. Laukė ilgai, bet aplinkui buvo tylu ir tik po tūkstančio širdies dūžių kažkas tartum sujudėjo.

Dangus išsiskleidė kaip švelnus mėlynas žiedas. Tolumoje Egėjo jūra suribuliavo švelniomis baltomis vėduoklėmis, dūžtančiomis į krantą.

Bangų mūšoje jis išgirdo savo vardą.

Ikaras.

Ir vėl tylus lyg alsavimas šnabždesys.

Ikaras.

Kažkas palietė jo ranką — tai tėvas žadino, norėda-

mas išvaduoti iš nakties. O jis pats, visai dar mažas, gulėjo susirietęs ir pasisukęs į langą, žvelgiantį į jūros krantą apačioje, į bedugnį dangų, ir girdėjo, kaip ryto vėjas čežina gintaro vašku sulipintas auksaspalves plunksnas, gulinčias šalia jo guolio. Auksiniai sparnai tartum atgijo tėvo rankose, ir kai jis pažvelgė į tuos sparnus, o paskui pro langą į skardį, tai pajuto, kaip jam pačiam nugaroje virpėdami kalasi švelnūs pūkeliai.

— Tėve, koks vėjas?

— Man pakaks, bet tau per silpnas.

— Nesijaudink, tėve. Dabar sparnai atrodo gremėzdiški, bet nuo mano kaulų plunksnos sustiprės, o nuo mano kraujo vaškas atgis!

— Neužmiršk, jog tai ir mano kaulai, mano kraujas; kiekvienas žmogus atiduoda vaikams savo kūną ir nori, kad tie elgtųsi su juo atsargiai. Pažadėk, kad nekilsi aukštai, Ikarai. Ne tik saulės, bet ir tavo širdies karštis gali sutirpdyti sparnus. Būk atsargus!

Ir jie išsinešė nuostabius aukso sparnus į ryto orą, ir sparnai sušnibždėjo jo vardą, o gal ir kieno kito, ir tas pakilo, persivertė ir nupleveno tykiame ore tartum plunksna.

Mongolfjė.

Jo rankos lietė deginančią virvę, skaisčią medžiagą, išdygsniuotą siūlais, kurie degino ir svilino kaip vasaros karščiai. Jis mėtė vilnos ir šiaudų kuokštus į kaitra alsuojančią liepsną.

Mongolfjė.

Jis pakėlė akis — aukštai virš galvos, sūpuodamasi vėjyje, tartum ant vandenyno bangų plūduriavo didžiulė išpampusi sidabrinė kriaušė, į kurią vis tebeplūdo nuo laužo kylanti mirguliuojanti įkaitusio oro srovė. Be garso tartum snaudžianti dievybė palinkęs virš Prancūzijos laukų, šis drobinis apvalkalas, šis besisūpuojantis maišas, pripūstas karšto tartum iš orkaitės oro, tuoj ištrūks į laisvę. O kartu su juo pakils į žydrą tylos pasaulį jo mintys ir jo brolio mintys, ir nuplauks kartu nebylios ir tyros per debesuotą erdvę, kur miega nepažaboti žaibai. Ten, jokiame žemėlapyje nepažymėtoje gelmių gelmėje, kurios nesiekia nei paukščio giesmė, nei žmogaus balsas, balionas nurims. Šitaip plaukda-

mas jis, Mongolfjė, o kartu ir visi žmonės žemėje, išgirs neapčiuopiamą dievo kvėpavimą ir iškilnų amžinybės žingsnį.

„A...— jis pajudėjo, ir pajudėjo minia, ant kurios krito įkaitusio aerostato šešėlis. — Viskas paruošta, viskas gerai..."

Gerai. Jo lūpos sukrutėjo per miegus. Kažkas sušnypštė, sušiugždėjo, suvirpėjo, ūžtelėjo į viršų. Gerai. Iš tėvo rankų žaisliukas šoktelėjo į lubas, apsisuko savo paties sukeltame sūkuryje ir pakibo ore, o juodu su broliu išvertę akis žiūrėjo, kaip mainosi jo spalvos, kaip jis šiuršena, švilpčioja ir murma jų vardus.

Raitas.

Ir šnabžda: vėjas, dangus, debesys, erdvė, sparnas, skrydis...

— Vilberi, Orvili? Pažvelkit, kas gi čia?

„A..." — atsiduso jis per miegus.

Žaislinis malūnsparnis burgzdamas atsitrenkė į lubas — suūžė sparnais erelis, varnas, žvirblis, raudongurklė, sakalas. Sušlameno sparnais erelis, sušlameno sparnais varnas ir pagaliau šnarėdamas tiesiai jiems į rankas nusileido vėjas iš būsimų vasarų — paskutinįkart virptelėjo sparnais sakalas.

Jis nusišypsojo per miegus.

Po juo debesys lėkė žemyn į Egėjo jūrą.

Tartum apgirtęs lingavo didžiulis aerostatas, laukdamas veržlaus vėjo gūsio.

Smėlis šiugždėjo aptakiose pakrančių kopose, kurios išgelbėtų jį, jauniklį paukščiuką, jei kristų žemėn. Karkaso pasparos skambėjo ir gaudė tartum arfos stygos, ir toji muzika pagavo ir nusinešė jį patį.

Už šio kambario sienų per pliką lauką šliaužė kuro pripildyta raketa — ugniniai sparnai dar suglausti, ugninis alsavimas dar užgniaužtas, bet netrukus jį išgirs trys milijardai žmonių. Po valandėlės jis atsibus ir neskubėdamas nužingsniuos prie raketos.

Ir sustos ant skardžio krašto.

Stovės vėsiame įkaitusio aerostato šešėlyje.

Stovės ant kranto, čaižomas smėlio sūkurių, barbenančių į „Kiti Hok" sparnus.

Ir užsitrauks ant vaikiškų pečių, rankų, pirštų galiu-

kų aukso sparnus, sulipdytus auksiniu vašku.

Paskutinįkart palies žmogaus alsavimo, karštų nuostabos ir išgąsčio šūksnių pripūstą apvalkalą, kuris pakels jų svajones į aukštybes.

Ir kibirkštim uždegs benzino variklį.

Stovėdamas ant prarajos krašto paspaus ranką tėvui, palinkės, kad nerimstantys, lankstūs sparnai jo neapviltų.

Tada sumojuos rankomis ir šoks.

Nupjaus virves ir paleis didžiulį aerostatą.

Paleis motorą, iškels aeroplaną į orą.

Ir paspaudęs mygtuką uždegs raketos kurą.

Ir visi kartu, vienu šuoliu, mostu, žygiu, sukdamiesi, pasišokinėdami, grakščiai plaukdami ir sklęsdami, atsigręžę į saulę, mėnulį, žvaigždes, jie nuskries virš Atlanto ir Viduržemio jūros, virš kaimų, dykviečių, miestų ir miestelių, lydimi dujų tylos, plunksnų šnarėjimo, drobe aptraukto karkaso tratėjimo, ugnikalnio riaumojimo, prislopinto spragančio grumėjimo; iš pradžių sukrėtimas, abejonė, paskui jau tik kilimas, kupinas grožio ir tobulybės, ir visi juokiasi, garsiai skelbdami savo vardą. Arba vardus tų, kurie dar negimę ar jau kadai mirę, — vardus, kuriuos pagauna ir nusineša vėjas, svaiginantis kaip vynas ir sūrus kaip jūros vanduo, tykus kaip oras apie aerostatą ir ūmus kaip cheminės ugnies vėtra. Ir kiekvienas jaučia, kaip giliai kūne sujuda ir rėžiasi pro mentis skaisčios plunksnos! Ir kiekvienas palieka savo skrydžio aidą, kuris su vėjais lėks ir lėks aplink žemę ir kitais laikais jį vėl išgirs jų sūnūs, per miegus užsikrėtę vidurnakčio dangaus nerimu...

Aukščiau, dar aukščiau, vis aukštyn ir aukštyn! Pavasario potvynis, vasaros srautas, begalinė sparnų jūra!

Tyliai suskambėjo skambutis.

— Tuoj,— sušnibždėjo jis,— tuoj aš atsibusiu. Dar truputėlį...

Egėjo jūra už lango kažkur nuplaukė ir dingo: vietoj Atlanto pakrančių kopų, Prancūzijos lygumų dabar buvo Naujosios Meksikos dykuma. Kambaryje prie vaikiško jo guolio nebečežėjo aukso vašku sulipintos plunksnos. Už durų nebebuvo jokios pripūstos kriaušės, jokios tratančios sparnuotos mašinos. Už durų

vien tiktai raketa, degi svajonė, laukianti jo rankos prisilietimo, kad galėtų pakilti.

Prieš pat atsibundant kažkas paklausė jo vardo. Jis ramiai pasakė tai, ką girdėjo visą tą laiką nuo pat vidurnakčio:

— Ikaras Mongolfjė Raitas.

Gimė devynišimtaisiais metais prieš Kristaus gimimą. Pradinę mokyklą baigė Paryžiuje, tūkstantis septyni šimtai aštuoniasdešimt trečiais metais. Vidurinė mokykla, koledžas, „Kiti Hok" — tūkstantis devyni šimtai trečiais. Iš Žemės kurso pervestas į Mėnulio kursą šiais, tūkstantis devyni šimtai septyniasdešimtaisiais dievo metais, rugpjūčio pirmą dieną. Miręs ir laimingai palaidotas Marse tūkstantis devyni šimtai devyniasdešimt devintųjų mūsų eros metų vasarą.

Dabar galima ir atsibusti.

Po valandėlės, žygiuodamas per tuščią gudronuotą plentą, jis išgirdo kažkieno balsą, vėl ir vėl jį šaukiantį.

Bet ar iš tiesų ten už nugaros kas buvo, ar nieko nebuvo,— jis nesuprato. Ir ar šaukė vienas žmogus, ar daug, jaunu ar senu balsu, iš arti ar iš labai toli, vis garsiau ar vis tyliau, šnabždėjo ar garsiai rėkė visus tris šaunius jo naujuosius vardus,— jis taipogi negalėjo suprasti. Ir neatsigręžė pasižiūrėti.

Pamažu kylantis vėjas jau pasigavo jį ir nusinešė visą likusį kelią per dykumą iki pat raketos, kuri stovėjo ir laukė jo.

1956

TURINYS

VYRESNIAM MOKYKLINIAM AMŽIUI

БРЭДБЕРИ Рэй. КОНЕЦ НАЧАЛЬНОЙ ПОРЫ. Рассказы. Составила и перевела с английского Ниёле Хиенене. На литовском языке. Издательство «Витурис», 232600, Вильнюс, Альгирдо, 31.
BREDBERIS Rėjus. PRADŽIOS PABAIGA. Apsakymai. Redaktorė I. Kovarskienė. Viršelio dailininkas A. Žilys. Meninis redaktorius A. Dakinevičius. Techninė redaktorė K. Kazakauskaitė. Korektorė N. Žukauskienė. ИБ № 847. Duota rinkti 87 04 05. Pasirašyta spaudai 89 01 13. Leidinio Nr. 607. Formatas 84x108/32. Popierius spaudos Nr. 2. Garnitūra „Baltika", 10 punktų. Fotorinkimas. Ofsetinė spauda. 13,44 sąl. sp. l. 13,86 sąl. spalv. atsp. 14,46 apsk. leid. l. Tiražas 75 000 egz. Užsakymas 574. Kaina 60 kp. „Vyturio" leidykla, 232600, Vilnius, Algirdo 31. Rinko „Ryto" spaustuvė, 235790, Klaipėda, Baltijos pr. 10. Spausdino LKP CK spaustuvė, 232009, Vilnius, Kosmonautų pr. 60